

T.C
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HASAN KAYIHAN'IN ROMANLARI'NIN YAPI VE TEMA BAKIMINDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
EMİNE SAZAK

DANIŞMAN
DR.VEDAT KURUKAFA

EKİM,2009
MUĞLA

T.C
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HASAN KAYIHAN'IN ROMANLARININ YAPI VE TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN
EMİNE SAZAK

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

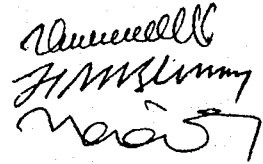
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 30.10.2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 05.10.2009

Tez Danışmanı : Dr. Vedat KURUKAFA

Jüri Üyesi : Dr. Halil Hadi BULUT

Jüri Üyesi : Doç. Dr. M. Naci ÖNAL

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Nurgün OKTİK

EKİM, 2009

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 27.10.2009 tarih ve 452/9 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Emine SAZAK'ın "Hasan Kayihan'ın Romanlarının Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi" adlı tezini incelemiş ve aday 5.../10/2009 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 45 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ...kabul... olduğuna ...oy birliği... ile karar verildi.

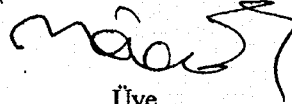
Tez Danışmanı

Dr. Vedat KURUKAFA

Üye

Dr. Halil Hadi BULUT

Üye

Doç. Dr. M. Naci ÖNAL

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Hasan Kayıhan'ın Romanlarının Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/10/2009

EMİNE SAZAK

E. Sazak

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: SAZAK

Adı: EMİNE

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe: Hasan Kayıhan'ın Romanlarının Yapı ve Tema Bakımından İncelenmesi

Y. Dil: Analysis of Hasan Kayıhan's Novels in Terms of Theme and Structure

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Fen-Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KURUKAFA Vedat

Ünvanı : Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Roman- Hasan Kayıhan
2. Yapı ve Tema
3. Hasan Kayıhan'ın Romanları'nda Yapı ve Tema

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Hasan Kayıhan
2. Roman
3. Toplum
4. Gurbet
5. Milliyetçilik
6. Mücadele

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER:

1. Hasan Kayıhan
2. Novel
3. Society
4. Country longing
5. Nationalism
6. Struggle

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	X

Yazarın İmzası : *E. Sayak*

Tarih : 29/10/2009

ÖZET

Bu çalışmamız Hasan Kayıhan'ın hayatı, edebi kişiliği, romanlarının tanıtımı, romanlarının yapı ve tema olarak incelenmesi, sonuç, kaynakça ve ekler bölümünden oluşmaktadır.

Bugüne kadar sekiz romanı yayımlanmış olan Hasan Kayıhan romanlarında çoğunlukla milli, toplumsal konular ve temaları işlemiş; Almanya'da yaşayan insanlarımızın zor durumunu, milli kültüre sahip çıkan insanların verdiği mücadeleyi ve Türk toplumunun karşılaştığı haksızlıkları eleştirel bir yaklaşımla anlatmıştır.

Bu çalışmamızda Hasan Kayıhan'ın sekiz romanını günümüzün geçerli inceleme metotları çerçevesinde inceledik ve onun edebi kişiliğini yansıtacak sonuçlara ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Hasan Kayıhan, Roman, Toplum, Gurbet, milliyetçilik, mücadele.

ABSTRACT

Our study of this life Kayıhan Hasan, literary personality, presentation of the novels, a novel examining the structure and theme as a result, consists of a bibliography and an appendix.

To date, eight novel is published in the novels of Hasan Kayıhan mainly national, social issues and themes have committed; Germany people living in the difficult situation of our national culture has given the people and the struggle of Turkish society injustices faced a critical approach has been described.

This study, we present novel Hasan Kayıhan's eight methods within the framework of the current study we have examined the results reflect the personality and his literary reached.

Key words: Hasan Kayıhan, Novel, Society, country longing, nationalism, struggle

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR	XI

BİRİNCİ BÖLÜM**HASAN KAYIHAN'IN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ**

I. Hayatı	1
II. Edebî Kişiliği	9
II. 1 Eserleri	11
II. 2 Ödülleri	11

İKİNCİ BÖLÜM**ROMANLARIN YAPI VE TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

I. YOKLAR	13
I.1 Romanın Tanıtımı	13
I.2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	13
I.2.1 Olay Örgüsü	13
I.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	18
I.2.3 Zaman	21
I.2.4 Mekân	25
I.2.4.1 Çayviran	25
I.2.4.2 Aydınlar Senti	26
I.2.4.3 Süleyman'ın Evi	27
I.2.4.4 Gülceğizdeki Ev	28
I.2.4.5 Nahiye Müdürü'nün Evi	28

I.2.5 Şahıs Kadrosu	29
I.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	31
I.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	34
I.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar	36
I.2.5.4 Alıcı Kahramanlar	37
I.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	37
I.3.1 Mücadele	38
I.3.2 Çatışma	39
I.3.3 Aydın	40
I.3.4 Kadın	42
II. ZİNCİR	42
II. 1 Romanın Tanıtımı	42
II. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	42
II.2.1 Olay Örgüsü	47
II.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	50
II.2.3 Zaman	53
II.2.4 Mekân	54
II.2.4.1 Ankara	54
II.2.4.2 Seyitgazi Kasabası	55
II.2.4.3 Ferit'in Evi	57
II.2.5 Şahıs Kadrosu	57
II.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	60
II.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	62
II.2.5.3 Yönlendirici Kahramanlar	63
II.2.5.4 Alıcı Kahramanlar	64
II.2.5.5 Yardımcı Kahramanlar	65

II. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	65
II. 3.1 Esaret	66
II. 3.2 Çatışma	69
II. 3.3 Aşk	70
III. UYANMAK	70
III.1 Romanın Tanıtımı	70
III. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	70
III.2.1 Olay Örgüsü	75
III.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	77
III.2.3 Zaman	79
III.2.4 Mekân	79
III.2.4.1 Gümgüm Ovası	81
III.2.4.2 Boryan Ağa'nın Çiftliği	81
III.2.4.3 Memurlar Kulübü	82
III.2.4.4 Zormamet'in Kahvehanesi	83
III.2.5 Şahıs Kadrosu	83
III.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	84
III.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	87
III.2.5.3 Yönlendirici Kahramanlar	89
III.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar	93
III. III. Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	93
III. III. 1 Uyanış	94
III. III. 2 Çatışma	96
III. III. 3 Değişim	97
IV. ACI SU	97
IV. 1 Romanın Tanıtımı	97

IV. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	97
IV.2.1 Olay Örgüsü	102
IV.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	105
IV.2.3 Zaman	107
IV.2.4 Mekân	108
IV.2.4.1 Korgankışlak	110
IV.2.4.2 Karakorgan	111
IV.2.5 Şahıs Kadrosu	111
IV.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	114
IV.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	118
IV.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar	122
IV.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	122
IV.3.1 Esaret	124
IV.3.2 Sömürü	125
IV.3.3 Aşk	128
V. GURBET ÖLÜMLERİ	128
V.1 Romanın Tanıtımı	128
V.2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	128
V.2.1 Olay Örgüsü	132
V.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	134
V.2.3 Zaman	136
V.2.4 Mekân	136
V.2.4.1 Sefa'nın Evi	137
V.2.4.2 Cezayirli'nin Lokali	138
V.2.4.3 Konsolosluk	139
V.2.4.4 Dusseldorf	140

V.2.4.5 Anadolu(Yassıkaya)	141
V.2.5 Şahıs Kadrosu	141
V.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	142
V.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	144
V.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar	146
V.2.5.4 Yazarın Sözüünü Emanet Ettiği Kahramanlar	147
V.2.5.5 Yönlendirici Kahramanlar	148
V.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	148
V.3.1 Gurbet	150
V.3.2 Kadın	152
V.3.3 Aşk	153
VI. SULTAN	153
VI.1 Romanın Tanıtımı	153
VI. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	153
VI. 2.1 Olay Örgüsü	158
VI. 2. 2Bakış Açısı/Anlatıcı	161
VI. 2. 3Zaman	162
VI. 2. 4 Mekân	163
VI. 2. 4.1 Almanya	164
VI. 2. 4.2 Demirağa'nın Evi	166
VI. 2. 4.3 Köy	167
VI. 2.5 Şahıs Kadrosu	167
VI. 2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	168
VI. 2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	170
VI. 2.5.3 Yardımcı Kahramanlar	173
VI. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	173

VI. 3.1 Gurbet	174
VI. 3.2 Çatışma	176
VI. 3.3 Kadın	178
VI. 3.4 Aşk	179
VII. BEYLER AMAN	179
VII. 1 Romanın Tanıtımı	179
VII. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	179
VII. 2.1 Olay Örgüsü	184
VII. 2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	186
VII. 2.3 Zaman	190
VII.2.4 Mekân	190
VII.2.4.1 Bakraz Vadisi	192
VII.2.4.2 Çolak Sami'nin Evi	193
VII.2.4.3 Cezaevi	195
VII.2.5 Şahıs Kadrosu	195
VII.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	196
VII.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	199
VII.2.5.3 Alıcı Kahramanlar	200
VII.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar	202
VII. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	202
VII. 3.1 Çatışma	203
VII. 3.2 Çaresizlik	205
VII. 3.3 Menfaat	206
VII. 3.4 Aşk	208
VIII. DÖNÜŞ	209
VIII. 1 Romanın Tanıtımı	209

VIII. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi	209
VIII. 2.1 Olay Örgüsü	209
VIII. 2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı	213
VIII. 2.3 Zaman	215
VIII. 2.4 Mekân	219
VIII. 2.4.1 Karacapınar(Kasaba)	219
VIII. 2.4.2 Çiftlik	221
VIII. 2.4.3 Okan'ın Evi	222
VIII.2.5 Şahıs Kadrosu	223
VIII.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar	223
VIII.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar	225
VIII.2.5.3 Yazarın Sözüünü Emanet Ettiği Kahramanlar	228
VIII.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar	229
VIII.2.5.5 Alıcı Kahramanlar	232
VIII.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi	234
VIII.3. 1 Çatışma	234
VIII.3. 2 Menfaat	236
VIII.3 .3 Kadın	237
VIII.3. 4 Aşk	240

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ

I. Tahkiye/Anlatma	241
II. Gösterme/ Sahneleme	241
III. Tasvir	242
IV. Dış Diyalog	243

V. Dış Monolog	243
VI. İç Diyalog/Konuşma	244
VII. İç Monolog	245
VIII. Tahlil/İç Çözümleme	245
IX. Şuur Akımı	246
X. Açıklama/ Yorumlama	246
XI. Montaj	247
SONUÇ	249
KAYNAKÇA	252
EKLER	256
I. HAYATI VE ROMANLARI ÜZERİNE SÖYLEŞİLER	256
I.1.Hasan Kayıhan'la Hayatı Ve Romanları Üzerine 08.07.2009 tarihinde yapılan Söyleşi	256
I.2.Osman Çakır'la Hasan Kayıhan Ve Romanları Üzerine 18.08.2009 tarihinde yapılan Hasan Söyleşi	266
II. RESİMLER	270
II.1 HASAN KAYIHAN'LA İLGİLİ RESİMLER	270
II.2 HASAN KAYIHAN'IN ROMAN KİTAPLARININ KAPAK RESİMLERİ	277
ÖZGEÇMİŞ	278

ÖNSÖZ

Eserlerinde halkımızın karşılaştığı kötülükleri, haksızlıkları, zulümleri, Türkiye’de, Almanya’da ve Orta Asya Türk Dünyası’nda geçen romanlarının hepsinde ayrıntılarıyla dile getiren Hasan Kayıhan, eserlerinde ciddiye alınacak birçok tezle okurun karşısına çıkmıştır. Eserlerinde bir dönem tanık olduğu dönemleri, Gurbet yaşamında halkın yaşadığı sıkıntıları, gerçekçi bir bakış ve eleştirel bir tutumla en ince ayrıntısına kadar işlemiştir ve bu dönemlerde yaşananları birer belge, birer ders niteliğinde okuyucuya sunmuştur.

Romancığı ile pek çok güçlü kalemden övgüler alan ve bazı yapıtları ödüllendirilen Hasan Kayıhan’ın elde ettiği başarı, onun roman yazmadan önceki titiz çalışmasına, eserlerinde belli bir doktrin, ideoloji veya sınıf adına, halkın sorunlarının istismarına gitmemesine bağlıdır.

Hasan Kayıhan’ın romanları hakkında yapmış olduğum bu çalışma sayesinde Türkiye’de ve diğer Türk Dünyası’nda belli bir dönemde yaşanan olayların arka planında ne olduğunu, toplumdaki insanların yanlış ideolojilerinin menfaati doğrultusunda kültürlerinden nasıl koparılmaya çalışıldığını ve bunların birey ve toplum üzerindeki etkilerini daha yakından görme imkânı buldum.

Çalışmamız sırasında onun sanatçı dünyasını ve romanlarının kurgusal bütünlüğünü oluşturan temel öğeleri yakından tanımak için yazarın kendisiyle ve onun yayın hayatında yakınında bulunan arkadaşlarından biriyle söyleşi yapmayı uygun bulduk. Ayrıca kendi web adresinden de yararlanarak onun kendi yazıları ışığında hayatını oluşturan dinamiklerin neler olduğunu ve roman yazmaya nasıl ve hangi etkilerle başladığını öğrendik.

Hasan Kayıhan’daki yazma eyleminin çıkış noktası, onun Bilecik Karakeçili Yörüklerinden olması ve küçük yaşlarda kendisine anlatılan destanvâri öykülerle büyümesidir. Osmanlı gibi bir devletin kurulduğu coğrafyada yetişmesi, onun Şeyh Edebali, Ertuğrul Gazi ve Osman Bey gibi kişilerin kahramanlıklarının anlatıldığı bir ortamda büyümesini sağlamıştır. Yörük kültürüyle, öz Türkçenin yaşadığı bu ortam onun Türk töresini en ince ayrıntılarına kadar eserlerine taşımasını sağlamıştır. Eğitim gördüğü kişilerin de onun düşünce yapısında etkili olduğu, özellikle Arvâsi

Hocası'nın anlattıklarının etkisinde kalarak, kendi dinamiklerini geliştirdiği kendisi tarafından belirtilmiştir. Onun devrin siyasi olayları sonucu yaşadığı sıkıntılardan dolayı Almanya'ya gitmesi, gurbetteki insanları daha iyi tanımasını ve bunları romanlarına aktarmasını sağlamıştır.

Yazarın buna benzer çalışmalarla, romancı kimliğinin geniş kitlelere ulaşması gerekmektedir. Çünkü onun gibi yazarlar sayesinde milletimizin arka planda kalmış, dayatılmaya çalışılan bazı gerçekleri öğrenmesi sağlanacak ve Türk milleti kendi dinamiklerine sarılarak dünya içerisindeki mücadelesini en iyi şekilde gerçekleştirecektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Hasan Kayıhan'ın hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri hakkındaki bilgilere yer verdik. İkinci Bölümde Hasan Kayıhan'ın Romanlarını yazılış tarihlerine göre Yapı ve Tema özellikleri bakımından günümüzün geçerli roman inceleme teknikleri çerçevesinde incelemeye çalıştık. Üçüncü bölümde ise yazarın romanlarında kullanmış olduğu anlatım tekniklerini örneklerle açıkladık. Bu inceleme ışığında elde ettiğimiz bilgileri Sonuç bölümünde aktararak, daha sonra kullandığımız kaynakçaları belirttik. Yazarla ve onun yazın hayatında yanında bulunan arkadaşıyla yaptığımız söyleşileri, Hasan Kayıhan'ın kendi ve romanlarıyla ilgili resimlerini Ekler bölümünde verdik.

Bu çalışmada konunun tespiti ve çalışmanın yürütülmesinde emeği geçen değerli hocam Öğrt. Gör. Dr. Vedat Kurukafa'ya; hayatım boyunca her durumda benden desteğini esirgemeyen aileme, benim üzerinde emeği geçmiş hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Emine SAZAK
EKİM, 2009
MUĞLA

KISALTMALAR

- A.** : Acı Su
B. :Beyler Aman
D. :Dönüş
G. : Gurbet Ölümleri
S. :Sultan
U. :Uyanmak
Y. :Yoklar
Z. :Zincir
s. : Sayfa
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
vb. : ve benzeri
yay. :Yayınları
a.g.e. : Adı geçen eser
Ank. : Ankara
İst. : İstanbul
üni. : Üniversitesi
DTCF : Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi
KBY : Kültür Bakanlığı Yayınları
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
TEVY : Türk Edebiyat Vakfı Yayınları
TMKF : Türkiye Milli Kültür Vakfı
TYB : Türk Yazarlar Birliği
YKY : Yapı Kredi Yayınları

E.S : Emine Sazak

H.K : Hasan Kayıhan

O.ÇKR : Osman Çakır

BİRİNCİ BÖLÜM

HASAN KAYIHAN'IN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

I. Hayatı

Bilecik/Pazaryeri'nde doğan Hasan Kayıhan İlköğretim Okulu ve Balıkesir Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Hacettepe Eğitim Fakültesi, Devlet Lisan Okulu ve Ortadoğu Amme İdaresi'nden de mezun oldu. Bir süre öğretmenlik ve MEB radyo televizyonunda programlar yaptı. İlk yazısı Emre dergisinde çıktı (1966). Bilecik'te Oba gazetesini çıkardı. Yazıları Töre, Ortadoğu, Hergün, Milli Eğitim ve Kültür, Doğuş dergi ve gazetelerinde yayımlandı.

Akıcı ve sağlam Türkçesiyle dikkat çeken Hasan Kayıhan, edebiyat dünyasında ilk olarak *Yoklar* adlı romanıyla tanındı. Almanya'da, Türkiye'de ve diğer Türk Dünyası'nda yaşayan insanların hayatlarını anlatan sekiz romanıyla Türk Edebiyat'ında kendine has bir duruşla okur karşısına geçti.

Uzun süredir yurtdışında yaşayan yazar, özellikle Batı Avrupa'da yaşayan Türk gençlerinin anadillerini geliştirebilmeleri yolunda büyük bir uğraş vermektedir. Bu konuda çeşitli dergi ve gazetelerde yüzlerce makalesi bulunan Hasan Kayıhan, özel bir televizyonda *Yüz Yüze* adıyla haftalık sohbet programı hazırlayıp sunmaktadır. Türkiye Yazarlar Birliği'nin kurucularından olan Kayıhan, Almanya'da aktif olarak politikayla da uğraşmakta, Türk asıllı adayların partilerinde etkin görevler alabilmesi için destek vermekte, Türk derneklerinin birleşmesi, Türkiye imajının olumlu yönde geliştirilmesi için çaba harcamaktadır.

Yazar, hayatını kendi web sayfasında (<http://www.hasan-kayihan.com/>) “yolculuk” adıyla okurlarına sunmuştur.

“yolculuk...

Her insanın kendine has bir yol hikâyesi vardır, öyle değil mi?

Bilecik'te doğdum. "İyi ki orada doğmuşum," dedim kırk yaşıma basınca...

Yürümeyi öğrenip de ilk kez evden çıktığımda şaşırıp kalmıştım, iyi

biliyorum; dört bir tarafta aşılmaz dağlar vardı; yukarıda mavi gök, aşağıda kara yer... Bana ayrılan dünyanın bu kadar küçük oluşuna canım sıkıldı; ama çok geçmeden bu küçük Ergenekon'un tadına bayıldım; zira hemen yanı başımda çok görmüş, çok geçirmiş bir bilge olan Hasibe Nene vardı; onun masalları, destanları, ağıtları ne dağ dinlerdi ne yer ne de gök... Kâh Zümrüdüanka kuşunun kanatlarında Kafdağları'nı aşardık kâh Osman Gazi'nin peşi sıra Bilecik kalesinin surlarını... Daha sonraki yıllarda onun masalları yavan gelmeye başlayınca, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş savaşlarına katılmış gâzileri, ardından koskoca Osmanlı tarihini ezbere bilen Hacali Onbaşı'yı keşfedecek, kanım delirmeye başladığında da İttihatçı Çerkez Kemal'in peşine düşecektim. Ve ondan bir gün şunu işitecektim: "Selânik'te Abdülhamid'in penceresine doğru ateş eden zabitanın bacağına iki kurşun sıkıp yaralayan meçhul asker senin deden Kara Mustafa Çavuş idi." Ne yazık ki, Kara Mustafa dedemi tanıyamadım; Kara Mustafa Çavuş, Trablusgarp'tan sonra Balkanlara, oradan Çanakkale'ye, daha sonra Kanal savaşlarına katılmış, mütarekede bir haftalığına köyüne uğramış, sonra Kazım Karabekir'in 15. kolordusuna katılmak üzere Erzurum'a gitmiş, 1922'de Dumlupınar'dan elinde bacağına saplanan bir İngiliz süngüsüyle dönüp gelmiş, ancak çok geçmeden hayata vedâ etmiş.

İşte bu Kara Mustafa'nın kızı olan anam, Fadime Hatun, altı yaşına bastığı yılın eylül ayında bir gün, beni tozun toprağın içinde oynayıp dururken kolumdan tuttuğu gibi bir kazan sıcak suyun altına attı, tokuçlaya tokuçlaya yıkadı; sırtıma cepken, bacağıma potur geçirip başıma poşu bağladıktan sonra kendisi de bindallısını giyip beline kavakuşağını kuşanıp başına al yazmasını bağlayınca bir şeyler olacağını anladım; nedir, demeye kalmadan kendimi cepkenleri, poşuları, yeldirmeleri rüzgârda savrulan al atlara binmiş bir mahşerin arasında buldum. Gene Söğüt'e, Ertuğrul Gazi'ye gideceğimizi anladım. Önceki "Söğüt Seferlerine" anamın sırtında katıldığım için pek fazla bir şey hatırlamıyordum. İçinden geçtiğimiz köylerin ve kasabaların halkı yollara dökülmüştü; benim boyumda olup da bizi analarının kucağında seyre gelen çocuklara nasıl hava attığımı hatırladıkça hâlâ gülerim.

Ancak bu seferde bir olay var ki, işte onu hatırlamak bile istemem ama madem açtım söyleyeyim: Bir ilçeye gelmiştik. Yol çarşıdan geçiyordu. O gün oranın pazarı varmış. Aniden durduk. Atının üzerine dikilen Koca İbrahimaga:

" Bacılar, yiğitler!.." diye bağırdı, "kasabada mahşeri bir kalabalık toplanmış, oymaklar kendilerine dörderli düzen versin, atlarınızın ayağı düz olsun, gostak durun, Ertuğrul'un torunları nasılmış gösterelim dosta düşmana!" Dost nedir pek aklım ermezdi ama düşmanı iyi bilirdim. Hayvanlarımız tarlalarına girdiğinde üstümüze kolcusu, korucusuyla saldıran herkez düşmanımızdı bence. Aslandık puslandık, Memedemin Çavuş'un çifte dombrasına inen tokmağıyla birlikte çarşıya doğru öyle bir yürüdük ki, yer yerinden oynadı. Yolun iki tarafına toplananlardan iğne atsan yere düşmeyecek. İkinci bölümü oluşturan bizim oymağın erkekleri ki, anlı şanlı Ümmetağa'nın torunlarıdır, kılıçlarını da çekince, alkışlar, bağırsar ayyuka çıktı. Aşka gelen Deli Memetaga belindeki piştovu sıyırıp havaya iki el ateş açınca, delikanlı adam durabilir mi, tabancalar peş peşe cayırdamaya başladı, gökyüzü kurşunlarla delik deşik oldu. Böyle oldu ama "Cumhuriyet Müddeumumisi" de yolumuzu bağlayıverdi. "Tabancalar," deyip dikildi. Koca İbrahim'in, "bizde tabanca yok," dediğini işittim bir ara, lâkin tam o sıra gerideki delikanlılar savcının gözünü korkutalım diye birer şarjür daha boşaltmazlar mı? Tartışma uzadıkça uzadı. Sonradan anlatıldığına göre kasabanın güngörmüş memurları araya girmişler, "etme beyim, bunların boynunu vur ama tabancalarını isteme, bunlar karakeçili yürüğü, olacak şey mi senin şu dediğin?" demişler. Savcı bu kere de başımızdaki bökrere, sarıklara, feslere kafayı taktı: "- Kıyafet Kanunu'na aykırı, çıkarın Allah, çıkarın!" Koca İbrahimaga'nın kafasının tası atıverdi. "Yahu biz Söğüt'e, dedemizi ziyarete gidiyoruz, fötörle, şapkayla mı varalım huzuruna," diye bağırmaya başladı. Allah'tan ilçe mahkemesinin yol yordam, gelenek töre bilir hâkimi çıkıp geldi de savcıyı atlarımızın ayakaltından çekip aldı. Böylece tekrar yola koyulduk. Efelerin gücü üzölmüş, moralleri bozulmuştu. Şamanlar oymağının delisi Boz Seyit, atının eğeri üzerine dikilip öyle bir "heeyt.." çekti ki, nal darbelerinden yer sarsıldı. Keyfimiz tekrar yerine gelmişti. Önce Edebalı'ye, sonra Dursun Fakih'e uğradık, ardından Söğüt ovasına indik. Başkaları yük denklerini indirir, obaları kurarken anam elimden tuttuğu gibi beni etrafında uzun selvi ağaçları yükselen küçük bir yapının önündeki çeşmeye götürdü. "Köye dönünce okula başlayacaksın," dedi, "dua edeceğiz!" İlk kez o çeşmede abdest aldım. Binanın kapısından girerken korktum ve anamın eline yapıştım. "Korkma," dedi anam, "bu türbede büyük dedemiz yatıyor." Üzerine yeşil örtü serilmiş mezarın başucuna dikildik. Anamı taklit ederek avuçlarımı açtım,

dua okumaya başladım. Bir Elham bilirdim, bir de İhlâs... Çabucak okuyup bitirdim ve anamı beklemeye başladım. O ise okudukça okuyordu. Herhalde sıkılmış olmalıydım ki, usulca geriye çekilip kapıdan çıktım. Az ileride iri ceviz ağaçları vardı. Birinin dibinde yere düşmüş birçok ceviz buldum. Ceplerime doldururken öteden birinin geldiğini gördüm ve hemen türbeye kaçtım. Ama tez yakalandım; hareket ettikçe cebindeki cevizler birbirlerine çarpıp ses çıkarıyorlardı. Duasını bitiren anam, bana dönüp, "doğru değil bu yaptığın," dedi, "Koskoca Ertuğrul Gazi'nin huzuruna cebindeki haram şeylerle gelmeye utanmıyor musun? Türk'ün en büyüğü o!.. Bahtın açık olsun diye getirdim seni onun yanına! Sense..." Çok utandım. Hemen oracıkta, bir hafta önce kendi kümesimizdeki holluktan aniden ortadan kaybolan yumurtaları arkadaşlarımla birlikte alıp çerçiciye götürdüğümüzü de itiraf ettim.

Okumayı tez öğrendim. Dilimi tutmayı da... İlk öğretmenim Esemenli Başmuallim Salih Tunalı, Cumhuriyet Bayramı arefesinde Atatürk'ü anlatırken bir ara, "en büyük Türk, Atatürk," dedi. Hemen parmağımı kaldırdım. Öğretmen söz vermediği halde ayağa fırlayıp, "hiç de değil," dedim, "sen bilmeyon, Ertuğrul Gazi'den büyük Türk yok!" İlk öğretmen tokatını o an yedim ve teneffüse çıkar çıkmaz okuldan kaçtım. Üç gün okula gidiyormuş gibi evden çıktım ama okulun semtine bile uğramadım. Babam, öğretmenimin arkadaşıydı; durumu ondan öğrenmiş ve o gün peşime düşmüş, haberim yok. Meyve bahçemizde gizlendiğim yerde baskına uğradım; paçayı ele vermeye niyetli değildim, kaçak gösterdim, ama babam peşimdeydi. Amcamın yakındaki bir tarlada çift sürdüğünü biliyordum, ona sığındım; biz Karakeçili yürüklerinin geleneğinde kendilerine sığınan birini teslim etmek yoktur; babam, amcamın kanatları altına girdiğimi görünce gerisingeri dönmek zorunda kaldı. Amcam, güçlü kuvvetli, çam yarması gibi bir adamdı. Beni çok severdi. Haklı, haksız demez, daima yanımda yer alırdı. Öğretmenimin beni dövdüğünü söyleyince, hele bir de ağlamaya başlayınca birden öfkeleni ve "ben ona şimdi gösteririm çocuk dövmenin ne olduğunu," deyip çifte yedek koştuğu atlardan birinin sırtına tüngüdü. Babam, belli ki olacakları tahmin etmiş, ileride bir yerde bekliyordu. Önüne geçti. On onbeş dakika tartıştılar. Sonunda babam onu ikna etmiş olmalıydı ki, amcam gerisingeri döndü. Beni dizine oturttu. "Bak," dedi, "Ertuğrul Gazi bizim akrabamız, dedemiz. Elbette en büyüğümüz... Senin her iki

deden de büyük adamlardı. Kebir Ümmet deden Yunan'a buraları dar etti valla! İsmet Paşa onun ta ayağına geldi Bozüyük'teki İnönü savaşından sonra, teşekkür etmeye. Kara Mustafa deden 15 yıl boyunca durmadan savaştı. Bizde büyük adamlar çok yani... Onun için, kim daha büyük bilemeyiz! Hem varsın hepsi büyük olsun, kime ne zararı var? Sen yarın okula git, ben bu akşam öğretmenle konuşurum, amma bunu babana söyleme! Bu arada, sen de kocaman oldun, ata adam gibi binmeyi öğrenmenin zamanı geldi!" Amcam askerliğinde de namlı bir süvariymiş. Ata binmeyi öğretecek olmasına çok sevindim. Ertesi gün okula gittim, öğretmenim beni görünce başımı okşadı, üç gündür nerede olduğumu bile sormadı. O gün Kurtuluş Savaşı'ndan söz etti sınıfta, "şu dağlarda," dedi, "nice çarpışmalar oldu... Dedeleriniz kahramanca karşı koydular düşmana... Onlara Atatürk cesaret verdi, bunu untmayın!" Bu sözler kulağıma küpe oldu ve Atatürk'ün de en büyük Türklerden biri olduğunu bir daha aklımdan çıkarmadım. Akşam anama, öğretmenimin bana hiç kızmadığını söyledim. "Elbette," dedi anam, "öğretmenler, Edebalı'nın torunlarıdır, ondan öğrendiklerini öğretirler talebelerine..." O andan itibaren bütün öğretmenlerimi çok sevdim ve ben de öğretmen olmaya karar verdim. Yaşım tutmadığı halde yaramazlığımdan bıkan babam tarafından okula o yıl öylesine gönderildiğimi, öğretmenimin "bu işi becerir bu," diyerek beni asli öğrenci olarak bu olaydan sonra kaydettiğini öğrendim.

Amcam söz verdiği gibi hemen o günlerde ata binmeyi öğretmeye başladı. Bu işi çok sevmiştim; sık sık düşüp yaralanmama, üç kez kolumu, bir kez de kaburgamı kırmama rağmen bu tutkum hiç eksilmedi. Kama fırlatmayı köyün delisi Selimaga'dan, silah kullanmayı Çolak Hasanaga'dan öğrendim. On yaşındayken ilk kurşun yarasını aldım; akraba delikanlılardan Zıpzipaga, Sürmeli Çukur'daki gürgen ağaçlarından birinin gövdesine kurşunla sevdiği kızın adını baş harfini yazmıştı. Heveslendim ve tabancasını istedim. Ukalalık nasıl olur, "ben adıma ağaca değil, taşa yazacağım," deyip hemen oracıktaki bir kayaya döndüm ve tetik basmaya başladım. Üçüncü mermi geriye sıçrayıp alın kemiğimi çatlattı; izi hâlâ durur.

İlkokulu bitirip de 10 kilometre ötedeki Pazaryeri Ortaokulu'na yazdırılınca çok sevindim; okul umurunda değildi; sevinmemin sebebi, oraya gidip gelebilmem

için bana Karacabey Harası'ndan alınmış soylu bir atın verilecek olmasıydı. Adı, Yıldız'dı. Sırtından ilk düşüşümde ona tam anlamıyla âşık olmuştum; zira Yıldız, gerisingeri koşup gelmiş, ben yerde kıvranıırken diliyle saçlarımı, yüzümü yalamaya başlamış, birileri yardıma gelsin diye de başını havaya dikip sık sık kişnemişti. Ne yazık ki okula Yıldız'la gidemedim; hiç hesapta yokken Eskişehir Yunusemre İlköğretmen Okulu'ndan yatılı öğrenci sınavını kazandığıma dâir bir mektup geldi. Öğretmen olmayı çok istememe rağmen, Yıldız'dan ayrılma korkusuyla oraya gitmemek için çok ağladım; çocukluk değil mi, allem edip kallem edip beni kandırdılar, gittim.

1965 yılında, onüç yaşındayken okulda bir kez daha bileğimi kırdım; kırığa, çıkığa alıştım, aldırmadım, ama bu defa yanımda her derde devâ bir utacı olan Hasibe Nene yoktu, okul doktoruna yolladılar. Adam alçıya alıp gönderdi. Aradan iki hafta geçince parmaklarımda uyuşmalar başladı. Okul yönetimi bu kez Porsuk kıyısındaki Millet Hastanesi'ne gönderdi. Burada dört hafta kaldım, ama hiç sıkılmadım; çünkü yeni bir dünyayla tanışmıştım; sırtıma beyaz bir önlük geçirir, bol bol ruh ve akıl hastalarının, alkoliklerin, jiletçilerin serüvenlerini dinler, hemşirelere ilk aşklarını anlattırırdım. Ne var ki, kolumda herhangi bir iyileşme olmayınca korktum ve babama bir mektup yazarak hastanede olduğumu duyurdum. Babam "Şekeraga" yaman adamdı; sözünü kimseden esirgemez, tuttuğunu koparırdı, aynı zamanda güzel konuşur, karşısındaki insanı çabucak etkilerdi. Hastanede doktorların benimle yeterince ilgilenmedikleri için iyileşemediğimi düşünüp ortalığı birbirine kattı. Sonra kolumdan tuttuğu gibi beni Ankara'ya, o yılların en gelişmiş hastanesi olan Numune Hastanesi'ne götürdü. Hemen tedaviye başladılar. Benden iki yaş büyük ağabeyim Ankara'da kolej öğrencisiydi. Her gün yanıma geliyor, bana moral veriyordu. Hastanede Necmiye adında Kıbrıslı bir kızla tanıştım. Onu çok sevdim. O, ikinci bir Hasibe Nene oldu benim için; berikinden bol bol Osman Gazi, Orhan Gazi, Nilüfer, Yıldırım Sultan masalları, Cem Sultan ağıtları dinlemiştım; Necmiye'den ise dünyanın yarısı kadar Türk olduğumuzu, tarihimizle öğünebileceğümüzü, sadece Ergenekon'dan yeniden çıkmanın yollarını bulmamız gerektiğini öğrendim; isimler dağarcığıma Oğuz Kağan'ı, Bilge Kağan'ı, Kürşad'ı, Süyün Bike'yi, Gaspıralı İsmail'i, Osman Batur'u kattım; Timur'a sövmenin bir Türk'e yakışmayacağını, Ziya Gökalp gibi "deme bana Oğuz, Kırğız, Peçenek;

Türküz, bu ad her ünvandan üstündür!" diyebilmenin bir fazilet olduğunu da ondan öğrendim. Günler boyu Türkistan'a, Azerbaycan'a, Kırım'a, Tuva'ya seferlere çıkardık gönül pusatlarıyla... Her sefer dönüşü Kıbrıs'a koşardık soluk soluğa. Necmiye abla, Ada ufukları görünür görünmez ağlamaya başladığı; kolay değil, Erenköy sırtlarında bedeninde onyediyedi kurşunla şehit nişanlısı yatıyordu. İlk şiirimi Necmiye için yazdım; " Sen ey Tanrı Dağları'nın hürriyet perisi!.." Hastaneden ayrılırken başımda Necmiye'nin bana verdiği bir armağan vardı: Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı'nın bozkurt kokartlı mücahit şapkası... Altı yıl sonra Yeşil Baf siperlerinde iki ay süreyle mücahitlerin arasında nöbet tutarken başımda o şapka vardı.

Mezuniyetten sonra kendi ilimde Gölpazarı'nın Çukurören mezrasında öğretmenliğe başladım. Bir süre sonra Eğitim Enstitüsü'ne gittim. Orada Tanrı Dağları'nın hürriyet perisini boğanların yoldaşlarını bulunca çok üzüldüm, çok kızdım. Artık ara sıra ders çalışmanın yanında bütün günlerim Turan yolunda dövüşüp durmakla geçiyordu. Üç yıl sonra anabilim dalı için yeni sayılabilecek pek bir şey edinmeden mezun oldum. Tek kazancım S. Ahmet Arvasi gibi bir öğretmenimin olmasıydı. Onun özel sohbetlerinden çok şey öğrendim; en önemlisi, Yunus'un esasını, yani kendimi aramayı... Gerçi orada kendimce ufak bir değişiklik yapmıştım; Yunus'un esasını bulacağım yerin adını Kızılelma koymuştum. Bunu yıllar sonra kendisine anlattığımda hocam gülererek, "biliyorum," demişti, "Yoklar romanında bağıra bağıra söylemişsin bunu!"

İki yıl boyunca Köroğlu Dağları'nın tepesindeki Peçenek Bucağı'ndaki ortaokulda Türkçe öğretmenliği yaparken çok şey öğrendim; dingin bir hayat sürmenin nimetlerinden yararlanarak galiba ilk kez âşık oldum. Bir de gece gündüz delicesine okudum. Tarihe, sosyolojiye, politika ve devlet yönetimine dair ne buldumsa okudum, tartıştım, düşündüm. Öyle ki, Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nün giriş sınavlarında beni dinleyen komisyon üyeleri şaşırmış, "bunları nerede öğrendin," diye sormuşlardı. Enstitü tarihinde oraya kabul edilen en genç uzman öğrenci olmuşum. Orayı bitirince Milli Eğitim Bakanlığı'nda şube müdürlüğüne atandım. Öğrenme hevesim kabarmıştı; iki yıl sonra Devlet Lisan Okulu'nun İngilizce bölümünü de bitirmiş, Hacettepe Üniversitesi'nde mastır

öğrenimi alıyordum. Bir süre sonra Michigan Üniversitesi'nde devlet bursuyla doktora yapmak için girdiğim sınavları kazandım; ancak o arada felek de başıma başka çoraplar örmeye girişmişti. Michigan'a hareketime iki hafta kala "kafatasımın içini" beğenmeyenler tarafından bursum iptal edildi; elimde avucumda para namına bir şey olmadığı için tabii apışıp kaldım. "Madem öyle, ben de evlenirim," dedim ve evlendim. Artık otuz yaşındaydım. Aynı yıl kurumumda genel müdür yardımcılığına çıkarılan tayinim de durdurulunca, kafam kızdı ve bir arkadaşımın çağrısına uyup "Allahısmarladık Türkiye.." diyerek Almanya'nın yolunu tuttum. Artık ben de, Koca Türkiye'nin Avrupa'nın dört bir tarafına buğday taneleri gibi savurduğu çavdar benizli gurbetçilerden biriydim; Türk sınıflarında öğretmenlik yapıyor, bir yandan da harıl harıl Almanca öğreniyordum. O arada ikinci kez baba oldum. Çok geçmeden Essen Üniversitesi'nde Profesör Bay Hochmann'ın yanında "Batı Avrupa Türklerinde Kültür Değişimi" konulu doktora tezini yazmaya başladım. Ne var ki, nasip denen şeyin "iki kapılı bir han" olduğunu artık iyice belleyeceğim olay gecikmedi: "Hem bizde çalışıp hem de doktora yapamazsın," deyip sözleşmemi iptale kalkıştılar. Ne demiş adam, yıkılası hanede evlad-ü iyal var, çaresiz o sevdadan da vazgeçmek zorunda kaldım.

Ama bu güne kadar bir tek şeyden asla vazgeçmedim: Tanrı Dağları'nın hürriyet perisine seslenmekten! Ona seslenirken fincancı katırlarını ürküteceğimi hiç düşünmedim, ürken katırlara aldırmadım; lâkin bir keresinde öyle bir çifte yedim ki, acısını hâlâ hissederim... O çifte, beni gurbet hapishanesinde gönüllü müebbete mâhkûm eden karar metninin altına kazınamaz bir mühür gibi indi. 1985'te Tercüman Gazetesi'nin Ankara'da düzenlediği Yurtdışı 4. Büyük İşçi Kurultayı'na konuşmacı olarak çağrılmıştım; kürsüye çıkan her bakan yurtdışındaki Türklerin yabancı bankalarda yatan dövizlerinin Türkiye'ye aktarılmasının öneminden, her müsteşar bunu sağlamanın yollarından söz ettikçe, gurbetteki soydaşlarımın nasıl horlandıkları, itilip kakıldıkları, üçüncü sınıf insan muamelesi gördükleri gözlerimin önüne geldi ve kürsüden devrin başbakanının gözlerinin içine baka baka "eğer bir devlet, besleyemeyip kapı dışarı ettiği, bu güne kadar arayıp sormadığı insanların paralarına muhtaç olacak kadar düşmüşse, benim nezdimde o, asla bir devlet değildir," deyiverdim. Böyle "deyiverdim" ama, kürsüden iner inmez MIT elamanları da koluma giriverdiler. Salonda dinleyiciler arasında bulunan

Germiyanoğulları'ndan baba dostu bir milletvekili durumu farkedip beni adamların elinden zorla kurtardı ve doğruca havaalanına götürdü. Sonradan gurbet canıma tak edip de yurttaki eski görevime dönmek isteyince, "demek öyle ha," dediler. Tayinim güvenlik soruşturmasına takıldı. 1990'larda Azerbaycan Kültür Bakanı'nın davetlisi olarak Baku'da bulunduğum sırada oraya gelen o yılların T.C. Kültür Bakanı, beni yurt dışındaki önemli bir merkeze kültür ateşesi olarak tayin etmek üzere Türkiye'ye çağırırken bile kararnamem Çankaya tepelerinde rüzgâra kapıldı, gitti.

Ama o rüzgârlar sert esiyor diye yazmaktan vazgeçmedim; çünkü, yazının sesini hiçbir rüzgârın örtemeyeceğini biliyorum.

Hoş, o sesteki hoşlanmayanlar benim yazdıklarımı yok saysalar da, ben onların varolduğunu biliyorum... İlk romanımın adı, boşuna "Yoklar" değildi!

Siz, bu obaya konuk gelenler! Hoşgelmişsiniz..."¹

II. Edebî Kişiliği

Hasan Kayıhan, eserlerinde kendi milletini, kendi diliyle aktararak; halkın arzu, inanç, duygu ve ıstıraplarını paylaştığı için, mağdur halkımızın çilelerini gün ışığına çıkarmıştır. Onun bu duruşu gerçekçi denilebilecek gözlemleri ve belgeleri ile Mehmet Âkif'in Safahat'ındaki ıstırap tespitlerini hatırlatır. Âkif gibi o da Anadolu halkının davacısı, şikâyetlerinin, acılarının ve inançlarının sözcüsü olmak ister. Bunun için "yabancılaşan" aydınlar ile halkı aldatarak zengin olan partilileri, grupları ve devlet memurlarını asla affetmez.

Hasan Kayıhan'ın uzun yıllar yurt dışında yaşaması ve ülkesine, milletine bağlılığı neticesinde yapmış olduğu eser ve çalışmalarında diliyle, diniyle, töresine bağlılığıyla Türklük bilincine sahip kahramanları vardır. Ama onların yolu uzun, çetin ve çetrefillidir. Eserlerinde özüne yabancılaşmış, Batı taklitçisi, kim olduğunu, nereden geldiğini unutmuş, kimliğini yitirmiş kahramanlar da bulunmaktadır. Kişinin aslını yitirmeden var olabilmesi için, onu o yapan bütün değerlerine sahip çıkması, özünü açık veya kapalı bütün saldırılara karşı koruması gerekir. Kayıhan'ın eserlerinde Türklük bilincinin kaybolmaması için verilmesi gereken mücadele çarpıcı

¹yolculuk, www..hasan-kayihan.com/yolculukx.html, Hasan Kayıhan Web Sayfası, 26.08.2009

bir anlatım ve etkileyici bir üslupla dile getirilir.

Romanları, Hasan Kayıhan'ın amacını ispatlar niteliktedir. Olayların geniş yelpazelere yayıldığı eserlerinde, özellikle “Beyler Aman” romanında kendisine has orijinal bir dil bulmuş olduğu söylenebilir.

Kayıhan'ın eserlerinde işlediği Türk Dünyası'nda yaşanan zulümler, Ermeni ve Kürt olayları, 12 Mart öncesi ve sonrası yaşanan siyasi-sosyal çatışmalar, gurbet ellerinde yaşanan zor ve üzücü olaylar, yazarın romancılığındaki ustalığıyla edebi bir hüviyet kazanmıştır.

Kayıhan, okuyucunun ilgisini kitabın sonuna kadar diri tutmak için konuya ve olaylara önem verdiğini açıklar. Dolayısıyla şahısların tanıtımı da Kayıhan tarafından önemlidir. Ona göre Yüzyılların nice ulvî duyguları bugün basit birer ihtiyaç olarak tarif edilmektedir. Yüce kavramlar bozulmuştur, mesela töremizdeki “mertlik”in yeni adı “katılık” olmuştur. Ne var ki halkımızla kaynaşmamız ve birbirimizi sevip saymamız bakımından, o üstün faziletleri yine canlı tutmamız gerekmektedir. Bugün milletimizi harap eden şey, sosyal tabakalar arasında duygu beraberliğinin kalmamış olmasıdır. Aydınlar, ihtilâlcı ve devirmeci bir tutumla halktan kopmakta ve mili bünyenin reddettiği her şeyi adeta heyecanla benimsemektedir. Oysa milletimiz yüzyılların sağlam doğruları üzerinde Türk-İslâm dünya görüşü içinde, şuurlu olarak yaşama gayreti göstermektedir.

Hasan Kayıhan, çoğunlukla edebi romancılığın temel kuralı olarak övülen, yazarın taraf tutmaması, dolaylı dolaysız kişilere, olaylara, tutumlara kendi eğilimine göre yön vermemesi kuralını kabul etmez. Yazarın bir amacı olmalıdır ve düşüncesi ile bunu eserlerine taşımalıdır. Bunu yaptığımız söyleşide *“bir sanat dalı olarak edebiyat ve ona bağlı roman, sırıltıyla akan bir çeşme monotonluğunun dışına çıkarak ele aldığı konunun gerçeğini okuyucu ile tartışabilmelidir. Yazar, hayal adamlığın dışına çıkarak zaman zaman taraf olmaktan korkmamalıdır; okuyucu tarafından haksız bulunmaktan çekinmemelidir. Yazar, ele aldığı konuyu sergilemekle vazifelidir; çözümler getirmek onun işi değildir. Her okuyucu, kendi mantığı ölçüsünde neticeye gitme hürriyetine sahip olabilmelidir.”*²diyerek

² Hasan Kayıhan'la romanları ve Edebi Hayatı üzerine yapılan 08.07.2009 tarihli söyleşi.

belirtmiştir.

Bunun yanında yazarın, romanlarında kendisine has bir dil bulduğu söylenebilir. Dili uydurmasız, canlı Türkçe olan yazar, şiirleşmiş konuşmalarını, daha süzölmüş bir biçimde ifade etmektedir. Halk arasında şifahi olarak yaygın bir anlatım geleneğinin yazıda kullanılması ile farklılaşmış bir üslup göze çarpmaktadır. Cümle yapılarından deyimlerine, kelime hazinelerine kadar Osmanlı-Söğüt halkının, sözlü edebiyat halinde nakledilen söyleşileri romanlarının içerisinde yer tutmaktadır.

Yazarın anlatımındaki bir diğerk özellik de, tek kişi veya çok kişi konuşturmalarında uzun diyaloglara yer vermesidir. Yazar söyleyecek düşünceleri, yapacak telkinleri olduğu için, nutuk, hitap ve öğüt tarzındaki anlatımlara geniş yer ayırır. Yazar romanlarında halkın acılarını, dertlerini dile getirir; romandaki kişilerine kimi zaman kızmakta, kimine acımakta, kimini sevmekte hatta kimini önemsememekte olduğu, romanlarının incelenmesinde anlaşılmaktadır.

II. 1 Eserleri

Yoklar (1975)

Zincir (1977)

Uyanmak (1978)

Acı Su (1978)

Gurbet Ölümleri (1982)

Sultan / Köln'de Bir Kız (1984)

Beyler Aman (1984)

Dönüş (2006)

II. 2 Ödülleri

Yoklar (Peyami Safa Roman Yarışması İkincilik Ödülü)

Zincir (1979 TMKF Teşvik Ödülü)

Uyanmak (1978 Dündar Taşer Armağanı İkinciliği)

Gurbet Ölümleri (1983 TYB Yılın Romancısı Ödülü)

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANLARIN YAPI VE TEMA BAKIMINDAN İNCELENMESİ

I. YOKLAR

I.1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1975 yılında yazdığı ilk romanı olan Yoklar, 213 sayfa olup 23 bölümden oluşmuştur.

Roman'da, idealleri olan yeni mezun olmuş ülkücü bir öğretmenin atandığı Çayviran ilçesinde yaşadıkları anlatılır. Davasına inanmış, milletinin, devletin meselelerini kendine dert edinmiş, gerçekten aydın bir insanın ışıklı hikâyesi olan roman, Süleyman adlı başkahramanın merkezinde kurgulanmıştır.

Kitapta, milletine hizmet aşkından başkasını genç gönlüne çok gören gerçek bir aydın ile halkın kucaklaşıp bütünleşmesine değinilmiş; Romanın başkahramanı Süleyman, karşıt görüşlü insanlarla çatışmasına rağmen tüm zorluklardan yılmamış ve halkıyla beraber dâvâsını yürütmeye çalışmıştır.

Roman, 1975 yıl'ında "Peyami Safa roman ödülü" ödülünü almış; kitabın ilk baskısı aynı yıl Ötüken Yayınevi (İstanbul) tarafından yapılmıştır. Son baskısı Haziran 2006'da Elips Kitap tarafından gerçekleştirilmiştir.

I.2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

I.2.1 Olay Örgüsü

Roman, " Çok büyük ölçüde tek bir merkezi kişiye Bğlı olarak başlayıp gelişen; bu sebeple de dallanıp budaklanmayan olay örgüsü tarzıdır. Romanını güçlü bir başkahraman üzerine kurmayı, okuyucunun dikkatini bütünüyle onun üzerinde toplamayı arzulayan yazar, türün temel değeri durumundaki olay örgüsünü de bu kahramana bağlar..."³Şeklinde tanımlanan "Tek Zincirli Olay Örgüsü"ne sahiptir ve Süleyman'ın etrafında gelişen olayların anlatıldığı yirmi üç bölümden oluşmuştur.

İlk bölüm, eserdeki olayların yaşanmış olduğu Orta Anadolu'daki bir

yerleşim birimi olan Çayviran ilçesine bağlı olan Dumanağzı Kasabasını ve Dumanağzı'nda bulunan Aydınlar Semti'ndeki "sivri adamların" anlatılmasıyla başlar. Yazar, burada yaşayan aydınları okura sunarak, onların aydın kimliklerinin yaşamlarına nasıl yansıdığını göstermeye çalışır. Aydın olarak geçinen bu insanların halktan uzak olması, görevlerinde lakayt oluşları gelecekte başkahramanın bunlarla çatışmaya gireceğinin habercisi olmuştur.

Süleyman kasabaya ilk geldiği gün karşılaştığı Müge vasıtasıyla, kasabada çalışan memurlarla tanışır. Kendisine Celal adlı bir öğretmenden başka yakın düşüncede insan yoktur. Roman'da Süleyman'ın memurları daha iyi tanıması için Gülceğizdeki eğlenceye katıldığı görülür. Bu sayede hasım gücü tanıma fırsatı bulan Süleyman, onların eğlenceye düşkün, ahlâk dışı hareketleri hoş gören insanlar olduğunu anlar.

Romanda verilmek istenilen mesajın gerçekleşmesi için, iki farklı siyasi ve kültürel anlayışın çatışmaya girmesi gerekmektedir. Yazar, Nahiye Müdürünün evinde gerçekleşen davette, Süleyman'ı hasım güçle ilk kez fikir tartışmasına sokar. Davete ilçenin önde gelen simâları katılmıştır. Süleyman, bir halk türküsünden dolayı orada bulunan doktorla tartışmaya girer. Halk bilincine sahip olduğunu söyleyen doktor, türkünün sözlerinde geçen "*Varalım Moskov'u sürelim dize*"⁴ kısmının gerçekte olmadığını iddia eder. Çünkü Moskof, onun için halk bilincini ve sahip olduğu ideolojiyi çağrıştırmaktadır. Diğer misafirler de tartışmaya katılınca ortam iyice gerilir, sinirlenen Süleyman, müsaade isteyip orayı terk eder. İçinde Moskof geçen bir türkünün seçilmesi romanda ideolojik çatışmayı gerçekleştirmek içindir. Evine vardığında sinir krizleri içinde olan Süleyman, hem Doktor'a, hem oradaki ona karşı seviyesiz bir tavır takınan misafirlere ve esas böyle zor bir gününde yanında olması gereken Müge'ye çok sinirlenir. Bu durum insanları önceden tanıyabilmesi için gerekli bir uyarı niteliği taşır. Süleyman'ın haklı olduğunu okura sunulması için Süleyman'ın eve gelince "Türk Folklor Dergisi"nden türkünün sözlerini bulup gerçeği ortaya çıkardığı görülür. Süleyman haklı olduğunu anlayınca Doktor'a ve onun zihniyetine tepki olarak "*İt oğlu it! Dedi yüksek sesle. Halk ha. Sende mi halk çocuğusun yoksa? Ya ben? Ben neyim peki? Farkım ne onlardan?*"

³ İsmail Çetışli, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.62

Halklar değil, Türk Milleti. Dünya değil Türkiye. İyi ama yaşayabiliyor muyum Türk için, Türk'e göre?"(Y:s.46–47) diyerek kendini ve düşüncelerini sorgulamaya başlar. Bu durum onun ideolojisinin belirginleşerek, karşıt mücadeleye girişeceğinin göstergesi olmuştur.

Romanda Süleyman sadece dâvâsı adına ön plana çıkması gereken biri olarak karşımıza çıkarılmak istenmiştir. Süleyman'ın Müge'ye tüm yapmacık ve yanlış hareketlerine rağmen karşı koyamaması ve âşık olması bu durumu engeller bir nitelik taşımaktadır. Müge, hasım güçler gibi bir yaşam biçimine sahip biri olarak Süleyman için yanlış insandır. Süleyman'ın bazı uyarılara rağmen Müge'den vazgeçmemesi onun ileride çok acı çekeğini göstermiştir. Bu da olay örgüsünde çatışmanın artması için gerekli olmuştur.

Roman'da; halkın tarihsel gerçeklerle yüzleşmesi, kendi öz kimliğini, tarihinden yola çıkarak bulması ve bir uyanışa geçmesi için Süleyman'ın Cumhuriyet Bayramında bir öğrencisine hazırlamış olduğu metni okuttuğu görülür. Öğrenci: *"...analarımız bizlere sınımsız sütlerini, Nene Hatunlar, Kara Fatmaların buram buram Türklük kokan, vatan aşkıyla alev alev yanan gözlerine yaslanarak emzirdiler. ...Türklük bir bütündür. Uygarlık, basamaklar halinde yükselir. ...Türk gençliği devralacağı görevlerini daha iyi bir durumda teslim etmenin sancısını çekmelidir."* (Y:s.56–57) diye konuşma metnine devam ederken, halkın göğüslerinin kabardığı görülmüş; devrin yanlış ideolojilerini benimseyenlere karşı *"Kübalı Kastro'ya, Vietnamlı Ho Şi Minh'e, Rusyalı Lenin'e, Çinli Mao'ya, insanlık ve Türklük düşmanlarına ağıtlar övgüler düzenler, bunların peşinden şursuzca gidenler Türk değildir. Bunları, Türk genci, Türk insanı olarak görenleri şiddetle reddederi... Uykudaysa, uyanınsınlar; ihanet içindelerse hesap vermeye hazırlansınlar."* (Y:s.60) denmesi, sözde aydınların hoşuna gitmemiştir.

Süleyman bu gurur tablosu karşısında uyanışın başladığını anlar, *"Allah'ım, iki ay Allah'ım, iki ay. Düşmeden, düşmeden üstüne. Ben mi yaktım bu ateşi? Daha artık. Daha. Bitti uykum. Uyandım ki, uyuyamam gayri."* (Y:s.58) diyerek mutluluğunu ifade eder.

⁴ Hasan Kayıhan, *Yoklar*, Elips Kitap, Ank.2006, s. 43

Yazar, burada çeşitli çevrelerce kendilerine aydın sınıfı olarak gösteren; fakat tam olarak bunun tersini yapan, halkı karanlığa doğru götürmek isteyen bir zihniyetle okurunu karşı karşıya bırakır. Aydınlanmanın batıyı taklit ederek kendi öz kültüründen ve öz tarihinden soyutlayarak hiçbir yere varılamayacağını, aksine kendi kültürüne ve öz değerlerini sahiplenip, yücelterek bir aydınlanma yaşanabileceğini bu metinle vurgulamıştır. Bunu da henüz yeni tayin olduğu bir çevreye giren, idealist bir yaklaşım sergileyen Ülkücü bir uyanışla hareket eden bir kişilik ortaya çıkarmıştır.

Süleyman bayramda okuttuğu metin sayesinde artık kasaba halkı tarafından, sevilip sayılan biri olmuştur. Bu saygı çerçevesinde insanlar onu ziyaret etmekte ve onun ülküsünden bir şeyler kazanma eğilimi göstermektedir. Bir yandan da yanlış eğitim politikasının, düşman propagandalarının kurbanı olmuş kültür kölelerini, onlar da bizim insanımız, onların da uyandırılmaya ihtiyaçları vardır, diye düşünen Süleyman, kendi çevresiyle kurmuş olduğu diyaloglar neticesinde, bu ülküyü daha da yaygınlaştırmak için Gazi Hacı Kemal'in de ortak fikriyle bir dernek açmaya karar verir. Dernek "Ülkü Kültür Derneği" adı altında açılır ve her türlü eğitim, barınma, sohbet gibi faaliyetler içerisinde gelişir. Artık bilinçlenen halkla beraber çevre köylerin de ilgi odağı haline gelir.

Süleyman'ın bu kadar kolay başarıyı yakalaması mümkün olmayacaktır. Tüm engelleri aşması gerekmektedir ki en büyük engeli olan hasım güçlerin onun bu başarıları karşısında boş durmadığı görülür. Süleyman' a soruşturma açılır. Okula yeni gelen öğretmenler tarafından dövülen Süleyman ideallerinden vazgeçmez ve dik durmaya çalışır.

Dostunu ve düşmanını başına gelen olaylar sayesinde öğrenmeye başlayan Süleyman, çok değer verdiği Müge'nin gerçek yüzünü de öğrenmelidir. Müge'nin müdür Hasbi ile birlikteliği bunu ortaya çıkarır. Öğrendiği gerçekler onu isyana sürükleyecektir. Bu isyan onun en büyük imtihanı olmuştur. Halka önemli bir dâvâ ateşi yakmış olan Süleyman'ın hasım güçlere karşı dik durması gerekmektedir. O yaşadığı hayal kırıklığı sonucu psikolojik rahatsızlıktan dolayı yatağa düşmüştür. Bu durum onu yenilgiye uğrama tehlikesiyle karşı karşıya getirir. Gazi Hacı Kemal gibi yardımcı ve yönlendirici kahramanlar sayesinde ayağa kalkmayı başarır.

Romanda hasım güçlerden biri olan Semih adı verilen öğretmenin baldızı Neslihan'ın Süleyman'ın davasında verdiği mücadeleden etkilendiği gözlemlenir. Neslihan, özüyle, sözüyle doğru biridir. Olay örgüsünde okuru şaşırtan kimliğiyle de ön plana çıkar. Yeni bir aşk beklenirken yazarın sadece Neslihan'ı yardımcı karakter olarak, Süleyman'ı destekleyen vasfıyla ön plana çıkardığını görürüz. Bunun amacı Süleyman'ın Müge'den sonra hayatında sadece ideallerine duyduğu aşkın olması gerektiği bilincinin okura sunulmak istenmesidir.

Süleyman'ın mücadeleler sonucunda amaçlarına ulaştığını fark etmesi, onun yaşadığı bunalımlardan çıkmasını kolaylaştırmış ve dâvâsında emin adımlarla yürümesini sağlamıştır.

Roman, Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın "**Romanda Yapı Şekilleri**" tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, "**Duygusal Yapı Tipi**"⁵ kategorisinde ele alabiliriz. Süleyman, gerek aşk yaşamıyla gerek ideolojisi doğrultusunda verdiği mücadeleler sonucu karşısındaki güçlerle çatışmalara girmiş; duygusal yapısı bu olaylardan zarar görmesine yol açmıştır. Aşk hayatında hoş görülmeleyen bir insandan ayrılması onu yıkıma sevk etse de onun gayesinin millet ve vatan olması, bu durumu ikinci plana itmiştir. Roman sonunda olay örgüsünün onun istediği amaç doğrultusunda geliştiğini ve Süleyman'ın kendi ideallerini halka vererek başarılı olduğunu görürüz.

Roman, belli bir tez için yazılmış ideolojik bir romandır. Eser, Alemdar Yalçın'ın 1960'lı yıllardan sonra yazılmaya başlanan "**Ülkücülük ve Ülkücü Düşüncüyü Ön plana Çıkaran Romanlar**"⁶ kategorisinde ele alınmıştır. Olay örgüsünde yazar, Süleyman vasıtasıyla Ülkücü kimliğini okuruna sunmuş ve Ülkücülüğün benimsediği değerleri vermeye çalışmıştır. Süleyman'ın aşk'tan aldığı darbeyle, ideolojik hayatının daha önemli olduğunun farkına varması; ülkücü düşünceye sahip olanların memleket meselesini ön plana alması gerektiğinin vurgulaması olmuştur.

⁵ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üni. Basın-yay., Ank. 1988, s.150

⁶ Alemdar Yalçın, , *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı*, Akçağ yay., Ank., 2003, s.551

I.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman, “*eserin veya metnin kâinatı içinde her şeye hâkimdir. O, bir sırrı sessizce ifşâ eder gibi itibârî âleme has görünüşleri fısıldar. Böylece itibârî âlem, bazı işâretler aracılığıyla görünür hâle gelir.*”⁷ tanımına uygun olarak Hâkim bakış açısıyla; “*yazarın dilini kullanarak ait olduğu âleme ait mekânı, şahıs kadrosunu ve hayat tezahürlerini nakleder veya dikkatle sunar.*”⁸ tanımından yola çıkarak da yazar-anlatıcı tarafından anlatılmıştır.

Hâkim bakış açısı sayesinde Çayvıran, Süleyman’ın evi, Nahiye müdürünün evi, Aydınlar Sempti gibi yerler anlatılmış; bu mekânlarda yaşayan şahıs kadrosunun birbirleriyle ilişkileri ve başlarından geçen olaylar ayrıntılı bir şekilde dikkate sunulmuştur. Yazar- anlatıcı bir karakterin nasıl olduğunu, bir mekânda yaşayan insanların yaşam biçimlerini bize sebepleriyle açıklar. Aydınlar semtini tanıtan anlatıcının Semih’in karısının nasıl biri olduğunu, okuyucularına çocukların ondan korktuğunu söyleyerek önceden verdiği görülmektedir:

“Aydınlar Sempti’ne ‘Şu karşiki köylü çocukları’ uğramazlar. İstemediklerinden değil tabii. Yoksa can atarlar; kumlu sokakta yürüyebilmeye, pembe boyalı eve, öteki bembeyaz sıvalı taş gibi yapılara el sürmeye. Semte girebilen –mucize- çocuk, arkadaşlarının gözündeki büyür, değerlenir bayağı. Kibirler artık, kasılır kerata. Lakin girmek meseledir. Nöbetçi falan yoktur aslında. ‘Kedili karı’ bir görürse felaket. Her zaman da görür ‘yabancı’ ları. Değil gireni, öteden bakını görür. ‘Kapımız pencerelerimiz açık bizim. Hırsızlığa mı geldiniz? Defolun. Karakolun gözü kör mü ayol?’ Nee? Karakol mu? Kim kalır ortalıkta.” (Y:s.9)

Romanda Süleyman’ın Çayvıran’a geldikten sonra Müge’yle tanışması, Nahiye Müdürü’nün evinde yaşadığı ideolojik çatışma, Bayramda halkın tarihi bilincini uyandırması, Müge’nin ondan ayrılmasının verdiği bunalımı yardımcı kahramanlar sayesinde yok etmesi gibi unsurlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Roman’da yazar, bir tezi gaye aldığı için bakış açısıyla amacını ön plana

⁷ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yay., Ank.2005, s.93

⁸ a.g.e, s.89

çıkarmıştır. Tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. Solcu ve ülkücü bakış açılarının zıtlığı ve çatışması ekseninde, bu gruplara ait olan kahramanların iki farklı saftan birinde yer aldıklarını; derin bir çatışmanın tarafları olarak roller üstlendiklerini görürüz. Süleyman ile Doktor'un karşı karşıya getirilerek "Halk" ve "Halk sınıfı" tabirleri üzerinde çatışmaya girdiğini görürüz. Doktor, Halkı bir ülkede yaşayan ayrı bir grup insan içine dâhil ederken; Süleyman o ülkede yaşayan tüm insanların Halk'ı oluşturduğunu savunur. Doktor: *"Ve halk sınıfı artık kurtuluşunu sonuçlandırmak üzeredir. Tüm çarkları ters döndürmek üzeredir. Türkiye 'de halklar, bu kâğıttan kaplanı çökertmek üzeredirler. Ondan sonra da barış içinde bir arada yaşama özgürlüğüne kavuşacaklardır..."* (Y:s.44) diyerek, ezilen halkın ancak başkaldırı yaparak kurtuluşa ereceğini söyler. Süleyman bir grup tarafından, yabancı bir ideoloji tarafından ortaya atılan bu sınıf ayrımını kabul etmez, *"Şunu bilmeliydiniz. Halk, bir sınıf değildir. Yani sahip olduğunuz anlaşılan Marksist literatürdeki çatışmada bir taraf teşkil etmez. Halk, bir sosyolojik kategori de değildir; aile, aşiret, klan zincirinin devamında yer almaz. Sonra halk bir sosyal tabaka da değildir. Sosyal bilimciler, halkı, "milli" terimiyle bir memleketin bütün insanlarını teşkil edecek şekilde kullanırlar. Türkiye için bir tek halktan söz edebiliriz böylece..."* (Y:s.45) diyerek, işçisinden, memuruna kadar herkesin halk olduğunu vurgulamış olur. Bu görüş yazarın da bakış açısını vermek istediği tezi oluşturur. Yazar, kendinden olmayanları Halk düşmanı ilan eden kesime karşı düşüncelerini, *"İt oğlu it! Dedi yüksek sesle. Halk ha. Sen de mi halk çocuğun yoksa? Ya ben neyim peki? Farkım ne onlardan? Halklar değil, Türk milleti. Dünya değil Türkiye..."* (Y:s.46) diye, Süleyman nezdinde vermiş olur.

Romanda anlatıcının kişiler arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da "anlatım"a yansıdığını görürüz. Yazar-anlatıcı, tarafını tuttuğu kişileri olumlu yönleriyle gösterirken, bazen okuyucuda acıma hissi uyandıracak bir şekilde anlatma yolunu seçmiştir. Tarafını tutmadığı kişileri, mizah ve güldürü öğeleriyle karışık tanıtmıştır. Nahiye memurlarının işlerine değil eğlenceye düşkün yaşamları, lakayt tavırları yazar tarafından bu şekilde eleştirilmiş olur. Nahiye Müdürünü *"Nahiye Müdürü, lojmanıya münasiptir. Gündüzleri nadir çıkar evinden. Öğleye kadar uyumak zorundadır. Aksi hâlde, mutat akşam*

toplantılarına katılamaz...” (Y:s.10) diye tanıtmış, mizahi özellik katarak anlatımına onun yaşam biçimindeki aksaklıkları göstermek istemiştir.

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının özellikle “geriye dönüş”le geçmişte yaşanan olayları, bizzat yaşayan kişiye anlattığı görülür. Böylece romanda, roman kişilerinin etrafında gelişen olaylar, bizzat olayları yaşayan kişilere anlatılarak okuyucuda “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılmıştır. Ayşe, Süleyman’a geçmiş yaşamını şu şekilde anlatmıştır: *“Ben hayal kurmasını severdim... Şu çerçevede görebileceğiniz her şeye, bir dantel örercesine işlemiştim onu... Ramazan ayı süresince orucumu tutmuştum. Kur’an okurdum her sabah erkenden kalkıp...”*(Y:s.133)

Yazar-anlatıcı olayları bazen anlatmayıp gazete, mektup aracılığıyla göstermeye çalışmıştır. Süleyman’ın Ayşe’nin sınıfa getirdiği gazeteyi alıp okuyarak, öğrencilerine halkın yozlaştığını burada yazılanlarla göstermeye çalışması gerçeklik katmıştır:

“Gazeteniz Okey bugün 81.318 adet basılmıştır. Gelelim üçüncü sayımıza. İzmir’in en hovarda erkeklerini tanıtıyoruz...” (Y:s.92)

Romanda Süleyman’ın Neslihan’a yazdığı mektup verilerek, uzakta olan iki insanın fikir paylaşımı sağlanmıştır: *“Sevgili Kardeşim. Köroğlu Dağı’nın dumanlı tepeleri bir başka güzel görünüyor iraktan. Akça bulutlar, Sultan kavuklarıyla bezemekte tepeleri. Ve sen bir ateş alıp götürdüğünü yazmaktasın Köroğlu dağlarının sessiz eteklerinden. O ateş senin içindeydi Neslihan...”* (Y:s.208)

Romanda yer yer yapılan “montaj”lar aracılığıyla kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları verilirken bir taraftan da dönemin atmosferi, sosyo-kültürel ortamı aynen yaratılmaya ve okuyucuda anlatılanlarla ilgili “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılır. Örneğin; Roman’da sık sık Türkü, şiir sözleri kullanılarak dönemin yozlaşmışlığından, insanların görüş ayrılıklarından bahsedilmiştir. Süleyman Karakoç’un aşağıdaki şiiriyle genç kızlarda görülen kültürel ve ahlâksal yozlaşmanın eleştirisini yapmıştır.

“Artist ol, film çevir, ismine yıldız derler/ Bin kez kürtaj yaptırırsan gene

sana kız derler/ Çıplak resim çektirsen, ne şahane poz derler/ Dışının görünüşü içinin aynasıdır/ Açıl kızım unutma bu devrin modasıdır..” (Y:s.79)

Bütün bunlar göstermektedir ki Roman’da anlatma, özetleme ve gösterme teknikleri iç içe kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin kendi aralarındaki diyaloglarda da yine “gösterme” tekniği öne çıkarılır. Olaylar yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile anlatıldığından vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki boşluk çok küçüktür ve vaka zamanının“özetleme” tekniği aracılığıyla bütünü temsil edecek tarzda daraltılarak anlatma zamanının içine yerleştirildiği görülür.

I.2.3 Zaman

Yoklar Roman’ında ferdî zamanla sosyal zaman iç içe verilmiştir. “*ferdi zaman, çoğunlukla belli bir ‘aktüel/sosyal/tarihi zaman’ içine oturtulur. Onun ötesinde bazı yazarlar veya sanat anlayışları, bireyden hareket etseler de toplum veya Toplumun sosyal hayatını yansıtmayı önemserler... ”⁹*

Romanın kurmaca dünyasında kahramanların maceraları anlatılırken vaka zamanına ait sosyal veya tarihî zaman faktörü de öne çıkarılır. Yazarın 1975 yılında yazdığı romanın, 12 Mart 1972 askeri darbesiyle 12 Eylül muhtırası arasında yaşanan olayları kapsadığı olay örgüsünden anlaşılmaktadır. Bu dönem sağ- sol çatışması olarak adlandırılan “ülkücü-sosyalist” adı verilen siyasi ideolojileri benimsemiş kahramanlar ile romanda anlatılmıştır. Ülkücü kimliğiyle ön plana çıkan Süleyman, karşı görüşü temsil eden memurlarla çatışmaya girmiştir. Toplumdaki her alanda görülen yozlaşmanın sebebini, insanların milli ve manevi değerlerinden kopmasına bağlayan Süleyman; hasım gücü temsil edenlerin yaşamlarında görülen çarpıklık ve bozulmaların onların işlerine de yansıdığını görünce halkı da uyanışa geçirerek düzeni değiştirmeye çalışır.

Romanda Süleyman’ın bir grup gençle yaptığı sohbet sırasında, gençlerden birinin geriye dönerek bir yıl önce başından geçen bir olayı anlatması dönemin sosyal zamanı hakkında bilgi verir. Gencin “*Geçen sene biz Ankara’da birkaç tane talebeyle konuşmuştuk... Konuşurken söz bir ara Osmanlılara gelmişti. Talebelerden birisi ‘ Birakın şu faşist Osmanlıları.’ Deyince Cevzicilerin Salih emmi ‘ Ne demek*

o?’ diye sormuştu. Genç de işte, sırf hanedanın dağarcığını doldurmak için ta Viyana’ya kadar ordu gönderdiğini söylemişti. ‘Kana susamış adamlar.’ falan diye bir şeyler de dedi ama unuttum şimdi.” (Y:s.138) demesi, sol gruptaki gençlerin Osmanlı’ya nasıl baktığının göstergesi olmuştur. Geçmişlerine bu gözle bakan insanların tarihlerini lekeleyerek tarihlerinden farklı bir milletten bahseder gibi bahsetmeleri, milletini seven insanların kendilerine cephe almasını sağlamıştır.

Kendini aydın olarak ifade eden insanların, geçmişte düşman oldukları milletlerin fikirlerine bağlı kalarak özlerini yitirmeye başladığı, “...Türk’ün içinde çürük çıktı. Her şeyin çürüdüğü olur zaten. Gitmişler, dün kurşun sıkıştığımız milletin şununa bununa kul olmuşlar. A be avanak yavrular! Yahu, siz bilemez misiniz, Rus’un canı Akdeniz balığına çiftetelli oynatmak ister?” (Y:s.152) denilerek ifade edilmiş ve yabancı devletlerin ülke üzerinde farklı amaçları olduğu vurgulanmıştır

Birçok aydınının dönem içerisinde ya menfaatleri gereği ya da belli bir gruba dâhil olma arzusuyla belli bir ideolojiye bağlı olduğu kahramanlar vasıtasıyla anlatılır. Yazar özellikle hasım gücün yanında yer alan Semih’in karısının kız kardeşiyle diyaloglarıyla bunu okura verir. Bunlar sayesinde Süleyman’la diğerleri arasındaki çatışmanın sebebi de anlatılmış olur:

“- Yani Semih’in dediğine göre farklı düşüncede imişler. Sağ-sol gibi bir şey.

-Aa! Eniştem solcu mu yani?

-Canım, bunların bir şey anladıkları yok. Sana şunu söyleyeyim, Kaymakam’laDoktor geldilerdi geçen yıl. Bir türkü yüzünden tartıştılar Doktor’la Süleyman. Bizimkiler Doktor’un tarafını tuttular. Ondan sonra sürüp gitti bu. “ (Y:s.168)

Bütün bunlara rağmen romanda asıl önemli olan ferdî zamandır. “Ferdî zaman, kozmik zamanın ölçüleri dışına çıkan, kozmik zamana ait ifadelerle ifade edilse bile onun ölçüleri dışında gelişen ve bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş

⁹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.75

içerisinde gösteren zamandır.”¹⁰

Yoklar Roman’ında Süleyman başta olmak üzere kahramanların, devrin sosyo-siyasi koşullarının ağırlığı altında çaresizliğe düştüğü, zamanı buldukları koşullar çerçevesinde anlamlandırdıkları görülür. Süleyman, nahiyeye ilk geldiği zamanlarda diğer memurların kendisinden farklı olduğunu görünce çaresiz bir şekilde yalnızlık duygusuna kapılmıştır. Bu durum onun kendisiyle baş başa kalıp geçmişine sığınma çabasına girmesine yol açmıştır.

Ferdî zamanın, bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde gösteren zaman olduğu gerçeğinden hareketle, Roman’da olayların, romanın başkahramanı Süleyman merkezli olmak üzere üç önemli zaman diliminde toplandığı görülür: Süleyman’ın Nahiye’ye geldiği zamanlar yalnız kalışıyla Müge’nin arkadaşlığına sığınmaya başladığı zaman; Doktorla tartıştıktan sonra halkı bilinçlendirmesi gerektiğini anladığı zaman; Müge’den ayrılışıyla içine düştüğü buhrandan kurtulmaya çalıştığı zaman. Süleyman Nahiye’ye gelince diğer memurların kendisinden farklı olduğunu görmüş bu da onun kendisini yalnız hissetmesine yol açmıştır. Kendisinden yaşam biçimi olarak farklı olmasına rağmen Müge’nin ona candan yaklaşması, Müge’ye sığınarak yalnızlığını unutmaya çalıştığını göstermiştir. Müge sayesinde diğer memurları daha iyi tanımış, Müge onun için iyi bir tecrübe olmuştur. Nahiye Müdürü’nün evinde halk bilincini savunan Doktorla tanışması, sözde aydın geçinen insanların saçtığı zehirleri durdurarak halkı bilinçlendirmesi gerektiğini anlamasını sağlamıştır. Cumhuriyet Bayramında yazdığı konuşma metni, halkın hoşuna giderek; onların tarihleriyle gurur duymasını sağlamıştır. Halkın sevgisini kazanan Süleyman açtığı dernekle civar köylerdeki insanlara da ulaşarak ideallerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Müge’nin onu aldatması, onun için iyi bir tecrübe olmuştur. Çevresindeki insanların onu uyarmasına rağmen, Müge’yle görüşmeye devam etmesinin bedelini ödeyen Süleyman içine düştüğü buhrandan çok zor kurtulmuş; kendisi için memleket meselesinin daha önemli olduğunu anlamıştır.

Roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından akronik bir karakter taşır. Romanda kronolojik olarak düzenlenen olay örgüsünde yer yer “geriye dönüş”

¹⁰ Roland Bourerner- Real Quellet, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, (Çev. Hüseyin Gümtüş), KBY, Ank.1989, s.126

aracılığıyla “hâl”den ayrılıp “geçmiş”e gidildiği, “geçmiş”in dikkate sunulması ile birlikte geçmişin “hâl”e taşındığı ve böylece “eş zamanlılık”ın ortaya çıktığı görülür. Olay örgüsünün, “geriye dönüş”le ortaya çıkan bu eşzamanlılık esasına göre düzenlenmesi, doğal olarak romana akronik bir karakter kazandırmıştır.

Romanda, geçmişte yaşananların verilmesi amacıyla Süleyman’ın geçmişte yaşananları dönüp anlattığı, Ayşe’nin kendini ifade etmek için eski hayatından bahsettiği, Müge’nin Neslihan’a ayrılış sebeplerini anlattığı, Gazi Hacı Kemal’in katıldığı savaşı bahsettiği görülür. Yazar-anlatıcı, Süleyman’ın Müge’den etkilendiği ilk günü, “*Buraya, Dumanağzı’na ilk geldiği yağmurlu akşamı düşündü. Jipçinin çaldığı kapı. Kapıyı açan iki genç kız. Bir anlık susuşları. Tanıştırılma. Nefise ve Müge. Nefise’nin seyrek, kıvrıcık ve kısa saçları. Tezat; Müge’nin taranmış ve pırl pırl saçları ve içinden geçenler Süleyman’ın*” (Y:s.14) şeklinde geriye dönüş tekniğiyle okura sunmuştur. Bu vakada boşluk kalmaması için yapılmıştır. Müge’nin bakımlı ve etkileyici olmasının Süleyman’ı etkilediği de bu şekilde belirtilmiş olur.

Romanda, yer yer “geriye dönüş”le geçmişe gidilmesinin amacı çoğu kez “hâl”den ve gerçeklikten kaçış değil; geçmişte yaşanmış olayları dikkate sunmak, vakayı açıklayıcı unsurları “hâl”e taşımak ve kahramanları tanıtmak, onların geçmişten hâle kadar gelen maceralarını ortaya koymaktır.

Yazar-anlatıcı, Gazi Hacı Kemal vasıtasıyla okura savaş yıllarında düşmanlarla yapılan mücadelelerin zorluğunu hatırlatmış; Süleyman’ın geçmiş’e dönüşlerinde onun eski yaşamında ideolojisi uğruna çok arkadaşını kaybettiğini ve ailesine bağlı biri olduğunu vermiş; Ayşe’nin geriye dönüp eski hayatını anlatmasıyla onun pişmanlığını gösterip doğru yolu bulacağını sezdirmiştir.

Romanda bazı olaylar özetleme ve eksilti anlatım teknikleriyle verilmiştir. Bunların amacı zaman atlamalarını kolaylaştırmak ve okurda vaka boşluğu oluşturmamaktır. Okulun yarıyıl tatiline girmeden önce yapılanlar ayrıntılarıyla anlatılmamış, “*Ocak ayının otuz birinci günü nahiye okullarının bütün sınıflarında hikâyeler, fıkralar anlatılıp genel değerlendirmeler yapılırken idarede de hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu.*” (Y:s.90) şeklinde özetleme tekniğiyle verilmiştir.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olgular belli bir zamana bağlanmak istenerek mevsimler, aylar, günler, namaz vakitleri gibi soyut zaman dilimleri kullanılmıştır:

“ Kış oldukça geç başladı. Ramazan ayının onunda sahur yemeğine kalkan nahiyeliler...” (Y:s.67)

“ Evine geldiğinde ortalık kararmak üzereydi.” (Y:s.183)

“ Sabah ezan sesiyle birlikte uyandı. Kalktı namazını kıldı.” (Y:s.209)

Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşanılanları bir gerçeğe bağlamak, vak'a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla verilmiştir.

I.2.4 Mekân

Yoklar romanında mekân; romanda verilmek istenilen amaç, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi etrafında işlevsel bir unsura sahiptir.

Olaylar, Orta Anadolu'nun küçük bir kasabasında “Çayvıran” da gerçekleşir. Açık-geniş mekân olarak Çayvıran, Aydınlar Sementi; Kapalı-dar mekân olarak Süleyman'ın evi, Nahiye Müdürünün evi ve Gülceğizdeki ev kullanılmıştır.

I.2.4.1 Çayvıran

Olay örgüsünü şekillendiren hadiselerin merkezi konumundaki Çayvıran ve çevresi romanda önemli bir yer teşkil etmektedir. Okuyucunun dikkatine sunulan mekânlarla birlikte metin halkaları birleşmekte ve mekâna ait hususiyetler tasvirler aracılığı ile okuyucuya sunulmaktadır.

Roman, Çayvıran'ın tasviriyle başlar. Yazar, sanatsal işlevi kullanarak okuru o yere götürmeye çalışır. Mekâna gerçeklik özelliği katma amacıyla, anlatıcının bu mekânı bildiği sezdirilmeye çalışılır.

“ Eylül. Orta Anadolu yaylasının hırçın güneşi, dağların ardına doğru inmeye başlayınca, üşütmeyen bir rüzgâr alır onun yerini. Toprak yollardaki tozlar,

şöyle bir havalanır, daha ötelere, sararmış otların arasına yerleşir. Kısa bir aradan sonra, kuyu başlarındaki kavaklara gelir zorlanır rüzgâr... lakin toprak yolu her şeyden daha çok sever. Hele Çayviran'ın tahta duvarlı, geriye kaykık evlerinin arasından kurtulduktan sonra ak topraklı tepelere yukarı ağıp giden yoldan eksilmez olur... Dumanağzı Nahiyesinin önüne ulaşır, ak sıvalı, kırık camlarının yerine kâğıt yapıştırılmış karakol lojmanını kucaklar... sonra daha ötelere, okul binalarına, köy evlerine doğru uzanır. Dumanağzı Camisi'ne o hızla ulaşır..." (Y:s.5)

Çayviran, roman boyunca olayların üzerinde cereyan ettiği mekânlardan oluşmuştur. Dumanağzı nahiyesinde yaşayan insanların burada yaşayan aydınlarla oturdukları yerlerin farklı olması, onların yaşam biçimlerinin ve kültür yapılarının farklı olduğunu göstermektedir. Tasvirde yer alan güneşin yerini aydınlık semtine gittikçe soğuk bir rüzgâra bırakması, aydınlık halk arasındaki iletişimin soğuk olduğunu sezdirmek için okura sunulmuştur.

I.2.4.2 Aydınlar Semti

Gösterme ve anlatma tekniğiyle iç içe anlatılan bu mekân, eserde konu olan çatışmaların başladığı bir mekân olarak karşımıza çıkar.

Aydınlar Semti yazar-anlatıcı tarafından, *"Yapıları sağlam, korkusuz, cilveli de üstelik. 'Devlet kuvveti ne de olsa' gün doğusuna bakan, hafif meyilli bir yamaçta, ölçülü biçili kurulmuştur semt. Pencereleri büyük büyüktür. Hepsi sabah güneşini de akşam güneşini de eksiksiz alır... Aydınlar Semti'nde oturanlar, hele kadınlar, 'şu karşıdaki köylü karılarının' özlemlerinden, kat kat ihtirasla bakar ona... Semtin aşağılarına doğru inildikçe konfor azalır. Hele, ormancuların oturduğu evler, 'şu karşıdakiler' den sadece beton oluşlarıyla ve tek katlılıklarıyla ayrılır."* (Y:s.7-8) şeklinde tasvir edilir. Bu tasvirden, burada yaşayanların oturduğu evlere bakılarak önemli kişiler olduğu anlaşılır. Devlet tarafından görevli olarak gönderilen bu kişilerin, kendinden olmayanlara farklı gözle baktığı; bunun da halkla kopukluğa yol açtığı görülür.

Bu mekân roman boyunca, bu semtte yaşayan nahiyenin önde gelen isimlerinin yanlış eğitim sisteminin kurbanı olmuş "sözde" aydınlık olarak kalmasından dolayı eleştirilmiş; fikir ayrılıklarından dolayı çatışmayı doğuran bir

işleve sahip olmuştur.

Aydınlar Senti; tüm yozlaşmışlığıyla, adaletsizliğin ve yanlış bir aydınlanmanın da baş göstergesi olmuştur. Anlatıcı burayı aktarırken kendi duygularını da eserde hissettirerek eleştirisini yapmış olur.

I.2.4.3 Süleyman'ın Evi

Yazar, kahramanların birbiriyle olan ilişkilerini açık-geniş mekânlar kullanarak okura sunmaya çalışırken, kahramanların iç dünyalarını verirken daha çok dar-kapalı mekânları kullanmıştır. Süleyman'ın evi, Süleyman'ı ve Müge'yi eser dünyasına sokmakta ve kahramanların münasebetlerini sağlamakta beraber daha çok onun ruh halini anlamız için verilen tasvirlerle sunulmuştur.

Süleyman'ın tek başına kaldığı zamanlar kendiyile yüzleşmesi, ilk geldiği zamanlarda daha çok hissedilen yalnızlığı, sıkıntısı yazar-anlatıcı tarafından verilen, *“bir el sessizce kavradı lambanın kütüğünü. Bulunduğu yerden, pencerenin önünde aldı, az daha gerideki masanın üzerine bıraktı. Göz çukurları içinde titreyen iki siyah gözüün önünde ışıldayan lambanın duvara mihladiği gölge kıpırdandı... Köşedeki tahta somyanın üzerine serili yatağında sırtüstü uyumakta olan, bu sanki yılmış, yıkılmış vücut kıpırdandı ve o derin iç çekişin ardından tiz bir sesin güçlendirdiği kesik iki üç öksürük duyuldu” (Y:s.11)* şeklindeki tasvirlerle yansıtma işlevi kullanılarak okura sezdirilmiştir. Bu tasvir sayesinde onun derin iç çekişinin yalnızlık ve sıkıntıyla boğuştuğunun anlaşılması kolaylaşmıştır.

Süleyman'ın sürekli sıkıntılı olduğu anlarda annesine sığınması, onun varlığını hissetmeye çalışması, Süleyman'da bir iç kaçısın olduğunu gösterir. Nahiye'ye ilk geldiği zamanki çaresizliği *“birden kendisini Anadolu'nun herhangi bir şehrinin ya da kasabasının kenarında, ağlamaklı dört duvarla örülmüş bir han odasında zannetti. Omuzları daha fazla çöktü, büzüldü iyice. Çevresindeki yalnızlık, ruhuna dek uzandı. 'Anam!' diye mırıldandı. 'Anam benim. Melek Anam...” (Y:s.11–12)* diye okura sunulmuş ve Süleyman'ın ruh dünyasındaki karışıklık okura sunulmaya çalışmıştır. Güçlü görünmeye çalışan başkahramanın aslında yalnız kalınca çaresiz kalışı, onun her olaydan kolay etkileneceğini gösterir ki Süleyman, Müge olayında bu güçsüzlüğünü göstermiştir. Yardımcı ve yönlendirici

kahramanların varlığı sayesinde kendini toparlayabilmiştir.

I.2.4.4 Gülceğizdeki Ev

Çayvıran aydınlarının eğlenmek için gittiği bu mekan, Süleyman'ın öğretmen arkadaşı Semih'in evi olarak geçmektedir. Hiç de alışık olmadığı bir içki sefasından sonra, ne yaptığının farkında olmayan Süleyman oyun esnasında Zerrini öptüğünü hatırlamış ve pişmanlık duymuştur. Bu onun bunalım geçirmesine neden olmuş, bu durum yazar-anlatıcı tarafından "*Süleyman odalardan birisine çekilmişti. Beyninde biteviye kahkahalar, fisiltılar ve pikaptan dökülen yırtık sesler. Ağzı, ekşi şarap kokmasında. Geçirmekte ikide birde. Sarhoştı. Önceleri ısrarla hatta biraz zorla; sonraları, şuursuzca içtiği şarap, alt üst etmişti midesini. Alışık değildi hiç... Elbiselerini düzeltti, saçını taradı parmaklarıyla. Salona geçerken banyoya uğradı. Yüzünü iyice yıkadı. Açılmış, eski halini almıştı. İçinde bir öfke kabarıyordu sahipsiz, kendine kızamıyordu, cinsinin bir parçasıydı çünkü...*" (Y:s.26) diyerek anlatılmıştır. Süleyman'ın yaşamak istememesine rağmen yaşadığı bir olaya sahne olmakla kalmayan bu mekân, Süleyman'ı ve diğerlerini de daha iyi tanımamızı sağlamıştır. Süleyman'ın içki içme alışkanlığı olmadığı; diğerlerinin kahkahalarla eğlenmeyi alışkanlık edindiği anlaşılır.

Ertesi sabah Semih'in Zerrini rahatsız ettiğini öğrenmesi, içinde bulunduğu çevre hakkında ona çok daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlar. Müge'yi alıp dışarı çıkınca Müge'yle arasındaki yakınlaşmanın arttığı anlatıcı tarafından "*Söylemedi bir şeyler, sustu Süleyman. Yüreği, dağlarca kabardı da sustu; gönlü Hira yamaçlarına yukarı ağdı gitti de yine sustu...*" (Y:s.31) şeklinde ifade edilir. Böylece bu mekân Süleyman'ın Müge'ye olan hislerinin kesinleşmeye başladığı yer olmuştur.

I.2.4.5 Nahiye Müdürü'nün Evi

Süleyman'ın ideolojisinin ilk çıkış noktası olan bu mekân; farklı ideolojilerin çatıştığı, eserin seyrini değiştiren hamlelerin gerçekleştiği bir yer olarak karşımıza çıkar.

Gösterme-anlatma tekniğini iç içe kullanıldığı bu mekân, bir uyanışın başlama noktası olmuştur. Yazar anlatıcı, kullandığı anlatma teknikleriyle okuyucuya bu hadiseyi izletmiştir. Süleyman'ın, Nahiye Müdürü tarafından davet edildiği eve

gidince karşılaştığı tablo anlatıcı tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“Gitti Süleyman. Hatta biraz da geç kalmıştı. O, tepedeki pembe sıvalı evin büyük salonu kalabalıkçaydı. Ortada uzunca bir masa. Üzeri yemiş ve meyve tabakları ile dolu. Üç küçük toprak testi ilkel bir çeşni katıyordu masaya. İçerisi mavimsi bir renge bürünmüştü. Masanın sağ başında oturan Kaymakam’ın elini sıktı önce Süleyman. Diğerleriyle de selamlaştıktan sonra, Keloş’un uzattığı sandalyeye oturdu. Masanın sol başında ev sahibi sıfatıyla Nahiye Müdürü oturuyordu.”(Y:s.38)

Nahiye’nin en tepesindeki bu görkemli ev tasvirle okuyucuya sunulurken, bu evde yaşayanların kendinden olmayanlara evleri gibi yüksekte baktığı sezdirilmek istenmiştir. Evdeki salon bir protokol havasıyla sıralanan konuklardan oluşmuş, masadaki yiyecek ve içecekler buraya gelen insanların eğlenmeye düşkün olduğunu göstermektedir.

Süleyman, kendisine benzemeyen bu insanlarla anlaşamayacağını, doktorla yaptığı tartışma sonrasında anlamıştır. Mekânın fikri işlevi sayesinde ortamda yaşanan ahlak dışı olayların verilmesi, Süleyman’ın ve okuyucuların burada yaşayan önemli Bürokratların yanlış hareketlerle ve yanlış ideolojilerle doğru değerleri temsil etmediklerini göstermiştir.

I.2.5 Şahıs Kadrosu

I.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Romanda entrik kurgunun oluşmasında ilk dikkati çeken kişiler asıl kahramanlardır. Onlar insanî ilişkiler ağı içerisinde düşünce ve davranışlarıyla olay örgüsünü şekillendiren ve *“tepkilerimizi sürekli ve tam olarak yönlendiren, romanda ifade edilen ahlâk felsefesini somutlaştıran”*¹¹ kişilerdir. Asıl kahramanlar, romana giren diğer karakterleri yönlendiren ve onlarla bazen aynı doğrultuda bazen de tam tersi yönde düşünüp hareket eden kişilerdir. Bu bağlamda Yoklar romanında birinci derecede fonksiyon sahibi şahıs (başkahraman-tematik güç) Süleyman’dır.

¹¹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üni. Basın-yay., Ank. 1988,s.182

Süleyman

Süleyman, roman boyunca ideolojisiyle insanları yönlendirmeye çalışan, bir taraftan da kendisini engellemeye çalışan farklı ideolojideki hasım güçlerle mücadele veren bir karakter olarak karşımıza çıkar. Roman boyunca tek bir çizgide, kendi idealleri uğrunda savaşan ve ideallerinde sapma görülmeyen bir şahıs olmuştur.

Dumanağzı kasabasında bir okulda Edebiyat öğretmenliği yapan Süleyman aynı zamanda müdür muavinliği görevini yapmaktadır. Aynı okulda olan Müge ile ilişkisi vardır. Bu ilişki Müge'yle ayrı dünyalara ait olmalarından dolayı, Müge'nin yaptığı yanlışlar sonucu bitmiştir.

Süleyman, bir yandan öğretmenlik yaparken bir taraftan da ilerde kuracakları “Ülkü Kültür Derneği”nde yönetici olarak çalışmaktadır. Asıl hedefi ülkücü bir iradeyle milletin, devletin meselelerini kendine dert edinmek, bir yandan da yanlış eğitim politikasının, düşman propagandaların kurbanı olmuş kültür kölelerini uyanışa götürmek olmuştur.

Romanın belli kısımlarında Süleyman'ın kendi hakkında bilgiler verdiği görülmektedir. Süleyman'ın Müge'ye “*Ben kaderin bir küçük çizgisine rastladım Müge. Arkadaşlarımın çoğu ‘mıhlандılar’ orada*” (Y:s.18) demesi, Süleyman'ın geçmiş yaşantısında ideolojik çatışmalar sonucu arkadaşlarını kaybettiğini gösterir. Bu da bizi sosyal-tarihi zamana götürür. Dönemin siyasi çatışmalarının içinde mücadele veren bir kimlikle karşılaşırız. Bu sosyal zaman, ferdi zamanı da etkilemiş; Süleyman, arkadaşlarını kaybederek üzücü olaylar yaşamıştır.

Süleyman'ın genel karakteristik özellikleri ve düşünce dünyasındaki şekillenmeler yazar tarafından, kimi zaman iç diyaloglarla kimi zaman da karşılıklı konuşmalar eşliğinde, okuyucuya aksettirilmiştir. Mesela Süleyman'ın içki içmeye bakış açısı yazar-anlatıcı tarafından “*Sarhoştun. Önceleri ısrarla hatta biraz zorla; sonraları, şuursuzca içtiği şarap, altüst etmişti midelerini. Alışık değildi hiç. Birkaç yıl önce bir düğünde içmişti ilk...*” (Y:s.26) diyerek anlatılmış; Süleyman'ın müslüman geçinip, Türk Milliyetçilerine cephe alan Suavi adlı şahsa:

“- Peki, Suavi Bey! Peygamberimiz Hazreti Muhammed, babasını küfrün

adamı olarak görmüş müdür? Onu anmaktan sakınmış mıdır? Müslüman olanların adlarını değiştirmişler midir? İslamiyet, milliyetçiliğe ve milliyet esaslarının hiçbirisine aykırı ve mâni değildir. Diyebilirim ki, milletini sevmeyen aslında Müslüman değildir. Malazgirt kahramanı, Alp Arslan adını taşıyordu diye onu Müslüman sayamayacak mıyız? “ (Y:s.78) diyerek, İslâmiyet öncesi Türk Kültürünü yok saymaya çalışanlara aldığı tavır ve Milliyetçiliğin onun için önemi verilmek istenmiştir.

Süleyman'ın ideolojik fikirleri içerisinde halkta uyanışı gerçekleştirme arzusu, karakterindeki mücadele azmiyle birleşince büyük bir başarıya yani “uyanışa” öncü olmuştur. Karakterindeki bu özellikler romanın genel vakalarının oluşumunda en büyük etkiye sahip olmuş, yazarın tezinin verilmesi onun nezdinde verilmiştir.

I.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Romanda çatışmanın olabilmesi, vaka zincirinin düğümlenmesi için birinci derecedeki kahramanla temsil edilen tematik gücün karşısında bir hasıma ihtiyaç duyulur. Yoklar romanında “hasım veya karşı güç”ü temsil eden kişiler Müge, Doktor, Hasbi, Nahiye Müdürü gibi kişilerdir. Bu kişiler toplumsal yapı içerisinde “eğlenceye düşkün, yozlaşmış, kulaktan dolma bilgilerle savundukları ideolojilerin kurbanı ” kişiler olarak, birinci derecedeki kahraman olan Süleyman'ın ideolojisine karşı güç durumunda olmuşlar; onun ideallerini gerçekleştirmesini engelleyerek çatışma yaratmışlardır.

Hasım Güç durumundaki bu kişiler, romanın başından sonuna kadar “kötülük”ü temsil etmesi, “kötü bir tip” olarak okuyucu karşısına çıkması ile “kart karakter” özelliği gösterir. “*Kart karakter romanda tek bir karakteristik niteliği somutlaştırır, statik yapıdadır ve herhangi bir değişim yaşamaz*”¹² Bu bağlamda kart karakter özelliği gösteren Müge, Vasfi, Doktor gibi hasım güçler yalınkat bir kişilerdir; karakteristik özelliği olan “kötülük” ile öne çıkarılmıştır ve temsil ettiği değerler ile olay örgüsü boyunca yanlış söylemleri ve ahlâk dışı davranışlarıyla değişmez bir şekilde “Menfaatçi, yozlaşmış, bencil” taraf olarak kalırlar.

¹² Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üni. Basın-yay., Ank.1988, s.186

Müge

Roman’da Süleyman’ın sevgilisi olarak karşımıza çıkan Müge, onunla aynı okulda öğretmenlik yapmaktadır. Süleyman’la olan ilişkisi ve çeşitli tutarsızlıklarıyla ön plana çıkmış, kendisini “*Hem biliyor musunuz, ben yalnızlığı hiç sevmem. Hayal de kuramam. Gözlerim gerçek şekillerle dolmalı. Kulaklarım gerçek seslerle. Yoksa aklımı oynatırım...*” (Y:s.17) diyerek okura tanıtmıştır.

Süleyman’la tanışmadan önce gezmeyi, eğlenmeyi seven, erkeklerle ahlâk dışı ilişkiler kurmuş bir kişiyken; Süleyman’la tanıştıktan sonra onu kaybetmemek için onun idealleri ve fikri yaşantısına benzemeye çalışan bir tip olmuştur. Çoğu kez sahte davranışlarına anlam veremeyen Müge, kendiyle çatışmaya düşmesine rağmen bildiği yolda yürümeye devam etmiştir. Çevredeki halk: “*Bak sen bir başkası olsan ağzımı açmazdım. Lakin sana söylerim. Bu kız. Yani Müge Hanım sana göre değil. Ben onun evvelini de bilirim. Gerçi şimdi akli başında, uslu puslu gözüküyor ama aldırma. Seni kandırmaktan başka bir şey değil zoru. Her ne kadar biz köylü olsak da az çok biliriz insanları.*” diyerek onun Süleyman’a yakışmadığını düşünmüş; Süleyman’ı “*Hey benim saf yürekli hocam hey. Bunlar kaçın kurasıdır, bilmezsin sen. Bunların böylesi Mekke’de de hacıdır, Kudüs’te de...*” (Y:s.37) Hristiyan olacak kadar, menfaatine göre değişik davranışlar gösteren biri olduğunu söyleyerek bu konuda uyarmıştır.

Halkın uyarılarına pek kulak asmayan Süleyman, bir inat uğruna onu aldatan Müge’nin iç yüzünü sonunda öğrenir. Müge eski hayatına döner ve pişman olsa da bu hayatı çarkında yer almaya devam eder.

Müge, Süleyman’ın hayatına girerek onun hayatında yaralar açan kişi olmuştur. Süleyman’ın mücadelesinin sekmelere uğramasına neden olur. Süleyman, dâvâsında emin adımlarla ilerlerken Müge yüzünden yatalara düşmüş, bir an hayata tutunamama endişesine kapılmıştır. Yardımcı ve yönlendirici şahısların sayesinde içine düştüğü buhrandan kurtulan Süleyman, aşkın onun için dâvâsından önemli olmadığını anlamıştır.

Doktor

Nahiye'nin Doktor'u olarak bilinen bu şahıs, vakanın ilerleyiş aşamasında karşı güç olarak karşımıza çıkan en belirgin kişi olmuştur.

Nahiye Müdürü'nün evinde verilen bir ziyafet esnasında, Süleyman'la aralarında geçen bir tartışmayla dikkati çeker. Kendi doğrularının gerçek olduğunu düşünen doktor, sol görüşlü biridir. Ziyafette söylenen türküdeki Moskoflardan öğ alınması gerektiği bölüm, onun itiraz etmesine yol açmış bu da Süleyman'la aralarındaki tartışmayı doğurmuştur. Onun bunu kabul etmeyişinin sebebi, kendi ideolojisinin Ruslar tarafından temsil etmesinden gelmektedir. Doktor, tarihinden habersiz biri olarak, Türk halkının bir dönem Ruslar tarafından eziyet gördüğünün bilincinde değildir. Bu anlamda kendisine yapılan itiraz karşısında *"Halk sınıfının bilincindeyim şüphesiz... Halkın bilinçsizliğine karşı sessiz bir eylemdir bu... Halktaki sınıf bilinci. Patron zihniyetine dış bileyiştir bu. Burjuvazinin varlığını sürdürebilmesi için halkı kurban edişine dış bileyiştir bu... Halk sınıfı bilinçlenmiştir artık"* (Y:s.44) diyerek, işi patron-işçi çatışmasına bağlamak istemiş, Millet bilincini kabul etmediğini göstermiştir. Halk bilinciyle, halkın sadece burjuvalarla mücadele ettiğini düşünmesi, halkını iyi tanımadığını göstermektedir. Çünkü, Türk halkı tarihinde sadece kendini sömüren zenginlerle değil; kendi özgürlüğünü elinden almaya çalışan dış güçlerle de mücadele etmiştir. Bu devletlerin ideolojilerini benimseyen aydınların, bu tarihi gerçekleri görmezden gelmesi, Türk aydınlarının halkını iyi anlayamamasına ve onlardan kopuk yaşamasına yol açmıştır. Roman'da da bu görülmektedir. Gerek doktor gerekse diğer memurlar, kendi içlerinde halk bilincinden bahsederken; eğlenceye düşkün, ahlâk dışı hareketleriyle halkın gözünden düşüklerinin farkında olamamışlardır. Bu durum onların sözde kalan ideolojilerinin kurbanı olduklarını gösterir. Milletinin dinamiklerini çözememiş aydınların kanayan yaraları tamir edemeyecek kadar güçsüz ve duyarsız oluşları da bu kişiler sayesinde okura sunulur.

Romandaki hasım gücü temsil eden tipler, Türk toplumunun sosyo-kültürel, ve sosyo-politik hayatına ait değerlerdeki bozulma ve yozlaşmanın göstergesi olmuşlardır. Kendi kültür değerlerini, geleneklerini ayak bağı olarak gören bu insanlar, toplumda çatışma oluşturarak; Türk eğitim, sağlık, hukuk sisteminde

başıboş tavırlarıyla görevlerini ihmâl ederek yanlış uygulamalara sebebiyet vermişlerdir.

I.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar

“Yardımcılar; asıl, yönlendirici ve karşı güç fonksiyonlarını yerine getiren kişilerin harekete geçmesinde tahrik edici unsur olarak yer alan”¹³; bu kişilere, işlevlerini yerine getirirken şu veya bu seviyede ve istikamette yardım eden kişilerdir¹⁴ Bu bağlamda Romanda “yardımcı” fonksiyonunu üstlenen kişiler Gazi Hacı Kemâl ve Gülten gibi şahıslar olmuştur.

Gazi Hacı Kemal

Gazi Hacı Kemal, Süleyman’ın ideallerine ulaşması için ona yardım eden şahısların başında gelmektedir. Süleyman’ın kurduğu dernekdeki yardımlarıyla onun mücadelesinin olumlu sonuçlanmasını sağlamıştır.

“Romanda çatışmanın gerçekleştiği dramatik vaziyet, bir yönlendiricinin müdahalesi sayesinde vücut bulabilir, gelişebilir ve çözümlenebilir”¹⁵ “Yönlendirici, gerek olay örgüsünün gidişatını gerekse asıl kahramanın gelişmeler karşısındaki yeri ve tavrını belirleme veya tesir etme güç ve kabiliyetini şahsında temsil eden kahramandır”¹⁶. Bu bağlamda da Gazi Hacı Kemal’in romanda yönlendirici vasfı taşıdığını söyleyebiliriz. Cumhuriyet Bayramı’nda Süleyman’ın hazırladığı metinden etkilenip, gözyaşlarıyla onun yanına gitmesi, Süleyman’ın mücadele ateşini yaktığının farkına varmasını sağlamıştır. Süleyman’ın başına gelen kötü olaylar karşısında hastalanması, ruhi bunalımlara düşmesi karşısında, ona moral vererek dik durmasını sağlayan kişi olmuştur.

Eski bir savaş gazisi olan Gazi Hacı Kemal, Hacı kimliğiyle dine bağlılığını simgelemiştir. Süleyman ile olan diyalogları sonucu onun vatan, millet sevgisiyle dolu; yapılan yanlışlıklara kendi olgunluğuyla müdahale eden önder bir kişiliğe sahip olduğunu görürüz.

¹³ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yay., Ank.2005, s.155

¹⁴ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.70

¹⁵ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yay., Ank.2005, s.154

¹⁶ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.70

Gazi Hacı Kemâl romanda konuşmalarıyla, “yazarın okuyucusuna iletmek istediği fikir, düşünce, kanaat ve dünya görüşü gibi her türlü mesajı okuyucuya iletmekle görevli”¹⁷ kahraman olarak, “yazarın sözünü emanet ettiği kişi” olmuştur

Yazarın eser içerisinde oluşturmuş olduğu bu karakterle, kendi ideolojisini görünür hale getirmiştir. Hacı Kemal, devirdeki siyasi çatışmaların her alana yansımaları hususunda insanlara görüşlerini sunmuş; halkın içindeki u ideolojik kavgayı, “Kavga sen-ben kavgası değil..Bunu bileceğiz önce...Kafkasya’da kurşun sıktı şu titreyen ellerim, Kanal’da, Yemen’de, Galiçya’da kurşun sıktı. Bizim kavgamız buydu... şimdi iş başka. Kitaplara düştü kavga. Kelimeler mermi oldu, cümleler bomba. Savuran yâd değil hem de...” (Y:s.144) diyerek tanımlamaya çalışmıştır. Buradan ideolojilerin öğretilere dayanan kitaplarla yayıldığını; eskiden savaşarak alınan ülkelerin şimdi ideolojik oyunlar oynanarak elde edilmeye çalışıldığını vurgulamak istemiştir.

Çayvıran’da Süleyman’ın başlattığı uyanış hareketini, Ergenekon’dan çıkış olarak adlandırması; onun bu mücadeleye çok umutla yaklaştığının göstergesi olmuştur. Roman sonunda ölen Gazi Hacı Kemal, mücadeleye verdiği ruhla millet içinde yaşamaya devam edeceğini Süleyman tarafından göstermiştir.

Gülten

Müge ile ev arkadaşı olan ve aynı okulda öğretmen olarak çalışan Gülten, kişiliği itibarıyla çevre tarafından pek sevilmeyen bir biridir. Hasım güce yardım edici vasfıyla romanda yer alır.

Müge’nin Süleyman’la olan aşkına en çok karşı olan bireylerden biri olarak karşımıza çıkar. Siyasal ayrılıkların yaşandığı bir dönemde, karşı görüşte biri olarak romanda yer alır.

Kadın kimliğini daha çok zevklerin ve eğlencelerin bir sembolü olarak görür. Yaşadığı gayri meşru ilişkiler karşısında çok rahat tavır takınır. Birden fazla insanı aynı anda idare etmesi, boş kalmamak içindir: “Açmıyor beni ama ne yaparsın. Abdurrahman Çelebi öyküsü. Ötekini avuçlasam bir...tapulanacak değilim

¹⁷ a.g.e, s.71

ya!...” (Y:s.20) diyerek ahlâk dışı hareketlerini hoş karşıladığını vurgular.

Halkın yaşantısıyla hoşlanmadığı biri olan Gülten, romanın ilerleyen bölümlerinde bu ilişkilerinden birinden çocuk düşürdüğü duyulunca, tüm bayan öğretmenlere kötü gözle bakılmasına neden olur.

Müge’yi kışkırtarak Süleyman’ı aldatmasını kolaylaştırır. Bu yönüyle, Müge’nin alıcı şahıslardan biri olmasını engelleyerek, onun hasım güç safında yer almaya devam etmesine sebebiyet vermiştir.

I.2.5.4 Alıcı Kahramanlar

Romanda hedeflenen değerlere ulaşılması istenilmektedir. Sadece Romanın başkahramanı ya da yönlendirici şahıslar değil, “*Tesadüfen de olsa bu netice başkalarının işine yarar, sebep olan, arzulanan ve endişe duyulan nesneden başkaları da müteessir olur*”¹⁸Bu şahıslar “alıcı” fonksiyonundaki kişilerdir. Romanda bu bağlamda işlevi olan kişi Ayşe olmuştur.

Ayşe

Ayşe, eser genelinde işlenen vaka ve vakalar çevresinde şekillenebilmiş ve istenilen amaca ulaşmış bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Ayşe kendi yetişmiş olduğu çevre içerisinde muhafazakâr, kapalı giyinen, fikirsel anlamda da ülkücü bir iradeye sahip olan bir öğretmendir. Fakat gelmiş olduğu bu yeni çevre onu özünden uzaklaştırmış; onların isteği doğrultusunda yaşamaya başlamıştır. Bu neticeyle beraber daha da ileri giderek ülkücü iradeye sahip olan Süleyman’la münakaşalara girip, diğerlerinin kışkırtmasıyla onu şikâyet eden şahıslar arasında yer almıştır.

Süleyman’la geçen bazı münakaşalardan sonra Süleyman’a tepki göstermesine rağmen, Süleyman’ın halk üzerinde yarattığı etki onun kendi yaşantısını gözden geçirmesini sağlar. Okurken yaşadığı aşk ilişkisinin hüsrarla bitmesi, onun tüm değerlerden kopmasına neden olmuştur. Yaptığı yanlışlıkların farkına vararak Süleyman’a “*Şu ana hakkımda neler düşündüğünüzü biliyorum.*

¹⁸ İsmail Çetişli,, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.139

Esasen, senin gözünde ne olduğumu, beni nasıl ve ne şekilde gördüğünü tahmin edebiliyorum... geçen yıl namaz kılardım ben arada sırada da olsa. Ramazan ayı süresince orucumu tutmuştum. Kur'an okurdum her sabah erkenden kalkıp. Allah'a inanırdım çünkü. Şimdi de inanıyorum tabii. Fakat bu sene... Bütün bu çirkefe ve rezilliğe, onu unutabilirim diye gömüldüm. Oysa eskiden değil bir erkekle sevişmek, oturup içki masalarında sabahlamak... Bir erkeğin yanımda oturması ya da yanımda içkiden söz edilmesi rahatsız ederdi beni. Bütün bu kepezeliklerim hiçbir şey kazandırmadı bana.” (Y:s.133) diyerek, pişmanlığını belirten Ayşe, sevdiği kişiyi unutmak adına yanlış yola sapmanın ona verdiği zararlardan bahsetmiş ve artık doğru yolda olacağını sezdirmiştir.

I.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

Romanda, “Eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir ana belli-belirsiz hissettiğimiz bir lezzet katan herhangi bir duruma veya bölüme uygun bulduğumuz bir ad...”¹⁹ vardır, “Roman, her şeyden önce azı temel sözcükler üzerine kurulur... sözcükler romanın akışı içinde çözümlenmiş, irdelenmiş, tanımlanmış, yeniden tanımlanmış ve böylece yaşam kategorilerine dönüştürülmüştür.”²⁰ Bu bağlamda Yoklar romanı, belli bir ideoloji’yi vermek amacı taşıyan bir aydın’ın çatışmaları ve mücadelesiyle kurulmuştur. Romanda bu sözcükler belli bir tema oluştururlar.

I.3.1 Mücadele

Kültüre bağlılık, özünü arayış, yozlaşma ve görüş çatışmasının ağırlıklı olarak işlendiği eserde ana tema olarak karşımıza mücadele temi çıkmaktadır. Kahramanların bu duyguya hâkim yapıları, diyaloglarla ve kahramanlara ait “iç monolog”larla mücadele hırsı dikkatlere sunulur.

Mücadele temi çeşitli görünüşleriyle eserde kendini hissettirir. Yazar, “Aydınlık, ihtilâlcî ve devirmeci bir tutumla halktan kopmakta ve milli bünyenin reddettiği her şeyi adeta heyecanla benimsemektedir. Oysa milletimiz yüzyılların sağlam doğruları üzerinde, Türk-İslâm dünya görüşü içinde, şuurlu olarak yaşama

¹⁹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üni. Basın-yay., Ank. 1988, s.60

²⁰ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, (çev. İsmail Yerguz), Afa yay., İst.1989, s.99

gayreti göstermektedir."²¹ diyerek, eserlerinde milletimizin kendi özünü koruma mücadelesini anlatma gayretini vurgulamak isteyerek, eserlerinde bunun dışında hareket eden aydınların eleştirisini yaptığını da göstermiştir.

Tahmini olarak 12 Mart ihtilâlinden 12 Eylül sürecine kadar geçen süre zarfındaki yaşananların konu edildiği romanda, arayış içerisine girmiş kahramanların mücadele duygusu anlatılır. Kendilerine toplumsal bir sorumluluk yüklenen ve kendilerine ülkücü diye nitelendiren kahramanlar, mücadelecî karakterlerinden dolayı toplumsal değerleri sahiplenme vazifesini üstlenmişlerdir.

Kahramanların mücadeleleri sırasında ister istemez bir kargaşanın ve münakaşaların içine girdiği görülür. Bu mücadele kahramanın kimi zaman sınırlarına hâkim olamayıp, "*İt oğlu it! Dedi. Yüksek sesle. Halk ha. Sen de mi halk çocuğusun yoksa? Ya ben? Ben neyim peki? Farkım ne onlardan? Halklar değil Türk Milleti. Dünya değil Türkiye.*" (Y:s.46) şeklinde argoya kaçan bazı söylemlerine zemin hazırlar.

Yazar, eserle birlikte belirginleştirdiği düşüncelerini kahramanlar eşliğinde okuyucuya aktarmaktadır: "*Biz damarlarımızdaki asil kanı, hiçbir zaman inkâr etmeyecek bir soyun gençleriyiz... Türklük bir bütündür. Uygurluk, basamaklar halinde yükselir... Türk gençliği, devralacağı bu görevleri daha iyi bir durumda teslim etmenin sancısını çekmelidir.*" (Y:s.56-57) Bu da eserde tüm yozlaşmalara, kültürel değerlerin yok edilme çabalarına karşı Her Türk'ün yapması gerekenin mücadele etmek ve bunun yanında değerlere sahip çıkmak olduğunun savunulduğunu gösterir.

I.3.2 Çatışma

Eserde çatışma siyasi-sınıf çatışması niteliğinde olmakla beraber, dönemin güç ve iktidar olgusuna hedeflenenlerin taşınamaması da kahramanlarda çatışma doğurmuştur.

Romanda, önemli bir değer olan güç ve iktidar olgusunda, var olan bazı değerlerin açığa çıkması için bazı kişilerin bunu bir gaye bilip, toplum içerisinde bir

²¹ Ahmet Kabaklı *Türk Edebiyat Tarihi*, C.V, TEVY,İst.2006,s.663

önder sıfatı taşıması gerektiği vurgulanır. Her ne kadar Dumanagzı'ndaki insanların ülküsü, Türklük değerinin korunması olsa da, halkın bunu iktidar olgusuna taşıması adeta güçleşen bir durum olmuştur. Yazar bu duruma müdahale ederek, bir avuç insanın kendilerini aydın sınıfı olarak gösterip var olan Türklük değerlerini asimile etmeye çalışmalarını eleştirerek buna engel olmaya çalışmıştır. Bunu da parlak bir geçmişe sahip bir milletin tarihini halkın daha bilinçli olması için Süleyman öncülüğünde vermiştir.

Süleyman Cumhuriyet bayramında öğrencisine okuttuğu metinde, *“son bağımsız Türklük kalesi Türkiye Cumhuriyeti'nden esecek umut rüzgârlarını hasretle bekleyen Türkistan, Azerbaycan, Kırım, Kerkük, Batı Trakya ve daha birçok tutsak Türk yurdu varken Vietnam ağıtları döşenenlere duyduğumuz nefret sonsuzdur. Uykudalarsa, uyanınsınlar; ihanet içindelerse hesap vermeye hazırlansınlar.”* (Y:s.58) diyerek, güç-iktidar olgusunun sözde aydınlarla yaptığı yanlışlıkları eleştirmiş; onların yeni bir uyanışa geçerek milletiyle bir bütün oluşturması gerektiğini vurgulamıştır.

Süleyman karşıt kutuplaşmada, batıyı çağdaş ve ileri bir toplum olarak görerek kendini aydın olarak addeden, İslam ve Türklük değerlerini yok sayan zihniyetlerin yanlışlığını vurgular. Var olan kültürel ve toplumsal yapıya uymayarak, batı taklitçisi olup kadın olgusunun kendini körelttiğini, giyim kuşamıyla toplumsal yapıyı çürüttüğünü belirtir. Temsil ettiği anlayışa göre, kadına yön verme ve kadını şekillendirme gibi çabalarda bulunur. Eserde. Süleyman'ın, Müge, Ayşe ve Gülten gibi kadın kahramanlarının davranış ve giyinme tarzlarına karşı yaptığı eleştiriler, bu olgunun göstergesi olmuştur.

I.3.3 Aydın

Eserde, yanlış bir ideolojiyi benimseyerek, kendi değerlerini gericilik olarak gören insanların eleştirisi, sözde aydınlar üzerinden yapılmıştır. Eserde kullanılan “Aydın, Aydınlar Semti” gibi kavramlar, Aydın kavramının her alana yansıdığını göstermektedir. Yazar, romanın başında Aydınlar Semtini ve burada yaşayanları tanıtır. Nahiye'nin en üstünde halka tepeden bakan pembe ev, nahiye müdürüne aittir. Bunun aşağılarına doğru halk sınıflarına göre evler yer almaya

başlar. En aşağılarda görkemli ve süslü olmayan taş evlerde halk oturur. Yazar, yaptığı mekân tasvirleri vasıtasıyla sınıf farkının oluşturulduğunu okuyucuya gösterir. Bu da halk ve aydınlar arasında bir çatışma ortaya çıkarır. Aydınlar Senti'nde yaşayanlar, tek amaçları eğlence olan insanlardır. Devlet tarafından hizmet için gönderilmelerine rağmen, lakaytlık göstererek işlerini aksattıkları ince dokundurmalarla yazar-anlatıcı tarafından vurgulanır.

Yanlış bir eğitim sistemiyle ve salt dünya görüşleriyle bir yerlere gelme çabasında olan insanlar, Topluma zehir saçmaktan öteye gitmemişlerdir. Kendi tarihini ve kültürünü reddediş, onların farklı âlemlerde gezinmesine yol açtığı için, hizmet vermesi gereken kesime ulaşamamışlardır. Bu da geçmişinden kopuk, geleceğe bir şey taşıyamayacak fertlerin yetişmesine yol açacaktır. Bu fertler, kendilerini aydınlatamayanlar gibi hastalıklı, bedbin, çaresiz bir nesil olmaktan öteye geçemeyeceklerdir.

Yazar, romanda yanlış ideolojilerin dayattığı fikirleri eleştirerek, nasıl bir aydın olup; nasıl aydınlanmaya gidileceğini Türk kültürünün dinamiklerini, geçmişten de örnekler sunarak vermeyi amaçlamıştır.

I.3.4 Kadın

Kahramanların iç sorgulamalarında, iç çatışmalarında belirgin tema olarak karşımıza kadın temi; Müge, Ayşe, Gülten gibi kahramanların nezdinde romanda işlenmiştir.

Süleyman'a âşık olan Müge'nin aşkı uğruna geçmişinde yaşam biçimi olarak belirlediği hafifmeşreplik, eğlenceye düşkünlük, dünyayı umursamazlık gibi değerlerinden vazgeçerek, Süleyman'ın istediği bir karakterde olma çabası söz konusudur. Bu da aşkı için fedakârlığa girme çabasında olduğunu gösterir.

Müge'nin Süleyman'ı elde etmek için, kendisinde şimdiye kadar oluşturmuş olduğu kişilikten vazgeçmesi her ne kadar kişiliğinden ödün verme anlamına gelse de, Müge sonrasında içine işlenen bu karaktere mağlup düşerek, eski yaşantısına devam eder ve Süleyman'dan ayrılır. Bu eserde kadın karakterinde tutarsızlığın göstergesi olmuştur.

Romanda “Alıcı” işleviyle karşımıza çıkan Ayşe’nin eskiden muhafazakâr ve sade bir yaşam biçimine sahip olduğunu; sevdiği gencin onu aldatarak başka bir kadınla evlenmesi üzerine bu aldatma olayının onun psikolojisini bozarak onda bozulmalara sebebiyet verdiğini görmekteyiz. Bu psikolojiyi alt etmek için kendi yapısına uymayan davranışlar içerisine girerek, bu aldatılmışlıktan öç alma niyetinde olmuştur. Fakat davranışlarının toplum tarafından tasvip edilmediğinin farkındadır.

Toplumla çatışma içerisinde olan fakat; bunun farkında olmayan Ayşe, Süleyman’la tanıştıktan ve Süleyman’ın toplum üzerinde kurmuş olduğu etkiden dolayı, hatalarını fark etmiştir. Bu onun eski yaşam biçimine dönmesini sağlamıştır. Bu özelliğiyle, romanda hedeflenen davranışları benimseyen kişi olmuştur.

Gülten, Zerrin ve Semih’in Karısı yaşantılarıyla çevresine örnek olabilmek için yetiştirilmiş insanlardır. Fakat bu aydınlıktan yoksun, toplumla arasına mesafe koymuş bu kişiler, her türlü dedikodu içerisinde yer alan, düzensiz ve seviyesiz yaşamlarıyla toplum tarafından sevilmeyen kadınlar olmuşlardır.

Romanın sonlarında karşımıza çıkan Semih’in karısının kardeşi Neslihan, olumlu özellikleriyle dikkati çeker. Nahiye’ye ilk geldiği zaman, kendisine Süleyman hakkında söylenen kötü sözlere inanmamış; Süleyman’ın nasıl biri olduğunu sorgulamaya başlamıştır. Bu sorgulayış onun Müge ve ablasıyla konuşmalarıyla son bulmuştur. Gerek Müge gerekse Semih’in karısı, boş yere Süleyman’ı çekemedikleri için onun hakkında kötü ithamlarda bulduklarının farkında olmuşlardır. Neslihan, Süleyman’ı tanıdıkça ve onun fikirlerinin doğruluğunu kabullendikçe önceki düşüncelerinde yanılmadığını anlar. Neslihan, onu bir kardeş olarak görerek; Süleyman’ın hedeflediği milli ve kültür değerlerine bağlı, ahlâklı bir kadın kimliği taşıdığını göstermiştir.

Eser genelinde kadınların çoğu, devrin yozlaşmışlığı içerisinde kaybolmaya mahkûm edilmiş şahıslar olarak karşımıza çıkmıştır. Kültür değerlerini gericilik olarak addeden bir zihniyet tarafından asimilasyona uğramış bu kadınlar, halk tarafından hoş karşılanmayan, sevilmeyen insanlar olmuşlardır. Ayşe ve Neslihan gibi kadın kahramanlar ise, roman sonunda istenilen amaçlara ulaşmış, bu değerleri benimseyerek örnek kadın olmayı başarmışlardır.

II. ZİNCİR

II. 1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1977 yılında yazdığı ikinci romanı olan Zincir, 288 sayfa olup 33 bölümden oluşmaktadır.

Roman'da yazar tüm eserlerinde olduğu gibi toplumsal bir gerçeklikten yola çıkarak Orta Asya'da yaşayan Türklerin bir dönem Rus baskısı altındaki esaretlerini işlemiştir.

Kırım göçmeni bir genç olan Seyit'in Kerküklü Türkmen kızı olan Fatma adlı bir genç kıza olan sevdası romanda işlenen diğer bir tema olarak karşımıza çıkar. Seyit, romanda zincirle bağlı olarak gördüğü Türk yurtlarının mücadelesi uğruna bir gün öldürüleceğini bildiği için sevdasını içine gömmüştür.

Eser, 1977 yılında bir grup göçmen Türkün haklı mücadelesinin bir gün sonuçlanacağını habercisi olmuştur

İlk baskısı 1977 yılında Töre-Devlet yayınevinden çıkan roman, aynı yıl *Türk Kültür Vakfı Roman Ödülü'nü* aldı. Romandaki bazı basım hatalarının sonra düzeltilmemesi romanın diğer basımlarını geciktirmiştir.

II. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

II.2.1 Olay Örgüsü

Kırımdan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan bir aileye mensup Seyit'in nezdinde, zulüm görmüş, bağımsızlığın özlemi içerisinde umutla bir o kadar hayal kırıklığıyla yaşan Türk topluluklarının öyküsü olan Zincir romanı yazar tarafından 33 bölümde kurgulanmıştır.

Çok zincirli olay örgüsüyle kurulan roman Seyit'in ön plana çıktığı ve onu etkileyen diğer roman kahramanlarının da başından geçenlerin anlatılmasından oluşur.

Seyit, ilk bölümden itibaren karmaşık bir ruh hali içerisinde yazar anlatıcı tarafından okuyucuya sunulur. Ankara'ya Hukuk okumak için gelen bu gencin kendi

kimliği ve devrin ona yüklediği çıkmazlarla çatışması romanın ilk satırlarında şuur akımı tekniği kullanılarak verilmiştir:

“Olmaz bu, olmaz! Hayat mı yâni?...Örümcek ağında debelenen güçsüz bir sinek gibi tepinmek...Allah kahretsin!...Ben böyle miydim ki!. Bitti, bitti!. Her şey çok uzaklarda kaldı artık...Deliden ne farkım var ki?...Görenler de böyle hızlı hızlı bir yerlere gidiyorum sanır. Gecenin bir yarısında, bilseler, boş bir konserve kutusu gibi yuvarlandığımı gülerler....”²²

Seyit’in kasabasındaki yaşamına özlem duyması, kendini boş bir konserve kutusu olarak görüp çekilmez bulması romanın ilerleyen bölümlerinde de karşımıza çıkar. Yazar anlatıcı Seyit’in zor bir görev üstlenmenin imkânsızlığıyla baş başa kalışını daha ilk bölümde anlatır. Bunu Fatma adlı bir Kerküklü kızla münasebetini vererek sezdirir. Fatma, Tüm Türklerin bir gün bağımsız olacağını düşünen ve bunun idealini her daim yaşatmaya çalışan bir kızdır. Tanıştıkları ilk günden beri Seyit’ e de bunu aşlamaya çalışmıştır. Seyit, Fatma’nın kendine hediye ettiği bir kitabın içinde çıkan Türkmence bir şiiri okuyunca Fatma’nın idealleri aklına gelir. Karışık ruh hali onu yine çatışmaya düşürür. Bir yanda özlem duyduğu bir fikir varken bir yanda da hayal olduğunu düşündüğü bu idealleri, onun mücadeleye girişmesini engellemektedir:

“Aman be... Ne saçma şey bu halim? Fatma güzel kız belki... Evet, güzel... Ama hepsi bu işte. Ne diye azak benim için azap olacakmış? Hâyal dünyasında mıyım ben? Git hadi, al kolaysa Kırım’ı kendi başını bağlayamadık Türkiye, Kırım’ın başını mı bağlayacak? Kaç canı var zaten?...Ütopya!.Ne dermiş Napolyon? Para, para, para... gerisi he fasarya... Kırım da burada, Azak’ta burada. Yaşamayı bil, yeter ki sen. Çünkü sen de buradasın.” (Z:s.15-16)

Romanın ikinci ve üçüncü bölümü, Seyit’in Seyitgazi kasabasına gidişi ve ordaki insanlarla fikir çatışmasına girişini anlatır. Kendi kimliğiyle bocalamaya giren bir karakterin, kendi aile fertlerinden olan Molla Battal ve Esmâ Ana gibi vatan hasreti çeken insanlarla uzun bir aradan sonra tekrar Kırım sürgününü konuşması ilk planda Seyit’in etkileneceği kanısını ortaya çıkarsa da vaka bu şekilde ilerlemez.

²² Hasan Kayıhan, *Zincir*, Töre-Devlet yay., Ank.,1977, s.5

Onun için Ütopya olan Türk topraklarının yeniden kurtuluş ümidi hala kasabadakiler için bir yaradır ve onlar vatanlarına tekrar dönmek istemektedirler. Hayallerin yıkılışı, eyit'in imkânsızlığı tekrar tekrar ağır sözlerle vurgulamasıyla ortaya çıkar. Seyit yaşattığı kırıklıkla köyden kaçır. Ve yine bir kendi kendine kalış anındaki bir çatışmada pişmanlığını dile getirir. Kararsız düşünceler pişmanlığı gölgelese de okuyucu ya "acaba?" sorusunu sordurur.

"Köyden neden kaçtım? Evden, kendimden?. Keşke sussaydım, konuşmasaydım, gücendirmeseydim onları... Aman, saçma şeyler söylemeseydi o da! Aslında hoş görmeliydim. Ne de olsa yaşlı adam. Bunama noktasına gelmiş baksana. Çağa uyamaz tabii, Boşver!" (Z:s.31)

Yazar, 11. bölüme kadar Seyit'i uyandırmak için vakayı öyle bir kurgulamıştır ki, kafası karışık Seyit'i farklı bir ideolojiyle karşılaştırmıştır. Ferit adlı arkadaşının onu evine davet etmesi ve artık farklı bir düşüncenin çocuğu olmaya teşvik edilmesi Seyit'in bocalama devresini daha da arttırır. Ferit'in grubu devrimcidir; haktan, adaletten, eşitlikten bahseder. Örgütün baş elemanı Tarık, İzmirli bir burjuva olmasına rağmen, gençleri kendine çekmek adına, hayatını farklı senaryolarla sunar. Seyit'i kendi gruplarına alma adına hakkı yenilmiş, köylü bir yetim rolüne soyunur. Devrimciler de Seyit'in karmakarışık olduğunun farkındadır. İçki, kız, oyun gibi cezbedici şeyleri sunarak onun kendilerine yaklaşmasını kolaylaştırırlar.

Seyit, Devrimcilik propagandasına başlar; halkları daha iyi tanımak adına Şentepe adlı bir mahalleye taşınır. Geleneklerine bağlı, Türk örf ve adetlerine göre yaşayan mahalleli kendi kabulleriyle Seyit'in dünyasına girer. Böyle bir mahallenin olay örgüsü içerisinde kullanılması ilerleyen bölümlerin farklı bir şekilde geçeceği izlenimini verir. Asıl amacı, bir şey bilmediğini düşündüğü, haksızlığa uğradığına inandığı bu insanların gözünü açmaya çalışmaktır. Fakat savunduğu düşüncelerin ne kadar kendisi tarafından kabul gördüğünü de ilerleyen zamanlarda sorgular. İnsanlar, eşitlik naraları atanların üniversitelerde kanlı bıçaklı olduklarının farkındadır ve ölümle sonuçlanan bu olaylardan dolayı Seyit'in Devrimcilerden uzak durması gerektiği, Ahmet adlı kişi tarafından söylenir:

“ Grevdi vay, oturumdu, yok açlık orucuydu falan derken, ondan korkuyorum ki, sokaklar adam ölüsüyle geçilmez olacak. Ölen kim? Sen, ben... En iyisi mi Seyit kardaşım uzak dur sen onlardan...” (Z:s.66) .

Gördüğü yanlışlıklar ve mahallelinin söylemleri, Seyit’in benimser gibi savunduğu birçok Devrimcilik propagandasının kendisinde hala oturmamış olduğunu fark ettirir. Bu fark ettiriş, gerçek kimlik arayışına bile cesaret edemeyişi ona “ben neyim?” sorusunu sıkça sordurmaya başlar:

“-İyi okudum sayılır. Bir Fethi, bir Tarık kadar en azından...Ama, onlardan farkım o kadar çok ki..Okuduklarımı hemen kabul edemedim. Bana ters gelen şeyler çok. Buna rağmen hâlâ yolumu, kendi yolumu kendim çizemiyorum. Tarık’a ve onun felsefesine evet diyebiliyor muyum? Hayır! Hayır diyebiliyor muyum? Gene hayır! O halde, neyim ben? Pısrık, mıymıntı ya da maymun iştahlı biri miyim?” (Z:s.102)

11.Bölümden son bölüme kadar geçen kısımlar, Seyit’in kendi kimliğini keşfetmesi ve hangi değerler için çarpışması gerektiğinin farkına varışı, onun bir uyanış ve diriliş hareketidir. Onu uyandıran Cevat adlı genç, üniversitede Devrimciler tarafından bıçaklanarak sakat bırakılmış biridir. Her şeye rağmen hayat mücadelesinden kopmayan bu örnek, Seyit’in çatışma içindeki kimliğini fark eder ve onun kendi içindeki sorularına karşılık vermeye, onu aydınlatmaya çalışır. Proterya adı verilen ihtilal sonucunda nasıl bir toplum düzeni kurulacağına dair bir bilginin verilmemesine işaret etmesi, Seyitte şüphesiz bazı soru işaretlerinin aydınlanmasını sağlar. Eğlenerek, adam öldürerek düzen kurmaya çalışan insanların acizliği, benimsedikleri değerlerin Rusların örnek gösterilerek sunulması çelişki doğurmaktadır. Oysa Kırım göçmenlerine zulmeden de Ruslardır diğer Türklere de. Bu çıkmaz onu Devrimcilerden soğutur; Seyit’in tüm gerçekliğiyle gerçeğe dönmesi, Zincirlerinden sıyrılması için başka bir acı gerçekle karşılaşması gerekmektedir. Tüm şüphelerin ortadan kalkması için Seyit’in üniversitedeki bir olay sonucu hapse düştüğü görülür. Devrimci Tarık’ın ülkücü bir genci bıçaklamasına engel olmak için onun bıçağını elinden alan Seyit tutuklanır. Zühre de dâhil olmak üzere tüm devrimci arkadaşları onun aleyhinde konuşur. Daha önce kararlaştırdıkları gibi onun kendilerine ihanet ettiklerini düşünen bu gençler onun bir şekilde cezalandırılmasını sağlayacaklardır bu durum da daha sonra Zühre’nin yazdığı bir mektupta dile

getirilir.

Fatma sayesinde hapisten kurtulan Seyit'in yeniden Fatma'yla karşılaştırılması, ülküsünün gerçekleşmesini kolaylaştırmıştır. Fatma'nın “...*Seyit inanmalıyız ki, Türklük bir bütündür; hürüyle ve esiriyle. Bu davâ senin kadar, benim kadar, oğuz neslinden gelen herkesin davâsıdır. Nasıl ki dün, dedemin kardeşleri, küsüp silahlarını bırakmadılarsa, bu gün de Türk olan herkes, bizim yanımızda savaşmak zorundadır.*” (Z:s.201) demesi, Seyit'i, davâsında her zorluğa göğüs geren, tüm Türkler için mücadele azmini yitirmeyen bir kimliğe kavuşturmuştur.

Son bölümlere doğru, Seyit amacı doğrultusunda hareket eden, insanları bu yolda motive eden başkahramanlığıyla I. Türk Kurultayı'nı toplama hazırlıklarına başlar ve bunun gerçekleşmesi için, “*ilk iş, bütün esir Türk illerinin bir tek dernekte temsili ve bir tek yayın organında toplanılmasıdır. Türk yurtları ve Dünya Türklüğü önce soydaşlarına tanıtılmalıdır. Milli folklor ve oyunlar tanıtılmalıdır. Dava ile ilgili piyes, roman ve tiyatro yazılmalı ve sinemadan yararlanılmalıdır... Esir Türklerin coğrafyası ve çektikleri zulüm sürekli olarak bütün dünyaya duyurulmalıdır. Sürgün hükümetleri kurma çalışmalarına başlanmalıdır. Her tehlikeyi göze alarak, esir Türk ülkelerindekilerle temasa geçilmeli, bu iş için elemanlar yetiştirilmelidir. Mali meselelerle ilgili bir fon kurulmalı ve çalışmalar için bir yer bulunmalıdır.*” (Z:s.263) diyerek yöntemini ortaya koymuş, kurultayı toplamış ve Türkler için Ankara'da yalınayak yürümüştür. Bütün bunlar romana da adını veren “zincir”lerin kırılması, Tüm Türk Dünyası'nın esaretten kurtulması içindir. Roman, Seyit'in ölümüyle sonuçlanır. Seyit'in yaptığı mücadeleden hoşnut olduğu, ölümün bile onun için gerçek bir bitiş olmadığı okuyucuya anlatıcı tarafından “*uzandı yere. Gülümsedi sonra, Birilerine doğru, biryerlere doğru...*” (Z:s.287) cümlesiyle verilmeye çalışılmıştır. Burada yazar, ülkünün zor olduğunu; ölümle sonuçlansa bile davanın diğer insanlar tarafından yürütüleceğini anlatmak istemiştir. Bunu da Seyit'in cenaze törenindeki kalabalıkla ve buradaki insanların “*Bir ölür, bin diriliriz*” sözleriyle vermeye çalışmıştır.

Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın “*Romanda Yapı Şekilleri*” tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, “*karakter unsurunun sentezleyici olduğu*

*yapılar, olgunlaşma sürecinin oluşturduğu yapı tipleri*²³ ne dâhil edebiliriz.

Yazar, olay örgüsünü Seyit'i gerçek yoluna döndürebilmek için kurgulamıştır. Çıkmazda olan kimliğinin yanlış bir yola sapmaması içten değildir. Seyit de kurguyu şaşırtmayacak bir şekilde Devrimcilere yaklaşıp bir arayışa girer. Neyi neden benimsediğinin farkına varabilmesi için Şentepe Mahallesi sakinlerinin özyaşam biçimleri etkili olur. Yazar iki zıt kutbu karşılaştırma fırsatı tanımıştır Seyit'e; sonuçta Seyit başına gelen talihsiz olaylar sonucunda hasım güçlerin olumsuzluklarını görür ve kendi öz kimliğine kavuşur. Tek mücadelesi bir ideal üzerine kurulmuştur artık, Fatma'ya olan sevgisinin de tetiklediği bu durum onun tüm çabasını harcayarak bir Türk Kurultayı toplamasını sağlar. Kendi zincirini kırmıştır; verdiği savaşta ölümü göze alan bir asker gibi tüm çabasını gösterir ve öldüğü an bile yüzündeki gülümseme onun bir şeyleri başardığının kanıtı olmuştur.

II.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman, hâkim bakış açısına sahip yazar-anlatıcı tarafından anlatılmıştır. Hâkim Bakış açısı sayesinde Okura Ankara, Şentepe Mahallesi, Seyitgazi kasabası, Türklerin yaşadığı yerler dikkatlere sunulduğu gibi bu mekânlarda yaşayan şahıs kadrosunun birbirleriyle ilişkileri ve gerçekleşen olaylar da ayrıntılı bir şekilde dikkate sunulabilmiştir.

Romanda Seyit'in Ankara'ya geldikten sonra iç dünyasında yaşanan çatışma; Seyit'in Kırım göçmeni ailesiyle geçmişte ve sonra yaşadığı ilişki; devrimcilerle karşılaşması ve bunların nasıl kişilik yapısına sahip olduğu; Şentepedeki insanlarla kaynaşp devrimcilerle çatışması; Fatma'ya olan imkansız gördüğü aşkı; davası uğruna yaptıkları; devrin sosyo-siyasi yapısı gibi unsurlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Roman'da yazar, bir tezi gaye aldığı için bakış açısıyla amacını ön plana çıkarmıştır. Tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. Romanın başkahramanı Seyit'e her iki grupla karşılaştırıp, onun gerçek kimliğini bu şekilde buldurmayı sağlaması dikkat çekicidir. Devrimci ve ülkücü bakış açılarının zıtlığı ve çatışması ekseninde, bu gruplara ait olan

²³ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üni. Yay., Ank. 1988, s.151

kahramanların bu zıtlığın beraberinde iki farklı saftan birinde yer aldıklarını; derin bir çatışmanın tarafları olarak roller üstlendiklerini görürüz. Kendilerini devrimci olarak adlandıran gençler, kendi kabulleri doğrultusunda hareket ederler, onların bakış açısına göre, her savaş ve kavga proletaryayı gerçekleştirip, halkaların kardeşliğini sağlamaktır. Kendilerine, farklı milletlerin teorisyenlerini örnek almışlardır. Seyit'i ikna etmeye çalışan Zühre'nin, "*Bir Mao, bir Lenin hep yalnızdılar başlangıçta. Ya şimdi?*" (Z:s.45) diye başlayan sözleri, onların kendi kültürlerinden kopmuşluğunun bir göstergesi olmuştur. Devrimciler, hoş karşıladıkları uygunsuz yaşam biçimleriyle de ahlâk dışı bir bakış açısına sahip olduklarını romanda gösterirler. Ülkücü gruba ait olanların bakış açısı, aynı zamanda anlatıcının da bakış açısını oluşturur. Millet bilincini, töreye bağlılığı kabul eden bu anlayış, devrimcilerle en büyük zıtlığı komünizmin eşitlik getirdiği yönündeki söylemlerde gösterir. Türk Dünyasının yaşadığı zulümlerin arka planında bu ideolojiyi benimseyen ülkeler vardır:

"Çinliler 1951'de Osman Batur'u adice öldürürken, Iraklı komünistler de 1959'da bir başka Osmanlı'yı aynı adilikle şehit ettiler. Kerkük'te iplerin arkasında sürüklenen Türkler vardı; Çin'de tankların... Amaç aynıydı, düşman aynı, mazlum aynı. Zulmün metodu, Çin'de de, Rusya'da da değişmedi. Kerkük'te de aynı... Görülüyor ki, komünizm Türklüğün imha planlarını ihtiva eden bir ideolojiden başka bir şey değildir." (Z:s.254)

Romanda anlatıcının kişileri arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da "anlatım"a yansıdığını görürüz. Yazar-anlatıcı, tarafını tuttuğu kişileri olumlu ifadelerle, okuyucuda onlara karşı taraf tutma hissi uyandıracak şekilde tanıtırken; kötü kişileri ise en olumsuz ifadelerle tanıtır, okuyucuda onlara karşı nefret uyandıracak ifadeleri kullanmayı tercih eder. Fethi'nin evindeki devrimcileri, "*Tabaklardaki kuru yemişlere uzanan eller, bardaklara dolup boşalan bira ve giderek birbirlerine ağızlarından çıkan her söze, hatta münasebetsiz bir öksürüğe bile gülen altı kişi.*" (Z:s.33) olarak anlatarak, okura onların yozlaşmışlıklarını sunmaya çalışmıştır. Şentepe mahallesindeki yardımsever insanlar hakkında ise "*Bir bakkal Bekir, dükkânını açık bırakarak koşu geliyordu; Sıhhiye Ali, o eski sıhhiye onbaşı, yaraları sarabilmek için tevekkülle seyirtiyordu. Ve*

Nayme Kadın, henüz sarılmamış kırık bacağı için değil, kireç kuyusunda boğulan çocuk için uyvanıyordu. Ve Zehra, o utangaç, o saygılı kız.” (Z:s.84) diyerek, onların iyi ve doğru yolda olduklarını vermeye çalışmıştır.

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının özellikle “geriye dönüş”le geçmişe gidilen bölümlerde geçmişte yaşanan olayları, bizzat olayları yaşayan kişiye anlattığı görülür. Böylece romanda, roman kişilerinin etrafında gelişen olaylar, bizzat olayları yaşayan kişilere anlatılarak okuyucuda “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılmıştır. Fatma, Seyit’le karşılaştığı ilk günü şöyle anlatmıştır: “*Üç yıl önce, sizin Fakülteye ilk gelişimde kantinde tanışmıştık, hatırladın mı? Bizim, Erbil’li Melin Abla’yla aynı masada oturuyordunuz o gün...”* (Z:s.198)

Yazar-anlatıcı olayları bazen anlatmayıp gazete, mektup aracılığıyla göstermeye çalışmıştır. Seyit’in Tandoğan’da gerçekleştirdiği protesto yürüyüşünü okuyucular gazete vasıtasıyla öğrenirler: “*Seyit Akmolla adındaki Kırım göçmenlerinden olan bir genç bazı yetkililerin ve kuruluşların Türk Kültürünü baltalamalarını kınamak maksadıyla, Esir Türkleri temsilen tek başına yalınayak yürümüştür.”* (Z:s.273)

Bütün bunlar göstermektedir ki Roman’da anlatma, özetleme ve gösterme teknikleri iç içe kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin kendi aralarındaki diyaloglarda da yine “gösterme” tekniği öne çıkarılır. Olaylar yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile anlatıldığından vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki boşluk çok küçüktür ve vaka zamanının “özetleme” tekniği aracılığıyla bütünü temsil edecek tarzda daraltılarak anlatma zamanının içine yerleştirildiği görülür.

Romanda yer yer yapılan “montaj”lar aracılığıyla kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları verilirken bir taraftan da dönemin atmosferi, sosyo-kültürel ortamı aynen yaratılmaya ve okuyucuda anlatılanlarla ilgili “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılır. Örneğin; Roman’da sık sık hoyratların kullanılması ve esaretin verdiği hüzünden bahsedilmesi, kahramanların nasıl bir ruh halinde olduğunu gösterdiği gibi, ülkülerini de belirtir:

“Kurum az/ Cülhe çohdı kurum az/ Tökilen şehid kanı/ Bin yıl geçse

kurumaz.” (Z:s.200)

“ Düşer bir gün/ yıkılıp düşer bir gün/ Düşmana düşen fırsat/ Bize de düşer bir gün.” (Z:s.201)

II.2.3 Zaman

Zincir Roman’ında ferdî zamanla sosyal zaman iç içe verilir. Romanın kurmaca dünyasında sosyal zaman, çok geniş düzlemde “tarihî zaman”dan izler taşır. Kahramanların maceraları anlatılırken vaka zamanına ait sosyal veya tarihî zaman faktörü de öne çıkarılır. Çünkü kahramanların gerçekleştirdiği olaylar, sosyal zamanla birebir ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle kahramanları harekete geçiren unsur sosyal/tarihî zamanın ta kendisidir.

Roman kahramanlarını harekete geçiren sosyal zaman, 1970’li yıllardaki Türkiye ve Türk Dünyası’dır. Yazar’ın 1977 yılında yazdığı Zincir Roman’ı, Rus ve Çin mezalimindeki esaret altındaki Türkleri; 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasına sebebiyet veren sağ-sol çatışmasının yaşanmaya devam ettiği, üniversitelerdeki olayların arttığı yılları anlatır.12 Eylül öncesi yaşanan öğrenci gruplaşmaları “devrimciler-ülkücüler” saflarında yer alan kahramanlar ile romanda verilir. Seyit, üniversiteye ilk geldiği zamanlarda Fatma adlı Kerküklü, ülkücü bir kızla tanışmış; daha sonra karşısına çıkan bazı aksilikler sonucu bu grupla bağlantısı kopmuş biri olarak karşımıza çıkar. Daha sonra Tarık ve Ferit gibi devrimciliği savunanlarla arkadaşlık kurmuş ve bu grubun üyesi olarak görülmüştür. Romanda yazar-anlatıcı devrimcilerin hangi metotlarla çalıştığını, yapmaya çalıştıklarını hem zıt görüştekileri kullanarak hem de devrimcilerin yanlışlıklarını göstererek hem Seyit’e hem de okuyucuya vermeye çalışmıştır. Zühre, Seyit’e yazdığı mektupta geçen ifadeler bunun göstergeleri olmuştur:

“Sana ‘kuş’ derdik biz, o zamanlar. Nice kuşlarımız oldu bizim. Ama senin sonun, onlara benzemedi. Son olaydan aylar önce, senin örgüte ihanetin anlaşılıyordu. İcabına bakılması işi, Tarık’taydı. Sanırım, bir faşist kurşunuyla ölecektin. Belki de hâlâ bazı şeyleri anlayamadın. Ben de hepsini bilmiyorum çünkü. Tarık’ta bilmez. Bizler teyp metoduyla çalışırız. İlk bant nerede, ne zaman, kim tarafından doldurulmuştur bilemeyiz... Bildiğim, senin her devrimci gibi, muhteşem bir törenle

'devrimci Seyit ölmez' nidalarıyla toprağa verileceğindi. Ama olmadı..." (Z:s.241-242)

Romanın ana tezini oluşturan Türk Dünyasındaki esaret, bağımsızlığını kazanmaya çalışan Türkler aracılığıyla romanda verilir. 1990 yılında Türk Dünyası'nın Rusya'nın parçalanmasından sonra bağımsızlığını elde etmeden önce yaşadıkları ve Türkiye'de yaşayan vatandaşların bunlardan bihaber oluşu sosyal zamanın başka bir açıdan verilmesidir. Romanda Seyit, Fatma ve Cevat bu bilinci vatandaşlara verebilmek için resim sergileri düzenleyip, konuşmalar yapmışlardır. Cevat: "*Binlerce savaş yetimine üzölmek bizim millet ve din özelliğimizdir. Ama, Wietnama, Şili'ye, Kamboçya'ya Biofra'ya, bilmem nice acılı millete duyduğumuz kadarını, aynı milletten olan, töresi, adetleri sizlerin aynı olan yüz binlercesi gün gün öldürölmekte olan, kan kusturulan biz esir Türk'lere duymak gerekmez mi?*" (Z:s.223–224) diyerek, Türkiye'de yaşanan duyarsızlığı belirtmiştir.

İki ana konu gibi görölse de romanda Türkiye'de yaşanan sağ-sol çatışmasının ve Türk Dünyasında yaşanan esaretin anlatılma sebebi birbiriyle bağlantı kurulmak ve bir teorinin asıl çelişkisinin çökertilmesi için verilmiştir. Bir devri yansıtan olaylar, Türkiye'de yerleştirilmeye çalışılan komünizmin ve bu görüşün ana teorisi proletarya bilincinin arka planında en büyük uygulayıcısı olarak Rusya'nın ve Çin'in olmasından doğan zıtlıkların ortaya çıkması şekilde okura anlatılır. Türkleri esaret altında tutan bu ölköler, komünizmin en büyük temsilcileridir. Adaletten ve eşitlikten bahsederken "halk" bilincini korumaya çalıştıkları savunulurken Türk Dünyasına uyguladıkları planlar, teorilerinin farklı bir amaçla uygulandığının far ettirilişi olarak zaman içinde sunulur.

Zincir Roman'ında Seyit başta olmak üzere kahramanların, devrin sosyo-siyasi koşullarının ağırlığı altında çaresizliğe düşmesi ekseninde zamanın ferdi bir boyut kazandığı; zamanı buldukları koşullar çerçevesinde anlamlandırdıkları görülür. Yani toplumsal yapı, içinde bulunulan sosyo-ekonomik, sosyo-siyasi koşullar ve bunlara bağılı olarak zamanın kahramanları umutsuzluğa, çatışmaya sürüklediği görülür. Seyit, devrin şartlarını düşünerek Molla Battal'ın Kırım özlemini ve esaretten kurtulma inancını kırmaya çalışmıştır:

“İyi de, Molla’kay... Dünya senin bildiğin gibi değil artık. Türk, Türk... diyorsun ama, hani Türk? Bir Ankara’ya gelmelisin; gelip de görmelisin ki, gözlerini kaparsın valla... Sen doğduğun topraktan göçüp buralara gelmişsin, kimin umrunda? Şimdi olsa getirmezler bile. Türkiye kendine bakamıyor. ...Almanya’ya giden işçi, Amerika’ya giden talebe, geri dönmüyor. Neden? Çünkü, artık vatan doğduğun değil, doğduğun yerdir.”

Bu çaresizliğin haykırışı, diğer kahramanları da etkilemiş ve onları da mutsuz etmiştir. Esmâ Ana: *“Zehrini içine kusaydın keşke...” (Z:s.25-26)* diye mırıldanarak üzüntüsünü dile getirmiştir.

Ferdî zamanın, bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde gösteren zaman olduğu gerçeğinden hareketle, Roman’da olayların, romanın başkahramanı Seyit merkezli olmak üzere ağırlıklı olarak üç önemli zaman diliminde toplandığı görülür: Seyit’in Seyitgazi kasabasından ailesini hayal kırıklığıyla bırakıp gelmenin karışıklığıyla devrimcilerle arkadaşlık kurmaya başladığı günler; Seyit’in Şentepe’ye taşınmasından sonra, Cevat’la konuştuğu gün ve sonrası; Seyit’in hapisten çıktıktan sonra, Fatma’nın da etkisiyle ülküsü uğruna mücadele verdiği günler...

Seyit’in, içinde bulunduğu kimlik karmaşısıyla Ferit’in evine gitmesi onun için yeni bir değişimin başlangıcı olmuştur. Bu zamandan sonra Seyit, “devrimci” sıfatıyla hareket etmeye başlamış ve halka yakın olmak ve onlara devrimciliği aşılama için Şentepe’ye taşınmıştır. Şentepe’ye taşındıktan sonra İşçi Ahmet, Göçmen Cafer’in konuşmaları onu etkilese de, Cevat’ın onu karşısına alıp, ruh dünyasındaki karışıklığın sebepleri ve benimsediği ideolojinin çelişkileri üzerine yaptığı konuşma Seyit’i, bir ülkü bulma yoluna sevk etmiş ve devrimcilerden koparmıştır. Tarık’ın bir ülkücüyü bıçaklamasını engellerken elinde kalan bıçak sonucu hapse düşmesi, onu tekrar Fatma ile karşılaştırmış ve Fatma’nın de desteğiyle ortak ülkülerinde mücadele vermiştir.

Yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile kaleme alınan roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından akronik bir karakter taşır. Romanda kronolojik olarak düzenlenen olay örgüsünde yer yer “geriyedönüş” aracılığıyla “hâl”den ayrılıp “geçmiş”e gidildiği, “geçmiş”in dikkate sunulması ile birlikte geçmişin “hâl”e

taşındığı ve böylece “eş zamanlılık”ın ortaya çıktığı görürlür. Olay örgüsünün, “geriye dönüş”le ortaya çıkan bu eşzamanlılık esasına göre düzenlenmesi, doğal olarak romana akronik bir karakter kazandırmıştır.

Romanda, geçmişte yaşananların verilmesi amacıyla Molla Battal ve Esmâ Ana'nın geçmişe dönüp acılı günleri anlatması; Fatma'nın yazdığı mektupta Seyit'e nasıl tanıştıklarını hatırlatması; Seyit'in içinde bulunduğu hâlden bunaldığı anlarda, eski günlerin güzelliklerini belirtmesi buna örnek teşkil eder. Romanda, yer yer “geriye dönüş”le geçmişe gidilmesinin amacı çoğu kez “hâl”den ve gerçeklikten kaçış değil; geçmişte yaşanmış olayları dikkate sunmak, farklı zaman boyutlarında kalan ve çekirdek vakayı açıklayıcı unsurları “hâl”e taşımak ve kahramanları tanıtmak, onların geçmişten hâle kadar gelen maceralarını ortaya koymaktır.

Yazar-anlatıcı, Molla Battal ve Esmâ Ana vasıtasıyla okura Kırım mezalimini hatırlatmış; Seyit'in geçmiş'e dönüşlerinde onun eskiden mutlu, kendi kimliğiyle çatışmayan biri olduğunu vermiş; Fatma'nın tanıştıkları ilk günü anlatmasıyla, okurda kalan boşlukların oturmasını sağlamak istemiş ve o gün Fatma'nın Seyit'e Türklük bilincini vermeye çalıştığını göstermiştir.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olgular belli bir zamana bağlanarak eskiden, dün, eylül, nisan gibi soyut zaman dilimleri de kullanılmıştır. Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşananları bir gerçeğe bağlamak, vak'a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

II.2.4 Mekân

Zincir romanı'nda mekân; romanın hareket noktası olan tez, yazarın niyeti, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi çerçevesinde canlı ve işlevsel bir unsur olarak dikkati çeker.

Olaylar açık mekân olarak Ankara (Sentepe mahallesi, Ulus, Tandoğan... vb.) ve Seyitgazi Kasabası'nda; dar mekân olarak Seyit'in evi ve Ferit'in ev'inde geçmektedir. Yazar, romanın tezini verebilmek için kurguya en uygun şehir olan Ankara'yı seçmiş; bu şekilde mekân vasıtasıyla sosyal zamanı da okura sunmuştur.

II.2.4.1 Ankara

Ankara, Seyit'in üniversite okumak için geldiği şehirdir. Şehir kalabalıklığı ve karışıklığıyla Seyit'in iç dünyasında onu çatışmaya sevk eden bir unsur olarak karşımıza çıkar. Seyit, köyüne geldiği zaman *“iyi ettim... çok iyi ettim gelmekle.”* demiş ve yazar-anlatıcı, *“Kızılay'ın, Maltepe'nin o uğultulu, o sahipsiz, o kirli gürültüsünden bir adım daha, yeni bir adım daha uzaklaşmak istercesine hızlandı...”* (Z:s.19) diyerek, Seyit'in Ankara'dan kaçış sebeplerini vermeye çalışmıştır. Ankara, sadece gürültüsüyle değil, çatışmalara şahit bir kent olarak da karşımıza çıkar. Üniversite gençliğinin gruplaşmaları ve içlerine her gün yeni birini alma endişesi Seyit'in de kendi içinde çatışmalara girmesine neden olmuştur.

Yazar, Seyit'i karışık kimliğinden kurtarmak için Şentepe Mahallesine önemli bir işlev yükleyerek romana dâhil eder. Kendi kültür ve töresiyle yaşayan mahalleliler, Nayme Kadın, Sıhhiye Ali, Bakkal Bekir Efendi, İşçi Ahmet, Göçmen Haşim Dede, Cevat, Zehra isimli kahramanlarla okuyucuya sunulur. Her biri, Türk kültürünün birer parçası olan bu insanlar, dayanışmalarıyla, yardımseverlikleriyle Seyit'in hayatında önemli yer edinmişler ve onun uyanışında rol oynamışlardır. Seyit de başta Cevat olmak üzere hepsinin hayatını etkilemiştir. Onlara Türk vatandaşlarının esaretlerini anlatmış, onların da desteğiyle kurduğu dernek, I. Türk Kurultayının toplanmasını sağlamıştır. Seyit'in mahalleye gelişinden tek olumsuz etkilenen Bakkal Bekir Efendi'nin kızı Zehra olmuştur. Seyit'in devrimcilerle münasebetinden en çok zarar gören Seyit'ten sonra Zehra'dır. Zehra, Tarık'a aşık olmuş ve onunla yaşadığı ilişkiden sonra hamile kalınca kendini asmıştır. Bu durum, Seyit'in duyduğu en büyük vicdan azabı olmuş ve Seyit, bu vesileyle devrimcilerin ahlâksızlıklarını bir kez daha anlamıştır.

II.2.4.2 Seyitgazi Kasabası

Seyitgazi kasabası, acılı Kırım göçmenlerinin yaşadığı bir mekân olarak karşımıza çıkar. Romandaki işlevi okura Seyit'in kimliğini, ailesini ve geçmişini sunmaktır. Molla Battal, Esmâ Ana, Şahmelek, Nalbant Hüseyin, Halil gibi isimlerin yaşadığı Seyitgazi kasabası, Kırımdan göç ettirilmiş bir ailenin dramına şahit olmuştur. Seyit'in küçüklüğünden beri Kırım hatıralarıyla büyümüş olması, onda az

da olsa esaret bilincinin oluşmasına yol açmıştır. Bu mekânın varlığı, baştan itibaren okura Seyit'in idealleri uğruna savaştacak bir kimliğe sahip olacağını sezdirmiştir. Kasabanın gururu olarak adlandırılan Seyit, Molla Battal'ın sancağını alacak kişi olmuştur. Köye ilk gidişinde, bu ideallerin yanlışlığını söyleyerek ailesini hayal kırıklığına uğratsa da, daha sonra her şeyin farkına varmış biri olarak gittiği köyünde insanları davasına sahip çıkışıyla umutlandırmıştır. Seyitgazi onun için çocukluğunu, özlemlerini ve esareti çağrıştırmıştır. Uzakta iken şefkatini duyduğu bir yer olmuştur:

“Oysa Seyitgazi ovasının geceleri, yalnızlığın buruk iplikleri ile örülmüş ruhunun sığınacağı bir mâbet kadar elemsizdir, şefkatlidir. Müphem bir ışıkla nurlanan toprak, bir ana yüreği gibi yalındır. Uzaklardan süzülü gelen, titrek kaval sesinin içinde uyandırdığı isimsiz acıyı aradığı olurdu zaman zaman...” (Z:s.106)

Yazar, kahramanların birbiriyle olan ilişkilerini açık-geniş mekânlar kullanarak okura sunmaya çalışırken, kahramanların iç dünyalarını verirken daha çok dar-kapalı mekânları kullanmıştır.

Seyit'in evi, onun kendi ruh dünyasıyla baş başa kaldığı ve çatışmalarını sorguladığı yer olarak karşımıza çıkar. Evinin dağınık olduğu yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. Bu dağınıklık karşısında Seyit'in: *“Adam sen de... Nasıl olsa gene dağılacak.” (Z:s.11)* demesi, onun ruh dünyasındaki karışıklığın ve boş vermişliğin göstergesidir.

II.2.4.3 Ferit'in Evi

Seyit'in gerçek kimliğini bulması adına, geçmesi gereken sınav yeri olarak seçilen mekân Ferit'in evi olmuştur. Seyit, içinde yaşadığı en bunalımlı bir anda kendini Ferit'in evinde bulur. Devrimci gençlerin ahlâk dışı yaşantısı daha ilk geldiği andan Seyit'e sıkıntı verir. İlk kez kız-erkek karışık bir ortama gelişi, alışkın olmadığı bir mekândan duyduğu sıkıntı yazar-anlatıcı tarafından betimlenir:

“Seyit'in alnında, küçük ter taneleri; sıkılganlığın ıslak çiçekleri. Kızların oturduğunda hanımefendiliğin hırsızlama bakışı...” (Z:s.32)

Mekân içinde yaşayan Ferit, Zühre, Kamile, Tarık gibi isimlerle devrimciliğin ve bu kişilerin ahlâk dışı yaşamlarını okura sunar. Seyit, ikilimde

kalarak, kendiyile hesaplaşması sonucu aslında bu mekândan sadece yenilgi ya da zaferle ayrılmış değildir. Geçmiş yaşantısının kendisindeki derin izleri onun bu grup içinde hep farklı bir kimlikle yer almasını sağlamıştır. Onlar gibi sadece devrimci ya da ahlâk ilkelerini çiğneyen bir kimliğe bürünmemiştir. Kendisini “devrimci” olarak kabul etse de, onların fikirlerine tamamen ne hayır ne de evet diyebildiğinin farkında olmuştur: *“onlardan farkım o kadar çok ki... Okuduklarımı hemen kabul edemedim. Buna ters gelen şeyler çok. Buna rağmen hâlâ yolumu, kendi yolumu kendim çizemiyorum. Tarık'a ve onun felsefesine evet diyebiliyor muyum? Hayır!..Hayır diyebiliyor muyum? Gene hayır! O halde neyim ben? Pısrık, mıymıntı ya da maymun iştahlı biri miyim?”* (Z:s.102) Bu farkına varışlığı sağlayan hiç şüphesiz Seyitgazi kasabasında geçen çocukluğunda aldığı eğitim ve Şentepe mahallesindeki arkadaşlarından edindiği bilgilerdir. Başka mekânların varlığı olmasa belki de Seyit, onlar gibi düşünüp ve bilinçsizce kendini onların yalan dünyasına kaptırıp çürüyecek bir kahraman olarak karşımıza çıkacaktı. Bu mekânın romandaki en önemli işlevi, Seyit'e kendini sorgulatmaya başlatması yanında bir ideolojinin tüm yanlışlıklarıyla gözler önüne serilmesi olmuştur. Yaptıkları ile benimsedikleri arasında uçurum olan tiplerin okura sunulması, romanın tezini vermeyi kolaylaştırmıştır.

Romanda mekânlar, bazen tasvir aracılığıyla pitoresk bir tablo gibi sunulur. Burada önemli olan nokta, tasvirin kendisi değil, tasvir edilen mekândır. Romanda Seyitgazi ve Şentepe tasvirleri verilmiştir.

“Seyitgazi kasabası, Nisan güneşinin okşayıcı ve fakat fersiz soluklanışıyla sürüklenmeye çalışan bir yılanın acizliğinde, Kırgız Dağı'nın çıplak eteklerine uzanıvermiştir. Kasabanın altından geçen Seydi Çayı, bu mevsimde, yer yer kabarıp taşan yaralı bedenini saçak altlarına dayar; bin parçaya bölünmüş neş'esini yaklaşımakta olan 'büyük gün'ün tedirginliği ile sürdürmeye çalışırken, göğüs geçirir durur... daha ileriden kasabanın içinden yükselen ince gövdeli, beyaz sıvalı minare, bu köstek sallanmacasında oynak ve titrek kavaklara inat, dimdik ve sarsıntısız bir duyguyla hilâlini ışılatır durur.” (Z:s.174)

Yazar, Seyitgazi kasabasını başarılı bir şekilde kişileştirilerek okuyucunun mekânı gözünde canlandırmasını hatta o sanatsal işlevle oraya gitmesini sağlamıştır. Yazar, tasvir aracılığı ile mekâna gerçeklik katarken, okura bilinen bir yer olduğu

düşüncesini vermiştir. “büyük gün’ün tedirginliği” denilerek, önceden olabilecek bir olay sezdirilmeye çalışılmıştır. Seyit’in kasabaya gelişiyle beraber gelişecek yeni olaylar, kasabalı için tedirginlik belirtisi olsa da, minarenin hilâlinin ışıltısı güzel günlerin olacağını sezdirmiştir.

Yazar, Ankara Şentepe Mahallesi’nin Eylül ayı içerisindeki yağmurla mücadelesini şu şekilde tasvir eder:

“Daha Eylül başlarında, yüzüne uzatılan oluksuz bıçaklara korkuyla bakan bir zavallıdır Şentepe; korkak ve çaresiz... Bir an evvel ölmek için, katilinin saldırmasını bekler... Ölmek ve kurtulmak için. Ne var ki gözyaşlarına susayan, titrek bakışların giderek büyümesinden zevk duyan hasta ruhlu bir sapık kadar telâşsız ve keyfidir, Şentepe’nin korkulu belâsı... Önce yağmurlarını gönderir; diz boyu çamurlarıyla, hararetle kucaklar insanları, Vahşi bir hazla okşar boydanboya, öper, sever... Sular damlardan, temellerden, pirket aralarından beş-on kiloluk un çuvalının, yer yataklarının ve belki de kadınların kızlık çeyizlerinden biri olan, bir iki kanat kilimin altına yılan sessizliğinde sokulur...” (Z:s.91)

Yine yazarın yaptığı bu tasvir, okuyucuya yazar tarafından bilinen bir yer olduğu düşüncesini verir. Yağmurun en büyük korkuları olması, bu mahallede yaşayan insanların evlerinin korunaksız olduğunu gösterir. Bu da mahallede yaşayan insanların fakir insanlardan meydana geldiğinin göstergesidir. Bölüm başlarında böyle bir tasvirin verilmesi ileride gerçekleşecek olayları sezdirme içindir. Mahalleli kışa ve hastalıklara karşı önlem almaya başlayacak, masrafların artması insanları zor durumda bırakacaktır.

II.2.5 Şahıs Kadrosu

II.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Seyit

Zincir romanında birinci derecede fonksiyon sahibi şahıs (başkahraman-tematik güç) Seyit’tir. Seyit, Kırimdan göç eden bir ailenin çocuğudur. Kırimdan Ruslar tarafından sürgün edilen bir aileye mensup olmak, ailesinin sürekli acılı feryatlarını işitmek onda esaret acısını her daim hissettirmiştir. O çoğu kez bu

feryatlara anlam veremezken bile bu acıyı hisseder:

“...Esmâ Anasının ağlayışına oldum olası dayanamazdı. Sessizce yanına sokulur, o küçücük elleriyle nenesinin gözyaşlarını siler, bir şeyler söyleyemezdi bakardı sadece...Ne içindir?...o gözyaşları, o yakarışlar, o bir derviş edâsıyla boyun büküşler ne içindir?” (Z:s.14)

Ankara’ya Hukuk okumak için gelen Seyit farklı bir dünya ile karşılaşır. Kırım göçmeni ailesinden öğrendikleri onda bir etki yaratmışsa da karşılaştığı yeni insanlar, yeni çevre onun psikolojik yapısında çatışmaların doğmasına yol açar. Roman boyunca Seyit’in kendi ile mücadelesi, kendini sorgulayışı bitmez. Yazar-anlatıcı iç konuşmalar vasıtasıyla onun ruh halini okura sunar:

“Olmaz bu, olmaz! Hayat mı yâni?...Örümcek ağında debelenen güçsüz bir sinek gibi tepinmek...Allah kahretsin!...Ben böyle miydim ki!. Bitti, bitti! Her şey çok uzaklarda kaldı artık. Ağlayışlar bile güzeldi, Ah! Şu direk altı aydınlığı gibi sınırlı ve küçüktü gülmek; ama güzeldi..Güldüm mü ki hiç?...Doyasıya?..Bazen de ne çekilmez oluyorum böyle..bir şeyler yamam lâzım, bir şeyler... ama ne? Deliden ne farkım var ki? Görenler de böyle hızlı hızlı bir yerlere gidiyorum sanır. Gecenin bir yarısında, bilseler, boş bir konserve kutusu gibi yuvarlandığımı gülerler...” (Z:s.5)

Seyit’in en büyük çaresizliği kendi kimliğini oturtamamış olmasıdır. Farklı yapıdaki insanlarla karşılaşması bunu zorlaştırmış görülse de, romanda yazar-anlatıcının hasım gücü kullanarak Seyit’i doğru yola götürme isteği görülür.

Seyit, olay örgüsü boyunca bireyselliğinin yanı sıra toplumsal kimliği ile de öne çıkar ve kimliğinin her iki boyutuyla da “hasım veya karşı güç”ü temsil eden Devrimci arkadaşlarıyla çatışma yaşar ve bu yönüyle vakaya dramatik hamleyi veren şahıs olmuştur. Arkadaşı Ferit’in evine gitmeye başlaması onu “Devrimci” kimliğiyle karşılaştırır. Daha önce alışık olmadığı bu ortam ve düşünceler onda kabullenmiş görülse de baştan beri Seyit’in bocaladığı ve sıkıldığı yazar-anlatıcı tarafından verilir:

“Burada, bu insanlar arasında bir insan değil; mengeneye sıkıştırılmış bir çürük tahta parçasıydı tut ki... Belki de musalla taşında bir ölü... cehennem

özlüyordu Seyit. Yeter ki bu insanca sorgu, bu insanca bekleyiş bitsindi. Bu kısırlığında ukâlâ, mırıldanışlarında sahtekâr istihzalar bitsindi.” (Z:s.37)

Fethi'ye göre Seyit, *“Toplum bilincine sahiptir. Toprak adamıdır o. Ezenlerin, insanı insana kul eden düzenin devamında direnenlerin emellerini bilir o...Bir Esmâ Ana, bir Molla Battal'ın anlattıkları var ortada. Seyit bunların da tam anlamıyla tesirinde.”* dir.

Tarık'a göre ise Seyit fikir savaşı veren biridir ve Devrimci olabilecek vasfa sahiptir: *“Seyit'te geleneğe bağlı tutucu fikirlerle, ilerici fikirlerin savaşı var şu sıralarda. Tümümüz verdik bu savaşı, sonuç bu günden değil geçen asırdan belli. İlerici aydınlık fikirler, aydınlığı yok edecek Seyit... Zihinsel kavgan, senin büyük kavganın basamaklarında olduğunun delilidir.” (Z:s.38)*

Etkileyici sözler, eğlencenin bol olduğu bir ortamda kendini “Devrimci olarak adlandırmaya başlayan Seyit, *“Halkına yakın olmak için Şentepe'ye taşınmak!” (Z:s.59)* arzusuna kapılır. Burada yaşayanları Devrimci yapmak, eşit halklar bilincini vermek istemektedir. Fakat işler hiç istediği gibi gitmez. Buradaki insanların geleneklerine sıkı sıkıya bağlı oluşu, hayat görüşlerindeki temizlik Seyit'i etkilemeye başlar. Göremediği birçok gerçeği buradaki insanlar sayesinde bulur. Cevat, Hüseyin... gibi mahalleliler ona madalyonun öbür yüzünü gösterir. Zıtlıklar sayesinde yavaş yavaş doğruları görmeye başlar. Devrimci arkadaşlarının yanına gitmekten vazgeçer. Bir gün onu artık Devrimcilikten koptuğu yönünde söylemlere boğarlar, onun savunmayla karışık cümleleri, Devrimcilerin yanlışlıklarını görmeye başladığının göstergesidir:

“Devrimciyim ve Devrimci kalacağım. Çünkü benim devrimcilik öğretmeye gittiğim Şentepeliler, bizlerden çok daha fazla devrimciler... Hovardalık yapan bir insanın kalkıp da ahlâk vaazı çekmesinden nefret ediyorum.” (Z:s.109)

Cevat'ın devrimcilik hakkındaki sözleri ona yeni fikir kapıları açmıştır. Seyit, nörotik bir kişiliktir, böyle ruh haliyle karşılaştığı insanlar onun kafasını iyice karıştırmış, geleneğe bağlı olanları sürüngeçen olarak addetmişlerdir. İnsanlık adına insanları öldürme gayeleri çok korkunçtur. Dünya Halklarının eşitliğini savunan insanların Ruslara saygı duyulması gerektiğini söylemesi, Kırım'ı önemsememesi bir

çelişki değil midir?

Seyit için en büyük uyanış ve zincirlerinden kopuş, Tarık'ın sebebiyet verdiği bir çatışmayı engellemek için elinden bıçağı alması sonucu hapse düşmesidir. Hapisteyken sorguya alınan devrimciler, onu savunmamış ve suçlu olduğunu söylemişlerdir. Bu durumu öğrenen Seyit, uykusundan tamamen uyanır. Onun zincirlerini koparmasına en büyük vesile olan bu olay, onu Kerküklü Fatma'yla tekrar karşılaştırır. Fatma'nın yardımıyla hapisten çıkar. Artık yeni bir hayat başlamıştır onun için; bir "ülküsü" vardır bu da "Tüm esaret altındaki Türkleri uyandırmak ve onların bağımsızlıkları için mücadele etmek"tir. Şentepelilerin desteğiyle halkı bilinçlendirmek ve yaşanan zulmü anlatmak için sergiler düzenler, konuşmalar yapar. Fatma'nın da desteğiyle bir dernek kurar ve Türk kurultayı düzenleyerek, soydaşlarına bağımsızlık konusunda ümit verir. Tüm yaşam mücadelesini buna harcayan Seyit, karşı görüşten insanlar tarafından öldürülür. Elinden gelen her şeyi yapmanın huzuruyla gözlerini, gülümseyerek kapatır. Arkasında bıraktığı sevgi seli cenazesinin kalabalıklığıyla okura sunulur.

Seyit'in, roman boyunca tercihleriyle zaman ve mekâna ait unsurların belirlenmesinde etkili rol oynadığı görülmüştür. Onun diğer bir yönü, ülküsünün de doğmasına sebep olan Fatma'ya olan sevgisidir. Bu sevgi, ülkünün gerçekleşebilmesi için ikinci planda kalmıştır. Çünkü Seyit, gayeleri uğruna verdiği mücadele sonucu bir gün öleceğini bilmiştir.

II.2.5.2 Hasım-Karşı Güç Durumundaki Kahramanlar

Zincir romanında "hasım veya karşı güç"ü temsil eden kişiler Tarık, Fethi ve grup arkadaşlarıdır. Bu kişiler toplumsal yapı içerisinde "eğlenceye düşkün, yozlaşmış, kendilerinin bile sözde bıraktığı ideolojileri" gibi özellikleriyle, birinci derecedeki kahraman olan Seyit'in yanlış yola sapmasına yol açmışlar ve ideolojilerini dayatmaya çalışarak, onun kimlik bocalamasını arttırmışlardır.

Tarık ve Ferit, romanın başından sonuna kadar "kötülük"ü temsil etmesi, "kötü bir tip" olarak okuyucu karşısına çıkması ile "kart karakter" özelliği gösterir. Bu bağlamda kart karakter özelliği gösteren Tarık ve Ferit yalnızca bir kişilerdir; karakteristik özelliği olan "kötülük" ile öne çıkarılmıştır ve temsil ettiği değerler ile

olay örgüsü boyunca yanlış söylemleri ve ahlâk dışı davranışlarıyla değişmez bir şekilde “sömüren, bencil, menfaatçi, yozlaşmış” taraf olarak kalırlar

Tarık, Fethi ve arkadaşları

Ferit'in evine ilk getirdiği akşam Seyit'i Zühre ile yatmaya yönlendirmesi ve ona: *“Oğlum sen erkek değil misin? Beni düşün yahu? Kıza ayıp olacak diyorum... Benim gecemi zehir etme hiç değilse!”* (Z:s.34) diye dayatmaya gitmesi, bu grubun ahlâk anlayışının göstergesidir. Sürekli partner değiştiren, alışkanlık haline getirdikleri eğlence hayatlarında birbirlerini sömüren bu insanlar, Seyit'i de kendi yaşam biçimlerine uydurmuşlardır.

Tarık, devrimcilerin başkanıdır. Hepsi aslında burjuva çocuğu olan bu grupta aslen İzmirli olan Tarık, devrimcilik endişesiyle kimliğini yanlış tanıtır.Seyit'e de : *“Ben katil oğluyum Seyit..Babam benim yüzümden katil oldu...Nice Tarıkların babaları oğullarının açlıktan ölmemesi için hapislerde..Ve niceleri var ki, her gün görüyorsun işte,katlarda, villalarda, Avrupalarda yaşayan...Ben ölseydim katilim onlar olacaktı. ..Sen o katillerin yakalarına yapışmaktan kaçırıyorsun azizim..boyun eğiyorsun egemen güçlere...”* (Z:s.44) der. Aslında bunu söylemesindeki amaç, devrimcilere yeni kişiler katmak içindir. Tarık roman boyunca bu görüşleriyle var olur, Seyit'in mahallesindeki Zehra adlı masum kızı kandırır ve kızın hamile kalıp, intihar etmesine sebebiyet verir. Seyit'in kendi yüzünden hapse girmesi onu hiç üzmez.Zühre, Seyit'e yazdığı pişmanlık mektubunda Tarık ve kendileri hakkında şunları söyler: *“Sen onu ciddi bulurdun öyle ya...Nereliyim demişti sana?...Her gün değişik bir yerden, genellikle doğu'dan olur. Kâh babasını kâtil, kâh hırsız yapar, bazen de yetim olurdu. O aslında İzmirli'dir. Malum bizler milliyeti tanımadığımız gibi, memleketi de tanımıyoruz. O şimdi El-Fetihdeymiş... Ah biz devrimciler...”* (Z:s.243)

Çelişkilerle dolu bu insanların savunmadıkları ülkelerde yaşamaları da Zühre'nin sözleriyle, ideolojilerinin menfaate dayandığının göstergesi olmuştur.

Bu kahramanlar eserde Türk toplumunun sosyo-kültürel ve sosyo-politik hayatına ait değerlerdeki bozulma, çözülme ve yozlaşmanın göstergesidir. Kendi kültür değerlerini, geleneklerini gericilik ve bunları benimseyenleri sürüngen olarak

adlandıran bu kahramanlar, toplumdaki zıtlaşmayı arttırarak, yaşanan dönemdeki kanlı çatışmalara sebebiyet vermişlerdir. Seyit kendisine ve milletine yapılanlar karşısında hayal kırıklığına uğramış, kendi ülküsünden uzaklaştırılma çabalarından bu yozlaşmış kimlikleri tanıyınca kurtulmuştur.

II.2.5.3 Yönlendirici Kahramanlar

Eserlerdeki yönlendirici kahramanların genellikle Seyit'i müspet değerlere bağlayıp, ona yardımcı olduklarını görmekteyiz. Seyit'i hayata ve hayatın gerçeklerine ulaşturmaya çalışan bu kahramanlar bazen amaçlarının üstünde bir ilerleme bazen de amaçlarının çok altında bir aşama kaydetme şeklinde tepkiler almışlardır.

Fatma

Kerkük Türkü olan Fatma daha karşılaştıkları ilk gün, esaret altındaki Türklerin bağımsızlığı için mücadele verilmesi gerektiğinden bahseder Seyit'e:

“ Seyid... Soydaş yurdumdasın, özyurdunda değil... Hürriyetin gönlünde değil; ellerinde ayaklarında... Toprak kokan, kekik kokan, at nallarından kabaran toz kokan bozkırlarlardan uzaklarda kalan ruhun, Leylâsını unutan Mecnun'a benzetmesin seni... Soysuzluğa çiçek açan baharlar seni sana unutturmasın... Azak ve Zap bizim için 'azap' olmaktan çıkıncaya dek gülmek, sana ve bana haramdır. Unutma!” (Z:s.12)

Seyit ise tüm bunları başta bir ütopya olarak kabul eder ve bu sözlere kulak asmaz. Devrimcilerle karşılaşması ve onların yanlış fikirlerinden yola çıkarak savunmaya çalıştığı hayat onun bu yolda ilerlemesini geciktirir. Hapisten Fatma sayesinde kurtulması onu tekrar Fatma'yla karşılaştırır. Bu kez Fatma onun ülkü arkadaşı, davasının en büyük destekçilerinden biri olur. Aralarındaki sevginin bile üstündeki bu ülkü aşkı, davasında Fatma'dan daha cesur bir Seyit'in var olmasını sağlar.

Cevat

Cevat, şentepe mahallesinden Göçmen Haşim Dede'nin torunudur. Üniversite'ye giderken devrimciler tarafından bıçaklanıp sakat kalmıştır. Hüseyin adlı kahvehanecinin yanında çalışmaktadır. Bir gün yürüyeceğine dair umudu hiç tükenmemiştir. Seyit'le sohbetleri sonucunda Seyit'i çatışmalarıyla yüzleştirmiş, benimsediği ideolojinin kusurlarını söyleyerek Seyit'in uyanmasında vesile olmuştur:

“ Karl Marks, felsefenin silahı olarak proletaryayı alır ve onu bir yığın olarak görür; hiçbir ferdî şahsiyet vermez ona. Proletarya ihtilâlından sonra iyi bir toplumun nasıl kurulacağına dair hiçbir şey söylemez; hep yıkım işini plânlar...”
(Z:s.114)

Ona göre Seyit, kendisine sürekli bir mesele yaratan ve acıyla mutlu olan biridir. Problemlere gitmek yerine onu gözünde büyüterek çatışmalarını arttır. Oysa kendisiyle yüzleşmelidir. Ve hep bir amacı olmalı ve bu uğurda hayatını şekillendirmelidir:

“ Bir ülkün, bir amacın olsun. Ancak bunu seçerken, kendini ortaya koy. Çünkü sen, ait olduğun bir bütünün parçasısın. Senin kabul edebileceğini, büyük bir ihtimalle ait olduğun bütün de eder. Sırf et ve kemik olarak değil, ruh olarak da yorumla düşüncelerini. Unutma ki ruhsuz beden, çamurdan farksızdır, Seyit.”
(Z:s.111)

Cevat ve Fatma yönlendiricilik vasıflarıyla Seyit'te değişimi gerçekleştirmiş, Seyit'in özüne dönmesini sağlayarak, ondaki ülkü ruhunu canlandırmış ve Seyit'in davasında hep onu desteklemişlerdir.

II.2.5.4 Alıcı Kahramanlar

Zühre

Zühre, devrimci grubun içinde yaşayan, ahlâk dışı yaşantıları kendine örnek edinmiş ve bunu alışkanlık haline getirmiş bir üniversite öğrencisidir:

“Seyit, sana kendimi rahatça verdim. Tarık'a, Fethi'ye ve daha nicelerine verdiğim gibi. Sana şunu söyleyeceğim, zevk almazdım hiç. Sadece alışkanlıktı ve

yapamadığımda huzursuz olurdum.” (Z:s.242) Seyit’in Ferit’in evine ilk geldiği günden itibaren onla dost hayatı yaşamıştır. Seyit hapse düşünce o da verdiği ifadede, Seyit’in suçlu olduğunu söylemiştir. Bu durum Seyit’i büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Zühre, Fatma vasıtasıyla yaptığı her şeyden pişman olmuş ve ifadesini değiştirerek Seyit’in hapisten çıkmasını sağlamıştır.

Zühre hayat tarzına yenilmiş bir karakterdir. Fakat, vicdanına uyup Seyit’i kurtarması onda bazı değişikliklerin olduğunu göstermektedir. Aylar sonra yazdığı mektupta : “ *Bilirsin duygulu olamam Seyit. Duygu, bir kere belirdi içimde ve beni altüst ederken seni kurtardı... Birkaç şeyi yazmak ve böylece rahatlamak için gönderiyorum bu mektubu...*” (Z:s.241) diyerek, pişmanlığını dile getirmiştir.

II.2.5.5 Yardımcı Kahramanlar

Romanda “yardımcı” fonksiyonunu üstlenen çok geniş bir şahıs kadrosu vardır. Molla Battal, Esmâ Ana, işçi Ahmet, Göçmen Haşim Dede Seyit’in fikir ve ruh dünyasına etki etmiş, onun sık sık kendini sorgulamasını sağlamışlardır.

Molla Battal, Kırımdan göç etmek zorunda kalmış ve küçüklüğünden beri içinde yatan vatan hasretini Seyit’e anlatmaya çalışmış biridir.

“Yavrım Seyid’im, Özümden işit beni, özünden duy! Benim çektiğim çile Sakarya’nın kaynağında yükselen kayalarca katılaştı. Eritecek ateş var’mola? Kin mi bu? Öfke mi, hırs mı? İnsan gibi kısır düşünme gayrı. Tövbe deyip, konuş ki, yern, göğün duyabileceğinde bitimsiz, Tanrı’nın büyüklüğünce büyük; kahharlığınca kahhar, azimliğince azâmetli, bir şey...” (Z:s.24-25)

İşçi Ahmet, Seyit’in sendika konusunda görüşleri üzerine, Seyit’in de ortalığı karıştıran, bir ideoloji uğruna hayatlarını mahveden gençlerle arkadaşlık kurduğunu anlamış ve onu uyarmıştır:

“Hocaları çabuk kandırıyor onları. Bir bakıyorsun, Kızılay’ı, Sıhhiye’si, Ulus’u binlerce talebe. Yuh çekmeler, taş atmalar, vurup kırmalar... Nedendir bu? Niçindir onca gürültü? Yavaş yavaş işyerleri de buna benzeyip gidiyor. Grevdi vay, oturumdu, yok açlık orucuydu falan derken, ondan korkuyorum ki, sokaklar adam ölüsüyle geçilmez olacak. Ölen kim? Sen, ben...En iyisi mi, Seyit kardaşım uzak dur

sen onlardan...Köy çocuğusun, fakirsin belli.Biran evvel oku, hayatını kazan, anana, babana, eşine, dostuna el verir, önyak olursun o zaman...” (Z:s.66)

Haşim Dede de, Seyit'in gençlerin durumu düzeltmek için olay çıkardıklarını söylemiş ve Haşim Dede, torunu Cevat'ın yaralanmasından bahsederek, bu duruma sebebiyet verenleri suçlamıştır:

“ Onun ayaklarına inme düşürenler, sokaklarda bangır bangır bağırıp, can kırmakta hüner sahibi olanlar bizim çilemizi yetirip, derdimizi bitirmek için çalışıyorlardı da, torunum ayaklarına bağ mı oldu? ...Onların derdi bizim derdimiz falan değil, köpekliklerini yapıyorlar a be! ...Bırak torunu morunu, yazık edersiniz memlekete kardeşçeğizim, yazık edersiniz bre... Kurtarın tamam! Velâkin, kendi törenizce olsun bütün bunlar. İş işten bir geçerse, yandın dersiniz, daha da yanarsınız haberiniz ola... Ölümüneymiş... Ölümle tecrübe olur mu a be!” (Z:s.70)

II. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

II. 3.1 Esaret

Roman Türkiye’de yaşayan göçmen Türklerin nezdinde, uzun yıllar esaret altında yaşamış Türk topluluklarının bağımsızlıklarına kavuşma arzusunu anlatmaktadır. Romanın başkahramanı Seyit, Kırım göçmeni bir ailenin çocuğudur. Rusların yaptığı mezalimi dinleyerek büyümüştür. Karşılaştığı olaylar sonucunda kendisine bir ülkü kazandırarak tek amacı, esaret altındaki Türkler için mücadele vermek olmuştur. Kerkük’lü Fatma’nın“*Vatanımız şurası değil, sadece Kırım da değil. Türk’ün çeşidi, türü yoktur. Yarı esaretteyken, kalanı hürüm diyemez. Hürriyet gönüllerdedir, toraklarda değil. Ya hep hürüz, ya hep esir...” (Z:s.210)* diyerek, onun dâvâ ateşini tetikleme, mücadelesine daha da güç vermiştir. Fatma Kerkük’ün esaretini “*Kerkük’e gidiyorum, yani esarete. Orada ay-yıldız demek, işkence demektir. Hem yurt hasretim neden olsun. Orası da yurdumuz, üstelik benim öz yurdum..Kana doymayan vatanım benim.” (Z:s.230)* diye anlatarak, bağımsızlık savaşının işkencelerle dolu geçtiğini, tek amacın öz yurtların bağımsızlığını kazanması olduğunu vurgulamıştır.

Olay örgüsü içerisinde, Seyit'in ve yanındaki ülküdaşlarının bu gaye için

çeşitli mücadelelerde bulduklarını görürüz. Türkiye’de yaşayan her şeyden habersiz halka, resim sergileriyle zulüm tanıtılmış ve Türkiye’nin başka milletlere gösterdiği ilgi karşısında kandaşlarına kayıtsız kalışı serzenişlerle dile getirilmiştir:

“Binlerce savaş yetimine üzölmek bizim millet ve din özelliğimizdir. Ama, Vietnama, Şili’ye, Komboçya’ya, Biofra’ya, bilmem nice acılı millete duyduğumuz kadarını, aynı milletten olan aynı dili konuşan, aynı dinden olan, töresi, adetleri, sizlerin aynı olan yüzbinlercesi gün gün öldürölmekte olan, kan kusturulan biz esir Türk’lere duymak gerekmez mi?” (Z:s.224)

Türkiye’de yaşayan tüm göçmen Türkler, bir kurultayda toplanarak çektikleri sıkıntıları anlatmış, diğer Türk topluluklarıyla kaynaşması sağlanarak bağımsızlık mücadelesi için ön adım atılmıştır. Seyit’in romanda esaret altındaki Türkler için Tandoğan’da yürüdüğü bir gazete haberiyle okuyucuya sunular. Seyit, Fatma’ya duyduğu aşkı geri planda bırakarak mücadelesi uğrunda ölmüştür. Yaktığı bağımsızlık ateşi, yıllar sonra gelecek müjdenin habercisi olmuştur.

II. 3.2 Çatışma

Romanda çatışma bireysel ve toplumsal olmak üzere iki farklı boyutta görölmektedir. Romanda toplumsal çatışma, dış güçlerin etkisiyle bir dönem Türkiye’de yaşanan sağ-sol diye adlandırılan, komünist ve ölkücü grupların görüşlerinin ortaya çıkardığı zıtlıktan meydana gelmiştir. Yazar, tezini daha iyi verebilmek adına bu çatışmadan yararlanmış ve okuyucuya iki farklı düşünceyi tanıtmaya çalışarak, Türk milleti için doğru olanın hangisi olduğunu göstermiştir.

Romanın başkahramanı Seyit, her iki düşünceye sahip insanlarla tanışma fırsatı bulmuştur. Kendisini Komünizmin içine hapsetmeye çalışan gençler, *“Egemen güçler bizi rüyalarımızda, hayallerimizde bile rahat bırakmıyorlar. Faşizmin kudurmuşluğuna yol veren alkış tutan onlardır. Bu yetimlik, bu öksüzlük, bu fakirlik bitmeli...”* (Z:s.39) diyerek, dünyanın egemen güçlerin sömürüsü yüzünden eşitlikten mahrum olduğunu söylemiş, bunun da fakirleşmeyi kaçınılmaz kıldığından bahsetmişlerdir. Her insan gibi, Seyit de herkesin mutlu olduğu, sefalet içinde yaşamadığı bir dünyayı arzuladığı için bu grubun söylemlerini destekler hâle gelmiştir. Çünkü bu görüşü benimseyenler komünistlere göre, *“Devrimci öğretimin*

dışında kalanlar, ileri yürüyüşün ayak bağıdır. Son çağrılara katılanların dışında kalanlar, sürüngenlerdir..” (Z:s.56)

Yenilikleri benimsemeyenler, geleneklerine bağlı kalan insanların da sürüngen olduğunu düşünen Devrimci gençler, Türk kültür yapısının temel taşlarını kasıtlı olarak oynatıp, yıkma peşindedirler. Benimsedikleri teorilere göre, yaratılmaya çalışılan bir sınıf, proletarya vardır. Fakat, Türk Kültürü içerisinde böyle bir sınıf bilincinin olmaması bu işi zorlaştırmaktadır. Farklı milletlerden insanların türettiği bu teoriler sadece maddiyata dayanır ve Türk yapısına uygun değildir. Türk dinamikleri içerisinde onları güçlü kılan bir de maneviyat tarafı vardır ki, bu onların işlerini engelleyen ayak bağından farksızdır. Yeni bir düzen, yeni bir savaş demektir; ölüm olacaktır ki yeni bir düzen kurulsun. Fakat bu savaşın sonunda nasıl bir düzenin gerçekleştirileceği teorilerinde bulunmamaktadır. Romanda Seyit, Şentepe mahallesinde kendi kimlikleriyle gerçek olanı yakalamış insanlardan öğrendiği bu gerçekleri benimsemeye başlamıştır. Cevat’ın Devrimciler için, *“Milyonlarca insanın ruhlarını, özgürlüklerini kötürüm etmeye çalışanlar ne kadar cılız varlıklardır, bilemezsin... Onlar insanlığı seviyoruz; fakat insanlara tahammülümüz yok, diyenlerdir. İnsanlığa hizmet etmenin yolunun insanları öldürmekle başladığını sananlardır...” (Z:s.113)* demesi, onların sadece maddiyatı savunarak, insan ruhunda yarattığı büyük darbelerin kaçınılmaz sonuçlar doğuracağını göstergesi olmuştur. Cevat, *“Ülkücü olan gençlerde ne din düşmanlığı, ne madde düşmanlığına rastlanıyor. Madde-mânâ uyumu içinde kalıyorlar ve bâyâ erdemli bir mücadele veriyorlar...” (Z:s.115)* diyerek, Türk toplumu için doğru olanı benimseyenlerin ve uygulayanların Ülkücü grup olduğunu vurgulamıştır.

Seyit de gerçek olan yolun ne olduğunu bularak, ülküsü çerçevesinde insanları aydınlatmaya çalışmıştır. Türk Kurultayında komünist idarenin Türkiye’de uygulanmayacağından bahsederek, *“Biz Türk milleti için olan iktisadî bir düzenle, işçinin köylünün, memurun, tüccarın, esnafın bir ve beraber olacağı bir Türkiye istiyoruz. İşçiler iktidara... diye bağırانlar, her biri işçi olan, Türk Devletinin işçisi olan, ülkücü önderlerle ve milletçe yaratılacak olan, Büyük Türkiye’nin varlığını istemeyenlerdir. Milliyetçi Türkiye’de Devlet Başkanı ile benim aramda her sahada fark olmayacaktır. Çünkü milliyetçi bir Türkiye’nin başkanı, işçiye ihtiyaç*

duyduğunda, boş zamanını, benim yanımda, makine önünde değerlendirebilecek bir ülkücü olacaktır...” (Z:s.268) der. Bu çıkarım okura verilmek istenilen tezlerden biri olmuştur.

Zincir Romanına bireysel çatışmalar açısından baktığımızda da, yine bu tür Çatışmaların da toplumsal çatışmaların tesiriyle ortaya çıktığını görmekteyiz. Yani Seyit toplumda yozlaşma, ahlâksızlık ve benzeri değerlerin temsilleri olmuş, karşı güç konumundaki kahramanlarla çatışmıştır. Seyit başta pasif, içe dönük, nörolojik yapısıyla çatışmalar karşısında çaresizliğe düşmüş, daha sonra yönlendirici kahramanlar sayesinde bu çatışmalardan doğan sorunları alt etmeyi başarmıştır.

Romanın ilk başında şuur akımı tekniği kullanılarak verilen iç çatışma Seyit’in, karmaşık yapısını okuya sezdirir. Seyit, Ferit’in evinde Zühre’nin ilgisi karşısında tepkisiz kalmıştır ve bu durum onu bir iç hesaplaşmaya götürmüştür.

“Seyit, kendisiyle yeni bir hesaplaşmaya girdiğini fark etmedi. Beynindeki ikileme, iki ayrı karakterin kavgası giderek arttı. Şarlatanın, tekiydi birisi. ‘Yaşayan ölüden farkın ne?’ diye soruyor ve devam ediyordu: ‘ Aptalsın; oldum olası... Korkaksın hem de karşıdaki heykel değil, insan! Üstelik kız! Kadın yani... Kadın bee!’...” (Z:s.35)

Seyit’in Devrimciler yüzünden düştüğü iç hesaplaşmaların sebebi, onun yetiştiği kültürle yeni karşılaştığı yaşam biçimini bağdaştıramaması olmuştur. Bu durum Roman’da Tarık tarafından, *“Seyit’te geleneğe bağlı fikirlerle, ilerici fikirlerin savaşı var şu sıralarda...”* (Z:s.38) denilerek, okuyucuya verilmiştir.

Romanda hem Seyit’in yaşadığı iç çatışmalar hem de toplumsal çatışma romanın asıl gayesinin verilme amacıyla kurgulanmıştır. Yazar, Seyit’i kendisiyle hesaplaştırarak onun gerçekleri sorgulamasını sağlarken; toplumdaki sağ-sol çatışmasıyla da hem iç çatışmanın sona ermesini hem de Türk dünyası için doğru olan gerçekleri vermeye çalışmıştır. Yani her bir çatışma, çözülmesi gereken zincirlerin hazırlayıcısı olmuştur.

II. 3.3 Aşk

Yazarın tüm romanlarında olduğu gibi aşk, bu romanda da bir amaç değil araç olmuş; insanları davasında birleştirmeye, amaçlarına ulaştırmaya çalışan bir vesile örneği teşkil etmiştir.

Romanda Seyit'in Fatma'ya duyduğu aşk, romanın ana teması değil; ana temanın arka planında, asıl gayeye ulaşılması için bir araç olmuştur. İkisini bir araya getiren esaret altında bulunan Kırım ve Kerkük Türklerinden olmalarıdır. Fatma romanın başından beri hep bağımsızlık için çırpınırken; Seyit, başına gelenlerden sonra, Fatma'nın da kurtuluşunu sağlamasıyla bu dâvâ için çırpınan biri olmuştur.

Seyit için Fatma, *"büyüktü... yüceydi, erişilmezdi, kızıl elmaydı. Fatma, tanrı'nın sevdiği insandı. Yüz kere, yüz bin yıl yaşasa ülküsünün yolunda olurdu. Fatma, yüceliğin mayasında yoğrulmuş, yüzyılların pişirdiği bir hamurdu. Çamur değildi..." (Z:s.234)* , bu yüzden Seyit, her zaman onu ulaşılmaz görmüş ve bir gün bu ülkü uğruna öleceğini bildiği için ona kavuşamayacağını anlamıştır. Sevgisi de içinde hep söylenmemesi gereken bir sır gibi yüreğinde taşıp taşıp sükûta ermiştir.

Fatma'yı Kerkük'e uğurlarken, *"Fatmanın elini sımsıkı tuttu, Bırakmadı, konuşamadı...Sadece baktı; karanlık ve suskun...Gülümseyemediler, el sallayamadılar, son kere bir şey söyleyemediler birbirlerine...Seyit'in beyninde iki kelime, rüzgar altında kalmış duman gibi uçsuz 'Seviyorum. Seni seviyorum. Seviyorum seni.' Ama dili küflü bir ekmek bıçağı işlemeziğinde. Dönmedi, kıvrılmadı..." (Z:s.232)*

Suskun bir halde bile fark ettirilen duygular, hep bir ülkünün gerçekleşmesini bekleyen ânlara saklanılmıştır. Fatma, onu bağımsızlık mücadelesinin en büyük taşıyıcısı olarak adlandırmış; Seyit de Fatma'ya *"Eğer ben, bu kavgadaki bayraklardan biriysen, sen benim hilâlimin yıldızısın Fatma."* (Z:s.283) diyerek, Fatma'nın kendisini var eden değerlerden biri olduğunu göstermiştir.

Romandaki bu aşk da kavuşulması beklenen bağımsızlıkları beklemeyerek, Seyit'in ölümüyle yüreklerde kalmıştır.

III. UYANMAK

III.1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1977 yılında yazdığı üçüncü romanı olan Uyanmak, 224 sayfa olup, yazar tarafından herhangi bir bölüme ayrılmamıştır.

Roman'da yazar Anadolu'nun doğusunda, 1984'lerden sonra yaşanan terör olaylarının sebeplerini yedi yıl önce kaleme almış; Bingöl'de yaşanan Ülkeyi bölme planlarını anlatmaya çalışmıştır.

Bingöl'ün Gümgüm Ovası'nda bir grup insan tarafından halkın "Kürt" kimliğinin önplana çıkartılma çabası, orada yaşayanların Türk milleti bilincinden soğutularak vatani nasıl bölmeye çalıştıkları romanda verilir.

Roman, yazarın yıllar sonra Türkiye'de gerçekleşen acı olayları önceden sezip kaleme döktüğü eseridir.

İlk baskısı 1977 yılında Töre-Devlet yayınevinden çıkan roman, 1978 yılında *Dündar Taşer Roman Ödülü*'nü almıştır.

III. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

III.2.1 Olay Örgüsü

Yazar, 224 sayfada kurguladığı romanında bir örgüt tarafından yürütülen Türkiye'yi bölme çabalarını anlatmıştır. Olay örgüsü de buna uygun mekân ve geniş şahıs kadrosuyla kurulmuştur.

Çok zincirli olay örgüsüyle kurulan roman'da her şeyden bihaber yaşayan halkın uyutulma çabası, ermeni bir ağanın kendi hükümdarlığını nasıl kurduğu, vatanını seven ülkücü gençlerin halkı uyandırmak için yaptığı mücadele anlatılmıştır.

Yazar, romanın gayesine uygun olarak Türkiye'nin doğusunda yer alan Bingöl şehrini mekân olarak seçer. Yazar-anlatıcı, Bingöl'ü tanıtarak okurun bu şehir hakkında önceden bilgi sahibi olmasını sağlar.

“Bingöllerin toprağı bir başkadır. At yelesince serttir ve de öfkeli. Dişediştir, göze göz...”²⁴

Bingöl’ün tasviri, burada yaşayan insanların yapısı hakkında fikir sahibi olmamız içindir. Şüphesiz bir halk, üzerinde yaşadığı topraktan çok şey alır ve toprağı kendinden çok şey katar. Yaşadığı coğrafya ile özdeşleşen Bingöllülerin de dâvâlarında sert ve öfkeli, mücadeleciler olduklarını çıkartabiliriz.

Roman’da Gümgüm ovası, bir örgütün hedef noktası seçilmiş; buraya gelen Hüsametdin adlı genç tarafından planlar uygulamaya başlanmıştır. Hedeflerin yerini bulması için uygun ve doğru adımlar atılmalıdır. Asırlarca kendilerini Türk kabul eden, burayı iyi tanıyan kişilerin, *“buranın halkı müthiş milliyetçidir. Birinin burnu kanadığında, tümünün aynı anda kanar ve sanırsın akan Köşkâr ırmağıdır. Önünde durabilen aşk olsun...” (U:s.30)* dediğı bir halk, kendi etnik kimliğine döndürülerek ayaklandırılmalıdır. Bunun için de Hüsametdin, “sosyalizm” idealinde olan bir kimlikle romanın içinde önemli bir rol oynar. Sosyalizmin eşitlik, adâlet sloganları halkın ezildiklerinin farkına vardırılabilmesi için gereklidir. Bu ileri düşünceyi temsil ettiği gibi, özgürlüğü de getirir. Yazar-anlatıcı da roman boyunca örgüt’ün bu söylemleri kullandığını aktarır:

“Böyle bir siyasetin kesin bir ilkesi, insan düşüncesini baskı altında tutmaktır. Ortanın solu insanı özgür insandır. Özgürlüğünü, insanın yararına, insanlığın yüceliğine kullanan insandır.” (U:s.46)

Hüsametdin, ova köy’ün önde gelen avukat, savcı gibi sözde aydınlarını yanına alarak halkı kandırmaya çalışır. Hüsametdin okumuş biridir ve halk için okuyan biri geleceğı görebilen kişidir. Yazar da kurguyu sağlama almak için Onun yardımcılarını kendi gibi aydınlardan seçmiştir. Bu aynı zamanda yazarın, sözde aydınların ülkeye verdiği zararları gösterme çabasıdır.

Avukat Murtaza, hedeflerinin gerçekleşebilmesi için halkın tanıdığı ve köyü galyâna getirebilecek bir kişi olan Şoförler Derneğı Başkanı Hamdi Karakule’yi önemli yerlere getirme vaadiyle kandırır. Hamdi Karakule de ucunda menfaat olduğu için bu oyuna dâhil olur. Artık o da eşitlikten yana bir sosyalist propagandacısı

²⁴ Hasan Kayihan, *Uyanmak*, Töre-Devlet yay., Ank.1977,s.5

olmuştur.

Ezen-ezilen çatışmasından yola çıkarak, köyün Ermeni ağası Boryan Ağa hedef seçilir ve halk kışkırtılmaya çalışılır. Bunu da köyün Gasso Beg'i Lokale gelip, Boryan Ağa'nın topraklarını işgal ettiğini söylemesi başlatır. Artık plan kesinleşir: Faşist Ağa, toprakları işleterek halkı köle gibi kullanmaktadır ve işçileri Türklerden seçmekle ırkçılık yapmakta, Kürtleri aşağılamaktadır. Bunun için halk ayaklanmalı, Kürtlüğüne ve haklarına sahip çıkmalıdır. Hamdi Karakule her yerde bunu söylemeye ve halkı kışkırtmaya başlar. Bununla yetinmeyen grup her yere onun sömürücü, emperyalist olduğunu belirten yazılar yazdırır:

“Hükümet Konağının yüksek taş duvarlarına özenle yazılmış üç çift kelime: BİMRİ FAŞİZM, BİMRİ BORYAN, BİMRİ AMERİKA...”

Fakat, ne Boryan Ağa ne de köylü Faşizmin ne olduğunu bilmemekte kendi kendilerine yorum yapmaktadır. Yazar-anlatıcı, bu durumu *“Kimine göre, faşizm, Kafdağının arkasında bağlı duran bir dev idi ki iplerini koparıp Bingöller'e gelmiş, pek yakında kasabaya inecekti. İnsanları üçer beşer yutan bu dev, eskilerin anlattığı kar adamı gibi bir şey olsa gerekti...”* (U:s.83) diye anlatarak, içine düşülen komik ve acınacak durumu okura sunar. Her şeyden memnun yaşayan köylü üzerinde oynanan oyunlardan habersiz sadece, kendi bilgilerince yorum yapmaktadır. Teorik sözcüklerin kendi dünyalarındaki yabancılığı, kültürleriyle uyumsuzluğu bu şekilde gözler önüne serilir.

Hüsamettin, yapılan propagandalara rağmen halkın hâlâ Kürtlüğünü kabul etmeyişi yadırgamaktadır. Gittiği bir kahvede Kamber Ağa adlı, saygın biriyle konuşur. Kamber Ağa'nın üstüne basa basa Türk olduklarını, Ermeni ve Rusla vatan için çarpıştıklarını söyleyip, Hüsamettin'e karşı çıkmıştır. Çok kısa bir süre sonra Kamber Ağa vurulur ve suç Boryan Ağa'ya atılır. Ortada delil olmadığı için Boryan Ağa bir şekilde bu işin içinden sıyrılır.

Hüsamettin Boryan planının işe yaramadığını anlar. Örgüte bir mektup yazarak strateji değiştirmeleri gerektiğini söyler. Anlatıcı, örgütün Türkiye üzerindeki bölücülük çalışmalarını da bu sayede vermiş olur:

“Nihayet tafsilatlı bir mektup yazıp Boryan Ağa metodunun ve Kürtlük yaratma yolunun başarılı olamayacağına, Sünnilik-Alevilik kışkırtmasının ise en azından bu bölgede işe yaramayacağına, çok çok iki üç kavga ile aileler arası meseleye gömülü kalacağına ilişkin düşüncelerini örgüte bildirmeye karar verdi. Kendisine verdikleri raporlarda, pek bel bağladıkları görülen Alevilik tezinin oldukça cılız kaldığını, daha da kötüsü, Alevilerin, Sünnilerden daha fazla Türkçülük yapmakta olduklarını uzun uzun yazdı...” (U:s.107)

Örgütün bölgeye gelişi, yeni planları doğurur. Boryan Ağa Ermenidir ve zengindir. Bir Ermeni düşman olarak görülmemeli, zenginliğinden faydalanılmalıdır. Amaç, planlarını bozan Milliyetçileri sindirmek ve halkı Kürt oldukları için ezdiklerini tüm dünyaya duyurmaktır. Çok kısa süre içerisinde yörede Komutanların halka eziyet edip, evlerini yıkıp yağmaladıklarına; Kürtleri öldürdüklerine dair haberler yayılmasını sağlarlar. Bir sürü gazetecinin bu şekilde yöreye gelmesi sağlanacak, Tüm dünya Kürtlerin ezilmişliğini öğrenecektir. Gazeteciler ve televizyoncular gelip, halkı teselliye başlarlar; haklarının verilmesi adına tüm özverinin gösterileceğini söylerler. Fakat; halk söylenenlerden hiçbir şey anlamaz. Yazar-anlatıcı onların bu yaşananlara bakış açılarını *“Fezadan geldiler ve gene fezaya gittiler. Öyle ya, söyledikleri şeylerden bir tekini anlayıp bilen var mı? Ne demeye gelir bu?”* diye anlatarak, olayın merkezindeki şahısların şaşkınlığını dile getirir.

Yapılanlar işe yaramıştır, istenilen tepki çekilmiş; tüm kamuoyu sadece köy halkının habersiz olduğu olaydan haberdar edilmiştir: *“Nitekim ki iki gün sonraki radyo haber bülteninde, ana muhalefet partisinin kasabadaki zulmü ve katliamı yerinde incelemek üzere gönderdiği parlamentlerden kurulu bir heyetin demeci okundu.” (U:s.132)*

Halkın teorilerden bir şey anlamadığını anlayan Hüsamettin ve arkadaşları, halkın inançlarını da kullanarak hedefe ulaşmayı planlar. Avukat Murtaza, Molla Necâb adlı dinine bağlı bir şahsın halkla iletişim kurmasını sağlar. Halkın ona inanabilmesi için, Molla Necâb’ın Köşkâr Baba’nın türbesinde uzun süre ibadetlerde bulunduğunu bilmesi yeterli olur. Kahvedeki köylüye seslenen Molla Necâb: *“Selâmeti arayasınız ki bulasınız. Allah herkesi ayrı ayrı yaratmıştır. Köleler*

cehennemliktir. Siz de kölesiniz ve kurtulmaya çalışmazsanız, siz de cehennemliksiniz...” (U:s.162) diyerek, onların Kürt olarak yaratıldığını, başka bir milletin hâkimiyetinde köle hayatı yaşadıklarını vurgulayarak, bu şekilde devam ederlerse cehennemlik olacaklarını söylemiştir. Burada halkın dini inançlarının sömürülerek, ülkenin bölünmeye çalışıldığı yazar tarafından vurgulanmak istenir.

Yazar, olay örgüsünde yaşanılmış bir tarihi gerçeklikten yararlanarak Said-i Kürdi'nin zamanında başlattığı isyandan ve bunun devamı niteliğindeki hareketlerden bahsetmiştir. Bunu da Barış ve Özgürlük adı verilen derneğin açılışında bu cemaatin bünyesindeki insanların konuşmalarıyla verir. Bir grup insan açılışta Said-i Kürdi'nin sözlerini halka hatırlatır ve “Nüfus kâğıtlarımıza T.C yazmaktan başka hiçbir faydalarını görmediklerimize bir yumruk vuracağız ki, aman Allah... Görecekler o zaman el mi yamanmış, bey mi?” diyerek, Türkiye Cumhuriyeti'ne başkaldırıda bulunurlar. Tüm bunlar ülkeyi bölmeye çalışanların halkın her kesimini kullandıklarını; inançların sömürülmesini sağlayarak hedeflerine ulaşmaya çalıştıklarını gösterir.

Hüsamet, hem Boryan Ağa'dan hem de Molla Necâb'dan para sağlayarak, halkı kandırmaya çalışır. Köydeki gençlerin çoğunu etrafına toplar. Zamanla köy gençliğinde büyük değişme gözlemlenir: büyüklerine saygı göstermeyen, yardıma koşmayan, saygısız bir gençlik oluşur. Bunu da ileriliklik, hakkını arama adına yaptıkları eserde vurgulanır.

Köyü geliştirmek adına, köye örgütten genç kızlar getirilir. Necla adlı kız, Hamdi Karakule'nin evine yerleşir. Necla, Sülemiş adlı kendilerine yakınlaşmaya başlayan genci kendine âşık eder. Sülemiş, Hamdi Karakule'nin evine geldiği bir gün Necla'nın onunla yakınlaştığını anlayınca çeker gider. Bu durum Sülemiş'in ülkücülere yakınlaşmasını sağlar.

Romanın başkahramanı durumundaki Oğulcuk, Erzurum'da okuyan bir ülkücü bir gençtir. Dedesi Calkıyallıoğlu Gökbörü, köy üzerinde oynanan oyunlardan rahatsız olmaya başlar ve torununa arkadaşlarıyla bu duruma çare bulmasını ister. Oğulcuk arkadaşı Tayyar'ı köye çağırır durumu anlatır. Büyük bir ülkücü grup köye gelir ve halkı uyandırmak için çalışmalara başlar. Sülemiş'in Hamdi Karakule'nin

evinden dönünce Oğulcuk'a rastlaması ve Oğulcuk'un yapılmak istenilenlerden bahsetmesi, onun da ülkücülerin yanında olmasını sağlar. Sülemiş, çirkefçe yaşayan insanların ilerici olmadığını, inançlarla alay edenlerin Rus, Çin... gibi eskiden savaştıkları ülkelerin fikirleri doğrultusunda hareket ettiğini öğrenir. Kısa süre içerisinde köydeki çoğu insan uyanmaya ve ülkücülerin etrafında toplanmaya başlar. Bu durum Hüsamettin ve topladığı örgüt elemanlarını rahatsız etmektedir. Oğulcuk ve Cılıkyallıoğlu Gökbörü savcıya, Hamdi Karakule'ye hakareten hapse atılır. Hüsamettin, Sülemiş'i kaçırtır; fakat Sülemiş, onlara karşı çıkıp hakaret edince öldürülür. Hamdi Karakule, yaptıklarından pişman olup her şeyi anlar; savcıya, avukat'a ve Hüsamettin'e telefon edip halkı bozduklarını, düşmanı dost yapmaya kalktıklarını, temiz gençleri hapse attırdıklarını söyleyerek içindekini döker. Yapılan cinayetler Karakule ve Boryan Ağa'nın adamları tarafından bir şekilde askerlere duyurulur ve askerler çiftliği basarak suçluları yakalarlar. Yazar, son mesajını okura şu şekilde sunar:

“Halk, yıllardır bayrak yüzü görmemiş Hükümet Konağı'ndaki direğe kanları kadar al, yürekleri kadar beyaz bir ay yıldızlı bayrak çektikten sonra, meydana konulmuş bir masaya yaklaşmaya ve başında ‘Türk için düşünen, Türk'e göre davranan ve Türkiye Devleti'nden yana olan devlet adamları istiyoruz’ yazılı metrelerce uzamış bir dilekçeye imza yağıdırıyorlardı.” (U:s.218)

Roman, Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın **“Romanda Yapı Şekilleri”** tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, **“Bir Uyanışı Hikâye Eden Yapı Tipleri”**²⁵ ne dâhil edilebilir. Yazar, Olay örgüsünde Türk kültürüyle yoğrulmuş, etnik kimliğiyle uğraşmayan bir halkı kışkırtıp, ülkesine başkaldırma çabalarını anlatmıştır. Halkın uyanabilmesi için uyuması gereklidir, bunu da hasım güçleri hedeflerine ulaştırarak sağladığı görülür. Hüsamettin ve örgüt üyeleri tüm dinamiklerini kullanarak etraflarına insanları toplamayı başarmış; fakat ülkesini seven insanlar sayesinde halkın uyandırılarak gerçekleri görmesi sağlanmıştır.

III.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman, Hâkim bakış açısıyla yazar-anlatıcı tarafından anlatılmıştır. Hâkim

²⁵ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. Yay., Ank.1988, s.154

bakış açısı sayesinde Bingöl, Gümgüm ovası, Boryan Ağa'nın çiftliği..gibi yerler dikkatlere sunulduğu gibi bu mekânlarda yaşayan şahıs kadrosunun birbirleriyle ilişkileri ve gerçekleşen olaylar da ayrıntılı bir şekilde okura sunulmuştur.

Romanda Hüsamettin'in Gümgüm ovasına gelişi; Avukat Murtaza, Kaymakam, Savcı ve Hamdi Karakule'nin halkı kandırmak adına Hüsamettin'e yardım etmesi; Hüsamettin'in örgütle bağlantısı; Boryan Ağa'nın ilk önce düşman sonra dost olarak görülmesi; Oğulcuk'un Cılkıyalıoğlu'nun etkisiyle halkı uyandırmaya çalışması; Arkadaşlarıyla beraber, Hüsamettin ve arkadaşlarına karşı yaptıkları, haksız yere hapse atılmaları; Verilen tüm mücadeleler hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Roman'da yazar, bir tezi gaye aldığı için bakış açısıyla amacını ön plana çıkarmıştır. Tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. Romanın başkahramanı Oğulcuk ve arkadaşları ülkücüdür, bunların karşısında kendilerine tam zıt özellikler gösteren sosyalistler getirilmiştir. Hüsamettin ve arkadaşlarının temsil ettiği bu grup, bir örgüt tarafından idare edilmektedir. Amaçları kendi öğretilerine göre bir dünya kurmaktır. Fakat kendileri amaçlarına ulaşmak için öğretilerine uymayan insanlardan yardım alırlar. Kendi bakış açılarının doğruluğunun şüphe götürür olması Hüsamettin'in farkında olduğu bir şeydir. Çünkü Kapitalizm ve emperyalizmi temsil eden Hamdi Karakule ve Boryan Ağa gibi isimlerden yardım alarak planların uygulanmasını sağlamıştır. Tüm bunlar ülkücü grubun onların eksiklerini bulmasını kolaylaştırmıştır.

Romanda anlatıcının kişiler arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da “anlatım” a yansıdığını görürüz. Yazar, köy halkını anlatırken övücü sözler kullanmış, Oğulcuk ve Cılkıyalıoğlu'nun yanında olduğunu göstermiştir. Fakat hasım gücün aslında hep aciz durumda olduğunu göstermeye çalışmıştır. Hüsamettin'in yenilgi anlarını küçümseyerek, onu güçsüz bir şekilde vererek okura sunar:

“Hüsamettin küçülmüştü yerinde. Bir ara yaşlıların bunaklığına hükmedecek oldu, yapamadı...” (U:s.105)

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının özellikle “geriye

dönüş”le geçmişe gidilen bölümlerde geçmişte yaşanan olayları, bizzat olayları yaşayan kişiye anlattırıldığı görülür. Gerçeklik hissi verilmek amacıyla kullanılan bu yöntem romanda, yönlendirici vasıfları olan Kamer Ağa ve Cılkıyallıoğlu’nun konuşmalarıyla verilmiştir. Kamer Ağa, Hüsamettin’in kahveye gelince niyetini anlamış; geçmişte de kendilerini Kürt isyanına çağıran insanların olduğunu belirtmek için ona “*Şeyh Said’i bilir misin? O adam, isyana başladığında fetvânâmesini Arapça yazmıştır. Bu kasabada oturan babamız Haydar Ağa’ya da isyana katılması için gönderdiği mektubunu Türkçe yazmıştır...*” (U:s.103) demiştir. Bu cümleler, Kamer Ağa’nın aşiretinin geçmişte bu gibi oyunlara gelmediğini göstermek için söylenmiştir.

Olaylar yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile anlatıldığından vaka zamanı ile anlatma zamanı arasındaki boşluk çok küçüktür ve vaka zamanının özetleme tekniği aracılığıyla bütünü temsil edecek tarzda daraltılarak anlatma zamanının içine yerleştirildiği görülür. Tayyar’ın, Oğulcuk’un ve Cılkıyallıoğlu’nun hapsedilişleri özetleme tekniği ile verilmiştir:

“Cılkıyallıoğlu Gökbörü, savcılık makamına hakaret suçundan tutuklandıktan bir saat sonra, Tayyar da Hıdır’ın kaçırılmasında parmağının bulunabileceği gerekçesiyle ‘yakalattırılarak’ nezaret altına alındı” (U:s.214)

Romanda kullanılan montajlar aracılığıyla kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları verilmeye çalışılmıştır. Cılkıyallıoğlu içinde buldukları hali, zehre; vatanlarını bölmek isteyenleri münâfiklara benzetmiştir:

“...Aguluyam bana agu kattılar

Ol münâfıklar sana neler ettiler...” (U:s.219)

Yazar’ın anlatma, özetleme, gösterme, montaj gibi teknikleri iç içe kullanarak hâkim bakış açısıyla, kurgudaki her boşluğu doldurmaya ve tezini vermeye çalıştığını görmekteyiz.

III.2.3 Zaman

Uyanmak Roman’ında sosyal zaman, çok geniş düzlemde “tarihî zaman”dan

izler taşır. Kahramanların yaşadıklarıyla vaka zamanındaki sosyal zaman da ön plana çıkartılır.

Hasan Kayıhan'ın 1977 yılında yazdığı roman, 1984 yılında Türkiye'nin doğusunda başlayan terör olaylarının sebeplerini vermeye çalışır. 1970'li yıllarda dış güçlerin etkisiyle siyasi görüş çatışmalarının yaşandığı, bir grubun ülkeyi bölmek için eşitlik, adalet söylemleriyle vatandaşları kışkırtmaya çalıştığı bilinmektedir. Roman da yapılmaya çalışılan her şeyi anlatmaya çalışmıştır. Bir grubun haksızlık görmemesine rağmen, Kürt vatandaşları: *“Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş ve de işitilmemiş bu baskıya boyun eğmeyin... Yakında, çok yakında, insanca ve halkça bir düzen kurulacak...”* (U:s.131) diyerek, kışkırtmaya çalıştığı görülür.

Romanda Calkıyalıoğlu, Oğulcuk gibi kahramanlar başta olmak üzere köylünün zamanla devrin koşulları karşısında çaresizliğe düşmesiyle zamanın ferdi bir boyut kazandığı görülür. Romandaki şahıslar, toplumsal yapının değiştirilme çabaları karşısında umutsuzluğa ve çatışmaya düşmüşlerdir. Calkıyalıoğlu'nun elinden bir şey gelmediği için, kendisini tükenmiş hissettiğini yazar-anlatıcı: *“Gözleri iri iri açılmıştı. Akları, kıpkızıl. Ellerini gerilmiş parmaklarıyla ileriye uzatıp salladı. Boğazı yanıyor, ümüğüne yapışı kalmış hamur mayalanmış ılığdaki soluk torağı, bir aşağı bir yukarı kıpırdanıyor, ne iniyor ne çıkıyordu. Ellerini boğazına götürerek bastırdı. Ağzına acımtırak bir su yayıldı ‘Ölüyorum’ diye düşündü...”* (U:s.150) diyerek anlatır.

Toplumsal zamanın bireyleri etkilemesiyle, ferdî zamanın insanların iç değişimlerini, yeni oluşumlarını gösterdiği görülür. Gümgüm ovasındaki gençlerin değişmeye başlaması, ilerencilik adına ahlâk değerlerini yitirmeye başladığı görülür.

“Bir sabah kasaba meydanına park edilmiş bütün arabaların tekerlekleri çivilenmiş halde bulundu. Aynı günü akşamı, sarhoş gençler, camiden çıkan ihtiyarları kartopuna tuttular.” (U:s.148)

Bu durum halkta huzursuzluğa ve parçalanışa yol açar. Bir grup insan bunu gülüp geçerek izlerken; bir kısım üzüntüyle anmakta ve köyün geleceği için huzursuz olmaktadır.

Roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından kronolojik bir özellik gösterir. Romanda, yer yer “geriye dönüş” aracılığıyla “hâl”den ayrılıp “geçmiş”e gidildiği, “geçmiş”in dikkate sunulması ile birlikte geçmişin “hâl”e taşındığı görünür. Calkıyalıoğlu’nun Kurtuluş Savaşı’na dönüp, Ermeniler ve Ruslarla yapılan mücadeleleri anlatması, eskiden yaşanan olaylara dikkat çekmek içindir. Yazar, Calkıyalıoğlu, Kamer Ağa vasıtasıyla okuruna geçmişte bu bölgede yaşananları vermek istemiştir. Eski düşmanların şimdi dost olarak gösterilmeye çalışıldığı; eski düşmandan dost olunamayacağı verilmek istenmiştir.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olgular belli bir zamana bağlanarak mevsim, gün, ay isimleri gibi soyut zaman dilimleriyle ifade edilmiştir. Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşananları bir gerçeğe bağlamak, vak’a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

“Bu gece yine ağladım...” (U:s.75)

Yazar’ın eksilteli anlatım kullanarak, *“Yemekten sonra Porsuk davrandı...” (U:s.79)*, *“Kasım sonlarında bir sabah Gümgüm Ovası...” (U:s.95)* gibi kullanımlarla, zaman atlamalarına yer verdiği görülür.

III.2.4 Mekân

Uyanmak Romanı’nda mekânlar; romanın hareket noktası olan tez, yazarın niyeti, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi çerçevesinde canlı ve işlevsel bir unsur olarak dikkati çeker.

III.2.4.1 Gümgüm Ovası

Bingöl’ün Gümgüm ovasında geçen roman, mekân tasvirleriyle olay örgüsünü aydınlatma işlevi görmektedir. Romanın ilk kısmında yapılan tasvir, Bingöl’ü, yaşayan insanları ve bu insanların değerleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. Yazar, mekânın ham sanatsal hem de fikri işlevini kullanarak bizi Gümgüm ovasına götürür ve *“Bingöllerde bin pınar varsa, bin de mezâr vardır. Kimin adı bilinir kimin bilinmez. Lâkin Köşkâr Baba’nunki gibisi nâdirdir...” (U:s.5)* diyerek, burada yaşayanların vatan için mücadele vermiş, cesur yürekli insanlar

olduğunu sezdirir. Yeni gelişecek olaylar, Gümgüm Ovasının tasviriyle çizilen anlatımlarla okuyucuya sezdirilmiştir. Köye hangi güç tarafından idare edildiği belli olmayan kişilerce bir takım oyunların oynanacağını şu tasvirden çıkarabiliriz:

“Güneş Gümgüm ovasının üzerinde fıkır fıkırdı. Yolu, boylu boyunca kavrayan tozlar, yakıcı. Gölgeler, korkularının en dayanılmazına sinmiş birer karasinek... Hangi yönden estiği belli olmayan ve varlığını ancak birkaç soluk alımı gösterebilen yel, yoldan kaldırdığı tozları, otların geniş yapraklarına sıvadıktan sonra sessizce toprağa uzanıveriyordu. Tut ki ölü...” (U:s.7)

Hangi yönden estiği köylüler tarafından anlaşılamayan olaylar, Ovada karışıklığa yol açar. Kendilerini Türk olarak kabul etmiş ve bunu benimsemiş olan halk, gelişmeleri yarı tepkisiz yarı tepkili izler. Tüm cahillikleriyle hepsine bir neden bulmaya çalışırlar. Boryan Ağa'nın faşist, sömürücü olduğunu söyleyenler karşısında acizdirler. Faşizmin ne anlama bile gelmediğini bilemeyen, kendi çaplarına göre kendilerini mahvedecek bir yaratık olduğunu hayal eden bu insanlar, felaketler karşısında suskun kalır, kenara çekilirler. Yazar-anlatıcı Gümgüm ovasında yaşanan fırtına sonrası durumu, *“Fırtınanın boz perçemli kartal olup Bingöllerden aşağıya süzüldüğü vakitlerde, Gümgüm ovası serçe titremesinde inler ki, adı, sanı yitiverir. Canlıysa bir tek canlı sağ kalmaz ve hatta alıcı kuş misali berbat bakışlı kayaysa, kendine güvenemez. Bacalardan püsküren duman, şöyle, eğile kıvrıla keyfince yükselemez ve güneş, bütün inadına, gayretine ve öfkesine rağmen gücünü gösteremez. Fırtınanın dışından he şey kımultısızdır, nefessizdir, ölüdür.” (U:s.116)* şeklinde anlatarak, onların her kötü olay karşısındaki durumunu da belirtmiş olur. Bu anlatımdan sonra halkın Kamer Ağa'nın ölümü sonrası takındığı sessizlik verilmek istenir.

Halkın uyanışı da benzetmelerle anlatılır. İyi ile kötü'nün ayrışması ve mekândaki olumlu değişiklik *“Gümgüm Ovası'nda ekinler toplanmış; buğday samanından ayrılmıştır. Ve Bingöllerin görkemli yamaçlarından süzülüp inen, sonra Köşkâr Baba Tepe'sinin altında birleşerek döne kıvrıla akıp giden ırmak, güneşin altında kendinden geçmişçesine uzanıyor; türbenin dibinde, beyit beyit, sükûn yumağından iplik çözen mevlithânın sesi, ırmak sularının teklemesizliğinde ve huzur bulmuşluğunda akıp gidiyordu.” (U:s.219)* şeklinde okuyucuya sunulmuştur.

III.2.4.2 Boryan Ağa'nın Çiftliği

Romanın Ermeni Ağa'sı, geniş arazilerle kurulu bir çiftlik sahibidir. Bu çiftlik Boryan Ağa tarafından konulmuş katı kurallara göre işler:

“Çiftlikte iş ve istirahat zamanları kesin olarak belirlenmiştir. İnsanlar kadar hayvanlar da bu zamanlamayı her şeylerine dokumuşlardır. Kadınların tümü aynı anda gıcırdamaya öyle alışmışlardır ki, gıcırdayışlarından kimin işinin başına geçtiğini ya da ne olup bittiğini anlamakta hiç kimse güçlük çekmez.” (U:s.111)

Avrupa'da eğitim görmüş küçük kız sayesinde estetik görünüşüne de dikkat edilen çiftlikte en görkemli yapı, Ağa'nın kendi evidir. *“Koruluğun öbür kıyısında, taş duvarlı bir avlunun içinde, pembe boyalı, iki katlı, geniş pencereci bir ev ...” (U:s.10)* Ağa'nın ailesiyle ve daha sonra Hüsamettin'le ilgili yaşanan olaylara sahne olur.

Yazar-anlatıcı, çiftliğin halktan kopuk yaşadığını, Boryan Ağa dışında pek kimsenin insanlarla muhatap olmadığını sezdirir. Çiftlik, Avukat Murtaza'nın bakış açısıyla halka, *“Onun çiftliği tüm ova köylülerin toprağından kuruludur. Silahları vardır onun... Kardeşi kardeşe vurdurur... Boryan çiftliğinde faşizm vardır...” (U:s.36)* diye anlatılır. Bu anlatımla çiftlik, zorbalıkların yapıldığı bir yer olarak karşımıza çıkar.

Çiftlik Hüsamettin'in Ağa'yla arasını düzeltmesinden sonra, Hüsamettin'in kurduğu sosyalist asker kampı halini alır. Bu ortaklık da Çiftliğin ve Boryan'ın sonunu getirir.

III.2.4.3 Memurlar Kulübü

Kasabalı memurların gittiği kulüp, hasım gücün fikirlerinin rahatça konuşulduğu ve yayıldığı bir işleve sahiptir. Hüsamettin'in, Savcı'nın, Kaymakam'ın ve Avukat Murtaza'nın bir araya geldikleri; planlarını uygulamak adına fikir yürüttükleri bir yer olarak karşımıza çıkar. Kaymakam'ın yanına Boryan Ağa'yı şikâyet etmek için gelen Gasso Bey, Kaymakam'ı bulmak için kulübe gelmiş ve orda Murtaza ile konuşmuştur. Bu konuşma sonrası Boryan Ağa'nın halkı ezdiği, faşistlik yaptığı gerekçesiyle halka kışkırtılmasına karar verilmiştir. Yazar-anlatıcı sayesinde

buraya gelen insanları daha iyi tanıma fırsatı buluruz:

“Bütün memurlar kasabanın yerlisiydiler. Ve öylesine halkla bütünleşmişlerdi ki, bütün resmi evraklar, kasabanın tam ortasında ve en uğrak yerinde bulunan burada, Memurlar Kulübünde imzalanırdı. Her birinin mühürleri ceplerinde gezer, gelen kâğıda ağızlarını uhlayıp basıverirlerdi. Lâkin aranan memur konken partisinde ise, oyunun bitmesini beklemek şarttı. Bakarsınız bir aksilik çıkıverir, bir ara oyunun havasından uzaklaşmak zorunda kalan konkenci, partiyi kaybedebilirdi.” (U:s.30)

Devlet dairelerinin yerini aldığını gördüğümüz memurlar kulübü, aydın geçinen insanların görevleri dışında hareket ettiklerini gösterir. Romanda bunların açık bir şekilde anlatılması, yazarın sözde aydınları eleştirme isteğinde olduğunun göstergesidir. Bu da bu mekân sayesinde okuyucuya sunulur.

III.2.4.4 Zormamet'in Kahvehanesi

Köy halkının en fazla vakit geçirdiği yerlerin başında gelen Zormamet'in kahvehanesi, romanın başkahramanı Oğulcuk'un fikirlerini paylaştığı yer olarak olay örgüsünde yerini alır.

Hüsamettin kulübe rahatça girebilirken buraya gelmeye cesaret edemez. Bunun sebebini yazar-anlatıcı kahvehaneyi tanıtırken *“Kahveci henüz otuzunda Zormamet diye biriydi. Müşteriler genellikle yaşlılardı. Arada bir Sarı Halil'in oğlu da oraya gidiyordu...” (U:s.100)* diye açıklamaya çalışır. Çünkü, müşterilerin yaşlı olması fikirlerinin kabul edilirliliğini zorlaştırmaktadır. Üstelik Oğulcuk'un buraya sık sık gelerek kendisinin tam zıddında fikirleri paylaşması, onun önüne taş koymaktan başka bir şey değildir.

Hüsamettin bir gün buraya gelerek, köyün büyüklerinin aklını çevirmeye çalışır; fakat Kamer Ağa'nın inatla kendilerinin Türk olduğunu vurgulaması, onu başarısızlığa uğratar. Bu durum da onun Kamer Ağa'yı öldürtmesine yol açar.

Kamer Ağa'nın öldürülmesi, onun ektiği tohumların tükenmesi değildir. Oğulcuk ve Tayyar, bu mekân'da gençleri uyarır ve onlara Hüsamettin ve arkadaşlarının yanlışlarını öğretirler.

Bu mekân romanda, köy insanının ilişkilerinin sembolü olmuş; fikri işleviyle bir halkın uyanmasına aracılık etmiştir.

III.2.5 Şahıs Kadrosu

III.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Uyanmak romanında, insanî ilişkiler ağı içerisinde düşünce ve davranışlarıyla olay örgüsünü şekillendiren ve verilmek istenilen tezi somutlaştıran kişi Oğulcuk'tur. Gümgüm Ovasının sayılı insanlarından biri olan Sarı Halil'in oğludur. Sarı Halil, milliyetçi kimliği ile ön plana çıkan biridir. Romanda, Boryan Ağa'yı yönlendirdiği düşünülen kişidir. Hasım güçler, Sarı Halil'i faşist olarak adlandırırken, Oğulcuk hakkında da "*Oğlu da kafa kemikçisinin biri. Erzurum da okuyor. Tam faşizm oğlu da...*" (U:s.49) diyerek, Oğulcuk'un milliyetçi olduğunu vurgularlar.

Erzurum'da okuyan Oğulcuk, ülkücü olarak adlandırılan grubun içinde yer almaktadır. Roman boyunca da bu çizgisinden ayrılmaz. Bu yüzden karakter özelliği gösterir. Yiğit'tir, köylünün kendisinden çok fazla şeyler beklediği biridir. Ondan en fazla ümit besleyen kişi Calkıyallıoğlu'dur. Oğulcuk'un varlığını hissettirerek, arkadaşlarıyla beraber bozulmaya başlayan düzeni eski haline getireceğine inanan Calkıyallıoğlu, ona sancağı alarak başarıya ulaşacak bir yiğit olduğunu söylemiştir; fakat Oğulcuk "*Yiğidim deme bana. Yiğidim deme n'olur... Yiğit ona denir ki, ölebilmelidir en azından...*" (U:s.165) diyerek, kendisinin yapılanlar karşısında yeterli özveriye göstermediğini, yiğit olabilmek için verilecek uğurda ölmek gerektiğini vurgulamıştır.

Oğulcuk'u tetikleyen, yönlendiren Calkıyallıoğlu, amacına ulaşır ve Oğulcuk'un her şeyi başarabilecek bir kudrete sahip olduğunu söyler. Devir, eski devir değildir; zamanında kahramanlık yapanların şimdi kepaze edildiklerini görmek onu üzmektedir. Oğulcuk, Calkıyallıoğlu'na moral vererek "*Kurdun leşini itlere bırakmayacak kurtlar yaşıyor...*" (U:s.166) demiş ve kendisinin ve arkadaşlarının kaybedilen onuru geri getireceğini söylemiştir.

Zormamet'in kahvehanesinde, bölücülerin yanlışlıklarını anlatarak, doğru

yolu göstermeye çalışır. Bir zamanlar, onların yanında yer alan Sülemiş, Murat gibi gençlere, *“bu tür adamların gerisinde, durmadan onları itekleyen birileri vardır, hem de sosyalistçilik yapan devletlerin adamıdır onlar. Ruslar, Bulgarlar, Çinliler...”* (U:s.171) diyerek, bölücülerin kendilerinin düşmanı olan devletlerle iş birliği içerisinde olup, devleti parçalama amacı taşıdıklarını anlatmıştır. Zıtlıklardan doğruları çıkaran gençler, Yavaş yavaş ülkücülerin yanında yer almaya başlar. Hamdi Karakule, yandaşlarıyla bu duruma bozulduğu için, Oğulcuk’u kendisine hakaret ettiği gerekçesiyle hapse attırır. Oğulcuk, bir mektup yazarak Erzurum’daki arkadaşı Tayyar’ı yanına çağırır. Tayyar, ülkücülerin pes etmeyeceğini söyleyerek, Gümgüm ovasına gider. Oğulcuk, verdiği sözü tutamamanın çaresizliği içerisinde kalmış; özellikle Cılkıyalıoğlu’nu düşünerek Tayyar’ı onun yanına göndermiştir. Uyanış’ı ateşlendiren kişi olan Oğulcuk, Hüsamettin ve Boryan Ağa’nın yakalanmasından sonra hapisten çıkar ve arkadaşlarıyla bu ateşi devam ettirir.

III.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Hüsamettin

Ülkeyi bölme niyetiyle kurulmuş bir örgüt tarafından Gümgüm ovasına gönderilen Ermeni Horen, roman boyunca halkı Kürt olduğuna ikna etmeye çalışarak Bingöl’de gerginlik yaratan en büyük hasım güç olmuştur.

Roman boyunca değişmez özellikleriyle kart karakter özelliği gösteren Hüsamettin, örgüt planlarını uygulamak için denenebilecek tüm fikirlerini uygulamıştır. Köyde partisine destek sağlamak isteyen Avukat Murtaza’yı, hep menfaatleri doğrultusunda düşünen Savcı’yı, Kaymakam’ı ve Şöförler Derneği Başkanı Hamdi Karakule’yi de yanına alarak büyük bir savaş başlatmıştır.

“Hüsamettin, yırtık kaşını seyirte seyirte düşündü durdu günler boyu. Yerinde kıpır kıpırdı. Bir şeyler beklediği belliydi. Kasabaya iyice yerleşmişti. Öyle ki artık halk onun yabansı varlığını bile hissetmez hale gelmişti... Şimdiden otuz yakın gençle dostluk kurabilmiş, bir kısmının da aileleriyle görüşmeye başlamıştı bile...” (U:s.97)

Memurlar Kulübünden yeteri desteği almasına rağmen, köylünün en fazla

rağbet ettiği Zormamet'in Kahvehanesi'nde yeteri ilgiyi sağlayamamıştır. Bunun sebebi, buraya Oğulcuk'un çok fazla gelip gitmesi ve Kamer Ağa gibi kendini Türk kabul etmiş insanların burada olmasıdır. Her şeyi göze alıp Zormamet'in kahvehanesine gittiği bir gün Kamer Ağa'yla tartışır. Kamer Ağa ve diğerleri, kendilerine Kürt diyen Hüsamet'tin'e asırlardan beri tek bir kültürden geldiklerini, bunun da Türklük olduğunu vurgularlar. Hüsamet'tin onların bunadığını düşünür ve onların aşiret oyunları yüzünden Kürtlüklerinin unutturulduğu yargısına varır:

“Abdülhamit denen adamın aşiret olayları sırf bu iş için kurulsaydı gerekirdi. Hemen, bu konuda bilgi toplamaya karar verdi. Öyle olmalıydı ki, toplu Hristiyan çocuklarının toparlanıp, zorla müslüman yapılmaları ve yeniçeri ocağına asker edilmeleri gibi, bu aşiret olayları da sırf Kürtlükleri unutturulmak için hazırlanmış bir tuzaktı...” (U:s.105)

Hedeflerine ulaşmasına engel olduğunu düşündüğü Kamer Ağa'nın öldürülmesini sağlar ve suçu Boryan Ağa'nın üzerine atırır. Örgüt'e yazdığı bir mektupla örgütün oraya gelmesini sağlar. Örgüttekiler, Hüsamet'tin'in epey zaman olmasına rağmen başarısız olduğunu düşünürler ve planda değişiklik yapılmasına karar verirler. Hüsamet'tin *“Halk gerçekten Türk olduğuna inanıyor.” (U:s.127)* diyerek, Ermeni Boryan Ağa'nın kötü gösterilmesinin, Ermenilerle savaşmış olan halkın Türklüğe daha çok yaklaşacağını düşünerek yanlış bir taktik olduğunu anlar.

Hüsamet'tin'in maddi açıdan da Boryan Ağa'ya ihtiyacı vardır. Boryan Ağa'yı temize çıkartarak onun desteğini almaya başlar; fakat Boryan Ağa, eski kudretine dönmenin rahatlığıyla bazen ona yeterince maddi destek veremez. O da Avukat Murtaza'nın halkın inançlarını kullanmak adına desteğini aldığı Molla Necâb'ın yanına gider. Hüsamet'tin'in inançsız olması, Molla Necâb'ın para desteği bulmasını başta zorlaştırırsa da, Molla Necâb *“Namaz kılmayan kardeşimize itimat buyurun.” (U:s.188)* diye bir yazı yazarak, Hüsamet'tin'in gittiği yerlerden maddi destek almasını sağlar.

Hüsamet'tin'i tek düşündüren ülkücülerin kalabalık bir grupta Calkıyallıoğlu'nun yanına yerleşmesidir. Hıdır'ın kaçırılması, Sülemiş'in ve diğerlerinin onun yanından ayrılması epey bir destek kaybına yol açar. Sülemiş'i

kaçırtır ve öldürür. Yaptığı her şey ayağına dolanmıştır ve sonunda yaptıklarından dolayı yakalanır.

Boryan Ağa

Boryan Ağa, romanın başından sonuna kadar hep “zorbalığı, ahlâksızlığı ve bencilliği” ile hasım güç olup, kart karakter özelliği gösterir.

Aslen Ermeni olan Boryan Ağa, annesinin bir Türk olan Abdullah’a kaçmasından sonra bu topraklarda yaşamaya başlamış ve Abdullah ölünce Ağa’lık ona düşmüştür. Başkasının topraklarını kullanarak arazisini genişletmiştir. Romanda Gasso Bey adlı, fakir bir adamın Boryan Ağa’nın tarlasını haksız yere kullandığını söyleyerek ona lanet okuması bölücülerin işine gelmiştir. Avukat Murtaza Gasso Bey’e “*O burjuva, o faşist, o köpek adama gör bak neler oluyor, gör hele...*” (U:s.33) diyerek, kışkırtmaları başlatmıştır.

Boryan Ağa’nın olay örgüsü içerisinde hem Türkçülere hem de bölücülere hasım güç olduğu görülür. Romanın başında Gasso Bey olayından sonra sosyalistler, onun sömürücü ağalığını kullanarak, halkı ona cephe almaya zorlamışlardır.

Geçmişinde yaşadığı ailevi olaylardan dolayı psikolojisinin bozuk olduğu anlaşılan Boryan Ağa, çalışanlarına çok da iyi davranmamaktadır. Sadece Türkleri işçi olarak çalıştıran ağa’nın bu yönü de onu bölücüler tarafından ırkçı yapmaya yetmiştir. Yazar-anlatıcı onun saldırganlığını “*Bölük pörçük dönen ve koruluğun içlerinde mantar toplamaya dağılan koyunları, sopalarla toplayıp, sağıcıların önüne yığıştırmaya çalışan çobanlara, daha insafsız davranıp ana avrat sövdü. Önündeki ağacın köküne arka ayaklarından birini kaldırarak işeyen köpeği tekmeledi...*” (U:s.14) diye anlatarak, okurun onun ahlâk yapısı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır.

Boryan Ağa, yaptığı hareketleri düşünmeden yapan, ahlâksız bir adamdır. Bunda geçmişte annesinin gayri meşru ilişkiye girmesi etkilidir. Yazar, sürekli onu eskiyle yüzleştirerek, bunu vurgulamaya çalışır. Yanında çalışan Zeren adlı kadının ırzına geçmiş ve kadının delirip, intihar etmesine yol açmıştır. Bu ölüm, onu bir an çatışmaya düşürür; fakat “*Delirmeseydi, atmasaydı kendini yardan, atmasaydı..*”

(U:s.54) diyerek, yine kendini haklı göstermeye, yatıştırılmaya çalışır. Bu durumu kendisi haricinde kimsenin bilmediğini düşünmektedir. Oysa Porsuk adlı genç, Zeren Kadın'dan bunu öğrenmiş ve ona intikam yemini etmiştir.

Boryan Ağa, kendisinin Kamer Ağa'yı öldürdüğüne yönelik suçlamalar karşısında çaresiz kalır. Kamer Ağa'yı o öldürmemiştir, ancak Hüsamettin grubu, Hamdi Karakule'yi kullanarak halkı buna inandırmaya çalışır. Bir yandan da Boryan Ağa'nın yanında çalışan Hıdır'ı ayartmaya çalışırlar. Hıdır, Hüsamettin'e inanır ve onu öldürmeye kalkar. Boryan Ağa'nın bunu fark etmesi Hıdır'ın büyük bir cezaya çarptırılmasına neden olur. Boryan Ağa planının işe yaramadığı ortaya çıkınca, ağa düşman olmaktan çıkarılır, masum olduğu duyurulur. Kamer Ağa'nın katili de Hıdır diye lans edilir.

Halkın ve Hüsamettin tayfasının gözünde mübarek adam olarak anılmaya başlayınca huzura kavuşan Boryan Ağa, Hüsamettin'e tüm maddi ve manevi desteğini verir. Onun da bir Ermeni ve Türk düşmanı olması onun yardım etmesi için yeterlidir. Hüsamettin'in askeri kampını çifliğine kurdurur, kızlarıyla gönül eğlemesini hoş karşılar. Büyük kızının bir Türk'ü sevdiğini kınayarak şu şekilde açıklar:

“Ah Horen kardeşim Horen! Aslanım Horen! Bu kahe var ya bu kahpe...bu kaltak, bu dönek orospu var ya bu..Bir Türk itini seviyormuş bu kancık!...” (U:s.201)

Ülkücülerin toplu halde harekete geçmesi, onun da işine gelmez. İşledikleri suçlardan dolayı tutuklanırlar. Porsuk, Zeren Kadın'a verdiği sözü tutar ve onu çiğner:

“Topal Ali ile Porsuk Boryan Ağa'yı altlarına almışlar, çiğniyorlardı...”
(U:s.218) Boryan Ağa, yaptığı haksızlıkların bedelini roman sonunda bu şekilde ödemiş olur.

III.2.5.3 Yönlendirici Kahramanlar

Calkıyalıoğlu Gökbörü

Soyadını Kurttan almış, Türklüğünü özünde hissetmiş Calkıyalıoğlu, olay

örgüsünün gidişatını Oğulcuk'u ateşleyerek belirleyen yönlendirici şahıs olmuştur.

Halkın sevdiği, sözüne güvendiği ulu kişilerden biridir. Kamer Ağa, Hüsamettin'in kendilerine araştırmadan Kürt demesine tepki göstererek *“Bizim bir Cılkı Yallıoğlu Gökböri kardeşimiz vardır. Eğer, hakikaten araştırmak istiyorsan, ona var, anlatır. Niyetini söylersen sana her bir şeyi tek tek anlatır...”* (U:s.104) demiş, Cılkı Yallıoğlu'nun geçmişleri hakkında bilgi sahibi bir kişi olduğunu vurgulamıştır.

Kulübesinde saz çalıp, deyişler söyleyerek eski günleri yâd eden Cılkıyallıoğlu Oğulcuk'a vatanı kazanmak için nasıl savaştığını *“Bilesin ki, saz kavrayıp dillendiren şu eller, zamanında mavzer tutup, tetik çekti durmadan...”* diyerek anlatmış, oynanan oyunlar karşısında içinden gelen bir sesle, kendinden olanlarla mücadele vererek bu durumu yaratanlardan öç alma isteğini *“Çakal seslerini duyanları bul, sonra omuz omuza verip, şöyle bir naralan diyor, deli gönül, köstepek, toprak altında nasıl da kaçır, kör gözleri felfecir okuyaraktan. Bırakma köstebeğin arkasını diyor deli gönül...”* (U:s.166) diyerek dile getirmiştir.

Romanda Cılkıyallıoğlu gençleri ateşleyen, yönlendiren vasfının dışında, yazarın “sözünü emanet ettiği” şahıstır. Kurtuluş savaşında mücadele vermiş bir kişi olarak, yazar onu geçmiş'e döndürerek Ermenilerin ve Rusların yaptıklarından bahsetmesini sağlamıştır.

“Ermeninin ettiğini bilirsiniz.Ettiren Rus'u da İngiliz de!.Kovan bizleriz, örümcek bacaklı mel'unları. Benim şu ellerim kaçının boğazını doğradı, sayamadım. Şimdi Rusçular çıkmış, Çinciler çıkmış, ille Devlet kurun derler bize. Biz Devletsiz miyiz a soysuzlar deyemedik anında. Bu Devlet, bizim Devletimiz; torak, bizim toprağımız. Rus'a özenen Rus'tur. Rus'tan da Rus'tur!...” (U:s.222)

Dış güçlerin Türk ve Müslüman kimliğimizi hedef alarak amaçlarının vatanı bölmek olduğunu, eskiden savaşarak alamadıkları toprakları şimdi oyunlar çevirerek elde etmeye çalıştıklarını da söylemiştir:

“Yalnızca, vay müslüman oğlu müslüman deyip de kurşun sıkmadılar bize. İki kurşundan biri Müslümanlığımıza sıkıldıysa, biri de Türklüğümüze sıkıldı. Etle

tırnak bildiler her ikisini... Ne demeye getiriyor bunlar? Geberin diyorlar işte. Geberin de Gümgüm ovası, nice Gümgüm ovaları bizim olsun. Rus, avucuna alıp yutamadığını, şimdi yutmak istiyor gibime geliyor benim. Bilek gücüyle yiyemediği bu boku kancıklıkla yapıyor...” (U:s.223)

III.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar

Avukat Murtaza

Hasım güçleri tahrik ederek, onların hedeflerine ulaşmasında yardımcı rol üstlenen Avukat Murtaza, roman boyunca hep bu özelliğiyle ön plana çıkmış; Hüsamettin’e yardım edip, Hamdi Karakule’yi menfaatlerine ulaşma vaadiyle kandırarak, halkı kışkırtmaya çalışmıştır.

Bir hukukçu olmasının yanında, ortanın solunda bir siyaset güden bir partinin başkanıdır. Gasso Bey’e “*Bugüne bugün, en büyük partinin, sizin partinizin başkanayım burada...*” (U:s.33) demiş, onun yenilmiş hakkından dolayı Boryan Ağa’yı süründüreceğini söylemiştir.

Hüsamettin gibi örgütün içinde değildir. Bu oyuna dâhil olma amacı, partisini en iyi yere taşımaktır. Boryan Ağa’ya Kürtleri sömürdüğü için değil de iktidar partisi yandaşı olmasından dolayı cephe almıştır. Halk, Ağa’yı kötü bilirse, onun desteklediklerini de desteklemeyecektir.

Halkın içinden olan Hamdi Karakule’nin iktidar partisinden mebus seçilemediğini bildiği için, ona haksızlık yapıldığını vurgulayarak onu kendi yanlarına çekmeyi başarmıştır. Hamdi Karakule de mebus seçilip her yerde nam sanacağına inanıp, menfaati uğruna onların maşası olmaktan öteye gidememiştir.

Halkın Türk kimliğinden vazgeçmemesi, diğerleri gibi Avukat Murtaza’nın da işine gelmez ve halkın bağlı olduğu dinamikleri kullanmaya karar verir. Köşkâr Baba’nın türbesinde uzun süre kalan Molla Necâb adlı cemaat liderini halkı kışkırtması adına kullanmaya karar verir. Ona onun dilinden bir mürit gibi yaklaşır:

“Efendimiz... dedi, ‘Allah sizden râzı olsun ki, karanlık gönlüme ışık düşürdün. Bundan geri, doğru yolu sen söyle ben yürüyeyim’...” (U:s.161)

Tüm inançlara cephe alan bir ideolojiyi savunmasına rağmen, hocanın kahvehanede konuşmasını sağlar. Halk, aydın birinin yaptığı bu hareketi takdirle karşılar. Bu olaydan sonra Molla Cenâb tayfası, Gasso Bey'in evinde Barış ve Özgürlük Derneği'ni açarlar ve T.C kimliğine karşı duruşlarını gösterirler.

Murtaza, Hamdi Karakule'nin herkesi kandırdıklarını söylemesi üzerine onunla tartışır.

Hamdi Karakule

Hasım güce yardım eden karakterlerden biri olan Hamdi Karakule, şoförler Derneği başkanıdır. İktidar Partisi'nden geçen seçimlerde mebus seçilmek için adaylığını koymuş fakat seçilememiştir. Hamdi Karakule'deki bu seçilememe yarası, onu hasım güce yaklaştırır. Avukat Murtaza, ona vaatler vererek onun kendilerine destek çıkmasını sağlar:

“Hem senin gibi, yakında, koskocaman bir partinin, bu büyük kasabada başkanı olacak kişi, adı Gümgüm ovasını aşır tüm doğu illerine, Türkiye'nin her bir yanına ve de en ücra yerlerine girecek kişi ve benim ardım sıra ve çok çok beş sene sonra, vilayetin ve memleketin şerefli bir mebusu olacak kişi ve de umudumuz ve de medarı iftihârımız o büyük zat-ı muhterem ve cin gibi adamın arkadaşı ve mebusdaşı olacak kişi...” (U:s.58)

Hamdi Karakule dolduruşa gelip, Avukat Murtaza'dan öğrendiklerini halka duyurur. Onun bu oyundaki en önemli işlevi budur: Halkın arasına karışmak ve halkın aklını çelmeye çalışmak. Boryan Ağa'nın düşman görülmesinden sonra, Karakule de kendisine düşen görevleri yapar. İktidar partisinin en büyük destekçisi olması Boryan Ağa'ya kızması için yeterlidir:

“Boryan iti Ermenidir. Bu belli. Amma..Eğer Ermeni olmasaydı da Kürt olsaydı, Çerkez olsaydı, Arap olsaydı gene bunu yapardı bize. Çünkü Boryan Ağa iti, bir narfızdır. Narfızciler, kafatası kemikçisidir. Her çeşit kafatası kemiği toplamaktan zevk alan bu narfızciler, büyük ve gizli bir teşkilata bağlıdır ki, bu bela yeni çıkmıştır. Yanlış adam seçmekten, yanlış oy vermekten başımıza bu iş gelmiştir...” (U:s.111)

Hüsamet'in le Murtaza'nın kuklası haline gelen Hamdi Karakule, bazen içine düştüğü örgüt bataklığından çıkmanın zorluğu aklına gelince ailesine yüklenir. Karısının kendisine beddua ettiğini düşünür. Fakat çaresizdir; Hüsamet'in hıyanetliğin sonunun ölüm cezası olduğunu söylediği zamandan beri korkuyla, terleyerek iş yapmaktadır. Onun en çok kızdığı Boryan Ağa'ya o kadar kötü söz sarf ettikten sonra, maddi kazanç sağlamak için Hüsamet'in artık Boryan'ı övmesini istemesi olmuştur. Tüm çareleri düşünmesine, para bile toplamaya razı olmasına rağmen; Boryan'ı övmeye zorlanır. Kısa bir süre önce, Kamer Ağa'nın katilinin Boryan Ağa olduğunu söyleyen Karakule, dönüş yaparak Boryan'ı aklamaya başlar:

“Boryan kardaşımız namuslu adamdır. Asla Kamber Ağa'mız o öldürtmüş değildir. Eyce biline ey ahali, Boryan Ağa'mız tertemiz, ak pak bir adamdır. Kamber Ağa'mızı Deli Hıdo denen bir zirdeli öldürmüş ve Kamer Ağa'mızın, biricik dostu Boryan Ağa'mız tarafından yakalanarak, hapsolünmüştür...” (U:s.160)

Hüsamet'in köy geri kalmasını diye getirttiği kızlardan Necla, Karakule'nin evine yerleştirilir. Buna ilk önce ayıp olur diye razı olmaz; fakat kızı götürürken köylünün imrenilesi bakışları onu havalandırır. Necla, onun için başta bir tehlike yaratmazken, sonradan başına bela olur. Kızla beraber olduğu fark edilince, Sülemiş onun rezilliğini herkese yayar. Bu durumda ülkücülerin işine yarar. Halk Hamdi Karakule'nin yaptıklarına bakarak, Hüsamet'inleri de gözden düşürmeye başlar ve Hüsamet'in, planlarının iyi işleyemeyişini Hamdi Karakule'ye bağlar.

Olayların değişik bir boyut kazanması, ülkücülerin oraya gelmesiyle halkın uyanmaya başlaması, Hamdi Karakule'yi de etkiler. Suçsuz olmalarına rağmen, Tayyar ve Cılkıyallıoğlu'nun hapse atılması, sınırlarını bozar. Avukat Murtaza'ya: *“Parti parti deye, ermeniyle dost ettiniz, elin köpeğiyle kardeş, dostumla düşman, moskofçusunan, çincisinen kucak kucağa oturttunuz. Temiz temiz çocuklara faşiz dedirttiniz, köpekten farksız heriflere evimi açtırıp, karımın yüzünü gösterdiniz... Hay sizin şerefimize de, umudunuza da, ananıza, avradınıza da...” (U:s.215)* demesi, onun sonradan pişman olduğunu, tüm korkuları geri planda bırakarak hasım güçlere meydan okuduğunu gösterir. Bu yönüyle Hamdi Karakule “Alıcı” özelliği gösteren karakterlerden biridir. Başta farklı bir yolda olmasına rağmen, ülkücülerin halkı uyanışa getirmesiyle o da gerçekleri anlamış ve yolunu Hüsamet'in ve Avukat

Murtaza'dan ayırmıştır.

Tayyar

Başkahramana yardımcı olan Tayyar yazar-anlatıcıya göre “*Uzun boylu, esmer, kalın kara bıyıklı genç...*”tir(U:s.175)

Oğulcuk, köydeki durumun kötüye gittiğini anlayınca arkadaşlarını toplamaya karar verir. Karakule'nin Oğulcuk'u hapse attırması, onu iyice çaresizliğe düşürmüştür. Bunun üzerine arkadaşı Tayyar'ı çağırır. Tayyar da Erzurum'da okuyan ülkücü gençlerden biridir. Oğulcuk'un çaresiz olduğunu görünce ona: “*Ülkücü çaresiz değildir. Ülkücünün çaresi beklemekle değil, aramakla gelir. Bugün kasabanıza gidiyorum hemen...*” (U:s.176) demiş ve arkadaşlarını toplayıp Cılkıyalıoğlu'nu bulmuştur. Fakat, Cılkıyalıoğlu'nun da Oğulcuk'tan bir farkı yoktur. Savaşarak aldıkları topraklar üzerinde oynana oyunlar onu çok üzmekte ve Türklüğün gururunun yok edilmeye çalışmasına kahrolmaktadır. Tayyar: “*Üzülme dede... Kendi vatanımızda esir oluşumuz, soysuzların, şerefsizlerin, cibilliyetsizlerin elinden çektiklerimiz bir gün tükenecek. Bu millet gerçekten uyanacak. İşte o zaman, Türklüğün gururuna, Türk olmanın şuuruna vardığı ani İslâm ahlâkını yaşayıp, faziletiyle şereflendiği o an geldiğinde Cılkıyalıoğlu Gökbörüler böyle kahvehane köşelerinde içini çekip, gözyaşını akatarak millet düşmanlarının karşısında çaresizlik içinde kalmayacaklar. Yapacaklarını bilecekler...*” (U:s.212) diyerek, bir gün her şeyin düzeleceğini ona vaat etmiştir.

Cılkıyalıoğlu'nun savcıya hakaret ettiği gerekçesiyle hapse düşmesi karşısında bir şey yapamayan Tayyar, gençleri etrafında toplayarak onları uyarmaya ve uyandırmaya çalışır. Onun da çok büyük tehlike olduğunu anlayan Hüsamettin ve Savcı, Kamer Ağa'yı öldürmekle suçladıkları Hıdır'ı kaçırdı gerekçesiyle Tayyar'ı da hapse attırırlar.

Tayyar'ın ve Oğulcuk'un etkisiyle uyanan gençler, üzerlerine düşenleri yaparlar. Köyün komutanı da milliyetçi olduğu için, onlara yardım eder. Boryan Ağa, ve Hüsamettin'in Suçlarından dolayı yakalanması, eski günlerin havasını getirmeye başlar. Cılkıyalıoğlu, Tayyar ve Oğulcuk'a sancak teslim ettiğini söyleyerek onların bu millet için çok şey yapacağına inandığını göstermiştir.

III. III. Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

III. III. 1 Uyanış

Roman Türkiye'nin doğusunda yaşayan Türk kültürünü benimsemiş Kürt asıllı Bingöl halkının kışkırtılma çabası anlatılmıştır. Bir örgüt tarafından köye gönderilen Hüsamettin, halkın eziyet gördüğünü; ayrı bir devleti hak ettiklerini roman boyunca insanlara kabul etmeye çalışmıştır. Bazı gençleri kendi etrafında toplamayı başarmış, basını da kullanarak ülkede bu durumun var olduğunu göstermeye çalışmıştır. Halkın savaşa katılmış Kamer Ağa ve Cılkıyallıoğlu gibi önderleri bu durumu reddetmişler ve halkın bilinçsiz bir şekilde kendilerine oynana oyuna tepkisiz kalışları onları üzmüştür.

Romanın başkahramanı Oğulcuk, halkın içerisinde yaptığı konuşmalarla, hasım gücün yalanlarını ortaya çıkarmıştır. Bu halkı uyandırma ve bilinçlendirme çabasıdır. Sülemiş adlı şahıs, romanın başında Hüsamettin adına çalışmış daha sonra Oğulcuk sayesinde uyanışa geçmiştir. Sülemiş'in Hüsamettin'e ülkücüler hakkında "*Erkek adam demektir, yiğit demektir, öz kardaş demektir ülküci. Cahbe değil, Dürzî değil, mosgof da değil ermeni de.*" (U:s.209) demesi, onun uyandığının ve hasım gücün dış güçlerin idealleri doğrultusunda hareket ettiğinin farkında olduğunun göstergesidir.

Tayyar da halkın doğruları öğrenebilmesi için mücadele vermiş kahramanlardan biridir. Çaresizlik karşısında üzülen Cılkıyallıoğlu'na "*yıkmaya çalıştıkları devlet sayesinde sığındıkları hukukun arkasından o devlete kurşun sıkanların karşısında çaresizliğe düşüp böyle gözyaşı döken genç genç bir sürü adam, o zaman, en az ötekiler kadar ötekilere kurşun sıkma hakkını kendilerinde görecekler..Ağlamayı bırakıp devleti ağlatanları ağlatacaklar...Bir uyanınlar hele*" (U:s.213) diyerek, halkın uyanınca kendilerine ve devletlerine zarar veren insanlardan hesap soracağını vurgulamıştır. Hüsamettin'in maşa olarak kullanmaya çalıştığı Murat'a, bir zamanlar düşman olan devletlerin uyguladığı bir siyasi ideolojiyle hareket eden insanların devleti yıkmak istediğini söylemiş, Murat tepkisini şu şekilde ortaya koymuştur:

"Töbe... dedi sonunda Murat. Devleti çökertmek ha? Yıkmak ha?"

Moskoftan dost olir mi be! Çin nedir öbiri? Bana nedir ondan? Dövlət bizim? Yıkmak ha?..Töbe!” (U:s.206)

Köylünün yanlarından bir bir çekilip, kendilerine cephe aldığını fark eden Hüsamettin, halkın uyanışa geçmesinden tedirgin olmuştur. Arkadaşına: “*Aydın kesiminde anti milliyetçi olup burada Kürt milliyetçiliği yapmamız arasında bağ karabilecek kadar ileri görüşlü mü bu halk? Kapitalistler yapıyor desek, tek kapitalist Boryan Ağa ile Hamdi Karakule. Onlar da bizimle beraber. Acaba Kamer Ağa'nın serptiği tohum mu buna sebep?” (U:s.196)* demesi, hem söylemleriyle zıt hareket ettiklerini hem de Kamer Ağa gibi insanların vatan sevgisinin halka da işlediğinin Hüsamettin tarafından anlaşıldığını gösterir.

Halk, kendilerine tüm gerçekler anlatılınca her şeyin farkına varır ve köy komutanının da yardımıyla suç işleyen Hüsamettin ve Boryan Ağa'yı yakalattırır. Hıdır ve Porsuk daha önce kendilerine ayrı toprakları olması gerektiğini söyleyen Hüsamettin'e “*Bana da toprak vereceksiniz ha! İşte benim toprağım!”* diyerek, üzerinde yaşadıkları toprağın kendi toprakları olduğunu vurgulamış, her türlü bölünmeye karşı mücadele vereceklerini göstermişlerdir. Ayrıca “*Türk için düşünen, Türk'e göre davranan ve Türkiye Devleti'nden yana olan devlet adamları istiyoruz” (U:s.218)* yazılı bir kâğıda imza atmaları, onların Türkiye Cumhuriyeti yararına çalışacak, kendilerine doğru yolu gösterecek aydın özlemini de göstermiştir.

III. III. 2 Çatışma

Romanda çatışma, dış güçlerin etkisiyle ortaya çıkan siyasi-etnik çatışmanın iki farklı siyasi ve kültürel düşünceyi temsil eden ülkücüler ve sosyalistler tarafından farklı yorumlanmasıyla gerçekleşir. Yazar, vatanın parçalanmaya çalışmasını masum bir şekilde gerçekleştirmeye çalışan bir örgüt elemanını romanda hasım güç yaparken; onun tam karşısına vatanını, milletini, kültürünü seven insanlar çıkarmış ve onun amaçlarına ulaşması bu şekilde engellenmiştir.

Hasım güç, Kürt milliyetçiliği yaparak, halkın ezildiğinin propagandasını yapmıştır. Bunun amacını şöyle açıklarlar: “*Kürt milliyeti üzerindeki milli zulme kararlılıkla karşı çıkacağız. Ancak iki milliyetten halkın iki süper devlete karşı anti-emperyalist birliğini kurmaya büyük önem vermeliyiz...” (U:s.124)*

Halka bir şekilde ezildiğinin anlatılması için Boryan Ağa adlı Ermeni biri kullanılmıştır. Ermenilerin daha önce Türklerle mücadele etmesi, yöre halkının da vatani için Ermenilerle savaşması, düşman olarak gördükleri Boryan Ağa planının işe yaramadığını zamanla gösterir. Örgüt elemanları plan değişikliğiyle: “ *Amaç Kürt halkına, Kürtçülük bilinci aşlamaktı. Bunun tek yolu da, milli zulmün işlenmesidir. Doğuda bulunan halkları, kendilerinin Türklükle ilgilerinin olmadığına inandırmalıyız ki, mensubiyet bilinciyle devrime bizim yanımız olarak katılmalıdır. Oysa bunun tam tersi yapılarak, düşman diye bir Ermeni gösterilmiştir. Ermeni davası bilinçsiz halkta birliğe ve Türklerle dayanışmaya hatta Türk oldukları düşüncesine yol açar. Oysa Ermeniler, milli demokratik devrimimizin bir başka unsuru olarak eylemimizde yer alacaklardır...* ” (U:s.127) diyerek, Boryan Ağa'nın dost kabul edilmesi gerektiğini vurgularlar ve halka Türk olmadıklarının kabul ettirilmesi gerektiğini söylerler.

Halka, toprağı olmamalarının ezikliğini anlatırken, onların inanç yapılarının da önemsiz olduğu anlatılmaya çalışılır. Birçok genç, bu eşit mal sahibi olmak fikrini beğenir ve tüm inanç kaidelerine saldırmaya başlar. Bu durum ortamı rahatsız eder, özellikle yaşlıları. Oğulcuk, köy gençliğini uyandırmak için; “ *Herkesin toprağı olsun elbet. Lâkin sosyalistlik dediğin şeyde, herkesin toprağı da yoktur. Onda insanın kendisine ait bir tek şeyi bile yoktur ki Toprak, devletindir onda. Herkes devlet hesabına çalışır. İşçisi olursun yani...* ” diyerek, bu sistemde de devletin işçisi olduğunu vurgular; sosyalistlerin ilerencilik adına halkı inançlarından koparmaya çalışmasının eleştirisi olarak “ *Onların ilericiliği kadın uçkurundadır sadece. Gericilik dediğin şey nedir ki? Allaha inanmak mı? Sana ne elin Allah'ından? Rahat bırak milleti. Mademki, hürriyet, özgürlük, bilmem ne var, insan dilediğine inanmakta hür olmasın mı? Ama Sosyalizm seni Allaha, anaya-babaya, günaha-sevaba inandırmaz. Çünkü onlara inanırsan haysiyetinle, şerefle yaşamak istersin...* ” (U:s.169) der ve gençlerin ilerici olmak adına, ahlâksızca işler yapmasının gericilik olduğunu vurgular:

“ *namusa, şerefe bağlı kalmak gericilik de, camiden çıkan yaşlıları kar topuna tutmak ilerencilik mi?* ” (U:s.170)

Ülkücü adı verilen gençlerin, köy gençliğini uyarması ve uyandırması;

siyasi-etnik çatışmanın doğuracağı felaketleri önlemiştir. Yazarın devrin sosyal-tarihi zamanına ışık tutarak yazdığı roman, bu tür çatışmaların arka planındaki niyeti vermek için yazılmıştır. Yazar-anlatıcı hâkim bakış açısıyla her iki düşünceye sahip insanları okura sunmuş ve aradaki zıtlıklardan doğru olanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

III. III. 3 Değişim

Romanda değişim hem olumlu hem de olumsuz işlevde kullanılarak verilmiştir. Hasım gücün amaçlarına ulaşabilmesi için halkın değişmesi gerekmektedir. Bu da halkın kendi dinamiklerinden kopmasıyla mümkün olacaktır. Halka istediklerini yaptırılmayan Hüsamettin onların gerici olduğunu düşünür, çünkü yeni fikirlere açık değillerdir. Hamdi Karakule bunu reddeder ve: “*Gerici olsaydık, gençlerimiz şehir delikanlıları gibi içki içmez, el bağlayıp diz dövme gibi ayıp şeyleri yapmaktan kurtulamazdı. Halkımız ne yaptı. Sustu, sadece. Ne demektir bu? Sükût ikrardan geldiğine göre, beğendi demektir... Bu hanımların kasabada kalmaları, yadırganıyor dedin. Yanlış. Kasabamız asla yaban değildir. Sen değil miydin devrimci özümüz var olduğunu söyleyen...*” (U:s.152) diyerek, hem kendi hem de kendilerinden beklenen ilerici kavramını açıklamış olur. İnanç, ahlâk bakımından hoş karşılanmayan davranışların gösterilmesi ve bunlara seyirci kalınması ilericiliktir ona göre. Bu değerleri yitirenler, kendi kimliklerini de kaybetmeye başlayınca başkalarının oyunlarına çok çabuk gelebilirler.

Köylü gençliğinin değiştiği, halkın değişime tuhaf bakarak tepkisiz kaldığı görülmüştür. Yazar-anlatıcı bu değişimi, “*Allah rızasına yapılan bir şeyi taşıyiverme, kaldırıp indirme yahut ta alıp getirivermelerin adı ‘hamallık’ oldu. Kendi sürüsünü güden adama ‘çoban’ dendi; tarlasını sürene ‘ırgat’...*” (U:s.148) diyerek ifade etmiş; gençlerin saygısızlıklarını vermeye çalışmıştır.

Gençlerde görülen bu değişim olumsuz bir değişim olarak karşımıza çıkar. Hasım gücün isteklerini kolaylaştıran bu olumsuzluğa karşı, ülkücülerin başlattığı uyandırma girişimiyle başlayan değişim ise olumlu sonuçlar vermiş; köylü doğruları görerek Hüsamettin ve örgütünün amaçlarına ulaşmasını engellemiştir.

IV. ACI SU

IV. 1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1978 yılında yazdığı dördüncü romanı olan Zincir, 208 sayfa olup yazar tarafından herhangi bir bölümlenme yapılmamıştır.

Roman'da yazar, Kırgız Türklerinin Rus baskısı altında yaşadığı sıkıntıları anlatır. Sovyetlerin sosyalizm adına Türkler üzerinde uyguladıkları "asimilasyona" dayanan planlar, geniş bir şahıs kadrosuyla okuyucuya sunulmuştur.

Roman, Seyhun Irmağı kıyısında yaşanan Korgankışlak ve Karakorgan adı verilen iki Kırgız yerleşim yerinde verilen esaret mücadelesini ortaya koyarken, Kolonizmin, kapitalist ve komünist sistem farkı göstermeyen acımasız yüzünü ortaya koymuştur.

1978 yılında Töre-Devlet yayınları tarafından basılan kitabın başka baskısı yapılmamıştır.

IV. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

IV.2.1 Olay Örgüsü

Seyhun nehri yakınlarında Kırgızların yaşadığı Korgankışlak ve Karakorgan adı verilen iki köyde yaşananların anlatıldığı Roman, çok zincirli olay örgüsüne sahiptir. Birden fazla başkahramanın yer aldığı eserde, Türklerin komünist sistem karşısında kaldıkları çaresiz durum 208 sayfada kurgulanarak anlatılmıştır.

Roman bir aşk öyküsünün anlatımıyla başlar. Korgankışlak köyünün iki önemli ismi Azam Hoca'nın kızı Elif'le, Devletbay'ın oğlu Törehan'ın yıllardır bir Kuran rahlesinde gördükleri eğitim sırasında başlayan aşkları, kavuşma özlemleri dile getirilir. Yazar-anlatıcı, Elif'in bu sevdayı Leyla-Mecnun aşkına benzetmesini romanda vurgulayarak okuyucuya aşkı zor günlerin beklediğini sezdirmek istemiştir.

Kendi bölgelerinde havancılıkla uğraşan Kırgızlar, bolluk bereket içerisinde bir yaşam sürmektedirler. Müslüman halk, tüm iyi niyetleriyle Yahudi, Hristiyan demeden tüm milletlerle iç içe yaşarken, kendisine her dost görüneni benimsemiştir.

Romanın ilk kısımlarından itibaren halkın yardımseverliği, iyi niyeti vurgulanır. Kayalıklarda yaşayan Profesör Fyodor adlı Bir Rus'un Kırgızlar arasında Türk'ten farkı yoktur. Şamanizm üzerine araştırmalar yapan bu şahıs, sürekli yanına bir şey danışmaya gelenlere Şamanizm'den bahsederek onları Müslümanlıktan soğutmak istemektedir. Fakat bu dost görünümlü şahsın niyeti, Kırgızlar gibi davrandığı için roman boyunca pek sezdirilmemiş, ancak romanın son kısımlarında anlaşılmıştır.

Fyodor'un da taktiği üzerine çok geçmeden köylü üzerinde sıcak ve yavaş bir yok etme çalışmaları başlar. Köylü kendisinden mallarının üçte birinin vergi olarak alınacağı haberini şaşkınlıkla karşılar. Masum görünümlü bu verginin arkasında bir oyun olduğu romanda bazı şahıslar tarafından dile getirilir. Törehan'ın annesi Turcan Hatun: *"Allahım, Allahım!...Daha vergi diyorlar, şunlara bakın hele,,Yahu, bu düpedüz soygun be!. Köpeksiz köye değnekle girecek değiller ya!"*²⁶ diyerek, Rusların köylerini almak için başta silahla değil böyle bir yöntemle girmeye çalıştığını vurgular. Törehan'ın bu durumu, Deli Dumrul'un zorla insanlardan köprüden geçseler de geçmeseler de para toplamasına benzetmesi, alınacak olan vergilerin haksızlığını vurgulamak içindir.

Köylüyü asıl rahatsız eden, içlerinde yaşayan Ermeni,Rus halklarından başka bazı Kırgızların da bu oyuna dahil olmasıdır. Bu kahramanlarda isyanı ortaya çıkarır ve Törehan: *" Bozuldu Allahım, devir bozuldu, maya bozuldu, kan bozuldu, niyet bozuldu.! Dost düşmana karıştı; düşman dost!. Gayretin adı çileye çıktı; menfaatin faydaya! Düşmanın adı, ilkin çara çıktı, sonra bolşeviğe. Düşmanın az zararlısı olur muymuş? Düşman, düşmandır bee, düşman, vahşettir... Vahşetin, yerlisi yabancısı olur mu?"* (A:s.12) diyerek, bu başkaldırışın ilk sinyallerini verir. Bu sözler, Türkler içerisinde menfaatleri gereği Ruslarla birlik olanların vahşeti getireceğinin, onlarla işbirliği yaparak sonlarını hazırlayacağını da habercisidir.

Köye yeni bir düzen getirmek amacıyla Sovyetlerden Murazov, Pavel, Pavka, Yakov, Potapıç adında memurlar gönderilir. Köylüler, askerlerin gelmemesine şükreder. Her biri aslında ya at hırsızı ya da eşkıya olan bu şahıslar, roman boyunca üzerine düşen görevleri yerine getirirler. İlk amaçları halkın içine

kaynaşmak ve onların tepkisini almamaktır. Pavel, diğer memurlara: “ ...Herkesin gözü üzerinizde... Temiz giyinecek, kibar olacak, insan gibi davranacaksınız yani. Kimse dışarı kendiliğinden temas kurmayacak... Yeni elbiselerinizi biraz sonra vereceğim. Şapka yok, İsteyen Kırgız işi bir şeyler giyebilir. Çalmak yok, paranızla alacaksınız. Bahçede dolaşırken, otururken herkesin elinde bir kitap bulunacak mutlaka..” (A:s.26) diyerek, Kırgızlar içerisinde uygulayacakları politikayı açıklar. Amacın halka korku vermeden, onlar gibi görünerek kendilerine ısınmalarını kolaylaştırmak ve daha sonra kendilerine benzetmeye çalışmak olduğu daha sonraki bölümlerde de ortaya konur.

Köy halkı eski yaşamına bir korku duymadan devam eder, Köy konağı Sovyetlerle kaynaşma mekânı olmuş, Kırgızlı gençler de içkili eğlencelere katılarak, yeni düzenin refahına kavuşma arzusuyla dolmaya başlamışlardır. Bundan rahatsız olan Azam Hoca, Törehan gibi isimler çaresizlik içinde boğuşmaktadır. Hükümetin halka yardım yapması da hayret içerisinde karşılanırken, yazar anlatıcı Yorgulata adlı şahsı ortaya çıkartır ve onun memurların bu yardımına karşı: “Rus, binmeyeceği eşeğin önüne ot koymaz.” (A:s.53) demesi, Sovyet hükümetinin farklı bir amacı olduğunu ortaya koymak içindir. Ruslara yardım eden Munzıroğlu Abdullah, köye Rus muhacirlerin yerleştirileceğini öğrenince sinirlenir; fakat başını belaya sokmuştur, zarar görmemek için halkının yok edilme oyununa çaresiz devam eder. Rus muhacirlerin Kırgız ailelerinin yanına yerleştirilmesi, Kırgızların Ruslarla kaynaşmasını sağlayacak ve onların asimilasyonunu kolaylaştıracaktır. Kardeş olma bilinci verilerek birlik içinde yaşamaya mecbur edilen bu iki millet, Sovyetçilik oyunlarına mahkûm edilmeye başlar. Pavka, Kırgızlıların elinden hayvanlarını bol paraya satın almaya başlar; Rus muhacirlerin pamuk dikebilmesi için köylünün çayırlarına devlet adına el koyar. Bunun amacı, ellerinden hayvanları kolayca almak ve onları kendi hizmetlerine daha kolay almaktır. Köylü, daha önce takmadığı Azam Hoca'nın yanına akıl danışmaya gider. Azam Hoca'nın: “ Hastalığınız büyük...En büyük hastalık da budur, zâten...Verem çekilir, cüzam çekilir, ısıtma çekilir, göz ağrısı çekilir de, bu çekilmez işte..Cenâbı Allah, bizleri kavim kavim yarattığını söyledi. Unuttunuz. Komşusu açken, tok yatan bizden değildir, dendi; unuttunuz... Nisâ suresinde, muhakkak ki kâfirler, sizin açık düşmanınızdır, denildi; unuttunuz...

²⁶ Hasan Kayihan, *Acı Su*, Töre-Devlet yay., Ank.1978, s.12

Emânetleri ehline veriniz, dedi; unuttunuz... Allah yolunda topluca savaşa çıkın, dediği zaman, yere çakılıp kaldınız; eğer, topluca savaşa çıkmazsanız, Allah size acı bir şekilde azâp eder ve yerinize sizden başka bir topluluk getirir, dendi Kur'ân'ı Kerim'de; unuttunuz... Her unuttuğunuz şey size belâ getiriyor. Müstahak olduğunuz şeyden yakınmayı unutmuyorsunuz, sadece. İşte onu da unuttuğunuz gün, sizler gerçek köleler olacaksınız. Ve bu gidişle, yakında becereceksiniz bunu... Bilen bildiğini söylemezse, büyük günâh içindedir. Ama ben söyledim. Hiçbir Cuma namazına, burada olduğunuz gibi kalabalık gelmemiştiniz. Belli ki ne olduğunuzu da unuttunuz!” (A:s.82) demesi, Kırgızlı köylülere yapılan sert bir uyarıdır. Bu uyarının amacı onlara yaptıkları hataları göstermek ve devam ederlerse daha kötü olacaklarını belirtmektir. Köylünün bir kısmı bu uyarıyı almasına rağmen diğerleri yapılmaya çalışılan baskı karşısında boyun eğer. Akbalta adlı şahıs, evine Rus almamak için direnince Pavka tarafından hapse atılır. Memur Potapıç ve Pavka arasında yaşanan bir menfaat kavgası, Rus sivillerin birbirine düşmesine yol açar. Pavka, Kırgızlardan yana görünmeye başlar. Karısı Sofyan'a asıl amacın ne olduğunu açıklar:

“Korkutup dağıtmamı istiyorlar Kırgızları...Maksat, muhacirlerin buraya yerleşmesi veya köylülerin devlete sadık olmaları değil...Özellikle gençleri öldürmemizi bekliyorlar basbayâ..” (A:s.98)

Potapıçla yaptığı kanlı kavga sonucu, tek derdi para kazanmak olan bu adamın menfaati gereği saf değiştirmeleri roman boyunca birkaç defa daha görülür. Pavka'nın amacı kendi üstünlüğünü kurmaktır. Rus muhacirler için, evlerin bir kısmını boşalttırır. Azam Hoca başta olmak üzere herkesin gönlünü çelmeyi başarır. Fakat Potapıç'ın her şeyi merkeze anlatmasından dolayı, Sovyet köyün idaresi için bir komiser yollar ve artık asker de köye böylece girmiş olur. Yeni gelen komiser Orakov'un Türk olması, köy halkında sevinçle karşılanır. Cambaz Canikyan da Sovyet tarafından kolhoz eğitimi almış ve kolhoz oluşturmakla görevlendirilmiştir. Orakov için bu yapması gerekenler için önemli bir adımdır ve Canikyan'ın Allah tarafından gönderildiğini ağzından geçirir. Bir komünist için bu “Allah” sözcüğünün en büyük gaf olduğu ise okuyucuya şu şekilde verilir:

“Ne de olsa eski müslümanız, kafamızdan henüz tam olarak sökü

atamadığımız birtakım pislikler var daha” (A:s.125).

Azam Hoca, Törehan’la Elif’in evlenmesine karar verir. Büyük bir düğün yapılır. Ruslardan çok ziyaretçinin olduğu bu düğünde güreş esnasında Muhammedishâk adlı eski savaşçının kimliğinin tespit edilmesi ve onun bir Rus’u öldürmesi, Devletbay’ın tutuklanmasına yol açar. Bu arada Profesör Fyodor’un ortaya tekrar çıkması ilginçtir. Devletbay’ı kurtarmak adına Azam Hocayla hapse ziyarete gitmesi halkın sevgisini kaybetmemek içindir. Devletbay’ın bu ziyaret sonunda ölümü halkı üzer. Törehan ve Elif Devletbay’ın son vasiyeti üzerine Buhara’ya kaçarlar.

Komiser Orakov, yanındaki memurlarla yeni bir hayat projesini gerçekleştirme amacındadır. Başını Pavel’in çektiği bu grup “Eşitlik, II, III” adıyla yeni planlarını uygulamaya başlarlar. Her plan kardeşlik adına, bir işçi sınıfı oluşturmaya yöneliktir. Hayvancılıkla geçinen bir köylünün, hiç alışmadığı işlerde çalışması, kanal kazması masum planın roman boyunca sömürü amacı taşıdığına göstergesi olmuştur. Başa gelen tüm insanların da kendi menfaatleri için, yukarıdan gelen emirleri gerçekleştirmesi ve yeri geldiğinde karşı taraftan görünmeye çalışması olaylara farklı boyutlar kazandırmıştır. Pavka, artık önemli bir yetkiye sahip olmadığını anlayınca Ahmet Velid ve Akbalta gibi insanları etrafında toplayıp, silahlandırarak Karakorgan köyüne yönlendirir. Karakorgan, sovyete baş eğmeyen bir yapıya sahiptir. Hayvanların tümünün toplanacağını bildiği için tüm hayvanları gizlice kaçıtır. İşçi yoklamasında birkaç kişinin olmaması onların kaçtığına ispatı olur. Profesör Fyodor’un da ortalıkta görünmemesi, Komiser Orakov’un onu öldürtmesine neden olur. Bu öldürtme olayı, sovyetin işine gelmez ve başta Orakov olmak üzere, emrindeki tüm memurlar ölüm cezasına çarptırılır. Bu romanda Sovyet sisteminin sürekli el değiştirerek, en küçük hatada hizmetindekileri imha ettiğinin göstergesi olmuştur. Bu durumdan fayda sağlayan Pavka olur. Komiser yardımcılığına getirilir ve daha önce yardım ettiği Muhammedishâk’ı tutuklamaya çalışır. Kendilerinin yeniden ihanete uğradığını anlayan Karakorganlılar kaçar. Yeni zulümler, yine “Eşitlik” adıyla devam eder. Köylere yeni Rus muhacirler getirilir, insanlar öldürülür. Seyhun nehri kan rengindedir. Romanın adının “Acı Su” olması, nehrin suyunun artık böyle akmasındandır.

Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın "*Romanda Yapı Şekilleri*" tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, "*Takdir Duygularımızı Uyandıran Yapı Tipleri*" ne ²⁷ dâhil edebiliriz. Soyluluğun talihte yaptığı olumlu değişme, maddi kayıp olmasına rağmen, şan ve şeref bakımından kahramanların kazançlı olmasıdır. Romanda Kırgız Türkleri şeref ve namuslarını korumak adına mücadele etmişler, ellerinden gelen ne varsa yapmışlardır. Fakat, Rus zulmünün kaçınılmazlığı karşısında ezilmeye devam etmişlerdir. Roman sonunda birçok maddi değerlerini kaybetmelerine rağmen, onurlarını korudukları için, okur tarafından taktir kazanmışlardır. Türk milletinin soyluluğuyla, esarete boyun eğmeyecek şekilde davranmaları onların bu yönden de olsa kazançlı olduğunu gösterir.

IV.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Hâkim bakış açısı sayesinde yazar-anlatıcı tarafından, Türklerin yaşadığı Korgankışlak ve Karakorgan gibi yerler dikkatlere sunulduğu gibi bu mekânlarda yaşayan şahıs kadrosunun birbirleriyle ilişkileri, çatışmaları da ayrıntılı bir şekilde dikkate anlatılmıştır.

Romanda Korgankışlak köyüne Rusların gelmesinden sonra yaşananlar, bazı köylülerin bundan üzüntü duymasına rağmen, bazılarının bu oyun içinde yok olması; Sovyet sistemine mensup olanların nasıl bir kişiliğe sahip oldukları ve gerçek amaçlarının ne olduğu; Karakorgan köyünde verilen mücadele ve Rusların en sonunda emellerini gerçekleştirmek için neler yaptıkları devrin sosyo-siyasi yapısı gibi unsurlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Roman'da yazar, tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. Sovyet idaresini benimseyen ve bu sistemin yürütücüleri olan şahıslarla, Türk kimliğini korumaya çalışan insanlar iki farklı safta yer alarak romanın amacını kurguya taşımışlardır. Sovyet sistemi içinde, belli görevlere gelen şahıslar, her şeyden önce menfaatleri uğruna emirleri yerine getirerek sistemi devam ettirme çabasında olmuşlardır. Eşitlik, kardeşlik söylemleriyle insanları yakınlarına çekmek, onları eğlenceye alıştırarak bağımlı hâle getirmek amaçlarının gerçekleşmesi için önemli adımlar olmuştur. Onların bakış açılarına

²⁷ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. Yay., Ank.1988, s.150

göre, sistem kendi kurallarına göre işlediği takdirde iyi sonuç verecektir. Yapılacak en küçük hata affedilemez sonuçları doğurur ve sistem içindeki yanlışları imha ederek yoluna devam eder. Geçmişi yok saymak ya da kötü kılmak, geleceği ve hâlin daha başarılı olması için gereklidir. Sovyet memurların sosyalizmi yerleştirmek adına, eski devlet rejimini kötülediği görülür:

“İnsanlar! Çarların elinden çok çektiniz! Artık çileniz bitecek...Hiç kimsenin malına, namusuna, inancına dokunulmayacak! Sovyetler hepinize huzur, güven ve refah sağlayacak!...Yaşasın Sosyalizm!” (A:s.33)

Rejim ne olursa olsun, asıl amacın “en büyük” olmak adına, gelişmek olduğu Sovyet’e hizmet edenler tarafından roman’da okuyucuya sunulmuştur. Fyodor’un,

“Ne bol güneşli ülke

Bu ne güzel memleket!

Sık dağlı ormanları var

İçi dolu hayvanları var

Burada yaşamak isterdim

...Ay, hay, hay,

Şaman baba

Şagarbata, şagarbata!” (A:s.17) diyerek, şaman nokteleriyle karışık söylediği bu sözlerden, Kırgız ülkesine sahip olma idealinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu da romanda yer yer yapılan “montaj”lar aracılığıyla kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları verildiğini, okuyucuda anlatılanlarla ilgili “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışıldığını gösterir.

Romanda Türk kimliğini korumaya çalışan kahramanlar, hem sözde Müslümanlarla hem de Sovyet’in menfaati için tüm kötülüğü yapabilecek şahıslarla çatışma yaşamışlardır. Onların bakış açısına göre, *“Devletsiz hürriyet, hürriyetsiz din olmaz...” (A:s.31)* Esaret altındayken bağımsız olunamaz ve bağımsız değilken de

dinin için gerekenleri yapamazsın. Azam Hoca'nın esarete ses çıkarmayan köylüye namaz kıldırmayacağını söylemesi, Turcan Hatun'u bir Türk kadını olarak uygulandırmış ve *"Şükür! Diye bağırdı, şükür Tanrı'ma!..Hele bir er kişi çıkabilirdi şu köyden, şükür!. Yıllardan beri çatır çatır kırılanlar sanki Türk değilmiş, sanki ümmeti Muhammedden değilmiş gibi duvar kesilen bu kansız, bu soysuz köyden de bir er kişi çıktı..."* (A:s.11) demiştir. Nurullah'ın ve Ahmed Velid'in Müslümanlığını gerçekleştirmek adına, Ruslara boyun eğen, Türkçülük düşmanı Mir Arablı karşısındaki tavrı da Azam Hoca'dan farklı olmamıştır. Kendileri acı içinde boğuşurken, yardım elini uzatmayan o genç de kendi bakış açısıyla, ibadet özgürlüğünü sağladığı için Rus mezalimine ve Müslümanların ezilmesine göz yummuştur.

Romanda anlatıcının kişiler arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da "anlatım"a yansıdığını görürüz. Yazar-anlatıcı, tarafını tuttuğu kişileri olumlu ifadelerle, okuyucuda onlara karşı taraf tutma hissi uyandıracak şekilde tanıtırken; kötü kişileri ise en olumsuz ifadelerle tanıtır, okuyucuda onlara karşı nefret uyandıracak ifadeleri kullanmayı tercih eder. Köye gelen askerleri leş toplamaya gelen akbabalara benzeterek, okura onların kötü olduklarını belirtmiştir: *"Fergana vâdisinde slindir gibi dört dönen kızıl şeritli askerlerin potinleri de kızılaşmış, akbaba sürüleri her bir yanda çığlıklar atarak kanat süzer olmuştu.."* (A:s.32)

Akbalta'nın karısı Şaziye'nin kocası gittikten sonra verdiği mücadele karşısındaki durumunu *"Şaziye'nin sözü ağzında kaldı. Toparlandı ayağa kalktı. Utanmıştı. Lâkin, gözlerinden süzülen yaş, acısını açığa vurduğunda, başını kucağındaki bebeğine yaslayıp öylece kaldı"* (A:s.161) diye anlatarak insanlara, köy kadınlarının acınacak hâlini hissettirmeye çalışmıştır.

Bütün bunlar göstermektedir ki Roman'da anlatma, özetleme ve gösterme teknikleri iç içe kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin kendi aralarındaki diyaloglarda da yine "gösterme" tekniği öne çıkarılır.

IV.2.3 Zaman

Acı Su Roman'ında ferdî zamanla sosyal zaman iç içe verilir. Romanın kurmaca dünyasında sosyal zaman, çok geniş düzlemde “tarihî zaman”dan izler taşır.

Roman kahramanlarını harekete geçiren sosyal zaman, Bolşevik devriminden sonra Orta Asya'daki Türk dünyasına uygulanan baskı ve zulümlerin yaşandığı devri işaret eder.

Yazar, 1978 yılında yazdığı Acı Su romanıyla Kırgız Türkleri ve Sovyet sistemini karşı karşıya getirir. Tarihte yazıldığı yıllarda, yaşanan zulmün ve esaretin bir yansıması olarak romanla yazar, Korgankışlak köylüsünün düştüğü durumla tüm mezalim altındaki Türk dünyasını anlatmak istemiştir. Rusya'nın Türkleri birleştiren ve birleşince büyük bir güç olarak ortaya çıkmasını sağlayan milliyetçilik duygularını yok etmek, onları kültürel bağlarından koparmak için yaptığı planlar romanda verilmeye çalışılır. Asıl amaç tek güç olmak isteyen Rusların, himayesi altındaki Türkleri birbirinden kopararak, kendisine hizmet eden köleler hâline getirme çabasıdır. Türklerde bulunan maddî-manevi kaynaklar, onların tek güç olmasını sağlayacak dinamikler olacaktır.

Kimseye bir zararı dokunmadan yaşayan Kırgızlı köylüler, tüm iyi niyetleriyle Rusların köylerine gelmesini engelleyemezler. Ermeni, Rus demeden tüm insanlarla kardeşçe yaşamaları ve onları benimsemeleri sonlarını getirir. Fyodor'u bir Türk dostu olarak görmüşler ve saygılarını hiç eksik etmemişlerdir; ancak onun Kırgızları kullanma ve ayrıştırma planı içerisinde önemli bir işleve sahip olduğunu çok geç anlamışlardır. Hoffman adlı Rus, yıllarca köyde tüccarlık yapmış ve onlardan bir zarar görmemesine rağmen, Rusların gelişile gençleri eğlenceye bağımlı kılan mekânı açarak, onların uyutulma projesinde yer almıştır. Ermeni Canikyan, Rus memurluğuna atanarak halkı tanımamış ve ezmeye çalışmıştır.

Roman boyunca, çatışmaya sebebiyet veren hasım güçlere uyan şahısların varlığı bilindiği gibi, ana tezi verme amacıyla, yazarın sözünü emanet ettiği; doğruları tüm örnekleriyle sunan kahramanlar da sık sık Rusların amacını ortaya koymaya çalışmıştır. Nurullah adlı genç, Mir Arablı'nın Ruslara karşı gösterdiği ılımlı bakış açısından dolayı Ruslara neden karşı çıktıklarını, o dönemi aydınlatacak

bir şekilde anlatmıştır:

“Biz Rusların adına değil, rejimlerine değil; Rus’un da, rejiminin de bizi yok etmek istemesine karşıyız! Ben Ruslara kızmıyorum arkadaş! Çünkü Rus, Türk kanyyla beslenmek istiyor. Çünkü Türkistan Rusya’ya lazım..Adı ister çar imparatorluğu olsun, ister Sovyet imparatorluğu, Bolşevik veya sosyalist. Ne olursa olsun bu devlet, kuvvetli olabilmek için, varlığını koruyabilmek için, yaşayabilmek için pamuğa, pirince, bakıra, gümüşe, köleye, petrole ihtiyacı var!..Bu saydıklarım ise, Türkistan’da bulunuyor..Ve Rusların, kendisine yağ çeken, tedirgin etmeyecek olan, kurban olacak olan insanlara ihtiyacı var..Gerçek emperyalist onlardır! İnsanlar arasında, beraberliğin değil çatışmanın varlığını kabul eden bir devlet, bütün dünyaya sahip olmadıkça rahat durmayacaktır. Silâhla, uşakla, yalanla veya tuzakla her şeye sahip olmak isteyecektir.” (A:s.32)

Bir devri yansıtan olaylar, Türk toplulukları üzerinde bir dönem yerleştirilmeye çalışılan komünizmin “eşitlik, kardeşlik” söylemlerine karşı, Türk Dünyasında uygulanan planlar göz önüne alındığı zaman, farklı bir amaç için yapıldığının zaman içinde göstergesi olmuştur.

Romanda ferdi zamanın da insanların ruhsal hallerini anlamamızı kolaylaştırdığı için önemli olduğunu görürüz.

Acı Su Roman’ında Törehan, Turcan Hatun, Akbalta, Azam Hoca gibi kahramanların, yaşanan olayların acımasızlığı karşısında çaresizliğe ve mutsuzluğa düşerek, zamana ferdi bir boyut kazandıkları görülür. Ahmed Velid’in romanın başında kendilerinden üçte bir vergi alınacağını söylemesi başta Turcan Hatun olmak üzere, Törehan’ı hüzne boğmuştur. Vergi için gönderilenlerden haber alınamaması onları gelecekte olacak ihtimallere karşı tedirgin kılmıştır. Bu bekleyiş yazar-anlatıcı tarafından *“Zaman, çiçekler üstüne, yapraklar üstüne sabırla ve biraz inatla, çok çok öfkeyle inen kırağı desteleri gibi bölük pörçük ilerliyordu.” (A:s.12)* şekline tasvir edilerek, içinde buldukları öfkeyle karışık huzursuzluk hâli verilmeye çalışılmıştır.

Yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile kaleme alınan roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından kronolojik bir özellik gösterir. Sovyet memurlarının gelişyle başlayan roman, zaman içerisinde “yumuşak- orta sert- sert”

bir politika sonucu gelişen olayların sırasıyla verilmesiyle kurgulanmıştır. Olay örgüsünde yer yer “geriyedönüş” aracılığıyla “hâl”den ayrılıp “geçmiş”e gidildiği; “geçmiş”in dikkate sunulması ile birlikte geçmişin “hâl”e taşındığı ve böylece “eş zamanlılık”ın ortaya çıktığı görürlür.

Romanda, geçmişte yaşananların verilmesi amacıyla Pavka’nın daha iyi tanınabilmesi için, Sofya’nın geçmişteki hayatlarını anlatması; Orakov’un kendini anlatabilmek için geçmişinden bahsetmesi; Mir Arablı’nın gerçek yüzünü göstermek amacıyla Ahmed Velid tarafından onun Nurullah’ı ihbar ettiğinin anlatılması; Muhammedishâk’ın güreşe çıkmama sebebini belirtmek için yazar-anlatıcının onun eski bir basmacı olduğunun hatırlatılması... gibi örnekler verilebilir. Romanda bu tip dönüşlerin kullanılma sebebi, bir kaçış değil; geçmişte yaşanmış olayları dikkate sunmak, farklı zaman boyutlarında kalan ve çekirdek vakayı açıklayıcı unsurları “hâl”e taşımak ve kahramanları tanıtmak, onların geçmişten hâle kadar gelen maceralarını ortaya koymaktır. Çünkü roman, her ayrıntıyı anlatacak kadar, her anı yansıtabilecek kadar kapsamlı değildir. Bu yöntemlerle önemli ve gerekli kısımlar verilmeye çalışılmıştır.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olgular belli bir zamana bağlanarak, gece yarısı, üç gün boyunca, yaz, nisan gibi soyut zaman dilimleri de kullanılmıştır. Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşananları bir gerçeğe bağlamak, vak’a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır:

“Vakit geceyarısını buldu, gidenlerden haber yoktu. Bekleyenlerin sabırları bitimsizdi; lâkin gevşeyen sınırlarının, küçük umut tanelerini ezip uykunun sarhoş kollarına atıvermesini önleyecek tâkatları yoktu...” (A:s.13)

“Törehan üç gün boyunca gözlerini açmadan öylece yattı...” (A:s.7)

IV.2.4 Mekân

Acı Su Romanı’nda mekân da; romanın tezi, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi çerçevesinde canlı ve işlevsel bir unsur olarak dikkati çeker.

Olaylar Seyhun nehri yakınlarındaki Korgankışlak ve Karakorgan yerleşim yerlerinde geçmektedir. Yazar, romanın amacına uygun olarak, Orta Asya'da yaşananları daha iyi verebilmek için Kırgız köylerinden iki tanesini mekân olarak seçmiş, bu şekilde mekân vasıtasıyla sosyal zamanı da okura sunmuştur.

IV.2.4.1 Korgankışlak

Kırgızlıların yaşadığı köy olarak olay örgüsünde, içinde yaşayan kahramanlarla canlı bir fonksiyona sahip olan Korgankışlak, romanın başında bereketin ve dayanışmanın sembolü bir yer olarak karşımıza çıkar. Yazar-anlatıcı yaptığı tasvirlerle bu yerleşim yeri hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamakta ve gözümüzün önüne tüm güzelliğiyle bu yeri getirmektedir:

“Korgankışlak köyünün evleri, söğüt ve kavak ağaçlarının gerisinde kırmızı kiremitlerle kireç badanaların zıtlığı içinde ışıltıyor, ırmağın karşı yakasında uzanan uçsuz mer’alar yeşil gölgelerle göğüs geçirirken bir denizi andırıyordu...”
(A:s.7)

Mekânın çağrışım işlevi sayesinde halkın tüm olaylardan habersiz, huzur içinde bir yaşam sürdüğü, romanda yazar-anlatıcı tarafından yapılan kişileştirmelerle yüklü tasvirlerle okuyucuya anlatılır, bu aynı zamanda gelecekte yaşanacak bazı kötü olayların da sezdirilmesidir:

“Korgankışlak, telâşın ve korkunun çok çok ırağında, yatağından çıkmak âdeti olmayan Seyhun’un böğrüne yaslanmış; insanlarına her gün doğuşunda tazelenen bir hayat sunmanın evcenliğindeydi...” (A:s.8)

Korgankışlak, Sovyet memurların gelmesinden sonra yavaş yavaş içinde yaşayan köylülerle beraber değişmeye başlar. Bu İnsan ilişkilerinin de değişmeye başladığının göstergesidir. Köy konağı; Sovyet memurların hayatı başlattığı, eğlencenin merkezi olmuş büyümlü bir mekân hâlini almıştır. Anlatıcı, bu değişimi okura şu şekilde sunar:

“Korgankışlak’ın iki kat üzerine inşa edilmiş Konak’ı isim değiştirmiş ve Sovyet olarak anılmaya başlamıştı. Önceleri hiç kimsenin avlusundan içeri adım atmadığı Sovyet, karanlıklar içinde büyümlü bir mekân gibi görülürken, giderek yeni

hüviyetiyle de köy hayatına girmeye; köylüler de her şeyiyle bu binaya ısınmaya başlamışlardı...” (A:s.40)

Bazı köylüler için yeni insanlarla tanışma, Ruslarla kaynaşma işlevindeki Konak, bazı köylüler için yok olma, ayrışmaya başlama işlevindedir. Rusların insanları eğlenceye düşkün ederek, asimilasyonu kolaylaştırma amacı taşıması, bu mekâna onların bakış açısından fikri işlev yüklemelerine neden olmuştur. Ve amaçlarına da ulaşmışlardır. Köylünün çoğu her emre itaat etmeye başlayan, uyutulmaya mahkûm bir hüviyet kazanmıştır.

Sovyetlerin amacı gereği, Rus muhacirleri yerleştirmeleri de, bu “yok etme” planını kolaylaştıran etmen olmuştur. Birçok ailenin evini boşaltıp, evlerini muhacirlere vermek zorunda kalması, Korgankışlak'ta Sovyet mahalleleri oluşmasına yol açmıştır. Minziroğlu Abdullah köye tekrar döndüğü zaman hayretler içinde kalmış, kendisinin de sebebiyet verdiği bu durum onu çatışmaya sevk etmiştir; onun ruh halini yazar-anlatıcı şu şekilde belirtmiş, böylece meydana gelen değişikliği okuyucuya da sunmaya çalışmıştır:

“Korgankışlak'ın bütünü olan bu mahalle, öylesine değişmişti ki, Abdullah kendini yabancı bir yerde sandı...Çamaşırlar, urgan kalınlığında iplere sıralanmış; üst üste,iç içe..Beyaz renkleri, Fergana'nın çamura bulanmış kirecinden daha da bulanık...Bu sundurmaları, düne kadar böylesini hiç görmemişti; iç çamaşırlarını, kara renkli kadın donlarını, bezler...Kırgız kadınlarının ar duyguları el vermezdi buna. Onların elindeyken de renkliydi balkonlar, pencere çıkmaları..Lâkin özlü Korgantepe toprağının saksıları içinde serpiyen fesleğenler, sümbüller, sardunyalı vardı o zaman...” (A:s.105)

Korgankışlak önceleri bir Türk köyüken, bereketi ve güzellikleri sembolize ederken; Rusların içlerine kadar gelmesinden sonra Karakorganlıların yaptığını yapamamış, tüm uyarılara rağmen yıkılmaya mahkûm olmuştur. Ruslar sadece Türklerin değil, getirdikleri muhacirlerin de savaş alanına dönen köyde ölmesine yol açmışlardır.

IV.2.4.2 Karakorgan

Roman'da Korgankışlak'ın aksine, gerek konumuyla gerekse orada yaşayanlarca Rus etkisine dirençli bir yer olarak canlı bir fonksiyonla karşımıza çıkar. Buradaki gençler, Korgankışlak'ı baştan beri Sovyetleri bünyelerine dahil ettikleri için eleştirmiş ve uyarılmışlardır. Yazar-anlatıcı yaptığı tasvirle, gerçek bir yer olarak gösterdiği Karakorgan tablosunu okuyucuya sunarak, bu yerleşim yerinin Türkler ve Ruslar için öneminden bahsetmiştir:

“ Karakorgan, Margıtav dağlarına doğru uzayı giden yamaçlardan ilki üzerinde duruyordu. Bir tarafında Seyhun'a doğru inen sarp kayalıklar, arkasında ormanlık ağaçlar vardı. Ouyla bağlantısını teşkil eden tek yön, Korgankışlak'a varan yolun bulunduğu yumuşak meyilli bir arazi parçasıydı. Bu kısım az kuvvetle tutulduğunda, köye girebilmek hemen hemen imkânsız bir hale geliyordu. Milli mücadele yıllarında, Kolbaşuların Hokant düzlüğüne düzen verdikleri muhteşem bir barınak ve komuta merkezi olan Karakorgan, sahne olduğu çarpışmalar nedeniyle tekil Fergana tarafından bilinir; işgal ordusunun komutanlarınca da korkulu bir nefretle anılırdı. Mücadelenin sona ermesinden sonra, bölgede kurulacak iç karakollardan ilki için burası düşünülmüş, ancak halkın derhal çok mânalı bir tavır alışı karşısında vazgeçilerek, onun yerine Korgankışlak seçilmişti. O zamanki Sovyet Yüksek Komiseri olan zat, bu vazgeçişe sebep olarak, ' Karakorgan halkının kiminle dayanışma içinde olursa, sonuna kadar götürme' hassasını ödüllendirmek düşüncesini göstermiş ve köye Lenin Nişanı armağan ettiğini bildirmişti.” (A:s.137)

Karakorgan, Ruslar için hem korkutucu bir sembol hem de uzlaşılınca başarılarla adım atılacak önemli bir yer olarak görülmüştür. Halkın Rusların niyetini anlayıp karakol kurulmasını engellemesi, buradaki insanların önceden bazı tehlikeleri sezdiğini göstermektedir. Bu özelliğiyle Karakorgan ve halkı Korgankışlak'tan farklı bir işlevde olmuştur. Korgankışlak'ın teslimiyetini anlayan Karakorganlılar, tedbir olarak savunmaya geçmişler ve Muhammedishâk'ın öncülüğünde karşı bir hareket başlatmışlardır. Köylerinin yok oluşundan rahatsız olan Akbalta, Ahmed Velid gibi isimler de buraya kaçarak bu hareketin içinde yer alırlar. Her şeye rağmen yanıldıkları çok acı bir gerçek vardır: o da Pavka'nın yardımıdır. Pavka'ya güvenen, onlarla bir olmasını iyi niyetle karşılayan bu insanlar, Fyodor'un Karakorgan

tepesinde yaşayıp, tüm çözümler için gereken fikri yardımı yaptığını; Pavka'nın da Fyodor'un yol göstericiliğiyle iş yaptığını unutmuşlardır.

Korgankışlak için, yeni bir umut kaynağı “*Bir yerde, ilkbahar demek, Karakorgan demektir.*” (A:s.194) haline gelen Karakorgan mücadelesi, ezilmeye çalışılan Yılan başına benzetilerek, imha planı içerisinde yerini almıştı. Türkleri iyi tanıyan Fyodor'un “Türkleri içten fethetmek” amacıyla, Pavka'nın bir gün bu yılanbaşını ezeceği “*Her şey birdenbire olacaktı. Sekmeden ve sessizce. Yılanın başı ezilmezse, yılanlığını yok edecek kuyruk bulurdu. Öyleyse, başı ezilmeliydi yılanın. Karakorgan yâni...*” (A:s.205) çok geç de olsa anlaşılıyordu. Adelayda'nın Ahmed Velide haber vermesi, buradaki insanların kaçmasını sağladı ama Karakorgan da bir yanılmanın kurbanı olarak roman sonunda Rus işgali altına girdi.

IV.2.5 Şahıs Kadrosu

IV.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Romanda birden fazla Asıl kahramanın olduğunu görmekteyiz. Törehan, Akbalta, Ahmed Velid, Muhammedishâk gibi şahıslar romanın belli kısımlarında romana giren diğer karakterleri yönlendiren ve onlarla bazen aynı doğrultuda bazen de tam tersi yönde düşünüp hareket eden kişiler olmuşlardır.

Törehan

Törehan, Korgankışlak adlı yerleşim bölgesinde yaşayan Kırgız bir aileye mensup bir gençtir. Babası Devletbay, annesi Turcan Hatun'dan aldığı eğitimle Türk kimliğini korumaya çalışmış, ailesinin tek evladı olarak romanda yer almıştır. Törehan'ın isminin Türkçe olması bize onun yetiştiği aile hakkında ipucu vermektedir. Romanda gelişen olaylar karşısında kendisinin ve ailesinin verdiği tepki, Türk kimliğinin korunmasından yana olmuştur.

Törehan, Tayburul adlı atıyla “Alp” tipini çağrıştırır. Yiğittir, her karşı duruşta yiğitliğini göstermiş ve Rus asimilasyonuna karşı, diğerleri gibi kendini ve kimliğini teslim etmemiştir.

Roman'da Azam Hoca'nın kızına duyduğu aşkla ön plana çıkarılan

Törehan, aşkı için çok mücadele vermiştir. Aldığı din eğitimi sırasında aşık olduğu Elif'i köylerine gelen Sovyet baskısında uzun süre görememiş ve Azam Hoca'nın kızını vermek istemeyişiyle yıkılmıştır. Hem köylerinin baskı altında tutulması hem de Elif'ten ayrı kalması onu büyük bir çatışmaya sürüklemiş, Romanın sonunda Elif'le beraber, babasının vasiyeti üzerine Buhara'ya kaçmıştır. Bu kaçış onun Sovyet baskısıyla, bu rejimle mücadelesini durdurmamış, hatta orda boyun eğmeden karın tokluğunu çalışmaya devam etmiştir.

Akbalta

Romanda başkaldırıları ve boyun eğmeyişiyle önplana çıkan Akbalta, isminin Türkçe oluşuyla da dikkati çeker. Rus kültürüne karşı romanın ilk kısımlarından itibaren karşı tarafta olduğunu gösterir. Rus Sofya ve Adelayda'nın evlerine gidip geldiğini duyunca eşine kızar:

“Akbalta, karısının sâfiyâne anlattıklamı sonuna kadar dinledi, yatağında. Sonra, öfkeyle bir tekme savurarak yataktan aşağı yuvarladı ve bir daha böyle halt karıştırırsa sonunu düşünmesini tembih ederek yorganı başına çekti. Öfkeden zangır zangır titriyordu...” (A:s.43)

Rus memurların, muhacirleri köye getirmeleri onu daha da huysuzlaştırır. Her bir muhacir, köylerdeki ailelerin evlerine yerleştirilecektir. Bu da evlere yabancı kültürün gelmesi ve yok olmaları demektir. Akbalta bunu kabul etmez ve bir muhacire kürekle vurur ve kaçır. Bu durum babasının tutuklanmasına yol açar. Yeni komiser Orakov, Akbalta olayını kapatır ve babasını serbest bırakır. Akbalta Pavka'nın kışkırtmalarıyla Karakorgan'a kaçır. İşçi yoklamasında kaçtığı anlaşılınca ortalığın karışmasına sebep olur. Eşi Şaziye de Pavkagille birlikte Karakorgan'a kaçarken ölür. Bebeğine Rus Adaleyda bakar. Akbalta, Muhammedishâk ile birlikte Sovyet'e karşı dağda savaşır. Pavka'nın kendilerine tekrar ihanet ettiğini öğrenince hayal kırıklığına uğrar.

Ahmed Velid

Korgankışlak'ın yiğit delikanlılarından biridir. Türk Milliyetçisi olan bu genç, basmacı adı verilen, Ruslara karşı mücadele veren,baskınlar düzenleyen

gençlerden biridir. Törehan'ın en yakın arkadaşlarından biridir. Romanda Türk-İslâm kimliğini temsil eden kişilerden biri olmuştur. Sadece Ruslarla değil, Müslüman kimliği ile Ruslara yardım eden insanlara da karşı durmuş, onlarla da mücadele vermiştir.

Arkadaşı Nurullah ile beraber bir Rus garnizonunu basma planları Mir Arablı adlı Müslüman bir genç tarafından sızdırılınca arkadaşını kaybetmiştir. Bu durumu köydekilere anlatınca bazı arkadaşları Müslümanlık konusunda şüpheye düşerler fakat; o Müslümanlığın ruhları olduğunu, bazı yanlış insanlar yüzünden, islâmiyete leke sürülmemesi gerektiğini vurgular. Bu sözleriyle “ Yazarın Sözüni temsil ettiği şahıs”lardan biri olmuştur aynı zamanda:

“Bak kardeşim...dedi, tok bir sesle.Papaza kızıp da oruç bozulmaz!. İslâmiyet bizim ruhumuzdur. Onsuz, hiçbir şey yapamayız. Eğer, her şeye rağmen hâlâ mücadele edebiliyorsak, dinimize borçluyuz bunu... Rusların milliyetimizden çok dinimize yüklenmesinin bir sebebi de bu. Bütün Türkler, müslümandır çünkü. Kırgız, Türkmen, Uygur, Kazar, Kürt, Tatar diye bölünmüşüz ama, mezhepçiliğimiz, esasta birbirimizden ayırmamış bizi... Kırgızım demek, Rusların mükâfat vermelerine sebep; ama Türküm demek, ölümü hak etmektir Buhara'da... Onun için, Türklüğümüz bedenimizse, Müslümanlığımız da ruhumuzdur, unutma!” (A:s.85)

Ahmed Velid, Muhammedishâk'ın yanında Karakorgan'da savaşan kişilerden biri olmuştur. Karakorgan'da mücadele verirken, Rus kızı Adelayda'nın aşkı da onu romanda farklı bir çatışmaya götürür. Adelayda'nın Rus olmasından çekinmesine rağmen, onun sıcaklığı karşısında mağlup olur. Fakat bu aşk, onun ve diğerlerinin kurtuluşuna vesile olmuştur. Pavka'nın Muhammedishâk'ı tutuklayacağını öğrenen Adelayda, hemen koşup Ahmed Velid'e haber verince, onların kaçmasını sağlamıştır.

Muhammedishâk

Karagorgan'da yaşayan kaçak basmacı adlı yiğitlerden biridir. Romanda Törehan'ın düğününde olay örgüsüne dâhil olur. Güreş esnasında Rus Vlademir'in tüm Türkleri yenmesi, Muhammedishâk'ın gururunu incitir ve onunla güreşir. Bu onun için büyük risktir:

“Muhammedishâk, mücadele yıllarında Korbaşı liderlerinden biriydi. Yüzlerce baskınlara katılmış, Rus karakollarının baş belâsı olmuştu. Ele geçmeyen birkaç liderden biriydi. Bütün Rus karakollarına resimleri dağıtılmış, her yerde aranmış, ancak ele geçirilememişti... Muhammedishâk, Vlademir’in komutanı olduğu bir karakolu da basmış, esir diye tuttuğu Vlademir, bir kargaşalıktan yararlanarak kaçmayı başarmıştı. Vlademir’i görür görmez tanımış ve bu yüzden önce kaklı gitmeyi düşünmüş ama gururuna yediremeyip orada kalmıştı. Güreşe çıkmaması da bu yüzdendi. Lâkin Kırgızların gözyaşlarına dayanamamış ve kendisinin sonu demek olan meydana fırlayıvermişti...” (A:s.133)

Güreşte Vlademir’i öldürmesi ve o esnada kaçması, Devletbay’ın tutuklanmasına ve hapisânâde ölmesine yol açar. Muhammedishâk, Karakorgan’da kendisiyle beraber olanlarla beraber mücadeleye girer. Teslim olmaya hiç niyeti yoktur. Yaptığı bir anlaşma sonucu, oğlunun birisini Sovyet’e gönderir. Fakat bu durumu değiştirmez. Pavka’nın komiser yardımcılığına getirilmesi ve Komiser Monstrov’un emriyle, “Yılanın başı” olarak adlandırılan Karakorgan’ın ezilme planı içerisinde, Muhammedishâk tutuklanma tehlikesi söz konusudur. Fakat Adelayda’nın haber vermesi durumu değiştirir ve Muhammedishâk, yanılmışlığın çaresizliğiyle etrafındaki insanlarla orayı terk etmek zorunda kalır. Seyhun’ a son kez bakarken söyledikleri içinde yine bir umut olduğunun göstergesi olmuştur:

“ Seyhun...diye mırıldandı, kanımın tuzu Seyhun!. Gün gelir, gene içeriz sularından...” (A:s.208)

IV.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Romanda çatışmanın olabilmesi, vaka zincirinin düğümlenmesi için yazar romanın tezine uygun olarak iki çeşit hasım güç ortaya koymuştur. Birinci derecedeki Türklük bilincini korumaya çalışan ve Rus mezalimine karşı koyan kahramanların karşısına Rus menfaatine hizmet eden Pavka, Pavel, Komiser Orakov ve müslüman kimliğiyle Türk ırkçılığına karşı Rusların yanında yer alan Mir Arablı adlı kişileri çıkarmıştır.

Bu kişiler menfaatleri uğruna, benimsedikleri ideolojilerini dayatmaya çalışarak, Türkleri asimile etmeye çalışmışlar ve onlara yaptıkları zulümlerle ön

planda olmuşlardır.

Pavka

Pavka, uzun süre Sovyet askerliği yapmış, abisinin eşi Sofya'yı kaçıncı dağlarda eşkıyalık yapmış biridir. Korgankışlak'a ortamı değiştirmesi için gönderilmiş bir memur olarak romanda yer alır. Pavka, aslında kötü bir tiptir. Romanda bazı olaylar karşısında aldığı tutum, onun değiştiğine yönelik izlenim verse de temsil ettiği değerler ile olay örgüsü boyunca yanlış söylemleri ve ahlâk dışı davranışlarıyla "sömüren, bencil, menfaatçi" kimliğini her zaman korumuş, Okuyucuyu ve romandaki kahramanları şaşkırtan iyilikleri bile menfaati uğruna yaptığı ortaya çıkmıştır.

Korgankışlak köyüne düzeni değiştirmek için gelen Pavka, başta sıcak bir ilgiyle halkı asimile etmeye çalışır. Sovyet kardeşliği altında yaptığı icraatlar için de hep bir güzel söylemi olmuştur.

"...Hepimiz kardeşiz, arkadaşlar..Kardeşçe, barış içinde bir arada yaşadığımız şanlı Sovyetimizin bu güzel köyü büyük devletimizi şanlı tarihine altın harflerle yazılacaktır." (A:s.53)

Aldığı emirlerin hepsini para karşılığında yapan Pavka'nın, iktidar mücadelesi sonucunda romanda sık sık yön değiştirdiği görülür. Özellikle Komiser Orakov'un gelmesinden sonra Pavel'in ve Potapıç'ın kendisinden daha yetkili konuma gelmesi, onun Kırgızları kışkırtmasına yol açar:

"Pavka çok değişmişti. Gene öyle deli dolu Pavkaydı ama; ara sıra derin derin düşünür olmuştü. Perdeler sıkı sıkıya kapatılıp da üç beş kafa birbirine sokulup konuşma başladığında, çoğunun umutlanacak bir şey bulduğu sırada, umutsuz tek ses ondan geliyordu. Pek bir şey söylemiyordu aslında. Sadece, ' bilmiyorsunuz..'diyordu. ' Bilmiyorsunuz!' ve şaşıyordu. 'Ne kadar saf insanlarsınız siz!' Kırgızlarla konuşmalarında söylüyordu bunları. Sovyet dostu olanların yanında, sıkı bir Sovyet memuruymdu ama..." (A:s.29)

Her iki tarafı da idare etmeye çalışırken, bir taraftan silah toplamış bir taraftan da bazı köylülerin Karakorgan'a göçmesini sağlamıştır. Tüm hayvanların

toplanacağını öğrenmesiyle yanına aldığı bir grupla Karakorgan'a kaçmıştır. Muhammedishâk'a yardım ettiği düşünülen Pavka'nın, Fyodor'un ölümünden sonra, Komiser Orakov ve ekibinin öldürülmesinden sonra komiser yardımcılığına getirilmesi ve Muhammedishâk'ı tutuklamaya kalkışması roman sonunda onun menfaati uğruna her şeyi yapabileceğini göstermiştir. Pavka'nın, Fyodor'un adamı olduğu ve Fyodor'un da çok önemli bir yetkide olduğu böylece anlaşılmıştır.

Pavel

Pavel, romanın başından sonuna kadar "kötülük"ü temsil etmesi ve "kötü bir tip" olarak okuyucu karşısına çıkması ile "kart karakter" özelliği gösterir. Pavel, olay örgüsü içerisinde, komünizmi insanların zihnine yerleştirmeye çalışması yanında eğlenceye düşkünlüğü ile köydeki gençleri bu yola sevk ettirerek onların yozlaşmasına neden olmuştur. Pavka'nın karısının yardımcısı Adaleyda ile birlikte yaşamaya başlamış; fakat kötü ve zorba tutumları karşısında Adaleyda onu bırakmıştır.

Pavel'in sistemin yok etme işlevi içerisinde, zarar görmeyen tek şahıs olduğu görülür. Sovyet sistemi, emrinde çalışanları yanlış bir harekette, çok rahat yok edebilen bir özellik gösterir. Pavel, baştan beri her gelen yöneticiyle uyumluluk göstermiş, kimseyle çatışmamıştır. Bu yüzden Fyodor'un ölümü üzerine Orakov'un ve diğer memurların çarptırıldığı cezadan muaf tutulmuştur. Bundan Pavel'in Pavka ile baştan beri olan gizli işbirliği fark edilebilir. O da diğerleri gibi Orakov'un bir memuruyken onlar gibi cezalandırılmamış hatta onların ölüm fermanlarını okuyan kişi olmuştur:

"Bunlar devlete ihanet ettiler... Devlet, insanca ve kardeşçe bir arada, barış içinde yaşayan halkların mutluluk ve özgürlüklerini emperyalistlere karşı korumaya kararlıdır. Bunlar emperyalizmin uşaklarıdır..." (A:s.186)

Potapçı, Orakov ve Canikyan gibi isimlerin sadece Fyodor yüzünden hain olarak görülmeleri, sistemin çok karanlık kişilerce yönetildiğinin ve iktidar mücadelesinin bunda çok etkili olduğunun göstergesi olmuştur.

Komiser Orakov

Köyün iyi yönetilmediği gerekçesiyle gönderilen komiser Orakov, roman boyunca tek bir çizgide olmuş ve “kötü tip”lerden birini temsil etmiştir. Kendini: *“Bütün savaflara katıldım. Sayısız yaralar aldım. Anam ve babam Türktü. Ve Burjuvaydılar. Bana karşı çıkan kardeşimi mahkemeye sevkedip cezalandırdım... Benim için önce dâva vardır. Hepiniz iyi bir komünist olmak zorundasınız. Yoksa... Emirler, tekmeden yerine getirilir. Proleterliğin ilk şartı ve tek şerefi de budur. Gözünüzü kırpmadan her şeyden vazgeçebilmelisiniz. Yoksa... Sizinle çalışmam ayrıca. Taviz vermek, en büyük ihanetti. Kendi ellerimle öldürürüm.”* (A:s.120) tanıtmış ve yaptığı tüm baskıları ve cezalandırmaları dâvası adına yapmıştır. Onun Türk olması, başta halkta büyük bir moral olmuştur; fakat Törehan’ın düğününde yaşananlardan sonra, Devletbay’ı hapse attırması ve köylüleri zorla işçi sınıfına dâhil etmek istemesi onun kısa sürede gerçek kimliğini ele vermiştir.

Orakov, Fyodor’un Türkler gibi yaşamasından şüphelenmiş ve dâvaya ihanet ettiğini düşünmüştür. Onun bazı işçilerin Karakorgan’a kaçmasından sonra ortadan kaybolması, Orakov’un Fyodor’u öldürtmesine yol açmıştır. Bu durumun Sovyettekiler tarafından öğrenilmesi, köye gelen yetkililerin Orakov’u tutuklamasına sebebiyet vermiştir. Orakov, yaptığı hiçbir şeyden pişman olmamıştır, çünkü Fyodor ona göre herkesi yanlış yönlendiren kişidir. Başına gelenlerin sebebinin ölüm cezasına çarptırıldığını duyunca: *“Eğer Türk olmasaydım ölmezdim...”* (A:s.185) diye Türk olmasına bağlamıştır.

Mir Arablı

Romanda “Müslüman” kimliğiyle öne çıkan Mir Arablı, Devletbay’ın evinde misafir olduğu zaman, Türk Milliyetçilerine karşı duran yönüyle olay örgüsünde yerini almıştır. Tüm ibadethânelerin ve medreselerin uğradığı saldırının sebebi olarak Cedidicileri gösteren bu şahıs, Rusları değil; ırkçılık yaparak ortalığı karıştırdıklarını düşündüğü bazı Türkçüleri suçlamıştır:

“ İstanbul meşrutiyetinin, ittihat ve terakki mefkûreciliğinin başımıza ördüğü cedidilik külâhı altında boğulduk gittik. Türklük, Türklük diyenlerimiz, ırk mefhumunu ortaya koymakla Bolşevizmin ırklar ötesi politikasıyla çatıştılar ve bize

daha fazla düşman olmalarını sağladılar... Onlar bolşevizme değil, dinimize düşmanlık ettiler...” (A:s.28)

Nurullah adlı gençle bu konuda tartışan Mir Arablı'nın daha sonra, bu grubun Rus garnizonuna düzenlediği saldırıyı öğrenip onları ihbar ettiği Ahmed Velid tarafından öğrenilir ve bu hareketiyle Nurullah'ın ölümüne yol açmıştır. Korgankışlak'ta sakin bir havanın sürdüğü bir sırada tekrar köye misafir gelen Mir Arablı'nın bu durum karşısındaki savunması ilginçtir. Rusların yanında olmasını, zarar görmemesini şu şekilde açıklar: “ *Ben Ceditiler gibi ırkçılık gayyâsına düşmedim Elhamdülillâh*” (A:s.20)

İnsanlar zor durumdayken, mal, can derdindeyken onların yanında olmayıp, ortalık biraz sükûnete erince Cuma namazı için köye gelen Mir Arablı karşılaştığı durum karşısında şok olur ve oradakiler tarafından kovulur. Müslümanlığı menfaati için kullanan, Müslümanlık için yaşadığını söyleyip, din kardeşlerini huzur bozucu olarak adlandıran Mir Arablı romanda ortalığı karıştıran, Rus olmamasına rağmen, bu zulme boyun eğen olumsuz bir tip olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durum da Türklerin sadece Ruslarla değil, kendi esaret mücadelelerinde bu gibi insanlarla da mücadele verdiğini göstermiştir.

IV.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar

Romanda Azam Hoca, Profesör Fyodor gibi isimler asıl ve karşı güç fonksiyonlarını yerine getiren kişilerin harekete geçmesinde tahrik edici unsur olarak yer almışlardır. Bazı bölümlerde “yönlendirici” fonksiyonlarıyla, gerek olay örgüsünün gidişatını, gerekse kahramanların gelişmeler karşısındaki tavrını belirlemede onlara tesir eden şahıslar olmuşlardır.

Azam Hoca

Korgankışlak'ın Buhara'da hocalık yapmış imamıdır. Roman'da hem Türk hem de müslüman kimliğini korumaya çalışan, yeri geldiğinde köylüye yön gösteren ve yardımcı olan bir kimlikle karşımıza çıkar. Rusların köylerine gelmesinden sonra büyük bir huzursuzluk duyan Azam Hoca, halkın buna tepkisiz kalmasına üzülmüş ve “*sizin önünüzde durup da namaz kaldıramam..*” (A:s.11) demiştir. Kendi

kültüründen olmayanların köylüyü asimile etme çabası, onun kızını Devletbay'ın oğluna vermesini engellemiştir. Ona göre doğacak çocuklar da Rus kölesi olacak ve yanlış yöne sapacaklardır. Devletbay'ın Profesör Fyodor'a yakınlığı da onu sinirlendirmektedir. Çünkü Fyodor ona göre, Müslümanlık karşısında Şamanizmi aşılama çabasıdadır ve bu durum bir yıkım planının bir parçasıdır.

Azam Hoca'ya göre köylüler en büyük hastalığa yakalanmıştır. Bu da onları belirsiz bir sona doğru götürmektedir. Millet bilincini kaybetmeye başlayan insanlar, köle olmaya mahkûmdur. Köylünün başlarının dertte olduğunu fark ettiği bir anda, Azam Hoca'nın yanına danışmaya gelmesi, Azam Hoca'nın köylü üzerindeki kontrolör vasfını göstermektedir.

“ Hastalığımız büyük...En büyük hastalık da budur, zâten...Verem çekilir, cüzam çekilir, ısıtma çekilir, göz ağrısı çekilir de, bu çekilmez işte..Cenâbı Allah, bizleri kavim kavim yarattığını söyledi. Unuttunuz. Komşusu açken, tok yatan bizden değildir, dendi; unuttunuz... Nisâ suresinde, muhakkak ki kâfirler, sizin açık düşmanınızdır, denildi; unuttunuz... Emânetleri ehline veriniz, dedi; unuttunuz... Allah yolunda topluca savaşa çıkın, dediği zaman, yere çakılıp kaldınız; eğer, topluca savaşa çıkmazsanız, Allah size acı bir şekilde azâp eder ve yerinize sizden başka bir topluluk getirir, dendi Kur'ân'ı Kerim'de; unuttunuz... Her unuttuğunuz şey size belâ getiriyor. Müstahak olduğunuz şeyden yakınmayı unutmuyorsunuz, sadece. İşte onu da unuttuğunuz gün, sizler gerçek köleler olacaksınız...” (A:s.82)

Azam Hoca, elinden geleni yapmış; fakat umduğu başarıyı yakalayamamıştır. Halkın bir kısmı içkili eğlencelerde her şeyden bihaber yaşarken, bir kısmı da çaresiz emirlere yaşamak için uymuştur. Onun yanında yer alan gençler de isyan içerisinde kıvrılmaktadır. Her şeyin kader olduğunu düşünen Azam Hoca *“Haddini aşan sabır, rıza göstermektir!” (A:s.116)* diyerek, her bir şeyin yaratıcı tarafından, yanlış yola sapmış insanların başına gelen bir ceza olduğunu düşünmüştür. Ona göre Kırgızlıların yanlış insanlara güvenip, tüm uyarılara rağmen boyun eğmesi bu felaketleri getirmiştir ve yapılacak şey bunu kabullenmek ve daha kötüsünün olmaması için gerekenleri yapmaktır.

Devletbay'ın ölümü üzerine, onun son vasiyetini gerçekleştirme görevi de

ona düşer. Dügünleri kötü bir olayla biten Elif ile Törehan'ın artık evlenmeleri de yasaklanmıştır. Azam Hoca, onların Buhara'ya kaçmaya ikna eder ve Törehan'a Türklüğünü ve Müslümanlığını her yerde savunup, devam ettirebileceğini söyler:

“Gün batıyor, belli...Ama doğar...Ama erken,ama geç...Türk'ün mayasında hicret suyu ezelden beri çalkalanır..Türk mekân demek değildir...Var git, yayını ger...Atacağın gün mutlaka gelir..Türk için, Fergana neyse, Balkanlar da odur..Ezân okumak için bir tümsek yeter..” (A:s.141)

Azam Hoca'nın köy halkı üzerindeki etkisini bilen Rus yönetimi, onun ciğerlerinden rahatsız olduğunu bildiği için Fyodor'un önerisiyle onu veba salgınından uzaklaştırmayı düşünür. Fakat karantinaya alınmasına rağmen, Fyodor'un bu konunun üzerinde fazla durmaması, bu işin gerçekleşmesini engeller.

Profesör Fyodor

Sovyet komiserliği tarafından kendisine Kırgızlar arasında çözülme ve kıyam direncini yok etmeyi sağlama görevi verilen Profesör Fyodor, ancak romanın sonlarına doğru gerçek kimliği açığa çıkan biri olmuştur. Bunun sebebi yazar-anlatıcı tarafından tam olarak gerçek kimliğinin sezdirilmemesi ve Devletbay'ın en iyi dostlarından biri olarak verilmesidir. Olay örgüsünde Kırgız gençleri ve Rus görevlileri yönlendiren ve onlara yardımcı olan iki tip olarak karşımıza çıkar. Romanın başında Törehan'ın Devletbay'ın isteği üzerine ona yiyecek bir şeyler götürmek için yanına gittiği görülür. Bu kısımda onun Kırgızların sevgisini kazanmış bir Rus olduğu ve Kırgızlıların ona “Bay Alim” adını takıp ona bir şeyler danışmaya geldiği, yazar-anlatıcı tarafından verilir. Kendisinin de *“Ben Türk değilim, iyi bir Türk dostuyum sadece...”* demesi, bunun yerinde bir göstergesidir. Dikkati çeken en önemli özelliği şamanizme olan hayranlığı ve sürekli:

“Ay haay!

Şaman baba!

Tanrım, babam, Kayra Han,

Bu dünyayı yaratan,

Kerem Bahadır ve Karan Bahadır

Yükselin yerden!

May-Tara ile Mandışira

Atılın üstlerine

Ay hay, ay hay

Şagarbata!” diyerek, Şaman söylemlerini kullanmasıdır. Bu durum birçok Kırgız genci tarafından hayranlıkla karşılanırken, Törehan gibi düşünenler için gülünç bir şeydir. Bu durumun farkında olan Fyodor, Törehan’ın dikkatini farklı bir şekilde çekmeye çalışır. Amacı, Türklerin şamanizme dönmesini sağlamak ve ruhlarına yerleşen Müslümanlığı yok etmektir. Bunu da ilâhi dinlerin Alplik ruhunu öldürdüğünü ispatlayarak gerçekleştirmek ister:

“Eğer tabiat dininde kalsaydınız, çok daha iyi durumda olurdunuz bugün... Şamanizmi araştırmak için ömrümü harcadım ben... Zira Şamanizm, mutluluğun anahtarıdır. Bu anahtara en iyi sahip olanlar da siz Kırgızlarsınız... Türkmenleri düşün. Ne kadar perişan vaziyeteler... Çünkü onlar bu anahtarı yıllar önce kaybettiler ve afyon içmiş gibi uyuştular. Bu uyşukluk onların sonunun gelmesi demektir. Rus veya Çin, Alman veya Acem..Bir sebep olacaktı elbette” (A:s.19-20)

Türkleri çok iyi tanıyan Fyodor, komiserliğin en çok güvendiği isimlerden biridir. Yapılacak her bir plan onun yönelendirdiği şekilde olmuştur. Kırgızların hangi durumda nasıl tepkiler vereceğini bildiği için, onların nabzına göre şerbet verilmesinden yanadır ve sıcak bir politikayla yavaş yavaş onları yola getirme düşüncesinde olmuştur. Komiser Orakov ve ekibinin ani hareketlerine, zorbalıklarına gem vurmıştır. Bu durum, Orakov’un onu ihânetle suçlamasına neden olmuştur. Orakov’ın, Komiserliğe yazdığı suç duyurusunda: *“Kendisine komiserliğinizce Kırgızlar arasında çözülme ve kıyam direncini yok etmeyi sağlama görevi verilen Yoldaş Profesör’ün yerli halk arasında adeta tapılırcasına sevilmesinin bazı sebepleri olması gerektiğini daha önce tarafınıza bildirmiştım. Yoldaş Profesör’ün Kırgızların eski dinleri olan Şamanizme gençleri bağlamak hususunda gösterdiği tereddütler ve son zamanlarda bu yöntemden vazgeçmesi ve yerliler arasında*

Profesör'ün İslâm dinine gireceği söylentisinin yaygınlığı... Sovyet aleyhtarı hareketlerin liderliğini yapan Devletbay'ın ölümünden duyduğu üzüntü... Kırgız kadınların Rus erkekleri ile yakınlaştırılması planımızı engelleme... Sebeplerine dayanarak, Yoldaş Profesör'ün Karakorgan'a geçtiği sanılan karşı devrimci güçlerle birlikte hareket etmekte olduğuna..." (A:s.165-166) dair şüphelerinden bahsetmesi daha sonra onu öldürtmesine yol açmıştır.

Profesör Fyodor'un öldürülmesinin hoş karşılanmamasının Orakov ve ekibinin de ipinin çekilmesine neden olması, Fyodor'un Sovyet sistemi içerisinde önemli bir işlevi olduğunu göstermektedir. Baştan beri onunla iletişim halindeki Pavel ve Pavka'nın diğerleri gibi cezalandırılmadan konumlarını korumaları da bunun en iyi göstergelerinden biridir. Sistem için önemli olan kaleyi içten fethetmeyi başaracak bir kimliği bu da Fyodor'da bulunmaktaydı. Onları en iyi tanıyan ve Kırgızları en iyi köleler haline getirecek yöntemi de bilen oydu. Onun ölümü de sistemin işleyişini aksattı ve sıcak politika direkt zulümle uygulanmaya başladı.

IV.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

IV.3.1 Esaret

Romanda esaret; eşitlikten, kardeşlikten bahseden bir devletin kendi idealleri uğruna, kendi dünyalarında huzurlu bir şekilde yaşayan bir milleti esir gibi kendi sistemleri içine mahkûm ederek, onların yaşamlarını alt üst etmesidir. Rusların Türkler üzerinde uyguladığı baskı ve onları ayrıştırma süreci, Korgankışlak halkına uygulanan esaretle dile getirilmiştir.

Kırgız halkı, kendilerine uygulanan sıcak bir politika sonucu geç de olsa esaret zincirine girmiştir. Korgankışlak, başta kendilerine iyi davranan Sovyet memurlarını bağrılarına basmış, onların sevk ettiği eğlence hayatıyla kendi kimliklerinden kopmaya başlamıştır. Tatlı şerbetin aslında acı bir zehir olduğunu Sovyet'in yönetimi ele geçirdiğinde anlayabilirler. Kendilerine vaat edilen adaletli hayatın aslında tek bir güç tarafından yasaklara dayandırılması, onları bu tek gücün kölesi haline getirir. Sıcak politikadan sonra yavaş yavaş tüm emirler uygulanmaya başlanır:

“Bizden izin almadan, hayvan satmak, hayvan almak yasak oldu...Bu günden böyle bu iş!..” (A:s.80)

Ellerinden tüm geçim kaynakları alınan Korgankışlak halkı, içlerine kaynaştırılmak için getirilen muhacir Ruslarla beraber perişanlığa sürüklenmeye başlamıştır. Açlık, çaresizlik esaret zincirlerinin kıramayışlarının sonu olur:

“Karakorgan’dan gelenler, Korgankışlak’ı görünce gözyaşlarını tutamadılar. Evler harap olmuştu. Göçmen Ruslar da en az yerliler kadar perişandılar. İnsanlar kavrulmuş, avurtları birbirine geçmişti..” (A:s.200)

Esaretin her millete uygulanabilirliği fakat her milletin aynı tepkiyi vermeyeceği romanda da görülmektedir. Bazı insanlar çaresiz her kurala, yaşam pahasına uyarken; Türklük bilinciyle, Türklerin zincirleri kıracağı inancını taşıyanlar

Kendi kudretlerince mücadeleye devam ederler. Bir taraftan Sovyet baskısı bir taraftan menfaatleri uğruna müslüman geçinen insanlarla kavga içerisindedirler. Romanda Mir Arablı adlı gencin, kendince hür anlayışıyla, Ruslara hoşgörü göstermesi, Korgankışlak’a gezmeye geldiği bir sırada bir milliyetçi genç tarafından yerilmiş, onun tüm felaketlere kayıtsız kalışı Müslümanlıkla bağdaştırılmamıştır:

“Biz öldük öldük dirildik ulan! Devletbay ölmedi; öldürüldü! Turcan Hatun Anamızın kemikleri çürüdü! Benim evim yandı! Azam Hocamız sürgünde öldü! Törehan yok oldu!. Bir yaşından küçük bebek yok Kırgız kadınının kucağında. Ne namus kaldı, ne Müslümanlık!. Ölenlerimizin sayısı belirsiz!” (A:s.20)

Romanda, dünya devletlerinin Rus mezalimine tepkisiz kalışı eleştirilirken, özellikle Türkiye’nin bu konuda kendi kanından olanları desteklemeyişi de serzenişle dile getirilmiştir:

“Eğer insanlık duygusu, zalime karşı duymaya tek başına yetseydi, dünyanın hiçbir yerinde bu kadar çok kan, üstelik hepsi de mazlumdan yana akarken, dünyanın güçlü milletleri seyirci seyirci kalmayı tercih etmezlerdi. Ahmed Velid, en çok Türkiye’nin adını anıyor ve Buhara’da bulunduğu sıralarda, umutla bekledikleri dünya milletlerinin yardım vaadlerinin ne zaman gerçekleşeceğini değil, Türkiye’nin ne zaman lafla da olsa, kendilerinden yana olduklarını söyleyeceğini

düşünüyordu...” (A:s.195)

IV.3.2 Sömürü

Romanın ana tezinin Türklerin bir dönem Rus esareti altında baskıyla zulüm görmüş olmasıdır. Esaretin olduğu yerde hiç şüphesiz sömürü vardır. Sovyet sistemi benimsediği “sosyalist” anlayışla, eşitlikten ve adaletten bahsedip; kapitalist sistemin, emperyalizmin en büyük göstergesi olan sömürücülüğü eleştirirken tek güç olma isteğiyle, himayesi altındaki milletlere sömürden başka bir şey yapmamışlardır. Bu zıtlık sistemin tek gayesinin menfaat olduğunu roman boyunca göstermiştir. Gerek sistemin perde arkasındaki bilinmeyen güçleri, gerek sistemin yürütücülüğünü sağlayan memurlar ve komiserler hep kendi menfaatleri üzerine çalışmışlar; sosyalizmi bir amaç olarak gösterip araç olarak kullanmışlardır.

Dünya düzeninde emperyalizmin sömürüye dayanan üstünlüğü, başka güçlerin tek olma arzusuyla adına komünizm adı verilen yeni bir sistemi doğurmuştur. Tam zıttı olduğu teorileriyle belirtilse de, sadece büyümesi engellenmek istenen milletleri yutma planından öteye gidememiştir. Sovyet Rusya, Türklerin elinde bulunan petrol, maden, pamuk ...gibi zenginliklerden yararlanabilmek adına, Tüm Türkleri birbirinden Türkmen, Kırgız, Özbek..gibi ayırıştırarak, bir bütün olmalarını engellemiştir. Halka huzur ve refahın sağlanabilmesi için adaletten, eşitlikten bahsedilerek milletlere, tek bir devletin mallarının ortak kullanıma eşit olarak açılmasıyla bunun mümkün olacağı vaadi verilmiştir. Romanda da Korgankışlak köylüsü, hânelerini ilk başta “*Yeni vergiler gelmiş. Herkes malının üçte birini bırakacakmış!*” (A:s.10) haberi gelince Sovyet’e açarak, sömürülme yollarını açmıştır.

Oynanan oyunun ilk parçası, kaynaşmayla sağlanmış ve bu başarıdan sonra sömürme operasyonları başlamıştır:

“Kendilerine oynanan oyunun farkında bile değillerdi. Ama yarın?...Sınıf falan farkı yoktu bu insanlar arasında. İşçi deneni hiç! O halde, yarın durumu anladıklarında, kolhoza sokulmağa zorlandıklarında olacak belliydi..” (A:s.49)

“Yeteri kadar şerbetlendi köyün..Yarın emirlerin uygulanmasına

başlanacaktır... ” (A:s.61)

Köylü işçi sınıfı gibi görülerek, tüm zorlu işlerde çalışmaya tabi tutulur, tüm geçim kaynakları, özellikle de hayvanlar toplanmaya çalışılır, her şey güçlü bir devlet içindir:

“Evlerde hayvan bakımına son verilecek, köyün dışında kış bastırmadan yeterli büyüklükte ahırlar inşa edilecek ve bütün hayvan varlığı devletleştirilecektir...” (A:s.159)

Halk her sömürülüşünde, yeni ve güzel bir hayatın başlayacağı umuduyla boyun eğer, ancak; *“Bırakın hür Dünya’yı Allah aşkına... Bizi birer kırk hayvanı sanan av köpeklerinden farksız onlar...” (A:s.143)* diyen, azınlıkta kalmış, bağımsızlıklarını hedefleyen kahramanlar tüm çabalarıyla bu boyun eğişe dur demeye çalışır fakat romanda bu çabalarına muvaffak olamazlar.

IV.3.3 Aşk

Romanda aşk temi ilk planda romanın asıl tezi değil, olay örgüsünü şekillendiren, kahramanları birleştiren yapıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Esaretin yaşandığı bir toplumda aşk, kendi tutsaklığıyla var olmaya çalışan bir fidandan farksızdır.

Eserde ön plana çıkan aşk, Elif ile Törehan arasındaki duygusal bağdır. Yazar-anlatıcı romana bu aşkla başlar. Okuyucunun ilk sayfada bir aşkla karşılaştırılması, romanın bir aşk öyküsü olduğuna dair izlenim vermiştir. Fakat, baskının henüz hissedilmediği, Sovyetin henüz varlığını hissettirmediği bir köyde yeşermeye yüz tutmuş bir aşk da tüm heyecanı ve umuduyla yaşamaktadır. Yazar, olay örgüsünü teşkil eden, esaret temi olmaması durumunda, Elif ile Törehan’ın yaşam çizgilerinin çok daha farklı olabileceğini sezdirebilmek için romanın ilk satırlarında bu aşktan bahsetmiş olabilir diyebiliriz.

Elif ile Törehan, Türk Edebiyatına has ölümsüz bir aşkla birbirine bağlanırlar. Onların kader çizgisi, Azam Hoca’dan aldıkları ders sırasında başlar:

“Yıllardır sevdâlıydılar. Azam Hoca’nın önünde dirseklerini rahleye

dayayıp Kuran'a başladıkları ilk günden beri, biri gül, diğeri diken olup tek dalda büyüye gelmişlerdi. Gönüllerine düşen o görünmez korun adını aşk koyduklarında, yüz yüze gelmeden birbirlerini görmüş, konuşmadan anlayabilmişlerdi..."

Elif, Aynı dalın büyüyen fidanları olarak gördükleri aşklarını “*Biz giydikleri Temmuz ayının güneşi, içtikleri âlemi yakan yalım olan Leylâ ile Mecnun gibiyiz..sonumuz benzemez inşâallah!*” (A:s.5) diyerek, “Leylâ ile Mecnun”un aşkına benzetmiş, bu benzetişle içinde beslediği ayrılık korkusunu hissettirmiştir. Anlatıcının Elif’e böyle bir şey söyletmesi, aşkı zor günlerin beklediğinin habercisi olmuştur. Romanın ilerleyen bölümlerinde tüm köylünün haberdar olduğu anlaşılın bu aşk, halkın dilinde söylenegelen, evlilikle sonuçlanması beklenen bir hâl almıştır. Fakat; ne zaman Sovyet köye girmiş, bu aşk da yeni gelişen olayların arasında ikinci plana atılan, sadece yüreklerde hissedilegelen bir acıya gömülmeye başlamıştır.

Törehan ile Elif, sadece Sovyet baskısıyla değil; Azam Hoca’nın da karşı duruşuyla ayrılığın ince çizgisinde gidip gelmeye başlamışlardır. Azam Hoca, halkın tepkisiz kaldığı olaylar karşısında büyük üzüntü duymuş ve Köleliğe doğru giden yeni hayattan endişe etmektedir. Yeni gelecek nesillerin de Ruslara köle olacağını düşündüğü ve bundan büyük korku duyduğu için kızının Törehanla evlenmesini engellemiş ve kızını istemeye gelen Devletbay’a: “*Köle mi yetiştirecekler Devletbay?. Senin ve benim hem de..ikimizin tohumlarından Moskofa köle ha?. Benim kızım, Rusun kölesi olan oğluna nasıl karılık yapacak ki? Senin oğlun, efendim diyeceği bu cibilliyetsizlerin elinden namusunu nasıl koruyacak ki? Biri uşak, biri cariye öyle mi? ...içine salsınlar alaflarını...Sevdâlıysalar, yeyip bitirsinler kendi kendilerini...Bu zürriyet kurusun...Kurusun da uşaksız kalsın moskofoğlu..”* (A:s.79) diyerek, endişelerini belirtmiştir.

Bu olaydan sonra görüşmeyi kesen Elifle Törehan, iki yabancı gibi, uzaktan bile olsa birbirini görememişlerdir. Kızının durumuna üzülen Azam Hoca, bir gün ikisinin evlenmesine razı gelmiş ve Devletbay’a haber salarak kızını istemesini söylemiştir. Sovyet komiser Orakov’un zorla da olsa izin verdiği düğün, Korgankışlaklıların gördüğü son büyük düğün olmuş fakat; düğünde çıkan olaylar,Rus yönetimini kızdırdığı için, Devletbay, tutuklanarak düğün iptal edilmiş,

gençler yine ayrılmak zorunda kalmışlardır. Devletbay'ın ölümü üzerine, son vasiyeti olarak, Azam Hoca ikisinin gizlice nikâhını kıyıp, Buhara'ya kaçmalarını sağlamıştır.

Aşk, zorla da olsa vuslatı yakalamıştır. Ama bu vuslat, esaret zincirlerine mahkûm ve çaresizliği her daim yakasında hissetmiştir. Açlık, sefâlet, yalnızlık içerisinde sadece sevenleri birbirine bağlayan, onların dik durmasını sağlayan bir güç olarak romanda vuku bulmuştur.

Romanda dikkati çeken diğer bir aşk, Sovyet memur Pavel'in eski karısı Adelayda ile Ahmed Velid arasındaki imkânsız aşktır. İmkânsızlığı yaratan ikisi arasındaki millet farkıdır. Ahmed Velid, Türklük için mücadele vermiş, herhangi bir yabancıya boyun eğme altına girmemek için bu yolda tüm çabasını göstermiş bir gençtir. Adelayda'nın Rus olması onun için bir yanlışlıktır. Adelayda da bu durumun farkında ve çaresizliğiyle aşkını savunmaya almıştır. Fakat; Ahmed Velid de bu aşka kayıtsız kalmaz, tüm geri çekilmelerine rağmen:

“Seni seviyorum..diye inledi kadın. Bedenini hazla delikanlıya yapıştırıyor, kıvrılıyordu. Lâkin karşısındaki, bir yapma bebeği tutar gibi soğuk ve uzaktı. Kadın bunu neden sonra fark ettiğinde gözleri yaşardı.” (A:s.199)

Adelayda'nın Türk padişahlarının yabancı bayanlarla evlenmiş olduğunun bilincinde olması, onun bu durumu savunma için kullanmasına neden olur ve Ahmed Velid de anlatıcının “...soyunun sürdürdüğü hatalardan bir yenisini mi işliyordu? Bilemedi...” (A:s.200) demesiyle, bu aşka yelken açmıştır.

Bu aşkın romandaki en önemli özelliği ezen-ezilen tarafı temsil eden milletlerden iki insanın duygusal birlikteliği olması yanında, Adelayda'nın bu aşk sayesinde Türklerden yana olup; Pavka'nın yapacağı baskını Ahmed Velid'e haber vermesini sağlamasıdır. Adelayda, Ruslarla değil Türklerle kaçarak; aşkı uğruna esaret altındaki kahraman insanların yanında olduğunu göstermiştir.

V. GURBET ÖLÜMLERİ

V.1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1982'de yazdığı beşinci romanı olan Gurbet Ölümüleri, 203 sayfa olup, 26 bölüm'den oluşmaktadır.

Roman, geçim sıkıntısıyla vatan toprağından ayrılmak zorunda kalmış Sefa adlı bir gencin Almanya'da yaşadıklarını anlatır. Eserde vatan hasretiyle yanarken, gurbette olmanın verdiği çıkmazın içine düşen Sefa'nın yanlış bir hayata kendini kaptırmasıyla içine düştüğü çaresiz durum okurlara sunulmuştur.

Aynı isimle sinemaya da uyarlanan roman, bir vatana sahip olmanın değerini, vatansız kalınca anlayan insanların, dil, inanç ve kültür birliğinin sadece kuru birer yurttaşlık bilgisi terimi olmadığını ne büyük yürek sancularıyla kavradıklarını göstermektedir.

İlk baskısı 1982 yılında Uzak yayıncılık tarafından yapılan romanla Hasan Kayıhan, 1983 yılında *Türkiye Yazarlar Birliği Yılın Romancısı Ödülü*'nü almıştır. Roman 2006 yılında Elips Kitap tarafından tekrar basılmıştır.

V.2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

V.2.1 Olay Örgüsü

26 bölümden oluşan roman Sefa'nın ve onu bulmaya çalışan Mehmet ve Ayşe'nin yaşadığı olaylardan meydana gelen "Çok zincirli olay Örgüsü"nden oluşmaktadır.

Yazar, eserinde gurbette yaşayan insanların çektiği sıkıntıları ve farklı bir kültürün altında ezilmeye mahkûm oluşlarını anlatmak istediği için romanın kurgusunu bu tezi verebilecek şekilde oluşturduğu görülür. Romanda Sefa nezdinde gurbette kimlik kaybına uğrayan insanlarla, Ayşe ve Mehmet gibi kendi değerlerini koruma mücadelesi veren insanlar anlatılmak istenmiştir.

Romanın başkahramanı Sefa, Ankara'nın Haymana kazasından Almanya'ya çalışmak için gelmiş yoksul, cahil ve saf bir Anadolu köylüsüdür.

Eşinden ve anasından ayrılarak farklı bir ülkeye gelmesi onda zamanla hasretin artmasına neden olmuştur. Yazar, Romanın ilk bölümünün başında montaj tekniğini kullanarak, onun sıla özlemini vermeye çalışmıştır.

“ Yârim İstanbul’u mesken mi tuttun, aman

Gördün güzelleri beni unuttun, aman...”²⁸

Dusseldorf’da bir Faslı arkadaşıyla beraber kalan Sefa her yabancıyla karşılaştığı Almanya gerçeği ile karşı karşıya kalır. Bu gerçek farklı yaşam biçimine ait bir kültüre intibak edememesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden psikolojik bunalıma düşer. Yazar, Sefa’nın başta Alman kültürüne karşı dirençli olduğunu göstermek istemiştir. Fakat Sefa’nın çaresizliğe düşmesi karşısında onu yönlendirebilecek insanların da nasıl olduğu önemli olmuştur. Yazar, vermek istediği tezin doğrultusunda onun yanlış bir kişi tarafından yönlendirilmesini sağlar. Bu kişi Faslı arkadaşı Necip’tir. Necip, ona bu hayatın şartlarına uygun yaşarsa mutlu olabileceğini söyler ve onu Cezayirli birinin Lokaline götürür. Yazar’ın şahıs kadrosunda Fas ve Cezayir gibi bir zamanlar Osmanlı’nın himayesinde yaşamış milletlerden kişilere yer vermesi, onun farklı bir amaç içinde olduğunu göstermektedir. Bu insanların yabancı bir şehirde bir Türk’e bakışlarını verme gayretinde olduğu verilen diyaloglarla anlaşılmaktadır. Sefa, Cezayirlinin kendisine neden soğuk davrandığını, Cezayirlinin *“Bizim babalarımız... Hepsi... Osmanlı’ydi. Türk’ten fazla Türk’tü. Osmanlı yıkıldı. Osmanlı’yı biz değil, Türkler yıktı. Osmanlı öldü. Osmanlı’nın ölümüne biz ağladık. Türklerin kanı bile kıpırdamadı. Padişahu, Osmanlı’nın çoluğunu, çocuğunu dışarı attınız. Hem de Fransa’ya..” (G:s.26)* diye, yaptığı konuşmadan anlayabilmiştir. Buradan bu insanların şimdiki hâllerinin sebebini Türklere bağladıkları ve Gurbette onlara pek yakın davranmadıkları anlaşılır.

Faslı Necip’in tavsiyelerine uyan Sefa, Almanya’nın hayat şartlarına uyararak yaşamaya karar verir. O da eğlence yerlerine gitmeye, Alman kadınlarıyla arkadaşlık kurmaya çalışır. Bunun için dans derslerine bile gitmeye başlar. O kadar para harcamasına rağmen bir türlü hiçbir kadın onunla arkadaş olmaya yanaşmaz. Ona

²⁸ Hasan Kayhan, *Gurbet Ölümleri*, Elips Kitap, Ank.2006, s.5

göre bunun sebebi onun Türk olmasıdır. Yazar, Almanların Türklere bakışını ve onlara karşı soğuk davrandığını bu şekilde belirtmiş olur.

Sefa'nın hayatını iyice düğümleyebilmesi için daha fazla etkiye ihtiyacı vardır. Romanda bu da Sevim sayesinde gerçekleşir. Bir iş için gittiği Almanya'daki Türk konsoloslukunda tanıştığı Sevim ona yardımcı olmak bahanesiyle arkadaşlık teklif eder. Sefa da üniversiteli bir kızdan böyle bir teklifin gelmesini kendisi için büyük bir şeref olduğunu düşünüp onunla görüşmeye başlar. Sevim, oradaki devrimci gençlerin başıdır. Onlar arasındaki anlaşmaları çözebilecek kadar otorite sahibidir. Yazar'ın Sefa'nın yanlış yollara sürüklenmesi için ahlâk değerlerini hiçe sayan bir kızı romana dâhil etmesi, gurbette değerlerini yitirmiş insanların da büyük tehlike oluşturduğunu belirtmek içindir.

Türklük kavramını vurgulayarak Türk gençlerini yanına çekmeyi başarmış bu kız Sefa'yı da etkiler ve Sefa'dan türlü bahanelerle para istemeye başlar. Sefa, kendisine uyarı niteliği taşıyan durumlarla karşılaşsa bile bataklığa düşmeye devam eder. Sevim'in kendisi için büyük bir şans olduğunu düşündüğü için onun parasını yemesini hoş karşılamaktadır.

Hayatındaki birçok şeyi –özellikle anasını ve karısını- unutmaya ve önemsememeye başlar. Annesinin yolladığı mektupların hiçbirini okumaz. Yazar-anlatıcı, Anadolu'da onun acısını taşıyan insanları da anlatarak, bu durumu olay örgüsü içerisinde okura sunmaya çalışır. Anası Balım Ana ve eşi Kezban Gelin Zamanla ümitsizliğe düşerler ve anası ona “-*Gelmesin hem de! Salları gelsin de kendisi gelmesin! Gelmesin! ...*” (G:s.70) diye beddualar etmeye başlar.

Sefa, hızlı bohem hayatına alışır, Sevim'den öğrendiği kadarıyla eşitlik kavramını savunmaya başlar. İş yerinde yapılan ayrımcılığa karşı gelir başındaki kişilerle tartışmalara girer. Bu onun aynı zamanda yanlış ideolojilerinin kurbanı olmaya mahkûm olduğunu gösterir.

Bir gün çok içip komaya girer ve bir hastaneye kaldırılır. Burada gördüğü ilgi onu büyüler ve özellikle Monika adlı bir hemşirenin anaç ilgisi karşısında kendisini çok şanslı hisseder. Monika'ya şımararak, kendi hakkında uydurduğu hayat hikâyeleri anlatmaya başlar. Afrika'ya kaçan orda köle hayatı yaşayan bir zenci

olduğunu anlatarak Monika'nın ilgisini devam ettirir. Bir süre sonra Monika ondan bıkararak onu kovar. Sefa'nın yalnızlık içerisinde, bir Alman'dan böylesine sıcak bir ilgi görmesinden dolayı yalanlara başvurduğu görülmektedir.

Sefa Necip'in yanına döner. Necip uzun süredir biriken borçlarından dolayı Sefa'ya sinir olmaktadır. Sefa'dan paralarını ister ama Sefa bunu umursamaz. Tekrar Monika'ya dönme çabalarında bulunur fakat başarılı olmaz.

Çareyi tekrar Sevim'e dönmekte bulan Sefa, Sevim'in isteğiyle onunla ev tutup birlikte yaşamaya karar verir. Sevim'in ona bulduğu kaçakçılığa dayanan bir işte çalışmaya başlar. Hayatını iyice kötü işlere bulaştırmış olan Sefa'nın gerçeklerle yüzleşmesi, hatalarını anlayabilmesi için onu kendine getirebilecek bir olayla karşılaşması gerekmektedir. Bu da yine Sevim'in onu aldatmasıyla gerçekleşir. Sefa, Sevim'in kendi yatağında bir başkasıyla yattığını görünce onu terk eder. Yaşadığı hayal kırıklığı onun bir birahane'de annesini hatırlamasını sağlar. Ödeyeceği bedel bitmeyen Sefa, Oradan ayrılırken uğradığı bir trafik kazası sonucu kolunu kaybeder. Bu durum onun yabancı bir memlekette artık yaşayamaması demektir ve onun için en büyük cezadır. Yabancılar Dairesi'nden çağırılınca her şeyin farkına varır. Onun çaresizliği yazar-anlatıcı tarafından *"Yabancılar Dairesi'nin merdivenlerini kim bilir kaçınıcı defa inip çıktı. Lakin merdivenin son basamağından geri döndü hep. Bir türlü cesaretini toplayıp içeriye giremiyordu. Ama mecburdu. Mademki çağırılmışlardı, karşılıklarına çıkmaya mecburdu. Son bir gayretle yeniden tırmandı. Yüreği titriyordu; yüreği ile birlikte bütün bedeni. En çok da dirseği..."* (G:s.192) şeklinde anlatılmış, Sefa, burada sakatlığı sebebiyle oturma izni kaldırıldığını öğrenmiştir.

Sefa, roman sonunda yaptıklarının bedelini öder. Açlık ve sefalet içerisinde kaçak bir şekilde yaşamaya çalışır. Yakalandığı sırada sınır dışı edileceğini bildiği için kaçmaya devam eder fakat bir gün Ren Nehri'nde onu bulurlar. Sefa *"Beni gördüler işte. Anama yollayacaklar beni. Kesik kolumla hem de. Karıma yollayacaklar. Kesik kolumla. İnsanlar acıyacak bana! Karım acıyacak. Görmemeliler beni; açlığımı, çolaklığımı, günahlarımı..."* (G:s.202) diyerek, kendisini Ren nehrine atarak ölür. Ren'in romanda Türkler için gaddarlığı simgelediği görülür. Yazar da bu amaçla Sefa'nın ceza mekânı olarak burayı seçmiştir.

Romanda Almanya’da kendi benliğini kaybetmeyen Ayşe ve Mehmet adlı iki genç de vardır. Bunlar yazarın ideal kişileri olarak romanda yerlerini almışlardır. Üniversite öğrencisi Ayşe adlı genç Necip’ten Sefa’nın kaybolduğunu öğrenince Mehmetle birlikte ona yardım etmeye karar verir. Sefayla bağlantılı her yere gidip, onu tanıyan insanlarla konuşmaya başlarlar. Bu sırada Cezayirinin lokalinde eskiden Türkiye’de yaşamış bir Alman Profesörü ile tanışır. Ayşe Türklük hakkında söyledikleriyle bu adamı etkiler ve bu konuda ara sırada konuşmaya devam ederler. Bu kişiler vasıtasıyla yazar, Türk ve Dünya kamuoyundaki Türkler hakkındaki düşüncelerin neler olduğunu tarihi gerçekler ışığında okuruna vermek, Avrupa’daki Türklerin benliklerini korumak adına neler yapabileceğini göstermek istemiştir.

Roman boyunca Mehmet ve Ayşe, Sefa’yı bulamaz ama Sefa’nın hemşerisi olan bir adamın karısı sayesinde birbirlerine âşık olduğunu anlarlar ve evlenmeye karar verirler.

Roman, Philip Stevick’in, Norman Freidman’ın *“Romanda Yapı Şekilleri”* tasnifini verdiği makalesine göre , *“Trajik yapı tipleri”*²⁹ ne dâhil edilebilir. Sefa saf yüreğiyle kopup geldiği gurbette vatan hasretiyle yanıp tutuşmaktadır. Her okuyucunun sevebileceği bir yüreğe sahiptir. İçine düştüğü yalnızlık sonucu karşılaştığı insanlar onu yanlış bir yola sevk eder ve kendisi de bilinçli olarak bu yolda ilerlemeye başlar. Romanda onun çoğu kez umursamaz tavrıyla bilinçlenmemesinden dolayı trajik bir sona gittiğini görürüz. Olay örgüsü bu itibari âlemde, gerçek hayatta da yaşanan bu gibi olayların olduğu gibi kurgulanmış ve Sefa kendisinin de sebep olduğu bir trajik sonla cezalandırılmıştır.

V.2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Romandaki olaylar, Hâkim bakış açısına sahip yazar-anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Bu sayede Almanya’da Türklerin yaşadığı yerler, Ren Nehri, Sefa’nın memleketi olan Yassıkaya dikkatlere sunulduğu gibi bu mekânlarda yaşayan kişilerin birbirleriyle ilişkileri ve meydana gelen olaylar ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Romanda Sefa’nın Almanya’ya geldikten sonra, yabancı bir kültüre adapte olamamasının verdiği sıkıntılar; Necip’in Sefa’ya alıştırdığı yeni hayat; Sefa’nın

Sevim’le tanıştıktan sonra değerlerini iyice kaybetmesi; Sevim’in kendini aldattığını öğrenince yaptığı her şeyden pişman olması; Ayşe ve Mehmet’in Sefa’yı aramaya başladıktan sonra karşılaştıkları olaylar ve birbirlerine âşık olması; Kahramanların iç dünyaları ev niyetleri gibi unsurlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Yazar, amacını en iyi şekilde ortaya koyabilmek ve romanda çatışmanın oluşabilmesi için romanda farklı bakış açılarına sahip kahramanlara yer vermiştir. Sefa gibi, cahil ve saf niyetli birinin karşısına Ayşe gibi öz değerlerine sahip çıkan birini çıkardığı gibi, Sevim gibi menfaatini her şeyin üstünde tutan değerlerini yitirmiş birini de çıkarmıştır. Kahramanların bakış açıları, görüşleri diyaloglarla, şahısların gösterdikleri davranışlarla ve yazar-anlatıcı tarafından okura aktarılır.

Hâkim bakış açısıyla yazar-anlatıcı Sefa’nın konsoloslukta kavga etmesinden sonra onu tebrik için yanına gelen Sevim’in uyanık olduğunu “ *Tilki, karganın ağzından peyniri sesinin güzelliğini överek kapmış. Kaşın, gözün, rengin dememiş de sesin demiş....Sefa’cık nasıl sevinmesindi koskaca bir üniversitelinin bu candan metih sesini işitmekten? Ad, soyad, yer, yurt, memleket... Hayret! Kız candan davranıyor ki, ne candan!*” (G:s.35)diyerek belirtmiş ve Sevim’in ve ileride gösterebileceği davranışların neler olabileceğini okuruna sezdirmeye çalışmıştır.

Romanda okuyucuda boşluk kalmaması için yazar-anlatıcı araya girerek açıklamalarda bulunur. Bir insanın iç dünyasında yaşattığı her şey onun tarafından bilinir. Sefa’nın kaybolması üzerine onu arama telaşına düşen Ayşe’nin konsoloslukta tartışması sonucu üzülmesinin nedenini de yine anlatıcıdan öğreniriz:

“ *Oysa ne ümitlerle gitmişti konsolosluğa. Gerekirse bizzat başkonsolosla konuşacaktı. Hem öyle bir konuşacaktı ki, dinleyenler dayanamayıp kendisiyle beraber ağlayacaklardı. Sonra Balım Ana’nın Sefa’ya yazdığı mektubu okuyacaktı. Herkes bir kere daha ağlayacaktı. Görevlisi, görevsizi, amiri, memuru kollarını sıvayacaktı sonra. İlanlar verilecek, anonslar edilecek... Yere girdiyse yerden, göğe ağdıysa gökten sağılıp çıkarılacaktı Sefa. Çıkarılacaktı ve Ayşe’nin karşısına dikilecekti. Gerisi kolaydı zaten. Eğer ki o kadının oğlu ise, eğer ki damarındaki kan*

²⁹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. Yay., Ank.1988, s.148

sonradan değiştirilmediyse; kolaydı gerisi.” (G:s.104)

Romanda anlatıcının kişiler arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da roman’a yansıdığını görürüz. Yazar-anlatıcı, tarafını tuttuğu kişileri olumlu ifadelerle, kötü kişileri ise en olumsuz ifadelerle tanıtmıştır. Kezban Gelin’i “*tut ki menevşedir, çiğdemdir, sümbüldür. El söyler de dil söylemez. Dumansız ocaklar gibi hasrete gönül çaldırıp erimektedir menevşe ne, çiğdem ne, sümbül ne? ...*” (G:s.40) diye onun değerini ve acınacak hâlini ifade eden sözcüklerle anlatırken; hasım güç olan Sevim’in iyi bir karakterde olmadığını “*Sevim günaha soyunmuş bir cin kız edasıyla içki getirdi..*” (G:s.62) diyerek, günah ve cin gibi olumsuz ifadelerle belirtmiştir.

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının özellikle geriye dönüş tekniğini kullanarak, geçmişte yaşanan olayları, bizzat olayları yaşayan kişiye anlattığı görülür. İhtiyar Alman’ın geçmişte Türkiye’de yaşadığını “*Babam İkinci Dragon Süvari Alayı’nda subaydı. İlk Dünya harbinden evvel Türkiye’ye gönderildi. Osmanlı ordusunun topçu sınıfını islah edecekti. Süvari subayı ve topçuluk... Birbirinden ne kadar farklı iki şey! Bunu şimdiye kadar hiç düşünmemiştim...*” (G:s.135) demesiyle öğreniriz. Böylece romanda, roman kişilerinin etrafında gelişen olaylar, bizzat olayları yaşayan kişilere anlattırılarak okuyucuda gerçeklik hissi uyandırılmıştır.

Romanda yer yer yapılan montaj tekniği ile kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları elde etmiş oluruz. Gerçek hayattan alınmış şiir, Türkü... vb. sözler, romana bu sayede gerçeklik katmış olur. Sefa’nın romanın başında sürekli “*Allı turnam bizim ele varırsan...*” (G:s.13) gibi, sıla özlemi içeren türküler söylediğini görürüz. Bu türküler sayesinde onun halk kültüründen etkilendiğini ve sıkıntılarını bu şekilde ifade ettiğini anlarız.

V.2.3 Zaman

Romanda ferdî zamanla sosyal zaman iç içe verilerek, sosyal zamanın insanlar üzerindeki etkisi gözler önün serilmeye çalışılır.

Yazarın 1982 yılında yazdığı roman’ın vaka zamanı da tahmini bu yıllara

aittir. Türklerin Almanya'ya işçi olarak gitmesiyle başlayan gurbet süreci, yıllarca sürmüştü; geçim derdindeki birçok Türk, Almanya'ya gitmeye mecbur kalmıştır. Alman kültürünün etkisiyle verilen kültürü koruma mücadelesi, bazen yenilgi bazen zaferle sonuçlanmıştır. Romanda Sefa başta olmak üzere kahramanların, devrin koşullarının ağırlığı altında çaresizliğe düşmesi ekseninde zamanın ferdi bir boyut kazandığı; zamanı buldukları koşullar çerçevesinde anlamlandırdıkları görülür. Yani karşılaşılan ağır koşullara bağlı olarak zamanın kahramanları umutsuzluğa, çatışmaya sürüklediği görülür. Sefa'nın, yabancı bir kültüre adapte olamamanın sıkıntısı ve memleketine duyduğu özlemle çatışmalara düştüğü görülür. Çektiği sıkıntılar karşısında isyan eden Sefa "*Anam! Ak saçının kınasına kurban olduğum anam! Beni doğurup toprak beşiklerde beledin, sağolasın! Sağolasın da adımı neden Sefa koydun? Cefa dururken aklına nerden düştü bu?*" (G:s.6) diyerek, çaresizliğini ve düştüğü çıkmaz hâli belirtmiştir.

Ferdî zamanın, bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde gösteren zaman olduğu gerçeğinden hareketle, Sefa'yı zaman içerisinde üç değişik oluşum içerisinde görürüz. Romanın başında zamanın Sefa için geçmek bilmeyen günleri simgelediğini anlarız. Yazar-anlatıcı, "*Oysa zaman Sefa'nın yüreğindedir! Kalbinin küpürtüsünde işler saatin akrebi ve yelkovanı. Askerlikte tezkere bekleyen o kör olası sabır, bu soğuk Cermen diyarında da yıllar evveli kınalanmış bir umuda ah eder: seneye...seneye....seneye...Ah o seneler!*" (G:s.5) diyerek, zamanın sabırla geçmesi beklenen günleri belirttiğini görürüz. Bu Sefa'nın yalnızlıkla boğuşup, vatanına gitmeyi beklediği zamanlardır. Necip'in Sefa'yı eğlence hayatına alıştırmamasıyla zaman, Sefa için boş vermişliğin göstergesi olur. Nasıl geçtiği önemli olmayan ve su gibi Sefa'nın hayatında gelip geçen bir unsur hâlini alır. Romanın sonunda tükenmişliğin çağrıştıracısı olarak karşımıza çıkar. Her şeyden pişman olmuş, zavallı bir insanın hayatının nasıl geçerse geçsin çoktan bittiğini, yok olduğunu gösterir.

Yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile kaleme alınan roman, "olay örgüsü-zaman ilişkisi" bakımından kronolojik bir özellik taşımakla beraber yer yer geriye dönüş tekniğiyle geçmişe gidildiği, geçmişin dikkate sunulmasıyla birlikte geçmişin hâl'e taşındığı görülür. İhtiyar Alman'ın geçmişe dönüp Osmanlıların son

zamanında Türkiye’de yaşadıklarını anlatması, Sefa’nın hemşerilerinin Almanya’ya ilk geldikleri zaman yaşadıklarını anlatması, Necip’in Ayşe ile Mehmet’e Sefa’ya yaptığı iyilikleri anlatması... vb. örnek olarak verilebilir. Bu sayede geçmiş dikkatlere sunularak okuyucudaki vaka boşlukları tamamlanmış ve tarihi bazı gerçekler de gözler önüne serilmiştir.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olguların, “ *Akşam karanlığı hafiften çöküyordu...* ” (G:s.54), “ *Bir hafta geçmeden Sefa kendini toparlamıştı.* ” (G:s.74) , “ *Günlerden bir gün sabah ezanına uyanan Balım Ana, Kezban Gelin’i ayakta görünce sevinçten öleyazdı.* ” (G:s.143) gibi belli bir zamanda ifade edilerek, yaşanılanların bir gerçeğe bağlandığı görülür.

V.2.4 Mekân

V.2.4.1 Sefa’nın Evi

Gurbet Ölümleri’nde mekânlar; yazarın amacı, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi çerçevesinde işlevsel bir unsura sahiptir.

Sefa’nın evi onun iç dünyasını ortaya çıkaran bir yansıtma işlevine sahiptir. Sefa, tüm hasreti ve tüm acılarıyla bu evde kendini bulur. Tüm gurbetçilerin evinin çektiği ıstıraplarla dolu olan bu ev, Almanların her gün şikâyetlerine maruz kalır. Yazar-anlatıcı bu durumu, Sefa’nın duygularını yansıtarak şu şekilde verir:

“*Söyleyemezsin ki kardeşim; el kulakta sesini göğe salıveremezsin ki çat kapı ‘ Zefa, bitte ruhe!’ Selamını almak için üşenen Alman komşun, içinde kabaran hasret ateşine bir kova su dökmek için bütün çenebazlığı ile kapını yumruklar ‘ Kendine bir saat almalısın Zefa! Yirmi ikiyi geçeli nice oldu, farkında değil misin arkadaş? Ben uyumak zorundayım, anlıyor musun?’ Ne desin Sefa? ‘ Ah öyle mi? Özür dilerim! Düşünemedim... ’* ” (G:s.5)

Bu durum yazar tarafından Almanlara karşı yapılan bir eleştiridir aslında. Sefa’ya hal-hatır sormak akıllarına bile gelmeyen bu insanların, tüm bencillikleriyle sadece kendi rahatlarını düşünerek, başkasının sorunlarını umursamadıkları vurgulanmak istenir. Anadolu’dan kopup gelmiş, “komşu komşunun külüne

muhtaçtır.” anlayışıyla yetişen insanların bu gibi durumlarla karşılaşınca çıkmazlara düşmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu da Gurbette yaşayan insanların her an vatan hasretiyle dolu yaşamasına yol açmaktadır.

Sefa’ya kapısına astığı çul, köyünü anımsatır. Sefa, evinin her köşesine sığdırdığı özlemiyle bunalıma girerken, farklı bir hayata adım atmasıyla burayı da terk etme ihtiyacı hisseder. Bu bir nevi kaçıştır. Roman sonunda Sefa gibi bu ev de artık sıla hasretini bile hissetmeyi kendine layık görmeyen çaresiz bir insanı yansıtır bize. Yazar-anlatıcı son günlerini yaşayan, sakat kalmış, parasız bir insanın psikolojisini, “*Günlerce odasından çıkmadı. Sadece akşam karanlığında, o da köşedeki büfeden peynir, ekmek ve sigara almak için ayrılıyordu. Birkaç gün idare edecek kadar parası kalmıştı. ..*” (G:s.192) diye anlatarak, onun bu evi bir sığınak olarak gördüğünü ifade etmiştir.

V.2.4.2 Cezayirli’nin Lokali

Bu mekân Necip’in Sefa’yı kendine yeni bir hayat kurması gerektiğini söyleyip, eğlence hayatıyla tanıştırdığı yer olarak karşımıza çıkar. Sefa’yı değiştirme işlevine sahiptir. Osmanlı esintileri ve Arap motifleriyle donanmış lokal, bu özelliğiyle diğer mekânlardan farklı olduğu için insanları kendine yaklaştırma özelliğine sahiptir. Yazar-anlatıcı burayı tanıtarak buradaki insanları, buradaki insanların birbiriyle olan ilişkilerini, mekânın sanatsal işlevini okura vermeye çalışmıştır:

“Lokalin sahibi bir Cezayirliydi. Müşterileri daha çok almandı. Duvarlar baştanbaşa çöl manzaralarıyla doluydu. Duvarın birinde ise büyük Süleymaniye’nin kocaman bir fotoğrafı asılıydı. Altında ise onu Cezayir’ e mal eden bir yazı. ..” (G:s.22)

Sefa’nın ilk eğlence gecesinin gösterme metoduyla sunulması, Necip’in Sefa’yı alıştırmak istediği hayatı sergilemektedir. Burada tüm acemiliğine rağmen Sefa, kendinden geçmiş ve yavaş yavaş bu hayata alışacağıнын sinyallerini vermiştir:

“Önceleri ağır ağır, giderek peş peşe yuvarlanan şarap kadehleri, çulgın bir Arap müziği ve Necip’in kaşla göz arasında masaya topladığı kadınların ağır esans

kokuları Sefa'nın mayhoş bir neşeyle kendinden geçmesine yetti.Sefa memlekette bir kahvehanedeymişçesine rahatladı....” (G:s.23)

Bu mekânın ayrı bir özelliği, tarihle ilgili mevzuların konuşulduğu yer olmasıdır. Sefa, ilk geldiği gece Osmanlının kendilerine sahip çıkmadığını düşünen Lokalin Cezayirli sahibiyile tartışmaya girmiştir. Sefa'yı aramaya çalışan Ayşe ve Mehmet de burada Alman Profesörle Türklük ve Osmanlılık üzerine konuşmuşlardır.

V.2.4.3 Konsolosluk

Konsolosluk romanda gurbettekileri bir iş üzerine bir araya getiren bir işleve sahip olmakla beraber, romanın genelinde sahipsizliğin göstergesi olmuştur. Kendi yurttaşlarına sahip çıkamayan bir devlet anlayışı, eleştirel bir dille gerek kahramanlar tarafından gerekse yazar-anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Sefa'nın kaybolması üzerine Konsolosluğa giden Ayşe ve Mehmet, *“Sefa'nın durumunu anlatacaklardı, yardım isteyeceklerdi. ‘ Ben dedektif değilim, diplomatım.’ demişti karşılıklarına çıkan adam. Kısadan savmıştı yani...” (G:s.155)*

Bu durum kahramanlarda hayal kırıklığına yol açarak, onların kendilerini bu topraklarda öksüz gibi hissetmesine yol açmış; kendi devletlerinin onlara sahip çıkamayışı diplomasinin içler acısı hâlinin eleştirisi olmuştur.

Konsolosluk Sefa için ayrı bir anlam taşır Romanda. Sefa'nın onu felakete sürükleyen hasım gücü Sevimle karşılaştığı yerdir. Yazar-anlatıcı, Sefa konsolosluğa ilk gittiği zaman sonradan başına gelecek tehlikeleri ve Sefa'nın duyacağı pişmanlığı önceden *“ Konsolosluğa gitmişti. İleride bugünleri düşündükçe aklına hep o konsolosluk gelecek ve ‘ Keşke gitmez olaydım.’ diyecekti. Ama gitmişti. Gitmişti ve daha dış kapıda, asker ocağında görmediği bir sertlikle karşılaşmıştı. Binbir zorlukla kapı görevlilerinden yakasını sıyrıp memurların yanına ulaşınca, hareketler daha da artmıştı. Sabır derya deniz değildir ki, hem Sefa koyun başlılıktan çoktan sıyrılmıştır. Gene de alttan almak için dişlerini sıkıp burnundan soluyordu...” (G:s.34)* diyerek, okuyucularına aktarmıştır. Mekânın anlatımında kullanılan ifadeler ve kahramanların burada karşılaştığı kötü muamele, konsolosluğun okurlar gözünde iyi görülmemesine yol açmıştır.

V.2.4.4 Dusseldorf

Bu şehir yoğun ve birbirinden kopuk insan hayatını simgelerken, romanda Ren nehriyle önplana çıkmıştır. Tüm gurbet romanlarında Türk kahramanları çatışmaya sürükleyen bir hasım güç özelliği gösterir. “ ... ‘Vater Rhein!’ Böyle diyorlardı Alamanlar. Baba Ren!. Doğruydu. Bir baba gibi rızık taşıyordu bu nehir. Gemiler gidip, gemiler geliyorlardı üzerinden...”Baba sıfatıyla anılması, onun koruyucu, sevecen bir baba gibi insanları sardığı için verilmemiştir şüphesiz. Ren nehri benzetmelerle, betimlemelerle acımasız bir “mafya baba”sını çağırır.

Gurbetteki insan için Baba Ren’de “*Ne Sakarya’nın çilesi, ne Kızılırmak’ın öfkesi ne de Fırat’ın deliliği...*” ne de sahiplenişi vardır. Kişileştirilerek anlatılan Ren nehri, kendi bünyesinde taşıdığı medeniyet kadar sert ve kuralcıdır. Acıma duygusu yoktur.

Mehmet ve Ayşe’nin nehri seyrederken düştüğü yalnızlık duygusu karşısında, yazar- anlatıcı tüm gurbettekilerin sahipsizliğini, çaresizliğini Ren Nehri’nin korkunçluğuyla okuyuculara aktarılır:

“İsimsiz mezar!...Doğruydu hasretin kavurduğu, çaresizliğin bunalttığı insanlar, Ren’e koşardı oldum olası. Mehmet bile, o bile kaç kere soluk soluğa köprülere seğirtmişti. Lakin alnı turnaların yaptığı işe hayrı yoktu Ren’in. Ne söylenen türkülere beste olurdu ne de alkış tutardı. Köpüksüz, dertsiz, eyvallahsız akar dururdu böyle. Bir parça umut, bir nebze teselli, bir dirhem sevgi arayan Sakarya’nın, Kızılırmak’ın, Fırat’ın çocuklarına hiç mi hiç tanış çıkmazdı. Niceleri yüz geri olmuş dönmüşlerdi bu kıyılardan. Sefahate, çirfeke, karanlılara koşmuşlardı hep. Sonra bir gün kendilerinden utanır olunca, bu kere kendi pisliğini temizlemek için tekrar gelmişlerdi. çoklarına hiç mi hiç tanış çıkmazdı. Niceleri yüz geri olmuş dönmüşlerdi bu kıyılardan. Sefahate, çirfeke, karanlılara koşmuşlardı hep. Sonra bir gün kendilerinden utanır olunca, bu kere kendi pisliğini temizlemek için tekrar gelmişlerdi. Âdeta ondan intikam almak istercesine, onu boğmak istercesine atılmışlardı üzerine. Lakin Ren, ne çilelerini bölüşecek Sakarya idi, ne de utancından parça parça olacak Kızılırmak ne de Allah’a uzanan Fırat’tı! Ren, şekilsizdi, cıvıktı, yumuşaktı. Nicelerinin, nice nicelerinin kara gözleri kapanmıştı bu sulara.

Gariplerin,terk edilmişlerin ,özünden koparılmışların mezarıydı Ren.Herkes biliyordu bunu..” (G:s.152–153)

Bu gaddar mekân, romanın trajik sonunun hazırlandığı son noktayı oluşturmuştur. Çaresiz, Pişman, zavallı Sefa utanç duyduğu halinden dolayı, memlekete gitmemek için kendini bu nehrin kollarına atar:

“Kesik kolu gene sızladı Sefa'nın. Polislerden birinin eli bedenine dokunmak üzereydi. Başka bir şey düşünmedi Sefa. Sağlam elini kalasa dayadı, gövdesini kolsuz tarafına doğru itti. Ne çığlık attı ne de bir şey dedi. Sessizce boşluğa yuvarlandı. Sadece gövdesi suya çarpınca tok, boğuk, kısa bir ses duyuldu. Sular, Ren'in bulanık, yağlı, kara suları âdeta aralandı ve sonra payını almış sırtlan ağzı gibi tekrar kapandı. Ve ren nice gövdeler gibi, bu çolak gövdeyi de kimselere göstermedi bir daha.” (G:s.203)

V.2.4.5 Anadolu(Yassıkaya)

Gurbettekiler için memleket adı üstünde “Ana”dır. Bağrı yanık, vefalı, samimi insanların diyarındır. Sadece kendi sorunuyla dertlenen değil, herkesin derdini yüreciğinde hissededen insanlar yaşar orda. Taşı, toprağı da kendi gibidir. Dertleştiği, mutluluğunu paylaştığı bir doğa vardır orada. Yazar- anlatıcı benzetmelerle tüm duygularda karşılık bulan Anadolu’yu şu şekilde anlatır:

“Anadolu dediğin baştan ayağa yürektir; yürek yani sevda, yani hasret. Bozkırları çoraksa teperli bulutlu, vadileri dumansa asırlardır bir tükenmez hasreti kader tutmasındandır bu! Anadolu toprağı Türklerin dilinde sıcak bir vuslata isim olmuştur. Ayrılık ateşine artık bir kere çatan toprakla dertleşir, toprakla halleşir. Umut, kızgın güneşi perdeleyen buluttur; haber dediğin dualarla beklenen bereket. Uskutundan yağıverirse dağı taşı çiğdem, mor menekşe, akça sümbül kaplayacak; al yazmalı taze gelinin başında, ak pürçekli yeni yetmenin döşünde arlı bir sevdaya delil olup taşınacak demektir.”

Sefa'nın anasının, karısının yaşadığı Yassıkaya, doğa betimlemeleriyle bu insancıkların ayrılık acısını, içlerindeki yaranın derinliğini anlatır bizlere:

“Gelgelelim Yassıkaya'ya düzlüğünün sarı sığacı kıştan, bahardan ömür

çalan bir derebeyidir; geldim gitmem deyu tutturur ki kara toprak ıstıraptan oyuk oyuk oyulur. Ne çiğdemde renk kalır, ne menevşede. Sümbülse ayrılığın tuzağına düşmüş taze gelin gibi boynunu büker, kurur gider.” (G:s.40)

V.2.5 Şahıs Kadrosu

V.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Sefa

Eserde yazarın tezini verebilmesi için entrik kurgunun oluşmasını sağlayan tematik güç Sefa romanın başkahramanı olarak karşımıza çıkar. Anadolu’dan çalışmak için Almanya’ya gelmiş bir Türk işçisidir. Uzun süre Almanya’ya alışamaz ve memleket hasretiyle yanmaya başlar. Bunu “*Yarım İstanbul’u mesken mi tuttun, aman/Gördün güzelleri beni unuttun aman...*” gibi türkülerle dile getirir.

Zamanla geçmek bilmeyen seneler, onun için kâbusa dönüşür. Yazar-anlatıcı onun bu durumunu, “*Yayla çiçeği işlemeli heybenin kapı ardına asıldığı günden beri saat saat, dakika dakika sayıklanan seneler! Sefa olsa olsa kırk yılında başında, işte böyle bir türkü çığırımı zaman içinde unutmaya çalışır seneleri...*” (G:s.5) diye okura anlatmaya çalışır.

Burada en sık dertleştiği kişi Necip’tir. Onunla Osmanlılık bağından dolayı iyi anlaşır. Osmanlılığıyla övünüp duran Sefa, Osmanlı’ya laf atanlara savunmalarda bulunur. Necip, onu içindeki bunalımdan kurtarmak için yanlış bir yola sürükler. Sefa, eğlenceye, kadına dayalı yeni bir hayat şekli benimser. Memleketlileri onu uyarsa da kimseye kulak asmaz.

“*Sefa yeni girdiği yolda baş döndürücü bir hızla ilerliyordu. Necip kendisini birkaç kez ikaz etmişti. Bu kadarı fazla idi. Bütün parasını çarçur ediyordu. Alkolik olup çıkardı sonunda. Bu, eski halinden daha beterdi. Lakin, Sefa’nın kulak astığı yoktu bu sözlere..” (G:s.31)*

Konsoloslukta karşılaştığı Sevim, onun hayatını daha da çıkmaza sokar. Sevim’e sıcak davranmışlarından dolayı para yedirmeye başlar. İçki komasına girdiği bir gece hastaneye kaldırılır, burada tanıdığı kendisine sıcak davranan Monika’nın

yakasını daha sonra da bırakmaz. Onun dikkatini çekebilmek için, Afrikalı olduğu yalanını uydurur fakat bir gün Monika ondan sıkılır ve onu kovar. Çareyi Necip'e gitmekte bulur. Necip, borçlarını istediği zaman onu tersler ve *“Benim Osmanlı dedem hani az mı bakmış senin dedelerine?! Parasız ekmek vermiş ulan! Kendin söylemedin mi bunu? Memleketindeki köprüleri, yolları benim Osmanlı dedem yapmamış mı? Verdiniz mi onların karşılığını? Kovdunuz ulan, dedemi kovdunuz oralardan. Defol git şimdi! Seni de ben kovuyorum.”* (G:s.147) diyerek, Osmanlı'ya borçları olduğu için kendisinin Necip'e bir borcu olmadığını söyler.

Sevimle birlikte yaşamaya başlayınca, Sevim'in onu aldatması üzerine onun nasıl biri olduğunu öğrenir. Başına gelen bir kaza sonucu çolak kalır ve bu onun hayata küsmesine neden olur.

“Kimseden yardım beklemiyordu. Kendisine acınsın istemiyordu. Düşünüyordu sadece. Ömrünün her anını, her saniyesini, kesiksiz bir çizgi gibi düşünüyordu. Ve başka bir şey istemiyordu..” (G:s.192)

İçinde yaşadığı çıkmaz onu ölüme sürükler, Ren nehrine vücudunu teslim eder. Sefa, gurbette yaşamaya mahkûm olmuş birçok insanı temsil etmektedir. Saflığı ve cahilliğiyle temiz Anadolu köylüsü bu gencin, büyük ve yabancı bir kültür karşısında çaresiz kalması doğaldır. Onun en büyük talihsizliği yanlış insanlarla arkadaşlık kurmasıdır. Yapısı gereği tüm saflığıyla her şeye kanabilecek bir durumda olması, onun kötü insanların mağduru olmasına sebebiyet vermiştir. Sefa'nın sağlam bir kişiliği olmaması ve Türk-İslâm dinamiklerini kendisine yaşam biçimi yapmayışının da bu durumlara düşmesinde etkisi olmuştur.

V.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Sevim

Gurbet Ölümleri'nde hasım gücü temsil eden kişi Sevim'dir. Sevim menfaatçi, yozlaşmış, gayri ahlâki davranışları ve savunduğu yanlış ideolojisiyle Sefa'nın yanlış yola sapmasına yol açmış ve onun parasını kullanarak onu hem maddi hem manevi anlamda sömürmeye çalışmıştır. Sevim, romanın başından sonuna kadar “kötülük”ü temsil etmesi ve “kötü bir tip” olarak okuyucu karşısına

çıkması ile “kart karakter” özelliği gösterir. Hep yanlış değerlerin, yozlaşmışlığın savunucusu olmuştur.

Sevim, Türkiye’den okumak için gelmiş, buranın kültürüne ait değerleri benimsemiş bir genç kızdır. Üniversitedeki Türk gençlerinin devrimcilikte başını çeker. Etrafındaki insanları yönlendiren, onların saygısını kazanmış; kiminin abla, kiminin ana dediği biridir.

Sevim, uyanıktır ve menfaati için her şeyi yapacak bir kişiliğe sahiptir. Konsoloslukta Sefa’yla karşılaşınca, Sefa’nın saf olduğunu anlamış; onun parasını yiyebilmek için yapmadığı şey kalmamıştır. Sefa’nın muhtaç olduğu tüm ilgi, alaka neyse her şeyi göstermiş, kadınlığını da kullanarak Sefa’yı kendisine köle yapmıştır.

Sefa, başta kendisi için ulaşılmaz bir hayal olan Sevim’in yakınlığını hiç kötüye yormamış ve onun kendisi için büyük bir nimet olduğunu düşünmüştür. Yazar-anlatıcı Sefa’nın Sevim’e bakışını “ *Yirmi yirmi birinde bir tazeyle beraber olabilmek Sefa’nın yillanmış muradıydı. Türk’tü ama en ufak bir farkı yoktu Alman’dan.*” (G:s.35) diye anlatarak belirtmiştir.

Sevim’in romanda dikkat çeken yönlerinden bir tanesi devrimci olması ve etrafındaki insanları kışkırtarak onları eylemlere sürüklemesidir. Yeri gelince Alman kültürünü benimsediği gibi, yeri gelince ırkçılığı da savunmaktadır. En çok sinir olduğu Türk erkeklerinin yabancılara para akıtmasıdır. Bunu “ *Ama biraz da ırkçı olmalıydık arkadaşlar... Bakın Almanlar nasıl ırkçı! Hele Japonlar? İçinizden kim bir Japon’u bir yabancıyla dolaşırken gördü? Hiç! Eee? Bize ne oluyor? Şurada binlerce yalnız Türk kızı, Türk erkeği varken ne diye yabancı biriyle ilişki kurmaya kalkışıyoruz? ...Yolumuz ayrı, sokağımız ayrı... Önce Türk, arkadaşlar! Her şeyimizi kendi halkımızdan seçmeliyiz. Devrimci bir inatla yapmalıydık bunu! Ne eksik Türk kızlarının? Güzelliği mi, sosyal yönü mü? Ya Türk erkeklerinin nesi var? Kibar mı değiller? Seksi mi değiller? Binlerce işimiz Alman kadınlarına oluk oluk para akıtıyor..*” (G:s.38) diyerek belirtmiş, tüm bunları yaparken uygulamada devrimciliğin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.

Roman boyunca her şeyi menfaati doğrultusunda yaşayan Sevim, Sefa’yla eve çıkar. Giriştiği kaçaklıkla ilgili bir işte Sefa’yı da çalıştırır. Sefa’nın da kendisiyle

beraber işçi eylemlerine katılmasını sağlar. Sefa'yı parası için kullandığını söylediği bir arkadaşıyla ilişkiye girerek Sefa'yı aldatır. Bu durum Sefa'nın onu terk etmesine yol açtığı gibi, Sefa'nın tüm gerçekleri görmesini sağlar.

V.2.5.3 Yardımcı Kahramanlar

Ayşe

Romanda Sefa'ya yardım etmeye çalışan kahramanlardan biri olarak karşımıza çıkan Ayşe, roman boyunca hep iyi ve güzel değerlerin taşıyıcısı olmuş olumlu bir karakterdir. Eserde gurbetteki, kimliğini ve değerlerini korumaya çalışan insanları özellikle bayanları temsil etmiştir.

Türkiye'den kalkıp okumak için Almanya'ya gelen, kültürünü koruma mücadelesi vermiş, sade ve güzel bir kızdır:

“Esmerce yüzünde ne bir boya ne de ona benzer bir şey vardı. Kaşları olduğu gibiydi öyle. Hele o uzun saçları...İki kalın örgü, uçları ince bir kurdele ile bağlanmıştı..” (G:s.49)

Sefa, Ayşe ile Sevim'in yanına giderken karşılaşır. Sevimle aynı yurttan kalan Ayşe, Sevim'i bildiği için Sefa'ya acır ve *“Memleketi, memleketleri unutmayın! Mazlumun ahına taşlar dayanmaz!” (G:s.51)* diyerek, Sefa'ya ailesini unutmamasını tembih eder. Ayşe, Sefa'nın buralarda hiç rastlayamayacağı tarzda bir kızdır. Sefa onu yadırgamış, hatta onu küçümseyerek onun hakkında fikirler yürütmüştür:

“Hâlini, biçimini, neredeyse giyimini bir yerlerden hatırlar gibi olduğu bu kız kimdi? İşin garibi nasıl bir öğrenciydi bu böyle? Hem de Avrupa gibi bir yerde. Ne konuşması canımlı cicimli ne de konuşması Avrupavari. Dümdüz, sapsade bir kız nasıl olurdu da böyle yüksek okullarda okuyabilirdi? İşçi kızlardan bile daha şey gözüküyordu. Yani, nasıl söylesindi Sefa, biraz basit, köylümsü falan...” (G:s.50)

Sefa'nın ortadan kaybolmasından sonra Necip'in Sevim'i aramaya gelmesi, onun Ayşe'yle karşılaşmasını sağlar. Necip, her şeyi anlatır ve köyden gelen mektupları da Ayşe'ye vererek gider. Ayşe, Sefa'nın içine düştüğü duruma acır ve

Almanya’da güvendiği arkadaşı Mehmet’le beraber Sefa’yı aramaya başlar. Büyük mücadeleye girer ama Sefa’ya ulaşamaz. Bu sırada Mehmet’e âşık olduğunun farkına varır. Ve onunla evlenmeye karar verir.

Ayşe romanda yardımsever kimliğinin yanı sıra, Türklük bilinciyle Avrupa tarihine ait fikirleriyle de ön plana çıkmıştır. Bu özelliğiyle, “yazarın sözünü emanet ettiği şahıs”lardan biri olmuştur. Ayşe: *“Avrupa varlık tarihinden beri ıslak, şekilsiz, yumuşak bir amip gibi dikilmiştir Türk’ün karşısına. Türk, İslami ruhla çelikleşmeden önce sert bir demirdi. Ama Avrupalı onu yumuşatmasını bilmiştir. Kolayca hazmetmiştir bu demir lokmayı, İşte Finler, İşte Bulgarlar, İşte Macarlar... Hoş onları Avrupalı saymaz hâlâ Avrupa. İki kutup arasında seyriyen birer miknatıslı çubuktan farkları yoktur onların. Bu Avrupaluların zaferidir. Hun atlılarının savaş Türküleri, Avrupalı şövalyelerin yüreğini oynatmıştır. Ama ülküsüz Hunlunun gönlünü çalmasını bilmiştir Avrupa medeniyeti. ..Avrupalı, Hristiyan iken de, Hristiyan değilken de müthiş bir egoizme sahiptir. Bu egoizm, güçlü fakat ülküsüz milletleri kolayca alt etmeyi başarmıştır. Avrupalı kuvvetten korkmuştur sadece. Ama belli bir ülküye ve imana sahip kuvvetten! İşte Endülüs... Bir iman nişanesi olarak Avrupa’nın yanına sokulmuştu. Lakin bu melez millet, Türklerdeki ülkü ve cesareten mahrumdu. Katledilip gitti. “diyerek, konuşmalarında Avrupa’nın Türklüğü hazmettiğini, Türkler üzerinde hep oyunlar oynayıp bir tarihte Jön Türkler’i bile kullanıp Osmanlıyı yıkmaya çalıştığını söyler:*

“Hümanizma, Batılaşma masallarıyla, hürriyet teraneleriyle içinden adam ayartamaya başladı. Boşuna harcamadı onca altını İngiltere ve Fransa Genç Osmanlılar güruhuna. Alman İmparatorluğu, asırlardır saflığını korumuş Türk ordusuna boşuna sokmadı subaylarını. Biz bütün bunlardan sonra birliğimizi kaybettik, kendimize güvenimizi kaybettik. Dünün alık ve zalim keferesi, bugün medeni ve özenir oldu bizim gözümüzde. “ (G:s.111-112)

Bu özelliğiyle tarihi gerçekleri ortaya çıkarma amacı güderek, yazarın Türklüğe, Avrupalılığa bakış açısını da dile getirmiş olur. Eserde bu konuları tartıştığı İhtiyar Alman’a hâlâ ayakta kendi kültürüyle gurur duyan, değerlerini korumayı başarmış birilerinin olduğunu da ispatlamış olur.

Mehmet

Mehmet, okumak için Almanya'ya gelmiş, geçimi için başka işlerde de çalışan dürüst, efendi bir Türk gencidir. O, “*çalışmak zorundaydı. Fakir çocuğuydu. ‘Bursumu memlekete gönderiyorum, iş bulduğum zamanlar...’ derdi.*” (G:s.90)

Kültür yabancılaşmasının içinde kendini kurtaramaya çalışan biridir. Kimliğini korumuş, kültürüne, dinine, diline sahip çıkmıştır. Onu üzen ve çatışmalara düşüren bu memlekette öksüz kalmaları, devletin bile onları düşünmemesidir. Yazarın sözünü emanet etmesiyle bu durumu, “*Öksüzüz!..ya biz? Ya şu bulanık sular da can verenler? Ne bir salâvat, ne bir helâllik ne bir Yasin! Allah kahretsin, cenaze namazları bile kılınmamıştır be! Biz böyle mi olmalıydık. Bu hâllere nasıl düştük biz?...içimize zehir kusuyorlar, iğreniyorlar bizden. İğrendiklerini ifade etmekten sadistçe bir zevk duyuyorlar. Otobüste yanımıza oturmuyor, yol sorsak surat asıyor, nefes aldığımızı hissetseler veremliymiş gibi yanımızdan uzaklaşıyorlar. Gene de alçakça bir suratla memleketimize yardımdan söz ediyorlar...*” (G:s.153) diyerek ifade etmiş, gurbetteki insanların garipliğini acınacak hâllerini belirtmiştir.

Romanda Ayşe'yle beraber Sefa'yı aramaya başlar. Bu esnada Gurbetçilerin yaşadığı sıkıntıları ve çaresizliği daha yakından gözleme fırsatı bulur. Öksüz kaldığı bir şehirde yapı bakımından kendisine benzeyen Ayşe'yle evlenme kararına varır.

V.2.5.4 Yazarın Sözünü Emanet Ettiği Kahramanlar

İhtiyar Alman

Yazarın Sözünü teslim ettiği şahıslardan biri olan, Türk dostu kimliğiyle öne çıkarılmış ihtiyar Alman Profesör, çocukken Osmanlı topraklarında yaşamış ve Türk kültürünü iyi bilen bir kişidir. Bu yüzden ne zaman Türk görse onunla tanışıp, konuşmak ister. Cezayirinin lokalinde Sefa'yla tanışır, onu evine davet eder; fakat Sefa davete icap etmez. İhtiyar Alman Sefa'ya Türk gibi davranmamasından dolayı onun Türk olmadığını söyler. Çünkü onun tanıdığı Türkler böyle değildir, çok değişmiştir. Sonra Sefa'yı arayan Ayşe ve Mehmet'le tanışır bu gençler, özellikle

Ayşe, ona hala eski Türklerden kaldığını düşündürür.

İhtiyar Alman'a göre Osmanlı bambaşka bir millettir. O, “*Şu ömrümde çok devletin çöküşünü gördüm ben. Bizim o kocaman imparatorluğumuz ile sanat ve gösteri galibesi olan Hitler imparatorluğu da dâhil, hiçbir devletin çöküşü Osmanlı'nunki kadar muhteşem ve pür gurur olmamıştır. Sevr'e rağmen, paniğe rağmen hem de. Osmanlı yenilmedi. Kazandığı büyük zaferleri kıskananların iftirasına uğradı. Osmanlı'yı söz yıktı! Önce sendeledi, sonra dizinin birini yere dayadı, ardından diğerini. Sırtından, omzundan, baldırından, ensesinden binlerce mızrak yedi. O hâliyle bile katilleri onun yüzüne bakmaya cesaret edemediler. Hep arkasına dolanıp öyle vurdular. Ama gene de düşmedi. ...Eğer Osmanlı bugün ayakta olsaydı, Orta Doğu, Asya, Doğu Avrupa ve Afrika böyle boğaz boğaza olmazdı. Osmanlı adalet kapısıydı. Babasıydı dünyanın. Lakin gitti. Bütün renkler de cepkenindeki sırma ile birlikte yok oldu..” (G:s.137) diyerek Osmanlı'nın heybetiyle çok büyük bir imparatorluk olduğunu vurgulamış, daha sonra tarihinden utanç duyan Türklerin var olmasının onu üzdüğünü ve buna bir anlam veremediğini söylemiştir.*

V.2.5.5 Yönlendirici Kahramanlar

Necip

Romanda Sefa'yı yanlış yola yönlendiren kahramanlardan olarak çıkan Necip, Fas'tan çalışmak için gelmiş, gurbet hayatının sıkıntılarından kurtulmak için kendine yanlış bir yol seçmiştir. Eğlence, kadın, kokain, cıvıklık gibi ne kadar yanlış davranış varsa ona sahiptir. Romanın başında Sefa'nın onu tüm kötü davranışlarına rağmen sevdiği yazar-anlatıcı tarafından şu şekilde anlatılmıştır:

“*Necip iyiydi gene de. Cıvıklığının, sululuğunun gerisinde ince bir Duygu gizliymiş gibi gelirdi Sefa'ya. Vicdan'ı Necip'i para pul edinmek için bile olsa, memleketini elin yabancılara gammazlayan ilticacılarla kıyaslamaya elvermedi... Ya yaşlı bir kadını koltuklamış bir yerlere giderdi veya elinde bir kucak gül, orta yaşlı bir kadının etrafında dolanırdı..” (G:s.9)*

Necip, Sefa ortadan kaybolunca Sevim'i aramaya gitmiş, orda Ayşe'yle

karşılaşmıştı. Sefa'yı merak etmesinin sebebinin verdiği paralar olduğunu, “... *aynı binada oturuyoruz. Aylardır kirasını ben ödüyorum. Çünkü ben kefil oldum ona. Zaten elden de para vermiştim. Ben ona mı çalışıyorum burada? Soygunculuğa mı çıktık sizin Türk'ünüz?*” (G:s.81) diyerek, açıklamıştır.

Necip, Sefa'nın bunalıma girmesini, Alman kültürüne adapte olamamasına bağlayarak, onu kendi hayatı gibi yaşamaya sevk etmiştir. Onu yanlışlığa yönlendirdiği için suçludur. Kendini ve parasını düşünüp, Sefa'yı yarı yolda bırakan Necip için Mehmet: “*Kılavuzu kargadan olanın... Belli ki bir tek dostuydu bu. O da yarı yolda bıraktı. Dedelerinin Osmanlıyı bıraktığı gibi.*” (G:s.108) diyerek, Fashların Türklere karşı tarihteki hatalarını devam ettirdiğini savunmuştur.

V.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

V.3.1 Gurbet

Romanda ana tem olarak karşımıza çıkan gurbet, eserde kahramanların içine düştükleri durumlar verilerek anlatılır. Yabancı bir diyarda yaşamaya mahkûm kalmış insanların vatan hasreti, yabancı bir kültüre adapte olamamanın verdiği sıkıntılar, değerlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelmeleri üzerinde durularak bu tema okura sunulmuştur.

Almanya'da yaşayan tüm insanlar için hasret, özlem, tükeniş, tutunma çabası olmuştur gurbet. Her an gidecekleri günü bekleyen insanlar, yok olmama mücadelesi verirler. Bazıları bu girdapta yok olurken, bazıları kendi değerlerine sarılarak hayatta tutunmaya çalışırlar. Romanda Sefa, yabancı bir kültür karşısında eriyişin temsilcisi olmuştur. Gitmeden önce annesine hemen döneceğini söyleyerek söz vermiştir. Ama; bir türlü dönememiştir. Her gece söylediği türkülerle özlemini, çaresizliğini yansıtmıştır. Gitmek ve yaşamak istediği tek bir yer vardır o da Yassıkaya. Hep uzakları kısaltacak bir yer hayal eder. Bu yer onu çabucak anasına, karısına ulaştıracak bir yer olmalıdır:

“Ona öyle bir yer lazımdı ki, dilediğinde sular akmayı, rüzgâr esmeyi unutmali ve o bütün varlığı ile kendini kavuşma anının heyecanına bürümelidir. Bismillah ile çıkacağı yollar tükenecek; vatan topraklarında binbir şükür ile

ilerleyecek; tepeyi şöyle bir aşiverince karşısında bacalarından dumanlar tüten sevgili köyü kendisine kollarını açıverecek...” (G:s.6)

Yabancı bir diyarda ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmek, gurbetçilerin ruhlarındaki çıkmazı arttırmıştır. Romanda Almanların çoğunun onlara selam vermekten kaçındığı, iş yerlerinde en küçük hatadan dolayı onları cezalandırdığı görülür. İş için gelmiş biri, çalışamayacak bir duruma gelince sınır dışı edilmesi kaçınılmazdır. Sefa'nın sakat kalınca, herhangi bir işte çalışamayacak duruma gelmesi, onun artık Almanların gözünde işe yaramayacağını göstermiş ve Sefa'ya çıkış yolu gözükmüştür. Sefa'nın bir zamanlar özlemle beklediği vatanına dönme haberi bu şekilde karşısına çıkar. Fakat Sefa, eski Sefa değildir. Tüm yok olmuşluğuyla, bedbahtlığıyla acınacak hâlde olan Sefa'dır. Yazar-anlatıcı bu durumu şu şekilde aktarır:

“ Sefa'nın kesik kolunun damarları, beli kırılmış yılan gibi tüngüdü. İlk defa yıllardan beri ilk defa bir Alman memur, önadıyla sesleniyordu kendisine. Acımaydı bu. Bunun adı acıydı.! Demek ki acınacak bir hâldeydi Sefa. Bunu ilk defa düşündü.... ” (G:s.192)

Romanda yabancı bir memlekette sahipsiz kalmış insanların, başka bir kültürün çarkına takılmamasının zor olmadığı vurgulanır. Medeniyet adıyla insanları başka bir yaşam biçimine sokma çabaları, kültürleri parçalamaktan başka bir şey değildir. Eserde kendi benliğini koruma mücadelesi veren Ayşe'nin doğru olarak gösterilen, insanları yozlaştıran tüm değerlere lanet okuduğu görülür:

“Ve lanet okuyordu bütün felsefelere, sayıklamalara, düşüncelere. Hepsi, hepsi kuluçkada kalmış cılk bir yumurtaydı. Suni boylarla parlatılan kabuk için girişilmiş bir koşuda, geride kalanları şerefsizce bir taklide ortak eden en büyük sapkınlar, en büyük hayvanlar tarafından açılmış birer yoldu hepsi! Ve bu yolda birbirlerini ite kaka yer tutmaya çalışanlar, aynalardan akseden insanca yaşama şerefinden pay topluyorlardı..” (G:s.83)

Ayşe bu medeniyet adı verilen, insanları değerlerinden koparan yozlaştırma çarkına kendini kaptırmamak için çok mücadele vermiş, “Sevim gibilerine yanaşmak istememiş, ne kadar ağır, ne kadar karışık problemi varsa, hepsini tek başına çözmek

zorunda kalmıştı.. Hele Almancasının yetersiz olduğu zamanlarda, çaresizlik içinde kaç geceler hıçkırarak hıçkırarak ağlamış, memlekete dönmek için kaç kere bavulunu yerleştirmişti! O günlerde yanına yaklaşan her Türk ondan bir şeyler ummuş, çay içmeye davet eder gibi diskoteklere, barlara çağırıyorlardı. Bütün bunları görüp Türk olmaktan, Müslüman olmaktan utandığı günler olmuştu..” (G:s.91) Bu durumun onu çatışmalara düşürdüğü, Almanların değil de Türk kimliğini taşımasına rağmen bir Alman’dan farkı olmayan insanların tuzağıyla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Kendi değerlerini ileriki nesillere bırakamayan ailelerin Alman kültürü içerisinde kendinden habersiz, çaresiz bir şekilde yok olmaya başladığı görülür. Mehmet’in gittiği bir aile, bu durumun mağdurudur. Anne ve baba dışındaki fertler Alman kültürüyle yetişen, geçmişinden, ahlâkından bîhaber çocuklar olarak, geleceğe yozlaşmış bir kimlikle ilerleyeceklerdir. Türk işçi içine düştükleri yabancılaşma durumunu, “*Memleketi ne unutturdular bize. Benimkilerin hiç Türk arkadaşı yoktur abi. Çocuklara laf getireceğim ya, dolaştırıyorum. Çevre hep Alman olduğu için çocukların ana dili gibi bir şey oldu Almanca. Dil önemli be abi. Dil her şeyin kapısı. Dinin de milliyetin de kapısı dil. Evde hep Almanca konuşulur. Biz Türkçe söylesek... İşte, bizi anlayamıyorlar. Mecbur biz de Almanca söylüyoruz.*” (G:s.121) diyerek anlatmış, dilin ve kültürün taşınamamasının yabancılaşmaya ve yozlaşmaya yol açtığını vurgulamıştır.

V.3.2 Kadın

Romanda gurbette yaşayan iki farklı düşünceye sahip kadın olgusuyla karşılaşırız. Biri Türk-İslâm kimliğini koruyup, gelecek nesillere taşımak isteyen kadınlar, diğeri kendini yeni bir kültürün içerisinde kaybetmiş, yozlaşmış, değerlerini gericilik olarak gören kadınlardır. Bu iki olgu arasındaki çatışma romanda Ayşe ve Sevim nezdinde anlatılır.

Sevim de Ayşe de Almanya’ya okumak için gelmişlerdir. Ayşe, kendi değerleriyle yaşarken Sevim gibilerin arasında kaybolmaktan korkmuştur. Sevim ise Türk sıfatını, yanına insan çekebilmek ve onlara kendi ideolojisini dayatmak için kullanan, hayatının doğru çizgide gittiğine inanan, kendinden olmayanları yüz karası olarak gören biridir. Ayşe’nin onlar gibi olmaması, onların arasına karışmaması,

Sevim'in onun hakkında kötü düşünmesine ve onu utançla anmasına yol açmıştır. Sevim, Sefa'ya Ayşe için *"Nasıl söylesem? Yani Türk arkadaşlar, bizim yüz karamız diyorlar onun için. Biz Almanlara Türklerin de modern insanlar olduğunu anlattığımızda hemen Ayşe'yi örnek olarak gösteriyorlar.."* (G:s.51) demiş, geleneğine bağlı yaşayan bir kişinin kendi dünyalarında modern olarak görülmediğini belirtmiştir.

Kültürünün bekçiliğini yapan ve hep onu savunan kadınlar ise kendilerini geri kafalı diye nitelendiren zihniyete düşman kesilirler ve bu zihniyetle mücadele ederler. Erkek-bayan ilişkilerinde sınır tanımayan bir yaşam biçimi, onlar için hem günâh hem de toplumsal yapıyı yıkıcı nitelik taşımaktadır. Romanda Fadime Kadın Türkleri ve Türk kültürünün savunucusu olmuştur. Ona göre artık hayatta çok normal karşılanan cinsellik, herkesle yaşanılacak bir şey değildir. Alman kültüründe var olması, kendilerinin de bu şekilde yaşayacağını göstermez. Kocasından dayak yiyen Alman komşusunun çocukların porno kaset izleyerek, geleceğe hazırlandığını düşünmesi onu kızdırır ve *"Kadın ne görecekse kocasından görür, öğrenir. Nikâhtaki keramet boşuna değil. Hazırlanmış... Aha böyle dayağa hazırlar böyle şeyler insanı. Müslümanlıkta böylesi yoktur. Bu gâvur karıları ne bilirlermiş çocuk yetiştirmeyi! Var mı, yok mu köpek beslemeyi bilir onlar. Çocuk başka, köpek başka. Nalet şey! .."* (G:s.177) diyerek, bir Türk kadının olması gerektiği gibi davranır ve onları eleştirir.

Fadime kadın gibi düşünenlere göre, her şey kendi kültürlerinde vardır: ahlâk, erdem, dürüstlük... Türklerin adını kötüye çıkaranlar, onlara vahşi diyenleri, kendi hatalarını ve başlarına gelenleri vurgulayarak eleştirir:

"Bizim Türklerin adları çıkmış, ...şurada ne kadar Alman kadını varsa, iki haftaya kalmaz bir yerleri morarır. Hem it gibi çalıştırır kocaları hem de böyle dayak atarlar. Geçim gene bizim Türklerde var." (G:s.178)

Romanda geleceği şekillendirecek, yetiştirdikleri evlatlarla milletlerinin de selâmetini sağlayacak olan kadınların özellikle yabancı bir ülkede birleştirici, yaşatıcı, devam ettirici... vb. gibi çok önemli bir işleve sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Kendini geçmişinden ve değerlerinden koparan bir kadının kendini

ve etrafındaki çıkmaza ve yok oluşa sürüklediği Sevim nezdinde verilmiştir.

V.3.3 Aşk

Romanda Aşk asıl tema olmamakla birlikte, müspet yönüyle ele alınmıştır. Yani aşk birleştiren ve yapıcı bir unsur olarak kahramanları ortak bir gayede buluşturan, onlara moral veren, güzel başlangıçları simgeleyen bir unsur olarak dikkati çekmektedir.

Sefa'yı aramak için mücadeleye girişen Ayşe ile Mehmet, ortak paylaşım alanları arttıkça birbirlerine bağlanmaya başlarlar. Sefa'nın hemşerisine gittikleri bir gün, Fadime Kadın'ın onları birbirine yakıştırması, onların yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. O andan sonra zaman onlar için farklı bir boyutta ilerlemeye başlar.

Yazar-anlatıcı onların iç dünyasındaki değişimi ve yeni oluşumu “ *İki genç, yine elleri boş dönüyordu. Lakin bu kereki dönüş az biraz başkaydı. Pek birbirlerinin yüzüne bakamıyorlardı. Yüreklerinde hafiften bir kıpırtı vardı. İyi kızdı Ayşe, temiz kızdı. Mehmet temiz bir insandı, güvenilir. Acaba? Allah yazdıysa eğer...*” (G:s.167) diyerek okura sunmuştur.

Birbirlerine besledikleri saf sevgiyi açıklamakta zorlanan Ayşe ve Mehmet, bazen umutsuzluğa düşüp, hissettikleri duyguların tek taraflı olduğunu bile düşünürler. İkisinin de yapılarının aynı, gayelerinin bir olması Mehmet'i onunla konuşmaya sevk eder. Ayşe ile Mehmet konuştukları zaman evlenmeye karar verirler. O ana kadar birbirine mesafeli duran bu iki insan, “ *İşte o zaman yüzlerini birbirlerine dönebildiler. Gözleri pırıl pırıldı ikisinin de. Kalktılar. Yan yana, birbirlerinin elinden tutmadan, birbirlerine sarılmadan; ama bütünleşmiş bir yürekle yan yana yürüdüler. Konuşuyorlardı. İstikbâli kuvvetle ve birlikte karşılamak için planlar kuruyorlardı.*” (G:s.187)

Böylece aşk, gurbette birbiriyle aynı kaderi yaşayan iki insanın ve geleceklerine taşıyacakları maddi ve manevi değerlerin de umudu olmuştur.

VI. SULTAN

VI.1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1984 yılında yazdığı altıncı romanı olan Sultan/Köln'de Bir Kız, 204 sayfa'dan oluşmaktadır.

Romanda Köln'de yaşayan, kültür çatışmaları sebebiyle darmadağın olan bir ailenin yaşadığı acı olaylar anlatılmaktadır. Aile şerefi uğruna sönen, söndürülen hayatların yansıması olan romanda Sultan adlı bir kızın başına gelenler ibretli bir şekilde sunulmuştur.

Yazar, gurbette kendi değerlerini korumaya çalışan insanların, kültür yozlaşmasına uğramış insanlar karşısında kaldığı aciz durumu Sultan nezdinde anlatarak, yabancılaşmaya mahkûm olma sorununu bu eserinde de dile getirmiştir.

İlk baskısı 1984 yılında "Köln'de Bir Kız" adıyla yapılan roman, Almanya'da aynı adla sinemaya uyarlanmıştır. 2006 yılında Elips Kitap tarafından okuyucularıyla buluşmuştur.

VI. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

VI. 2.1 Olay Örgüsü

Köln'de yaşanan bir aile faciasının anlatıldığı roman, Sultan adlı bir genç kızın vafında tüm gurbet acısı çeken Türk aile evlatlarını dile getirmektedir.

Sultan'ın başından geçenlerin anlatıldığı "Tek zincirli olay Örgüsü"nden oluşan roman, herhangi bir bölüme ayrılmamıştır. Romanı kurgunun şekillenmesine göre Sultan-Franz Josef aşkı, Sultan'ın yaşadığı çelişkiler ve Sultan'ın yuvaya Dönüşü olmak üzere üç bölüme ayrabiliriz.

Yazar, romana Almanya'daki bir karnaval gecesinin anlatımıyla başlar. Okuru Alman kültürüyle karşılaştırmak ve buradaki Türkler için karnavalın önemini belirtmek için böyle bir anlatıma başvurduğu görülmektedir.

" Fener alayının gösterileri başlamak üzereydi. Bulvar boyunca aşağı yukarı yüzer metre arayla kümelenen mızıka bando takımları günün gözde şarkılarını

çalmayı bırakıp marşlara geçtiler. Aynı anda on binlerce ağızdan fırlayan ‘ Helav...Helav..’ haykırışları kalabalığı daha da coşturdu. ...Zaten insanlar sıradan birer insan olmaktan çıkmış; her biri gönlünde yatan aslan postuna bürünmüştü....Dar gelirli sıradan bir vatandaş, mesela Robin Hood ya da Teksaslı kovboy olmaya karar verirken maddi endişesi olmayan biri takısı, süsü eksiksiz biri König der IV. Von Preussen veya Kanuni Sultan olmayı tercih etmişti..”³⁰

Türklerin katılmadığı karnaval gürültüsünün yoğunluğunu vurgulayan yazar, Demir Ağa’nın evindeki komşu şikâyetlerinden bahseder. Bir karnaval gecesinde Almanya’daki herkesin sokağa akıp, içkilerin oluk oluk aktığı bir eğlence âleminde Almanların, Demirağa’nın evinden gelen gürültüden dolayı her zaman olduğu üzere şikâyete gelmesi, Demirağa’yı kızdırır. Polisin ikide bir kapılarına gelip onları uyarmalarına alışmış olsalar da bu onlar için bir zulümdür. Yazarın böyle bir gecede dışarıdaki gürültüyü umursamayıp, yabancıların alışagelmış normal gürültüsünden rahatsız olduğunu anlatması, Türklerin çektiği sıkıntıları anlatmak içindir.

Romanda Demirağa’nın eşi Tenzile Hanım, kocasını yatıştırmaya çalışırken, bir taraftan da gittikçe değişip elinden kaydığını düşünen kızına kızmakta, baskı kurarak onu yola getirmeye çalışmaktadır. Kocasından sakladığı acı gerçekler onu çaresizliğe iter. Karnaval sabahı annesinin erkenden uyandırmasıyla okula giden Sultan okulun karnaval sebebiyle tatil olduğunu öğrenince annesine kızar, bu fırsatı değerlendirip bir pastaneye oturur ve Josef’i çağırır. Josef onu hayatı boyunca etkileyen ve ona yabancı olmasına rağmen iyi davranmış tek erkek arkadaşıdır. Josef gelince başta çekinen Sultan, tüm çekimserliğinden kurtularak onunla samimi yaklaşımlarda bulunur. Bu kısımdan sonra Sultan’ın hasım güçten etkilenip hayatının olumsuz yönde değişmeye başladığı görülür. Yazarın Alman bir gençle Sultan’ın yollarını birleştirmesi, Sultan’ın yabancı bir kültürle iletişime girmesini sağlamak içindir.

Komşu şikâyetlerinden daralan Demirağa Ren kıyısında eski bir ev görür ve onu tamir etmeye başlar. Bir gün şikâyet üzerine tutuklanır. Bu olayın Josef tarafından basına sızdırılması olayın farklı boyutlara taşınmasına sebep olur. Ev

³⁰ Hasan Kayıhan, *Sultan*, Elips Kitap, Ank.2006, s.6

Demirağa'nın olmuştur. Bundan başta rahatsız olan Tenzile Hanım, Josef'e yakınlaşmaya başlayan kızına yapmadığı eziyeti bırakmaz.

Yeni evlerine taşındıktan sonra Sultan'ın tek sıkıntısı Josef'le görüşmemesidir. Her gece “*Franzi..Franzi...Eşim benim!*” (S:s.96) diyerek, ona ne kadar aşık olduğunu belirtmektedir. Josef'e eşim demesi, Sultan'ın hâlâ bir Türk kızı gibi, ilişkisini ciddi olarak gördüğünü göstermektedir. Bir gün kardeşi Melek'in Josef'in nehir kıyısında onu beklediğini söylemesi üzerine onun yanına gider ve sürekli onunla buluşmaya başlar.

Tenzile Hanım, evlerinin yakınındaki tarlalarda çalışarak para kazanmaya başlamıştır. Okulların açılmasına yakın tüm işlerin kendi üzerine kalacağı korkusuyla üzölmeye başlar. Sultan annesinin bu tavırlarından rahatsızdır çünkü okula gitmemesi Josef'i görememesi demektir. Bir gün babasının ne pahasına olursa olsun onun okuluna gitmesini engellemeyeceğini söylemesi onu mutlu eder.

Okullar açılınca Josef'le güzel günler yaşamaya devam eden Sultan bir gün arkadaşı Bettina'nın teklifiyle onun erkek arkadaşının evine gider ve o gece Josef'le ilişkiye girer. Bu yaşadığı durum onu pek etkilemez. Bettina gibi biri tarafından yönlendirilen ve Josef gibi Alman biriyle çıkan Sultan'ın artık yozlaşmaya başladığı görölmektedir. Yazar, kurguda onun ilişkiye girmesine yer vermekle iki kültürün değerlerini çatıştırma amacındadır. Tenzile Hanım tarlada kadınlardan duyduğu dedikodulardan sonra morali bozularak eve gelmekte ve kızına saldırmaktadır. Bu durum Sultan'ın değer yargıları arasında boğulmasına yol açarak onu inada bindirecektir. Annesine ve onu ispiyonlayan arkadaşlarına inat, sınıfta Josef'le sarmaş dolaş olmaya devam etmekten çekinmez. Bir gün Fransa'ya yapılacak bir geziye Josef'le gidememesi onu hayal kırıklığına uğratar. Gezi sonrası Josef'in Bettina'yla yakınlaşmasını başta normal karşılayan Sultan daha sonra Josef'in kendinden kopmaya ve Bettina'yla birlikte olduğunun farkına varır. Sultan'ın kendine gelmesi açısından gerekli olan bu imtihan, onun aklını başına getirmesi gerekiyken Sultan, hayata daha zıt bir şekilde atılmasına sebebiyet vermiştir.

Sultan her gece ismini sayıkladığı Josef'ten ayrılır. Bu ayrılık onu bir gece büyük üzüntüler içinde boğar. Ertesi gün bambaşka bir Sultan olarak okula gelir.

Başta Josef olmak üzere herkes şoktadır. Eskiden herkese özellikle erkeklere karşı çekingen olan Sultan artık herkese karşı rahat davranan biri olmuştur. Yazar, Sultan'ı yozlaşmanın kaçınılmazlığına sürüklemekle, aslında Sultan'ın sınırlarını zorlamak istemiştir. Yapı gereği dik başlı olması onun imtihanlarından başarıyla ayrılmasına engel teşkil etmektedir. Bu yüzden Sultan'ın sıfıra inmesi şarttır.

Tenzile Hanım bir gün Sultan'ı yabancı bir erkeğin arabasında görür ve eve gelince Sultan'la kavga eder. Demirağa kızının evli bir erkekler birlikte olduğunu duyunca krize girer ve düştüğü çıkmaz onu farklı şeyler düşünmeye sevk eder. Zira Demirağa, kızına çok güvenmiş ve onun hareketlerini kısıtlamamıştır. Yazar, değerlerini uygulamaya aktaramayan bir insan olan Demirağa'nın da silkinmesi için ona ve ailesin, böyle bir imtihanla karşılaştırmıştır. Demirağa, “ *Nasıl taşır sular günahlarımı? Sığar mı günahlarım denizlere? Kurtulur muyum Allah'ım günahlarımdan, utançlarımdan?* “ (S:s.127) diyerek, başına gelen her şeyin işlediği günahlardan olduğunu düşünmüştür. Kızına maddi ve manevi değerleri verememesi onun Alman kültürü içerisinde yozlaşmasını kolaylaştırmıştır. Tenzile Hanım Sultan'ı memlekette biriyle evlendirmeye karar verir. Fakat Sultan'ın bu durumdan haberi memlekete gidince olur. Sultan hiç görmediği biriyle evlenecek olmasının sebebini annesine bağlar ve kendisini yaktığını düşünür. Tenzile Hanım'ın namus temizleme adına yaptığı bu hareketin bedeli de aile için iyi şeylere sebebiyet vermeyecektir. Tenzile Hanım hep baskıyla bir yerlere getirmeye çalışmıştır Sultan'ı bunun yanlışlığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Üstelik kızını küçük yaşta Almanca öğrenmesi için bir Protestan rahibesine teslim etmesinin de kızın değerleriyle şekillenememesinde büyük etkisi vardır.

Evlendiğinden çok kısa bir süre sonra Sultan bir yolunu bulup Almanya'ya kaçar ve orda hiç tanımadığı insanlarla yaşamaya başlar. Bu kısımdan itibaren Sultan yaşamındaki ve düşüncelerindeki çelişkilerle yüz yüze gelir. Yeni başladığı bu hayat onu çıkmaza sokmakta ve hayatı sorgulamasına sebep olmaktadır. Şüphesiz yazar, Sultan'ı tanıdığı herkesten uzak bir yere iterek, onun farklı kültürden insanlar tanımasını sağlamış ve Sultan'ın doğruları bulmasını sağlamak istemiştir. Burada tanıdığı Hintli Gurmukh onun hayatına farklı bir bakış açısı getirir. Brahman olan Gurmukh varlığa ve insanlara olan düşünceleriyle, inancına olan bağlılığıyla

Sultan'ın kendi hayatını yeni baştan düşünmesini ve içine düştüğü çıkmazdan kurtulmasını sağlar. Sultan kendi kültürünü ve inancını keşfedince yaptıklarından pişmanlık duyar. Bir gece rüyasında gördüğü onu eğiten rahibe Anetta, ona evine geri dönmesi gerektiğini söyler. Bu rüya Sultan'ın Anetta tarafından yetiştirilmesinin onun hayatındaki öneminin büyük olduğunu gösterir. Tevrat'ı Kuran'dan iyi bilmesi, Anetta sayesinde olmuştur ki bu da Sultan'da sorgulanması gereken bir durumdur. Yazar, romanda Sultan'ı tüm inançlarla karşılaştırmakla, onun islâmiyet'in üstünlüğünü görmesini sağlamıştır.

Sultan yaşadığı karışıklıklar ve ailesine duyduğu büyük özlemle kendini bir gün otobüs garında bulur. Ailesinin yanına direkt gidemeyeceğini bildiği için kardeşi Melek'i görmeye okula gider. Melek onu görünce sevinir ve eve götürmek ister. Babasından çekindiği için eve gitmek istemese de Melek onu zorla eve getirir. Demirağa ve Tenzile Hanım kızını görünce çok sevinir. Sultan evde artık her şeyin değiştiğini görür. Baskıcı Tenzile Hanım kızı Melek'in erkek arkadaşının eve onu almaya gelmesine karışmamakta, bunu anlayışla karşılamaktadır. Ailenin baskıdan vazgeçmesi, romanda baskının iyi bir şey olmadığını göstermek içindir. Demirağa ve ailesi belki de diğer çocukların Sultan gibi olmasını istemedikleri için, çocuklarına yaklaşımlarını değiştirmişlerdir. Sultan, annesinin baskılarına karşı daha inat davranmak için kendini yanlış bir yola sevk etmiştir. Tenzile Hanım, kültür değerlerini çok küçük yaşta benimsetebilseydi Sultan'a her şey farklı olabilirdi ki Anetta'nın yaptığını yapamaması da onun hataları olduğunu göstermektedir. Eve dönen Sultan eski Sultan değildir. Gerçekleri, değerlerini, dinini ailesi tarafından değil; yaşadığı zor imtihanlar sonucu öğrenmiş biridir. Bunu herkes görür. Sultan ertesi sabah annesine çok pişman olduğunu ve kocasının yanına gideceğini söyler. Melek her şeyin değiştiğini söyleyerek onun gitmesine izin vermek istemez ama Sultan kararlıdır ve memlekete kocasının yanına döner. Yazar, Sultan'ı kocasına döndürerek, mağdur kalan bir insana yapılan hataların da telafisini sağlama fırsatı vermiştir ona.

Yazar, yabancı bir ülkede bir ailenin karşılaşacağı tehlikelerin neler olabileceğini ve bu ailenin düşeceği zor durumu anlatmak için kurgusunu bu şekilde kurmuştur. Amaç şudur ki hangi ülkede yaşanırsa yaşansın, her insan bir Türk olarak,

kendi milleti için ve milletine göre düşünüp yaşmalıdır. Yanlış tutunulan dalların insanı çöllere atması kaçınılmazdır.

Bu roman, Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın "*Romanda Yapı Şekilleri*" tasnifini verdiği makalesine göre ü "*Olgunlaşma sürecinin oluşturduğu yapılar*"³¹ kısmında yer alabilir. Sultan, Almanya'da yaşayan hem kültürün koruma hem de geçim sıkıntısı içerisinde hayata tutunma mücadelesi veren bir ailenin kızıdır. Kendi kültürü ve Alman kültürü arasında gelip gitmiş ve amacının ne olduğunu bir buhranla anlayamamıştır. Kendisine verilen baskılar onu inada sokmuş ve kendisini kötü bir yolda bulmuştur. Roman onu olgunlaştıracak bir biçimde kurgulanmış ve Sultan başından geçen üzücü olaylar sonucu içinden düştüğü çıkmazdan kurtulmuştur.

VI. 2. Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman, hâkim bakış açısını kullanan yazar-anlatıcı tarafından okurlara aktarılmıştır. Hâkim bakış açısı sayesinde Almanya, Demirağa'nın köy'ünde geçen olaylar, bu mekânlarda yaşayan kişilerin birbirleriyle ilişkileri ayrıntılı bir şekilde dikkate sunulmuştur.

Romanda Sultan'ın yaşadığı olaylar karşısında iç dünyasında meydana gelen çatışmalar, Josef'e duyduğu aşkı, Demirağa ailesinin olaylar karşısında aldığı tavır, dönemin sosyo-kültürel yapısı gibi unsurlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur. Yazar, meddahvâri üslûbunu da kullanarak Sultan merkezli olaylarda, Sultan'ın yaşadığı bocalamaları okuruna aktarmıştır. Bir akşam, bir Hristiyan gibi dua edişini gören Tenzile Hanım, onun aklını kaybettiğini düşünmüş, yazar-anlatıcı araya girerek "*Yok, Sultan aklını kaybetmemiştii. Düşünüyor, çareler arıyor, içinden en uygun olanlarını seçiyordu. Ama bu seçim, kendine göreymi; içinden geldiği gibiydi ve bir serçe yavrusu kadar dayanıksızdı; zemheride tomurcuklanan gül üstüne konmak istemektii ya da. Eğer bu kız bir üç yıl sonrasının tecrübe ve mantığına, hiç değilse o günlerde bir defacık sahip olabilseydi, başına geleceklerden birçoğunun seyrini değiştirebilirdi...*" (S:s.96) demiş ve onun gelecekte başına bir sürü kötü olayın geleceğini okuruna sezdirmiştir.

³¹ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. yay., Ank.1988, s.151

Roman'da yazar, bir tezi gaye aldığı için bakış açısıyla amacını ön plana çıkarmıştır. Tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. Kültürel değerlerini korumaya çalışan Tenzile Hanım ve onun gibi düşünenlerle, Alman kültürü içerisinde yozlaşan insanlar, romanda bir çatışma yaratmış; Sultan, bir bocalamaya sürüklenerek iki ayrı anlayışın arasında kendine bir kimlik bulma çabasına girmiştir. Sultan'ın Bettina ve Josef gibi bir kültürün genci olmaması onu başta bu insanlardan farklı kılar, Josef'i pastaneye çağırdığı ilk gün Josef'in onu soğuk bulması doğaldır. Çünkü Sultan, kendi kültürüne göre *“kollarını açıp ona koşamazdı; sarılıp öpemezdi; birkaç kadeh bira içip koluna giremez, onunla ucuz bir otel odasına kapanamazdı...”* (S:s.28) Fakat daha sonra Bettina'nın etkisiyle, duyduğu aşkın onu yozlaşmaya düşürdüğü ve Sultan'ın kendi kültürünün gerektirdiklerini yapamamasının onun ailesiyle çatışmasına yol açtığı görülmüştür.

Romanda anlatıcının belli bir amaç güttüğü için, kişiler arasında taraf tuttuğu görülmektedir. Milli benliğini ve kültürel değerlerini korumaya çalışan insanları anlatırken olumlu bir tavır gösterirken, ahlâk dışı davranışları benimsen insanları anlatırken olumsuz bir tavır göstererek bunu anlatıma yansıtmıştır. Sultan'ın Josef'le ilişkiye girdikten sonra, eve çok rahat bir şekilde gelip hiçbir şey olmamış gibi annesinin hatrını sorması, yazar-anlatıcının araya girerek, Tenzile Hanım'ı savunmasına yol açmıştır: *“Nasıl oldu Tenzile Hanım? Zavallı bir dişi kuş idi o.Bütün kadınlar gibi çevresini kolluyordu hep. Başkalarının mutluluğuna, zenginliğine el sallayıp geçemiyor; hırsıyla, gayretle çalışıyordu. Tarlalarda olsa olsa bir iki aylık iş vardı. Bu süre içinde ne kazanırsa kardı. Borç harç demeyip evden ev, mülkten mal edinmenin telaşına kapılmış gidiyordu...”* (S:s.73) Tenzile Hanım'ın olumlu ifadelerle anlatılması, anlatıcının Tenzile Hanım'ı tuttuğunu göstermektedir. Oysa her gece annesiyle kavga edip, onu kıran Sultan'ın Josef'i düşündüğünü gören yazar-anlatıcı, Bettina ve Josef'in bilindiğinin aksine yanlış insanlar olduğunu, *“Hem bilseydin eğer, sen ve annenden yarın akşam tanıyacağın 'medresede eskimiş molla kılıklı' delikanlıdan başka birileri daha uykusuzlar gecesinin yıldızlarına türküler söylemektedir ve mesela arkadaşın Bettina bedenini sarmış şehvetin kirli kelimeleriyle inlemektedir ve belki senin 'Franzi, Franzi...Eşim benim..' diye inlediğin dakikalarda, tam o anda , o da ' Oh, Franzi..' demektedir..”* (S:s.98) diye

okuruna sunmuş, ve onların ahlâk dışı harekette bulunan kişiler olduğunu olumsuz cümlelerle vurgulamıştır.

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının geriye dönüş'le geçmişe gidilen bölümlerde geçmişte yaşanan olayları, bazen olayları yaşayan kişiye anlattığı görülür. Tenzile Hanım'ın Sultan'ı kendi gençliğiyle karşılaştırıp, namus dersi vermeye kalktığı bir akşam, kendinin nasıl bir yapıya sahip olduğunu belirtmek için geçmişe döndüğü, "*Tam iki yıl askerdeyken, sekiz yıl da Almanya'dayken ayrı kaldım babandan. Ben de gençtim, ben de güzeldim, benim de önümde ardımda dolananlar oldu. Babanın Alman dost tuttuğunu, beni parayla avuttuğunu söylediler. Bunun doğru olduğunu öğrendiğimde bile namusuma leke getirmedim. Elime başka erkek eli değdirmedim çok şükür!*"(S:s.17) diyerek, Sultan'ın da her şartta namusunu koruması gerektiğini belirtmiştir.

Yazar-anlatıcı olayları bazen gazete aracılığıyla sunarak, olaylara farklı bir boyut getirmek, gazete gibi iletişim araçlarının yabancı bir ülkede devrin şartlarına göre önemini göstermek istemiştir. Demirağa'nın Ren kıyısındaki evden dolayı nezarete alınması ve bu durumun Josef tarafından basına sızdırılması, Demirağa'nın bu eve sahip olmasını sağlamıştır. "*Ren boyundaki ev, bir kere daha aynı gazeteye konu oldu. Ve artık, gazeteciye göre ev, Demirağa'ya ait demektir. Zira bu evi, son defa kullanmış olan Tarım işlerinin emekli memurlarından biri, gazetede çıkan açıklamasında, kendilerinin bu evi kullanılmayacak bir hâlde terk ettiklerini Demirağa'nın onu âdeta yeniden inşa etmiş olduğunu görerek şaşırıldığını söylüyordu. ...*" (S:s.51) Yabancı bir ülkede sosyal adaletsizliğin tepki toplaması açısından gazetelerin prim yapmak adına Demirağa'yı kullanması, o ülkede basın işlevini de bize göstermektedir.

Romanda anlatıcı yer yer montaj tekniği kullanarak, kişilerin iç dünyalarını, zevklerini ve olaylar karşısındaki düşüncelerini vermeye çalışmıştır. Sultan'ın köyde evleneceğini öğrenmesi onu bunalıma sokmuş, değişik ruh hâllerine girerek bu durumu türkülerle yansıtmıştır:

" Karşı yatan kara dağın üstünden

Haber alsam geçen Yörük göçünden

Kaygım yoktur Hak yazgısı ölümden

Gittiğin yerlerden geldiğin görsem.” (S:s.141)

Bütün bunlar göstermektedir ki Roman’da anlatıcının olayları anlatma, özetleme, montaj, diyalog ve gösterme tekniklerini iç içe kullanarak vaka ve anlatma zamanında boşluk kalmayacak şekilde vermiştir.

VI. 2. 3Zaman

Sultan Roman’ında sosyal zaman’ın ferdi zamanı etkileyerek, insanların iç dünyasında bir değişim ve oluşuma yol açtığı görülmektedir.

Yazarın 1984 yılında Almanya’da yazdığı roman, Almanya’ya göç etmiş insanların dramını anlatır. Demirağa’nın çeyrek yüzyıldır orda çalıştığını bir diyalogda ifade etmesi, Almanya’ya ilk göçün başladığı 1960’lı yıllarda oraya gittiğini gösterir. Romanda reel bir zaman belirtilmemekle birlikte, olayların Sultan’ın genç kızlık döneminde yaşanması romanın vaka zamanının 1980’li yılların başında geçtiğini göstermektedir.

Roman’da Almanya’da yaşamak zorunda kalan kahramanların, yabancı bir ülkenin kültürel, sosyal yapısı karşısında ezilerek umutsuzluğa ve çaresizliğe düşüp çatışmalara sürüklendiği görülmektedir. Sultan’ın evli erkekle ilişkisi olduğunu öğrenen Demirağa, kızını görücü gelen oğlanla evlendirmede için pişmanlık duymuştur. Ailenin düştüğü çıkmaz, onları çare aramaya iter. Tenzile Hanım, kocasına *“Buranın âdeti böyle adam! Yata kalka okuyor buranın kızı. Çare bakalım biz en iyisi. Alışmış kudurmuştan beterdir. Buranın havasına alıştı bu kız. Kocaya versek de aynısını yapardı.” (S:s.123)* diyerek, Alman kültürünün kızını bozduğunu vurgulamış ve bu durumun kendilerini çatışmaya götürdüğünü göstermiştir.

Romanda ferdi zaman ekseninde Sultan’ın bir kimlik mücadelesine girip, bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde olduğunu görürüz. Yani ferdi zaman, Sultan’ın tecrübeler kazanması açısından büyük önem taşımıştır. Sultan’ın küçük yaşta rahibeden aldığı eğitim, Josef ve Bettina yüzünden yozlaşması, evlenmek zorunda bırakılışı, kaçtıktan sonra kaldığı şehirde farklı insanlarla karşılaşması onu sürekli

çatışmaya ve kendini sorgulamaya itmiştir. Yaşadığı her bir olay onda yeni bir değişime sebebiyet vermiştir. Rahibeden aldığı eğitimle Tevrat'ı çok iyi öğrenmesi, onun kötü olaylar karşısında Tevrat'a sığınmasına yol açmış; arkadaşları tarafından aldatıldığının farkına varması, hayal kırıklığı sonucu onun daha fazla hata yapmasına sebebiyet vermiş; kaçtıktan sonra tanıdığı farklı kültürler sayesinde, kendi değerlerinin üstün olduğunun farkına varmasıyla kimlik olgunlaşmasını tamamlamıştır.

Yazar-anlatıcı tarafından hâkim bakış açısı ile kaleme alınan roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından yer yer “hâl”den ayrılıp “geriye dönüş”ler ve “hâl”den “geleceğe gidiş”ler olsa da akronik bir karakter taşımaktadır. Yazar'ın bu şekilde, önemini vermek istediği bazı olayları geriye dönerek ve geleceğe giderek vurgulamak istediği anlaşılmaktadır. Yazar, Sultan'a daha görücü gelmeden Demirağa ve ailesinin vereceği kararın sonuçlarını vurgulamak için geleceğe dönerek okura anlatmıştır: *“Demirağa bir yıl sonra, olanca soğukkanlılığına ve tevekkülüne rağmen olaylardan öylesine bunalacaktı ki, ister istemez bu genci hatırlayacak ve ‘Tuh!’ diyecekti dizlerine vurup ‘ Ne diye karının ağzına baktım da geri çevirdim onu. Kızın ağzını burnunu kırıp bu işe razı etmek varmış!’. Ne var ki daha o gün epey şeylerin geride kaldığından bile haberi olmayacaktı...”* (S:s.97)

Romanda anlatma zamanı içerisinde, zamanla ilgili kavramlar gün, ay, hafta, mevsim... Şeklinde soyut zaman dilimleriyle verilir: *“Oluyor be iki hafta. Hayırlı cumaydı gitti Fatma.”* (S:s.54) , *“ Tam koskoca bir çeyrek yüzyıldır şu toprakların adamıydı Demirağa; bu topraklar için çalışmış, bu topraklar için ter dökmüştü. “* (S:s.65) , *“Nisan sonlarında bir öğle üzeri, Demirağa bütün şevkiyle döşemeleri onarmaya girişmiş..”* (S:s.45)

Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşanılanları bir gerçeğe bağlamak, vak'a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

VI. 2. 4 Mekân

Sultan Romanı'nda mekânların romanın hareket noktası olan tez, yazarın niyeti, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile

ilgisi çerçevesinde canlı ve işlevsel bir unsur olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Romanda Almanya’da yaşayan Türklerin yaşadığı yok olma tehlikesi ve bunlara karşı verilen mücadele anlatılmak istenmiş, mekânlar da buna uygun olarak seçilmiştir. Açık-geniş mekân olarak Dusseldorf, Demirağa’nın köyü; Kapalı-dar mekân olarak Demirağa’nın evi olaylara en çok sahne olan yerler olarak seçilmiştir.

Almanya’daki mekânlar yozlaşmış medeniyetlerin, itilmiş insanların çoğu kez kendiyile çatıştığı yer olarak karşımıza çıkmıştır. Bu mekânlar gösterme ve anlatma teknikleri kullanılarak okuyucuya sunulmuştur. Çoğu kez mekânın çağrışım, yansıtma, sanatsal işlevleri kullanılarak okurun yaşadığı ya da yaşanılacak olayları önceden sezmesi, olayların geçtiği mekânları özümsemesi ve kahramanların iç durumlarını çözümleyebilmesi sağlanmıştır.

Yazar, kahramanların birbiriyle olan ilişkilerini açık-geniş mekânlar kullanarak okura sunmaya çalışırken, kahramanların iç dünyalarını verirken daha çok dar-kapalı mekânları kullanmıştır.

VI. 2. 4.1 Almanya

Romanın konusunun geçtiği Almanya, Türk kültüründen çok uzak yaşam biçimiyle okura sunulmuştur. Yazar Türk-Alman ilişkilerini, burada yaşayan insanların sahip olduğu farklı kültürlerin doğurduğu sonuçları verebilmek için mekânı tüm işlevselliğiyle kullanmaya çalışmıştır. Romanın ilk kısmı, Almanların katıldığı geleneksel karnaval’ın anlatımıyla başlar. “*Şehir... yeni bir karnavala daha çılgın kısraklar gibi gemi azya alarak giriyordu. Dört bir taraftan şehre sokulan yollar ışık seline dönmüştü. Yukarıdan Ruhr Havzası’nın madencileri, aşağıdan Solingen tezgâhlarının dökümcüleri, arabalar, otobüsler dolusu iniyor; rengârenk kıyafetleriyle şarkılar söyleyip dans ederek Ren Nehri’nin doğu yakasına doğru ilerliyordu. Ne var ki nehrin öte tarafından Erft ovalarından kopup gelmiş Boyerler, curcunanın can damarı olan Königsalle Bulvarı’nı çoktan doldurmuşlardı. Zaman ilerliyordu ama ara caddelerden âdeta fişkıran kalabalıkların ardı kesilmiyordu. ...*” (S:s.5) Bu sayede Almanların eğlenceye düşkünlüğü, çılgınca eğlendikleri benzetmelerle aktarılmıştır. Karnaval’ın kalabalığı bize tüm halkın böyle eğlenceleri kaçırmadığını göstermiştir.

Şehirde büyük bir kalabalık çılgınca yerinde duramazken, kaderiyle bu şehre sürüklenen hayat mahkûmları, hanelerinde sıkışıp kalmış bir ada gibi sessizdirler. Anadolu'dan gelen insanlar -Türkler- gurbetteki ilk sahneleriyle karşımıza bu şekilde çıkar. Yazar, "*Nordrhein ve Westfalen'in bu kültür, sanat ve eğlence merkezinde, Anadolu yarımadasından kopup gelmiş pek çok buğday benizli adam da yaşıyordu Ama onlar,- özellikle böyle günlerde- okyanusta sıkışıp kalmış küçük birer ada gibiydiler; çalkalanıp köpüren suların aksine donuktular, sessizdiler. Her biri bir tarafa çekilir, görünmez olurdu veya -işin doğrusu- içlerinden bu tür eğlencelere katılanlar iyice maskelenir tanınmaz olurdu*" (S:s.7) diyerek, Türklerin karnavalı önemsiz bir gün gibi algılayıp, kendi içlerine çekilişini bize benzetmelerle vermiştir. burdaki amaç, aynı ülkede yaşayan iki farklı milletin geleneksel bir günde birlikte olamaması, bunu doğuran kültür çatışmasının özellikle burada gurbet hayatı yaşayan insanları ıstırap içinde bıraktığını göstermektir.

Almanya, kendi gibi soğuk ve samimi olmayan Ren Nehri ile içinde yaşayan farklı kültürlere sahip insanlar ile romanda kültürel çatışmaların, sosyal adaletsizliğin baş gösterdiği bir yer olarak karşımıza çıkmıştır. Türkler için en önemli özelliği hissettikleri sıla özlemiyle vatanlarının kıymetini anlamalarını sağlaması olmuştur.

VI. 2. 4.2 Demirağa'nın Evi

Demirağa'nın evi, dar mekânların içine hapsolmuş, sıla hasreti çeken öksüz insanların çaresizliğiyle karşımıza çıkar. Yabancı bir ülkede her mekânda adaletsizliğe uğrayan gurbetçiler, ne yazık ki evlerinde de huzurlu değillerdir. En küçük gürültü şikâyet edilir ve Demirağa ailesinin buna boyun eğdiği görülür.

Şüphesiz bir ev tüm ailenin huzuru ile güzel bir tablo sunar. Aile'nin başı olan baba'nın evde olduğu günler, birliğin sağlandığı özellikle küçük çocukların bayram yaptığı zamanlardır. Yazar-anlatıcı, tedric esasına göre bu durumu "*Demirağa'nın evde olduğu sabahlar, iki oğlan için düğün bayram demektir. Kurulu saat gibi erkenden uyanır, birbiriyle yarışarak yatak odasına koşarlar, babalarına sokulurlardı.*" (S:s.34) diye okuyucularına anlatmıştır.

Demirağa bir gün Ren kıyısında terk edilmiş bir ev görmüş, evin içini

dolaşmaya başlamıştır. Yazar-anlatıcı “İki kanadından biri devrilmiş kapı, büyükçe bir avluya açılıyordu. Kapının bulunduğu duvar, bir, bir buçuk metre dışarıdan başlıyor, kapıya doğru hafifçe kavisleniyordu. Kapının her iki tarafında üçer pencere vardı. Hiç cam kalmamıştı ama çerçeveler oldukça iyi görünüyordu. Nehre bakan sol cephede oldukça biçimli oturtulmuş üç ayrı balkon bulunuyordu. Balkonda açılan kapılar kubbemsi bir tarzda yapılmıştı.. Avluya sağ ve sol taraftan açılan iki ayrı kapıdan, binanın iki ayrı bölme hâlinde kurulduğu anlaşılıyordu.” (S:s.36) diye, gösterme ve anlatma metoduyla evin durumunu aktarır. Evin çok güzel olduğunu görünce birdenbire bu evi benimseyen Demirağa, farkına varmadan bu evi onarmaya girişir. Bir yabancıнын sahipsiz bir evde bir şeyler yapması Almanları şüphelendirmiş, Demirağa'nın yaptığı bu ziyaretler de Demirağa'nın şikâyet edilmesine yol açmıştır. Demirağa nezarete alınır. Josef'in olayı gazeteye lansettirmesi, olayı farklı boyutlara taşır. Her ülkede olduğu gibi haksızlığın reklamı, işin ucunda gazetenin primi varsa insanlar tarafından geniş kitlelere ulaştırılır. Bir yabancıнын başına gelmesi o an pek çok insanın önemsedığı bir şey değildir. Amaç haksızlığa baş kaldırmış olmaktır. Bu evde böyle bir reklam sonucu Demirağa'nın kazanılmış hakkı olur.

Demirağa ve ailesinin ikinci mekânı olan bu ev, büyük maceralardan sonra kazanılmış bir zaferle Demirağa'nın eline geçmiştir. Komşularının verdiği sıkıntılar canına tak diyen Demirağa, yıllarca özlemini çektiği müstakil bir evi bulunca sevinir, Anadolu insanı için hele köyden kopmuş gelen bir insan için sıkıştırılmış hanelerde yaşamak zor gelmiştir. Demirağa için yeni evinin önemi büyüktür zira o bu evle, yaşadığı sıkıntılardan bir nebze kurtulmuş ve ailesiyle yeniden doğmuş gibi hissetmektedir kendini. Yazar-anlatıcı, bu durumu “ Demirağa ailesinin keyfine diyecek yoktu. Bir yıl daha ana vatana gidememiş olmanın burukluğundan eser yoktu. Komşuların polise şikâyet etmelerinden, trafikten, kazadan korkusuz, olabildiğince hür bir hayata kavuşmuşlardı. Hele Demirağa, delikanlılığa yeniden dönmüş gibiydi. Akşamüstleri hava biraz serinleyince balkona geçiyor, Ren'de seyreden gemilere baka baka çayını yudumlarken, bir de el kulakta türkü salıveriyordu. ‘ Uzun olur gemilerin direği, direği Amman!’” (S:s.55) diye anlatarak evin güzel, huzuru çağrıştırdığı tedric yöntemiyle okuyucularına belirtmiştir.

Bu ev, her şeyden habersiz Demirağa için büyük bir ödül olsa da, Sultan'ın başına gelenlerden sonra cehennem halini almıştır. Sultan'ın sürekli Tenzile Hanımla kavgalara başlaması, kendisini odaya kilitleyip Josef'i düşünmesi onun bize psikolojik durumunu yansıtmıştır. Sultan, baskılardan ve aldatılmışlığın çaresizliğinden kendini daha kötü yollara düşürerek bu evin sönmesine yol açmıştır. Demirağa, kızının başına gelenleri öğrenince, bir zamanlar keyif aldığı bu evden kopmaya ve kendini Ren kıyısına bırakarak ölmeyi bile düşünmüştür. Sultan'ın kayboluşuyla evin yine matem havasında geçtiği görülmüştür. Uzun yıllar sonra Demirağa, ailesini yine Sultansız da olsa toplamayı başararak, eski huzuruna dönme çabasına girmiştir.

Romanda Demirağa'nın evinin, gurbette yaşayan bir Türk ailesini simgelediğini görürüz. Ailenin birbiriyle olan ilişkilerinin yaşandığı, onların olaylar karşısında nasıl bir psikolojik duruma yöneldiği bu ev sayesinde romana taşınmıştır.

VI. 2. 4.3 Köy

Romanda Köy, Demirağa'nın ailesinin özlemle gitmeyi beklediği ve Sultan'ın evlenmek zorunda bırakıldığı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar, yansıtma, çağrışım ve sanatsal işlevi kullanarak okuruna bunları sunmaya çalışmıştır

Bir gurbetçi için doğduğu yer, memleketi çok önemlidir. Kendi dalından kopartılıp savrulmuş yapraklar kadar çaresiz ve sahipsizdir bu insanlar. Özlemle anarlar hep o diyarları. Köy de öyledir Demirağa ve ailesi için. Hele Sultan için farkına sonradan varacağı bir kaçışa sürükleneceği yer olacaktır burası. Evleneceğini sonradan öğrenen Sultan, çaresizliğin ve kabullenmişliğin arasında büyük bir çatışmaya sürüklenir. Yazar, geriye dönüş tekniğiyle Sultan'ı geçmişine döndürür ve içinde bulunduğu ortamdan koparır. Sultan, babası Almanya'da iken annesi ile yalnız kalışlarını hatırlar ve her an babasını nasıl bir özlemle beklediği gözünün önüne getirir: *“Avlunun etrafını çeviren yığma taş duvarın üstündedir Sultan. Başında kırmızı kurdele, üstünde mor bir fistan vardır. Gözlerini köyün alt ucundaki yol kıvrımına dikmiş, beklemektedir...”* (S:s.142)

Sultan, etrafındaki insanlardan bir yabancı gibi kopmuş, kendini kurbanlık bir koyun gibi hissederek planlar kurmaya başlamıştır. Evlenmesi onun için tüm

çıkılmazları doğurur, bir yolunu bulup evinden kaçması onu yeni maceralara sürükler. Bu maceralar sonunda, tüm gerçeklere ulaşan Sultan, köyüne tekrar dönüp, burada yaşama kararı veren bir kişi olur.

VI. 2.5 Şahıs Kadrosu

VI. 2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Sultan

Romanda entrik kurgunun oluşmasında düşünce ve davranışlarıyla olay örgüsünü şekillendiren ve romana giren diğer karakterleri de etkileyerek onlarla bazen aynı doğrultuda bazen de tam tersi yönde düşünerek yazarın vermek istediği tezin ortaya çıkmasını sağlayan kişi Sultan'dır.

Sultan, Romanın başkahramanı olarak, Demirağa ailesinin akıllı ve başarılarıyla herkesin onuru olmuş kızı olarak karşımıza çıkar. Özellikle Demirağa'nın kendisinden çok şey beklediği kızıdır. Çünkü Onun *“Eyalet çapında düzenlenen bir kompozisyon yarışmasında birincilik alışı, Almanları hayrete düşürmüş, Türkleri ise sevince boğmuş”* tur.

Türkiye'den çok küçük yaşta ağızsız, dilsiz gelen Sultan, okulda çok zorluk çeker. Komşuları bir kadının yardımıyla eski bir Protestan rahibesi olan Anetta adında bir kadının yanında kalarak ondan Almancayı en iyi şekilde öğrenir. *“Bu öylesine bir dil öğrenişt ki, aynı zamanda ağlayışlar, horlanışlar, şikâyetler, ümitsizlikler, bir o kadar da hayaller kitabı olan Tevrat'ı, bütün bölümlerini sinagoga kapanmış bir haham gibi ezberlemişt. Çocuk yaşında yetişkinlerin pek çoğunda bile bulunmayan mecazlar, kıssalar, zengini bir dile sahip olmuştu”* (S:s.21)

Bu sayede yabancı bir dil ve din, onun kendi dilinden ve dininden uzak kalmasına, kendi değerlerini gerektirdiği gibi uygulayamamasına sebebiyet vermiştir.

Almanlardan farklı olan güzelliğiyle - *“Beyaz cildi, dolgun ve sert dudakları, siyah saçları, hele siyah ve iri gözleri ...”*- okulda dikkat çeken Sultan, yetiştiği kültürün etkisiyle de özellikle Almanların gözünde yaşının gerektirdiklerini yapmayan, yasaklardan çekinen biriydi: *“Sevişmekteki güzellikleri yaşamaktan*

kaçıyordu sanki. Fakat dış görünüşüyle soğuk bir kız değildi. Frijit ya da lessbis de değildi ..” (S:s.60)

Romanda hep kendini bulma çabası içerisinde gördüğümüz Sultan, kültüründen aldığı baskıyla hep farklı olmak zorunda kalmış; fakat daha sonra tüm değer sistemine inat ederek, yabancıların bile yapmaya cesaret edemeyeceği çılgınlıkları yapmaya kalkışmıştır. Buna etken olan olayların onu çatışmalara düşürerek, yanlış yapmaya sevk ettiği görülür. Sultan’a kültürünün ailesi tarafından iyi verilememesi, kendisine sürekli baskı uygulayarak onu yola getirmeye çalışan “*Nalbant kızı n’olacak’ ... Görmemiş kadın!* “ (S:s.70) olarak nitelendirdiği annesinin onu anlamaması Sultan’ın etrafındakilerle kavga etmesine inatla istediklerinin zıttını yapmasına neden olmuştur.

Sultan’ın olgunlaşabilmesi ve kendi kimliğini bulabilmesi için, büyük zorluklardan geçtiği görülür. Bu imtihanlar sonucu tüm değer sistemlerini sorgulayan Sultan, kendi milletine ait değerlerin en mantıklısı olduğunu görür ve yaşam biçimini değiştirir. Yani Sultan, romanın amacına uygun olan bir sonuca varmıştır.

VI. 2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Romanda çatışmanın meydana gelebilmesi için, romanın başkahramanı Sultan’ın karşısında hasım veya karşı güç’ü temsil eden kişiler Josef ve Bettina’dır. Bu kişiler yabancı bir kültür içerisinde yetişmiş, eğlenceye düşkün, yozlaşmış, günâh tanımaz kişilikleriyle birinci derecedeki kahraman olan Sultan’ın yanlış yola sapmasına yol açmışlar, buna bağlı olarak onun hem ailesi hem de kendisiyle çatışmaya girerek mahvolmalarına neden olmuşlardır.

Josef ve Bettina, romanın başından sonuna kadar kötü değerleri temsil ettikleri için kart karakter özelliği gösterirler. Yalınkat kişiler olmaları, temsil ettikleri değerler ile onların olay örgüsü boyunca ahlâk dışı davranışlarıyla bencil, menfaatçi, yozlaşmış taraf olarak kalmalarına neden olmuştur.

Franzi-Josef

Romanda Sultan’ın sevgilisi, onun hayatını değiştiren, hatta onun hayallerini yıkan hasım güç olarak karşımıza çıkar. Sultan’ın onun seçmesindeki

sebebu bu genci efendi bulmasıdır. Sultan'a göre “ *Franz-Josef, Anadolu'da yaşasaydı, efendi kelimesiyle tarif edilen gençlerden biri olurdu; ağırbaşlı, uysal ve başkalarına yeterince saygı göstermesini bilen bir gençti.*” (S:s.24) Franzi, “ *ailenin tek çocuğuydu. Kardeş sevgisini bilemezdi. En çok annesini severdi.*” (S:s.25)

Alman kültürünü gerektiği şekilde yaşayan biri olduğu, anlatıcının statik anlatımıyla bize verilir: “*Her Alman gibi disiplinli bir değişiklikten o da hoşlanırdı. Toplumun izin verdiği, gençliğin zevk aldığı her türlü eğlence ve ilişki, onun da günlük hayatının bölümlerinden biriydi. Dans, içki, seks bugünün gençliği için ne kadar çekiciyse, Franz-Josef için de ancak o kadar ilginçti. Bir kızla arkadaşlık etmek, ona sahip olmak, eğer karşısındaki de istiyorsa rutin bir işi yerine getirmek kadar tabii, şüphesiz biraz arzu edilir bir şeydi. Ama biri, onun arzularını kabul etmiyorsa, bu da en az öbürü kadar normaldi ve ikinci defa aynı isteği tekrarlamaya belki – bir başkasından – zaman da bulmazdı.*” (S:s.27)

Bir Alman olmanın gerektirdiği şekilde, fazla hoppa olmadan yaşadığı gözlenen Josef, Sultan'a yakınlaşmış fakat daha sonra ondan bıkınca Bettina'ya yönelmiştir. Bu onun için gayet doğaldır. Çünkü her Alman, istediği zaman gerektiği şekilde yaşama hakkına sahiptir. Bu özgürce yaşam, Sultan'ın kültürünün hiç de kabul etmediği şeylerin yaşanmasına sebep olarak, Sultan'ı ve ailesini tükenişliğe sürüklemiştir. Tenzile Hanım'ın tüm şüpheciliğiyle Josef'in başlarına bela açacağını önceden sezdiği görülür. Tenzile Hanım için Josef'in nasıl olduğu pek önemli değildi. O, kızın başının yanacağından endişe eder ve Demirağa'ya “*O yılan suratlı oğlan, kızının başını yakacak bir gün, görürsün! Peşimizde boşuna mı dolandı sanırsın?*” (S:s.75) der. Bunda haklı olduğu sonradan anlaşılır.

Josef, Sultan'dan ayrıldıktan sonra onu hiç önemsememiştir. Fakat Sultan hayatında tanıdığı ilk erkek olan Josef'i hayatının her döneminde anarak, yaşadığı ıstırabı hatırlamış ve bu ona nefret duymasına yol açmıştır.

Bettina

Romanın başında Sultan'ın en iyi arkadaşı olarak karşımıza çıkan Bettina, Alman kültürünün çılgınlığını doyasıya yaşayan bir genç kızdır. Sultan'ın

kültüründen kopmasına neden olarak, onu yanlış ilişkilere yönlendiren kişi olmuştur. Bu yönüyle yönlendiricilik vasfı olduğunu da vurgulayabiliriz. Fakat o daha çok, Sultan'ı temsil ettiği değerlerle çatışmaya sevk eden ve daha sonra Josef'i onun elinden alarak Sultan'ın kurduğu hayal dünyasını yıkan bir karşıt güç olarak daha fazla görev yapmıştır.

Sultan, “*Ömründe ilk içkiyi de orada, Bettina'nın yanında içmişti*” (S:s.22), her şeyi onda görmüş, ondan öğrenmiştir. Hatta Sultan'a “*kimseyle yatmadığını hiçbir yerde söyleme. Hele bizim kızlara asla! Alay ederler seninle. Uygun bir atmosferde, beğendiğin biriyle nasıl olsa beraber olursun yakında.*” (S:s.33) demesi, Sultan'ı kendi kültür değerlerinden farklı bir düşünceyle karşı karşıya bırakmış, Josef'le korkmadan ve utanmadan ilişkiye girmesine zemin hazırlamıştır.

Bettina, Sultan'ın en güvendiği dostu olmuştur; ama O, zayıf karakteriyle Sultan'ın sevgilisini elinden alarak, nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu göstermiştir. Josef'le beraber, bu ilişkiyi uzun süre saklamaya çalışan Bettina, Franz'i'nin Sultan'a soğuk davranmasını hoş karşılar, “*Franz-Josef'in böyle davranması hoşuna da gidiyordu. Düzden öbürüyle ilişkisini kesmesi, kendisini de güç duruma düşürürdü. Bettina sevindi...*” (S:s.104)

Sultan'ın tüm gerçeklerin farkına varması, Bettina'nın bir dost değil düşman olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Bettina, farklı bir kültüre ait olmasına rağmen, Sultan'ı kendine benzetmeye çalışarak onun asimile olmasına yol açmıştır. Bu durumda bazı temel çatışmaları meydana getirerek, Sultan'ın kötü yollara düşmesine sebebiyet vermiştir.

VI. 2.5.3 Yardımcı Kahramanlar

Tenzile Hanım

Romanda Sultan'ın annesi, Demirağa'nın karısı olarak karşımıza çıkan Tenzile Hanım, evde otoriter sahibi, kocasını ve çocuklarını idare etmeye çalışan fedakâr biri olarak romanda yer alır.

Tenzile Hanım, “*on altı yaşında gelin olmuş, senesi dolmadan Sultan'a sancılanmıştı. ...Demirağa gerdeğinin haftasında asker olmuştu. Kınası solmadık*

gelin ardı sıra bakakalmıştı öyle....Tezkereci olup iki yılın üstüne dönen Demirağa, bir Almanya lafı tutturmuş; posta yolu gözliüyordu...” (S:s.15-16) Demirağa'nın Almanya'ya onsuz gidişi, Tenzile Hanım'ı üzmüş, Sultan'la tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır. Almanya'ya geldikten sonra, altı çocuk sahibi daha olmuştur. Tenzile Hanım, *“bereketli kadındı; Allah güç vermiş doğurmuştu. Doğurduğunu sokağa atacak değildi ya! Nice dilek, nice adaktan sonra sahip olmuştu çocuklarına. ..” (S:s.8)* Hep onlar için didinmiş, yaşamı boyunca namusu ve ailesi için yaşamış biridir. Sabırlıdır, kocasına karşı saygıda kusur etmez; en önemli çabası, elin gurbetinde yaşam kavgası verirken, yabancı kültüre karşı kızlarını hep korumaya çalışmaktır. Tek derdi Sultan'dır. Kızı gözünün önünde bu kültürün kurbanı olmak üzeredir. Kızını yola getirmek için tüm yollara başvurur, baskı kurarak onu caydırmaya çalışır. *“Hele Demirağa'nın gece vardiyasında olduğu günler...Gece yaralarına kadar Sultan'la tartışıyor, yatağa gidip uykuya vardığında rüyasında bile onunla uğraşıyordu..” (S:s.14)* Kızının odasındaki erkek posterleri, yanlış kişilerle arkadaşlık kurması, sigara ve içkiye başlaması onun giderek huzursuzlanmasına yol açmış; kocasının kızını serbest bırakması karşısında *“Sana böyle ne olmuş adam? Gözlerin kapalı mı dolanıyorsun sen? Kız oğlan birbirine karışmış memlekettesin. Yarın öbür gün kızın karnı burnunda çıkar gelirse ne edersin? Nasıl bakarsın el yüzüne? O yılan suratlı oğlan, kızının başını yakacak bir gün, görürsün! Peşimizde boşuna mı dolandı sanırsın?” (S:s.75)* diyerek, kocasını gelecekte olabilecek kötü olaylara karşı uyarmıştır.

Tüm uyarılarında haklı olduğu roman içerisinde anlaşılan Tenzile Hanım, yönlendirici özelliğiyle durumu değiştirmek isteyen bunun mücadelesini veren kişi olarak karşımıza çıkmıştır. Aradan geçen zamanlar kızının başına gelenler mücadelesinde haklı olduğunu göstermiştir.

Evini geçindirmek için tarlalarda çalışmaya başlamış, birikim yapıp çocuklarının geleceğini kurtarmak istemiştir. En çok düşündüğü kızlarıdır, ona göre *“Kızlar el hakkıydı. Böyle düşünüyordu Tenzile Hanım. Lakin el, hepten el âlem olup çıkmıştı bu devirde. Malı, mülkü olmayan kız, pencere önünde solacak saksı çiçeği demektir. Niçin dönüp yüzüne baskınlardı? İyi bir nasip kendiliğinden çıkıp gelmeyecekti...” (S:s.73)* Tüm bu görüşlerine rağmen, Sultan'a gelen bir

görücüyü molla kılıklı diye reddetmiş, kocasını da kandırarak bu işi engellemiştir. Bu hareketin de daha sonra onda pişmanlık yarattığı gözlenir.

Sultan'ı daha kötü bir hâle gelmemesi, için memlekete götürüp akrabalarından bir gençle evlendirmek ister, fakat bundan Sultan'ın haberi yoktur. Sultan, bu durumu öğrenince çaresiz evlenmek zorunda kalır ama annesine lanet okur. Demirağa, Almanya'ya dönünce bir yolunu bulup kaçar. Sultan'ın nereye gittiğinin bilinmemesi üzerine, Demirağa Tenzile Hanım'a kızar. Tenzile Hanım, geçen zaman içerisinde bu yanlışlığının farkına varır ve kızlarına baskı uygulamaz; çünkü onların da Sultan'ın düştüğü duruma düşmesini istememektedir.

Romanda Tenzile Hanım yardımcı bir karakter olmakla birlikte, kızını yönlendirmeye çalışması bakımından yönlendirici bir şahıs da olmuştur. Kültürüne bağlı, namuslu olma çabasıyla ön plana çıkması onun kızı üzerinde baskı kurmasına yol açmıştır. Baskının fazla olması, Sultan'ın daha da çığırdan çıkmasına yol açtığı için Tenzile Hanım'ın yönlendiriciliğinin pek de bir işe yaramadığı görülür. Küçük yaşta kızını bir rahibe'nin ellerine teslim etmesi de onun yaptığı yanlışlardan biri olmuştur.

Demirağa

Romanda, *“Almanya'da kanuni oturma iznine sahip, yedi çocuklu, evli, Çalışma Dairesine kayıtlı misafir işçi ve sabıkasız, T.C uyruklu..”* (S:s.47) Mustafa Demir olarak yer alan Demirağa, Almanya'da uzun yıllar işçi olarak çalışan bir Türk aile babasıdır. Kendine göre bir dünyası vardır. Görünüşünün aksine *“yüreği pamuk gibiydi. Kediden de uysaldı evinde. Görünüştü demir gibiydi, doğru; az konuşurdu senle benle. İnsanlar bu hâline bakıp yanılmışlar 'Demirağa' demişlerdi ona. Tenzile Hanım bile yanılmıştı da, ' Öldürür beni.' demişti. ..Eh bazen bağırıldığı çağırıldığı oluyordu tabi..”* (S:s.8) Ama, bunu da ailesi işinin yoğunluğuna ve geçim sıkıntısına yoruyordu.

Katı kuralları olmayan Demirağa, Çocuklarının yaşam biçimine karışmaz, çocuklara baskı uygulayan eşine kızan biridir. Tenzile Hanım'ın Sultan'a yaptığı baskılara kızıp, *“Gardıyan mısın sen? Kocaman oldu maşallah. Ne yaptığını bilmez değil ya!”* (S:s.75) diyerek, hep çocuklarını savunmaya çalışmış; bu yüzden de

çocukları tarafından çok sevilmiştir. Özellikle Sultan, babasının tüm fedakârlığını görmüş ve onu hep takdir etmiştir.

Gurbette tek düşüncesi çocukları ve onların geleceği olan Demirağa, Sultan'ın annesinden çok sevdiği ve çoğu kez acıdığı biri olmuştur. Çünkü "*Gecesini gündüzüne katıp çalışıyordu. Çoluğuna, çocuğuna yokluk hissettirmemek için elinden geleni yapıyordu. Pahalandığı için sigarayı, hemen hemen bu tek şahsi lüksünü terk etmişti..*" (S:s.19) İşsiz kalsa bile, onları okutmak pahasına hamallık bile yapacağını söyleyerek, onların eğitimlerinin yarım kalmasına müsaade etmemiştir.

Demirağa, roman boyunca gurbette olmanın sıkıntısını çekmiş, tüm zorluklara rağmen yaşam mücadelesi vermiştir. Onu en çok hayal kırıklığına uğratan Sultan olmuştur. Bu üzücü olaylar karşısında bazen Sultan'ı namus uğruna öldürmeyi, bazen de kendini Ren Nehrine atmayı düşünmüştür. Karısının uyarılarını önemsememenin hep pişmanlığını duymuştur. Roman sonunda özellikle yabancı bir memlekette öz değerlerinin kendileri için çok önemli olduğunu anlayan Demirağa, bir şekilde sönme tehlikesi geçiren ailesini dik tutmaya çalışarak, ebeveynliğini göstermiştir.

VI. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

VI. 3.1 Gurbet

Roman gurbette yaşanan sıkıntıları vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Yabancı bir ülkede verilen geçim mücadelesi, kültürü koruma çabaları... vb. romanın geneline yayılarak anlatılmıştır.

Yazar, romanın ilk başında Almanların geleneksel karnavalını ve bu karnavala Türklerin bakışını vermiştir. Kendini her daim sığınakta, ikinci derecede insan gibi hisseden gurbetçilerin her eziyete boyun eğdiği görülmüştür. Demirağa'nın komşularından sürekli şikâyet gördüğü "*Ashında mesele, dün bugün işi değildi. Bu eve taşındığı ilk günden beri sürüyordu hırgürleri. Tadı tuzu kalmamıştı hiç..*" (S:s.8) diye anlatılmış, bu da Alman- Türk komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını göstermiştir.

Romanda müstakil evi olması adına, Ren kıyısındaki evi onarmaya çalışan

Demirağa'nın nezarete atıldığını görürüz. Burada işten çıkarılacağını düşünerek çok korkmuştur. Ama, Alman basını sayesinde de onun bu belâdan kurtulduğu görülür.

Roman, tamamen memleket özlemini anlatmak için değil de kültürel bocalamayı vermek için yazıldığı için, romanın çok az kısmında buradaki yabancıların vatan özlemi çektiğine dair ipuçları yakalarız. Demirağa'nın yeni evindeki güzel günlerin verilmesi sırasında anlatıcının “ *Demirağa ailesinin keyfine diyecek yoktu. Bir yıl daha ana vatana gidememiş olmanın burukluğundan eser yoktu.*” (S:s.55) demesinden, ailenin önceden ana vatana gidemedikleri için üzüldüğünü fakat, yeni evleri sayesinde bunu telafi ettiklerini görürüz.

Sultan'ı evlendirmek için köye gitmeye karar veren Demirağa ve ailesinin Türkiye'ye varıncaya kadar başına gelmeyen kalmaz. Sınırlarda eşyalarını boşaltan görevlilerin eziyetine uğrarlar. Türk topraklarına ulaşınca yazar-anlatıcı onların duygularını “ *Onca sıkıntı bir anda geride kalıvermişti. Hoparlörlerden gürül gürül memleket türküleri geliyordu. Tertemiz bir ses 'Vatana hoş geldiniz.' diyordu. Tenzile Hanım bu sıcak, bu anaca vatan selamlamasına dayanamadı, ağladı...*” (S:s.137) şeklinde verdiği, Türkler için kendi ülke topraklarının önemini hissettirdiği görülmektedir.

VI. 3.2 Çatışma

Romanda çatışma temi, hem kültürel hem de bireysel olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı bir ülkede yaşayan insanların, kendi değerleriyle bu ülkeye ait değerler arasında bocalamaya düştükleri bunun da insanın kendi iç dünyasında çatışmalara yol açtığı görülmektedir. Bunun en iyi örneğini Sultan'da görmekteyiz. Sultan'ın karşılaştığı her olay sonrasında baskılar, çaresizlikler içinde kalarak çatışmaya düşmüştür. Yazar-anlatıcı onun kültürü ve yaşadığı hayat arasındaki çatışmasını “ *Ne yapabilirdi peki Sultan? Bu iki dünyanın ortasında cılız bir mıknaş gibi titreyip kalsın mıydı? Hem elinde böyle bir seçme hakkı var mıydı? Ağızsız, dilsiz kalmış, bütün direnci buruk bir yalnızlıktan ibaret olan dünyaya mı koştu? Peki, onu niçin kendine çekemedi o dünyaya? Akıllara sığmaz teknolojilerin şaşaaısıyla cümbüşlenen, sesini her an biraz daha yükselten davetkâr bir edepsiz vardı karşısında...*” (S:s.79) diyerek, vermeye çalışmış ve yabancı kültürün tüm

çekiciliğiyle onu kendisine çektiğini vurgulamıştır.

Sultan, tüm pislikleri tadınca sığınacağı bir kapı aramıştır. Bu da Allah kapısıdır fakat; o kadar iğrenç şeyler yaşamış olması, ona güzel şeyleri hak etmediğini düşündürür. Kendini “*Kim olduğundan haberin var mı senin? Hangi bataklıklara, pisliklere girip çıktığını bile bilmiyorsun! Sara kim, sen kimsin! Allah diyorsun, Allahûekber diyorsun, manasını bile bilemiyorsun bunların. Nasıl bir insansın sen? Nasıl yaşayacaksın böyle?*” (S:s.192) diyerek sorgulamış, kendi değerlerinin değil de başka kültür ve dinin özelliklerini bilmesi ondaki yanlışlıkları ortaya çıkarmıştır. Çünkü, Sultan’ın bir Protestan rahibesi tarafından Tevrat’ı en az bir Yahudi kadar öğrendiği ve dua ederken bile Tevrat’ta geçen cümleleri kullandığı görülmüştür:

“- *Daha ne kadar Tanrı’ım, sana sesleneceğim,*

Ve sen duymayacaksın?

Çılgılığım sanadır: İmdat, zulüm var!

Ama sen yardımcı olmayacaksın.” (S:s.44)

Sultan’ın kendisiyle beraber ailesini de çıkmaza sürüklediği görülür. Ailenin yanlış eğitimi sonucu elinden giden Sultan, tüm ailelere ibret verecek bir durumu göstermiştir. Tenzile Hanım’ın baskı kurarak, Demirağa’nın tamamen serbest bırakarak yetiştirmeye çalıştığı Sultan, kendini tüm pisliklere bulaştırdıktan sonra gerçeği görebilmiştir.

Sultan’ın yaşadıkları, Demirağa’nın ve Tenzile Hanım’ın da kendisini sorgulamasına yol açmıştır. Demirağa, “*Allah’ım! Hayırlı evlat, düzgün devlet dilerdi anam senden! Ben de onları dilemeliydim. Sağlık, huzur, alın açıklığı dilerdi babam... Ben de onları dilemeliydim! Hasetçinin hasedinden, fesatçının fesadından, şerlinin şerrinden, görünmez kaza ve belalardan sana sığınırım ayetini öğrendiydim çocukluğumda... Hep sana sığınmalıydım! Mal da senin, mülk de senin. Ne ki bu dünya? ...Ne yüzle çıkacağım huzuruna? Çocuklarım için çalıştım şunca yıldır. Alnım secdeye kaç kez değdi? Kızımın günahlarını omuzlarıma yüklediğin an, ne yaparım ben? ...*” (S:s.126) diye pişmanlığını, değerlerini koruyamamasına

bağlamıştır.

VI. 3.3 Kadın

Romanda kadın olgusu, verilmek istenilen tezin doğrultusunda farklı durumlarla karşımıza çıkmaktadır. Kültürel yozlaşmanın mücadelesinin verildiği, milli benliğin korunması gerektiğinin vurgulandığı romanda gurbette, yaşam mücadelesi veren kadınlar farklı biçimlerde karşımıza çıkarlar. Ezilen kadınlar olduğu gibi, ezilmemek için çabalayan ve bu durum karşısında benliğini koruyan ya ezilmemek adına yozlaşmaya başlayan kadınlar da vardır.

Romanda, Anadolu'dan cahil gelmiş birçok kadının mağduriyeti de söz konusu edilmiştir. Tenzile Hanım'ın hemşerisi Fatma Kadın, kocası tarafından aldatılan, dayak yiyen bir kadındır. Elinde bir işinin olmayışı, gurbet ellerde hatta memleketinde sığınacağı birinin olmaması onu çaresiz bırakmıştır. Sultan'ın kocasını terk etmesi çağrısı üzerine *“nereye gideyim Türkiye’de? Kime sığınayım? Ev yok, ocak yok, ne yaparım orada ben?”* (S:s.43) diyerek acziyetini belirtmiştir. Sultan’a göre kocasından korktuğu için çaresizdir. Fatma Kadın'ın, Polise gitse her şeyi anlatsa, çözüm yolu bulabileceğini düşünür. Fatma Kadın'ın Sultan'a uyup başkaldırıya geçtiği görülür ve ortadan kaybolur. Aylar sonra bir gazetede onun öldüğü haberini okuyan Sultan, Türk bir erkekle evlenmenin bedeli olarak yorumlar bu olayı. Bu da Sultan'ın kültürüne cephe aldığını göstermektedir.

Romanda değerlerini korumaya çalışan kadın olarak Tenzile Hanım'ı görürüz. Kültürüne ve namusuna düşkün biridir. En zor zamanlarda bile *“...Çok şükür namusuma leke düşürmedim!”* (S:s.16) diyerek bununla övünür. Kızına da bunu söyler. Kızının elinden kayıp gidişi onu mahvetmektedir. Onun için dile düşmek hayâsızlıktır. Demirağa'nın ev olayının gazetelere çıkmasından sonra utanmış, bu durumu *“Dile düştük, Türkiye’de bile duyulmuştur. Çarşıya pazara çıkmaya utanıyorum...”* (S:s.51) diye ifade etmiştir. Kendi doğrularıyla yaşayan bu kadın, kızına kendini hiç ifade edememiş, kızını başkasına methederek *“Senin aklın ermez, karışma! Oğlanı babası, kızı anası satar.”* demesi Sultan'ı iyice kızdırmıştır. Sultan'a göre çok saçma şeylerdir bunlar: *“Sanki hayvan satıyordu! Sonra aptalca bir namusluluk iddiası tutturmuş gidiyordu. ‘Doğru giyin, düzgün*

giyin, kapalı giyin. Bunlara bakma bunlar gâvur, çıplak da gezseler olur!’...”
(S:s.20)

Tenzile Hanım’ın cahilliği onun yabancı bir ülkede yanlış bir metotla kızını yola getirmesine yol açmıştır. Sultan’a sadece baskı kurarak yön vermeye çalışması, kendi gibi görmesi onu çığırından çıkarmıştır. Sultan’ı çok küçük yaşta bir rahibenin eline teslim etmesi de onun ne kadar cahil olduğunu gösterir. Sultan’a genç bir kızken değil de küçük yaşındayken kültürünü dayatmaya kalkması, onun çok geç kaldığını göstermiştir.

Romanda, yabancı kültürün bünyesinde kendi benliğini kaybeden, ya da bu benliğe hiçbir zaman ulaşamadığı için yozlaşmanın kaçınılmazlığı içerisinde bocalayan insanların var olduğu Sultan nezdinde verilmiştir. Sultan’ın Josef’le beraber oluşu, onun boşlukta kalan düşüncelerinin yanlış kültürle doldurulmasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki Sultan, Fraziyle ilişkiye girdiği ilk gün ait olduğu milletin kültür değerlerine inat, çok rahat *“Kadın olarak dönüyorum!”* (S:s.73) demiştir. Etrafındaki Türk kadınlarının yaşadığı kötü olayların da onun kendi kültürüne bakışını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Fatma Kadın’ın başına gelenlerden sonra kendisinin de aynı durumla karşılaşabilme tehlikesinde olduğunu, bundan dolayı Türk biriyle evlenmemesi gerektiğini düşünmüş, bu da yazar-anlatıcı tarafından *“Kurbanlık bir koyun gibi kocasının önünde boyun bükme tene, hiç evlenmemeliydi. Veya ağzından kötü bir söz çıksa bile, hemen özür dileme inceliğine sahip Franz-Josef gibi biriyle evlenmeliydi.”* şeklinde aktarılmıştır. Tüm bu olaylar, onun Türklere ve Türk kültürüne cephe aldığını göstermiştir. Ona göre Türk kızları, *“insan içine karışmış birer koyundan farksızdılar. Önlerine aileleri tarafından çıkarılacak çobanlarını bekliyorlardı. Hangi zamanda, nerede yaşadıklarının farkında bile değillerdi. Hâlâ köy âdetlerine bağlıydılar, köylüydüler. Bir parça şeye, kör bağırsaktan daha fazla kıymet veren eski kafalıydılar...”* (S:s.75) ailesinin dediğinden çıkmayan, hayatın tadını yaşamasını bilemeyen bu insanlara inat Sultan’ın zırvalık gibi gördüğü bekâretten kurtulmak adına bir sürü insanla birlikte olduğu ve zamanla bundan tiksinererek, olaylardan ders almaya başladığı görülür.

Romanda, Türk kızlarını kendi değerleri çerçevesinde yaşatmak isteyen Alman kızlarının olduğu görülmektedir. Bunu da Bettina nezdinde görürüz. Ahlâk

dışı değer sistemiyle, Sultan'ı kendi değerlerinden apayrı bir dünyaya sokan Bettina, kültürünün ve yozlaşmanın en önemli temsilcisi olmuştur.

VI. 3.4 Aşk

Romanda aşk menfi yönüyle karşımıza çıkar. Yani aşk birleştiren ve yapıcı bir unsur değil de; genelde yıldırın, ayıran, sona erdiren bir unsur olarak dikkati çekmektedir. Josef ve Sultan'ın birliktelikleri üzerinden aşkın bu doğrultuda olduğu söylenebilir.

Hayatında ilk kez bir erkeği seven Sultan, onu hayal kırıklığında bırakacağı birini sevdiğinin farkında değildir. Josef, kendi kültürüne göre normal karşıladığı her şeyi yaşamış fakat Sultan'ı anlayamamıştır. Oysa çok küçükken birdenbire ilgi göstermeye başladığı kız onun için de güzel anların ifadesi olur. Yazar-anlatıcı, Josef'in Sultan'ı diğer kızlardan farklı bulduğunu “ *Franz-Josef, bu kıza karşı neden birdenbire değiştiğini bugün dahi açıklayamıyordu; ama bu ilginin kızın iri, kara gözleriyle bir bağlantısı olduğunu da çok iyi hatırlıyordu..*” (S:s.24) diyerek anlatmış, Sultan'ın Almanlardan farklı bir fiziğe sahip olmasının bunda etkisi olduğunu vurgulamak istemiştir.

Sultan'dan zamanla etkilenmeye başlayan, “*Franz-Josef âdeta sersemleşmişti. Başını dönüyordu. İssiz bir gölün ortasındaydı ve tutunabileceği tek şey, taş sessizliğindeki şu kızdı..*” (S:s.25) Sürekli Sultanla vakit geçirerek, ondan her şekilde yararlanmak istemiştir. Bettina'nın evinde Sultan'la birlikte olması, onun arzularına kavuştuğunu gösterir. Ama bir Alman gencinin kültüründe önemli olmayan bazı değerlerin, Sultan için hâlâ önemli olması bu ilişkinin aldatmayla sonuçlanmasına neden olur.

Sultan her gece kocası gibi sevdiği bu adamı düşünmüş, onun için hayatının, kültürünün önemseddiği birçok şeyi feda etmiştir. Josef'in onu eşi gibi görmesi imkânsızdır çünkü; bir batılı için önemli olan ilk önce kendi ve kendi ihtiyaçlarıdır. Bu yüzden ki Josef kendini düşünerek tatilde kendisini yalnız bırakan Sultan'ı onu en yakın arkadaşıyla aldatmıştır. Bu da aşkın aslında tek taraflı olduğunu göstermektedir. Sadece Sultan'ın içinde temiz bir şekilde yaşanmış, Sultan'ı fiziksel olarak çekici bulan Josef'in onu sadece şehvet olarak gördüğü anlaşılmıştır. Bu

ilişkinin Sultan'ı yıktığı ve daha kötü bir cendereye sokması, bu tür ilişkilerde kültürel değerlerin uyuşmasının önemli olduğunu göstermiştir.

VII. BEYLER AMAN

VII. 1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 1984 yılında yazdığı yedinci romanı olan Beyler Aman, iki ciltten oluşmaktadır. Birinci cilt 296 sayfa olup 23 bölümden, ikinci cilt 216 sayfa olup 27 bölümden meydana gelmektedir.

Romanda Osmanlı Devleti'ni kuran ruhu yüzyıllar boyunca muhafaza eden insanların Cumhuriyet Türkiye'sinin doğuşuna da aynı inanç ve gaye ile hizmet etmelerine rağmen devlet ciddiyetinden uzak yönetim felsefelerinin ve güçlü kişilerin şahsi çıkarlarına resmiyet kazandıran uygulamaların elinde nasıl ezilip perişan edildikleri öfke ve çaresizlik içinde anlatılmaktadır.

İlk baskısı 1984 yılında Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları tarafından yapılan romanın 2006 yılında Elips Kitap tarafından yeni baskısı yapılarak okurlara sunulmuştur.

VII. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

VII. 2.1 Olay Örgüsü

Çok zincirli olay Örgüsü'yle kurgulanan roman, 1938 yılının son aylarından başlayarak, Bilecik Bozüyük'te yaşayan Karakeçili Aşiretinin macerasını anlatır. Birinci cildin olay örgüsü, Karakeçili Aşiretinin son beyi Sarı Mustafa ile Cumhuriyet Halk Fırkası Bursa Müfettişi Çolak Sami arasındaki çekişmelerden oluşmaktadır. Yörük töresiyle yetişmiş insanların, yeni hayat karşısında, kendi yaşam biçimlerinden kopmama çabası çatışmalarla verilmeye çalışılır.

Roman Bakraz'ın doğa tanıtımıyla ve Çolak Sami Bey'in bu coğrafyadaki konumunun anlatımıyla başlar. Yazar, Bakraz'ın asırlar boyu süren ihtişamını vererek, yöre insanının da ihtişamını vermek istemiş ve Sami Bey'in bu yörede sevilmeyen ve korkulan biri olduğunu, yörenin insanların hayvanlarının onun tarafına geçince paniklediğini söyleyerek belirtmiştir. Çolak Sami ahlâksız bir

kimsedir. Millî Mücadele yıllarında Ankara'da bir namus meselesi yüzünden kolundan yaralanmış ve Ankara'dan uzaklaştırılmıştır. Bu durum onun menfaatini kazanmak için yeniden bir çabaya gireceğini göstermektedir ki roman, Atatürk'ün ölüm haberiyle başlar ve o Ankara'ya gider. “İsmet dargın, Celâl yorgun..Mareşal köşesine iyice çekilir şimdi. Saray İsmet'e daha yakın. İsmet' e oynamalı...”³² diyerek, tercihini belirler ve böylece kaybettiği eski itibarını yeniden kazanma çabasına girdiği görülür. Bu bölgedeki ormanları işletmek için yetki çıkarttırır. Amacı özellikle Karakeçili aşiretine mensup köylülerin oturduğu dağlardaki ormanlık bölgeyi kontrolü altına alarak kereste ticareti yapmaktır. Arkadaşı Necip'in vasıtasıyla bu konuda bir Yahudi tüccarla anlaşır. Yalnız Sarı Mustafa'yı ikna edemezler. Bunun sebebi geleneklerine çok bağlı olan ve 600 yıldır geleneğini sürdüren aşiretin bölgeyi terk etmeye yanaşmamasıdır. Millî Mücadelede bu dağlara ve bölgeye Yunanlıları sokmamış ve kahramanca burayı savunmuş olan Aşiret direnmeye devam eder. Yazar, aşiretin milli mücadelede gösterdiği kahramanlıkları anlatarak, bu yöre insanının vatanına bağlılığını ve yeni kurulan devlette payı olduğunu göstermek istemiştir.

Çolak Sami, köyün ağası Yaman Ağa'yı da yanına alarak aşiretin hayat şartlarını zorlaştırmaya başlar. II. Dünya Savaşı yılları olduğu için bölge halkı büyük bir kıtlık ve fakirliğe düşmüştür. Bölgenin manevi yardımcısı Güllü Baba bulduğu ot kökleriyle onların hayatlarını kurtarmaya çalışır ve başka yerlere giderek onlara yeterli un getirir.

Okula yeni gelen Haydar öğretmen, köylüden nefret etmekte, kendini devrimlere bağlı bir kişi olarak göstermektedir. Sarı Mustafa'nın torunuyla giriştiği bir tartışmadan dolayı onları yobaz olarak anlatmaya başlar ve Çolak Sami'nin evindeki önemli konuklardan biri olur. Bu şekilde hasım güçlerin bir araya gelmeye başladığı ve yeni oyunların meydana geleceği sezilmektedir.

Romanda Alp-eren tipi özelliklerini taşıyan Deli Ferhat ve Boğaç adlı iki genç ki bunlar Dede Korkut destanındaki kişileri ve Türk töresinin burada devam ettiğini çağrıştırmak için verilmiştir, aşiretin devamı için Sarı Mustafa'ya yardım eder. Bu sırada yol vergisi çıkarılır. Veremeyenler çalıştırılmak için götürülür.

³² Hasan Kayıhan, *Beyler Aman, C.I*, TEVY, İst.1998, s.196

Aşiretin çoğu geçim sıkıntısında olduğu için yol çalışmasına götürülür, böylece aşiret dağılır. Burada yeni idare'nin baskısıyla karşılaşan aşiretin bir şekilde, idare altında ezildiği ve kendi törelerinin kabul görmediği eleştirel bir dille vurgulanmak istenmiştir.

Yaman Ağa ve Çolak Sami Bey maddi yardımda bulunmadıkları köylülerin Güllü Baba sayesinde açlıktan kurtulduğunu öğrenince, bölgenin manevî sahibi eren geleneğinin devamı olan Güllü Baba'nın şeyh olduğunu söyleyip onu irtica yaptığı gerekçesiyle tutuklatırlar. Güllü Baba'nın ortadan kaybolması insanları iyice sıkıntıya sokar. Yazarın, Türk kültüründe şaman geleneğinin devamı sayılabilecek Güllü Baba gibi birini romana dâhil etmesi, bu yörede yaşayanların onun manevi desteğiyle ayakta durduğunu göstermiş ve onun kaybolmasıyla bu insanların çaresiz kalışı da töreyi meydana getiren birçok unsurun parçalanmasına yol açmıştır. Hasım gücün, yeni devlet sistemini kendi menfaatlerine göre uygulamaya geçirdiği Güllü Baba'nın hapse atılışıyla yazar-anlatıcı tarafından gösterilmiştir.

Yazar, hasım gücün tüm oyunlarını açık bir şekilde vererek, yardımcı karakterleri kullanarak duruma müdahale etmeye çalışır. Çolak Sami orman yangınlarından şikâyet ederek, ormana yol açar. Böylece kuracağı kereste şirketi için gerekli hazırlıkları tamamlamış olur. Onun yanında çalışan Arnavut Bekir adlı kişi durumu Çolak Sami'nin kızı Çakır'a anlatınca Çakır, gizlice Sarı Mustafa ile konuşmaya gider. Sarı Mustafa hayvanlarının toplatılıp, kendilerinin dağdan sürüleceğine inanamaz ve o gece üzüntüsünden ölür. Sarı Mustafa'nın ölüm sebebi, çok güvendiği devletinin onları anlamamasıdır. Çünkü o her şeye rağmen devletinin böyle bir şeye sebebiyet verebileceğini düşünmemiş ve kahrından ölmüştür. Bu durum aşiretin beysiz kaldığını ve çıkmaza düştüğünü gösterir.

Romanın ilk cildi, Deli Ferhat'ın Sarı Mustafa'nın torunu Ertuğrul'u okumakta olduğu ortaokulda ziyarete gitmesiyle sona erer.

Yazar, ilk ciltteki Olay örgüsüyle Çolak Sami'yle çarpık bir şekilde başlayan batılı aile sistemini, köye gelen ilkokul öğretmeninin yeniliği köylüyle çatışmak ve zorla karşısında yobaz tipler yaratmak olarak görmesini tenkit eder. «Millî Şef» döneminin jandarma başçavuşu, Kaymakamı, yol postabaşısı gibi

tiplerini eleştirir.

İkinci cilt yeni bir siyâsi anlayışın “Demokrat Parti” çalışmalarının başladığı bir dönemde geçer. Milli Şef döneminin baskıları karşısında ezilen Bakrazlıların umut taşıyacağı bir dönemin olacağı da belirtilmiştir. Çolak Sami tüm direnmelere rağmen Yörüklerin elinden dağları almış ve emellerini gerçekleştirmiştir. Onun en büyük sıkıntısı Ülkenin politik çehresinin değişecek olmasıdır. Çünkü yazar bunu vurgulayarak, onun eski gücünü bulamayacağı endişesi taşıdığını verir. Bunun için de yeni kurulacak partinin yanında olmaya başlar. Menfaat için artık karısının yaptığı ibadetleri bile, demokratlaşma yolunda iyi kullanmaya karar verir.

Yörükler hayvancılıkla uğraşmaktan vazgeçip tütün işine başlarlar. Bu durum onların yeni sistem içinde değiştiğinin göstergesi olmuştur. Fakat, bu işte de tekel kolcularının çıkardığı zorluklar sonucunda mutlu değillerdir. Sürekli yapılan baskınlar onları sıkıntıya sokmakta ve isyana sevk etmektedir. Bu isyanın sebebi baskınların asıl amacının farklı olması ve onlara eziyet verme düşüncesiyle yapılmasıdır. Bakrazlılardan birinin “*Ah sen candarmayı bilmezsin, Allahsız Kadir Başefendi'yi bilmezsin sen! Yunan'ın basamadığı köyümüzü bastı da koca Sarı Mustafa'nın yüreğine indirdi, Hatipoğlu hocayı ihtiyardır, mübarek insandır demeyip döve döve öldürdü Allahsız..*”³³ demesi, köylünün çektiği eziyeti göstermektedir. En önemlisi bu kişilerin yunanlıların yapmadığını yapmaları, bir eleştiri niteliği taşımakta ve sistemin yanlış uygulamalarını göstermektedir.

Deli Ferhat ve tüm aşiret umudunu Sarı Mustafa'nın oğluna ve torununa bağlamıştır. Onların tekrar gelip kendilerinin öcünü alacağını ve yeniden eski günlere döneceklerini hayal etmektedirler. Oysa hiçbir şey onların istediği gibi olmaz. Ferhat, Ertuğrul'u ziyarete gider ve Ertuğrul'un düzene uyduğunu, aşiret düzenine karamsarlıkla baktığını görür. Ona kimin torunu olduğunu tekrar hatırlatması kifâyetsiz kalır. Yazar-anlatıcı bu durumu, “*Ne köy il ne köyün geleceği ile ilgili bir şey sormuştu. Ferhat köyden söz ettikçe beriki, ya savaşa Amerika'nın katılmasındaki haksızlıktan ya da ürkek Türk devlet adamlarının önceki savaşta kaybedilmiş topraklar için kollarını kıpırdatma basiretini gösteremediklerinden bahsediyordu..*” (B:C.II, s.26) diye vererek, devrin aşiretin içinden biri tarafından

vurgulandığını göstermek istemiştir.

Cem, tekrar köye döner; ama beklenilenin aksine davranır. Çolak Sami'nin kızıyla gönül ilişkisine girer ve onunla birlikte Bursa'da yaşamaya başlar. Yaşananlar karşısında çaresizliğe düşen Deli Ferhat, Yaman Ağa'nın kızı Gülendam'ı sevmektedir. Kızın ısrarlı sevgisine boyun eğip onu kaçıtır. Yaman Ağa, bu istemediği durum karşısında töre gereği kızını evlatlıktan reddeder ve Bakraz'da yaşamasını engeller. Burada kahramanların yaşadığı aşkın da olayları, onların mücadelelerini etkilediği görülmüştür.

Ferhat'ın da gidişiyle iyice kötü duruma düşen Yörükler tekel kolcularından çok eziyet görmeye başlarlar. Cem'in ve Ferhat'ın tekrar gelmesi için aralarında karara varırlar. Bir gece Jandarmaların başı Allahsız Kadir şikâyet üzerine kolcularla köye baskın yapar. Cem ve Ferhat bundan haberdardır ve bir plan hazırlarlar. Allahsız Kadir'i bağlayıp diğerlerini gönderirler. Kadir Efendi'ye bir şey yapmazlar ama ondan bir daha eziyet vermemesi için söz alırlar. Allahsız Kadir, sözünü tutar ama kolcuların şikâyeti üzerine Deli Ferhat, Cem başta olmak üzere olaya karışanlar tutuklanırlar. Tüm olay örgüsünde yaşanan çatışmalar ve bunların doğurduğu sonuçlar, çaresizliğin yeni devlet anlayışı içerisinde kaçınılmazlığını vurgulamak içindir.

Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın "*Romanda Yapı Şekilleri*" tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, "*Karakterin denendiği yapı tipleri*"³⁴ kısmında inceleyebiliriz. Roman kahramanları kendi törelerine göre yaşamak isteginde bulunan kişilerdir. Her biri, dönemin baskıcı rejimi karşısında direnmeye çalışırlar. Menfaatleri için onları bu yoldan döndürmeye çalışan Hasım güçler, onların hayatlarını kısıtlamaya çalışır. Romanda direnen kahramanların ya öldüğünü ya da hapse düştüğünü görürüz. Karakterler olay örgüsü boyunca denenir ve kendi hayat doğrularında yaşamaya devam ettikleri için hep eziyet çekerler.

³³ Hasan Kayihan, *Beyler Aman, C.II*, TEVY, İst.1998, s.79

³⁴ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. Yay., Ank.1988, s.152

VII. 2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman Hâkim bakış açılı yazar-anlatıcı tarafından anlatılmıştır. Hâkim bakış açısı sayesinde tüm mekânlar, buralarda yaşayan insanlar ve bu insanların birbiriyle iletişimleri olaylarla birlikte dikkatlere sunulmuştur.

Romanda Karakeçili Aşireti'nin hayat görüşü, Çolak Sami Bey ve Yaman Ağa karşısında verdikleri mücadeleler, Dönemin hükümetinin baskıları karşısında düşülen çaresizlik, aşiretin dağılmak zorunda kalması... vb. durumlar hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur. Romanda Topal Ahmet'in kendilerine zulmeden hasım güçlere kızdığı, dönemin hükümetinin kendilerini ezmesini zorbalık olarak adlandırdığı görülür. Bu tüm aşiretin de düşüncesidir. Bu isyan yazar-anlatıcı tarafından şuur akımı tekniği kullanılarak aynen aktarılmış, kahramanların düştüğü çaresizlik verilmeye çalışılmıştır:

“ Allah'ım neden böyle? Bak, sana sen diyorum da, Askılı Cemil Bey'e, Allahsız Kadir Başefendi'ye, Çolak Sami bey'e, hatta Yaman Ağa'ya sen diyemiyorum! Padişahımıza, gururlanma efendi, senden büyük Allah var dedik, şimdiki padişahlarımız, firavun kesildiler başımıza, görmez misin? Sen ki her yerde hazır ve nazırsın! Görmesine görür, bilmesine bilirsin elbet, öyleyse neden Allah'ım, neden eriştirmezsün tufanını, neden? “ (B:C.I,s.199)

Roman'da yazar, bir tezi gaye aldığı için bakış açısıyla amacını ön plana çıkarmıştır. Tezini ortaya koymak ve ispatlamak amacıyla, romandaki kahramanları da iki zıt safta toplamıştır. İktidarı kendilerinde güç gören insanlarla Bakraz'da yaşayan Karakeçili aşiretine mensup kişilerin kendi bakış açılarıyla meydana gelen çatışma, tezin ortaya konulmasını sağlamıştır. Haydar öğretmenin Çakır'a yazdığı mektupta, Sarı Mustafa'yı kötü biri olarak anlatmasına karşılık, Ertuğrul'un öğretmeniyle tartışması üzerine, öğretmenle konuşmaya giden Sarı Mustafa'nın, ne ders esnasında kapıyı tekmeyle açması ne de silahıyla insanı korkutması söz konusu olmuştur. Anlatıcı bunu *“Kapı açıldı. Haydar Öğretmen sırtına gocuğunu almış, nihayet çıktı. Seyirtip adımlarla gelip Sarı Mustafa'nın karşısında zıncı diye durdu. Yüzü kendisinin değildi. Sarı Mustafa bunu fark etti. Fark etti ve korktu. ..”* (B:C.I,s.30) şeklinde vererek, durumun hiç de böyle olmadığını vurgulamıştır.

Yazar- anlatıcının bazen bir tarafta olduğu, haklının savunucusu olduğu görülür. Törenin insan olmak için gerekli gördüğü vasıflar, yazar-anlatıcı tarafından sürekli vurgulanan, yapılmadığı zaman eleştirel bir yaklaşımla belirtilen davranışlardır. Köy öğretmeni Haydar'ın köye geldiği bir gün, insanlara selam vermeden hesap sormaya kalkması, Cumhuriyetin ve doğruların savunucusu olduğunu iddia eden biri için çelişki oluşturur. Yazar-anlatıcı eleştirel bir üslupla onun bu hareketinin yanlış olduğunu, özellikle kendisini donmaktan kurtaran Ferhat'a selam vermemesini hoş karşılamaz ve “ *Bakraz vadisinde, Ahı'nın ve Ircalı'nın binbir tuzağı yarıla yarıla yaşanır. Ölüm, bir soğuk gibi insanın içine çöreklenmek için fırsat arar. İnsanlar birbirlerinin hem gözü, hem kulağı olmalıdır orada. Böyle böyle esirgenebilir tatlı can. Hoş, iyiliğe karşılık beklemek aptal adam işidir ama, Haydar Öğretmenin Deli Ferhat'a ilkin bir selâm vermesi gerekirdi. Hadi ötekiler ne ise, lâkin Deli Ferhat'a can borçludur o. Artık onu kardeşi bilmeli, böyle davranmalıydı. Ama yapmadı. ..*” (B:C.I,s.114) diyerek, kendi bakış açısını belli etmiştir.

Topal Ahmet'in oğlu Boğaç'ı anlatırken “*Daha onbeş-onaltı yaşlarındaydı. Lâkin çam bedenliydi; kolları uzun, omuzları dallı, sırtı çatal. Öyle... Boğaç'ın analığı, Topal Ahmet'in karısı Ummuhan, Boğaç'ın urbalarının görünmez yerlerine, maviden düğmeler diker, ilmekler atar, yamalar basardı.*” (B:C.I,s.65) diye anlatarak, onun romanda iyi karakterlerden biri olduğunu vurgulamıştır. Aşirete, sürekli zorbalık yaparak birçok kişinin ölümüne yol açan Allahsız Kadir'i anlatırken ise, onun kötü özelliklerini vermiştir:

“ *Kadir Efendi'nin ömrü, lâf dinlemez söz anlamaz takımını hizaya sokmakla geçmişti. Köylü kısmını, hele böyle dağlı tayfasını iyi bilirdi. Onların anladığı dili, nice çileli geceler, gündüzler boyunca, o köy senin bu dağ benim, at sırtında seyirterek, ev ev, oba oba sandık deşerek, kundak çözerek kaçak tütün, kaçak silâh, kaçak haşhaş, yasak kitap, muska arayarak, bulamazsa hemen orada, bulursa karakolda falakaya çekerek... yâni alın teri dökerek ezber etmiştir. Böyle böyle nam kazanmıştır. Bir yerden bir yere kendi varmadan nâmu varırdı Allahsız Kadir Başefendi!*” (B:C.I,s.244)

Yazar-anlatıcı olayları bazen anlatmayıp mektup aracılığıyla göstermeye

çalışmıştır. Haydar Öğretmenin bakış açısından yaşanmış bazı olayları aktarmıştır. Anlatıcının mektup boyunca kendi âlemiyle ilgili olayları algılayışı ya da asıl önemlisi nasıl algılamak istediği okuyuculara sunulur. Yazarın, Haydar Öğretmeni daha iyi tanıtmak, onun kişiliğindeki zayıflıkları göstermek adına bu tekniği kullandığı mektubun içeriğinden anlaşılmaktadır.

“ *Sevgili Çakır,*

Biliyorsun, çok yakınındaki bir köyde çalışıyorum. Ne yazık ki, bu korkunç kış beni görev yerimden uzaklaştırdı. Ama bu uzaklaşma, kendimde gizli, müthiş bir kudreti öğretti bana. Ben başarılı bir yazarım Çakır. Zaten bu cesaretle sana yazıyorum!

Bakraz vadisinden ayrılmamın korkunç bir öyküsü vardır... Bir gün, bundan iki ay önce, okulumda mini mini yavrucaklarımla ders yapıyordum. Kapı tekmeyle açıldı. İçeriye iri-yarı bir adam girdi. Uzun kapkara sakalları vardı. Göbeğine kadar uzatmıştı sakalları. Gözleri kan çanağı gibiydi. Başında belki on kere dolanmış yeşil bir sarık vardı. ...Belinde kocaman bir tabanca sokuluydu. Öbür tarafında ise kama... Adam tam bir mürteci idi. Bilmem Kubilay meslektaşımı öldürenler bunun kadar korkunç muydular? ...” (B:C.I,s.79)

Romanda yer yer yapılan “montaj”lar aracılığıyla kişilerin iç dünyalarına, zevklerine, düşüncelerine dair ipuçları verilirken bir taraftan da dönemin atmosferi, sosyo-kültürel ortamı aynen yaratılmaya ve okuyucuda anlatılanlarla ilgili “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılmıştır. 10 Kasım’da çocukların okuduğu şiir verilerek, Atatürk’ün insanların gözünde nasıl biri olduğu verilmiştir.

“ Tanrı gibi görünüyor her yerde/ Topraklarda, denizlerde, göklerde/ Gönül tapar, kendisinden geçer de/ Hangi yana göz bakarsa Atatürk.” (B:C.II,s.183)

VII. 2.3 Zaman

Beyler Aman Roman’ında ferdî zamanla sosyal zamanın iç içe verildiği böylece sosyal zamanın, tarihî zaman’dan izler taşıdığı görülmektedir. Kahramanların maceraları anlatılırken vaka zamanına ait sosyal veya tarihî zaman faktörü de öne çıkarılır. Çünkü kahramanların gerçekleştirdiği olaylar, sosyal

zamanla birebir ilişkilidir. Yani kahramanları harekete geçiren unsur sosyal/tarihî zamanın ta kendisidir.

1984 yılında yazılan roman, 1938 yılında Atatürk'ün ölümüyle başlayan, İsmet Paşa iktidarı zamanında yaşanan olaylardan meydana gelmiştir. İkinci ciltten itibaren Demokrat parti hazırlık çalışmaları anlatılır. Yani 1938 yılından 1950 yılına kadarki süreç romanın vaka zamanını oluşturur. İsmet Paşa'nın Atatürk'ün ölümü üzerine iktidara geçişiyle uygulanan baskıcı politika ve 1950'den sonra başlayan çok partili hayata geçiş hareketleri romanın konusunu oluşturmuştur. Romanda sosyal zamana paralel olarak yaşanan olaylar reel zaman kullanılarak verilmiş böylece romana gerçeklik katılmak istenmiştir. Ertuğrul Gazi'nin türbesinin, “tekke ve zaviyelerin kapatılması” kanununca kapatılmasının üzerine, Bakrazlıların buna üzüldüğü ve türbeyi kaçak olarak açmaya kalktığı romanda verilmiştir. Bunun üzerine haklarında soruşturma açılan bu kişilere tutulan tutanak romanda reel bir zaman belirtilerek verilmiştir:

“7 Kasım 1939 Salı günü gün doğmadan evvel Bakraz köyünden yola çıkan sanıklar....9 Kasım 1939 Perşembe günü gecesi Söğüt kasabasına nüzûl ile 677 sayılı Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin seddine ve Türbedârlıklarla Birtakım ünvanların Men ve İlgasına Dair Kanun mûcibine kapatılmış bulunan Ertuğrul türbesinin kapısındaki kilidin üzerinde bulunan mührü sökerek ve kilidi kırıp atarak binâyâ duhûl ile temizleme tamir faslını müteakip Kuran okumaya ve âmir kanun vazının men eylediği cümle fiili bir tamam dercederek bir hafta müddetince hazırlık görüp müteakip 17 Kasım 1939 Cuma günü türbe önünde kazan kaynatıp şifalı tabir ettikleri bulgur pilâvı pişirmekle...” (B:C.I,s.185)

Romanda dönemin iktidarının topladığı yol vergisini veremeyen Bakrazlılara, bunun karşılığında çalışma şartı konulduğu anlatılır. Bu bir yazıyla Bakrazlılara duyurulmuştur. Reel bir zaman belirtilerek, o dönemde böyle şeylerin yaşandığı vurgulanmak istenmiştir:

“ Hükûmetin fert başına tespit ettiği yol vergisini müteakip bir ay içinde ödemenizi veyâ vergi miktârına bedel iş günü kadar bedenlen işleyerek ikmâl etmek üzere, tekide mahâl bırakmadan 15 Kasım 1940 tarihinde saat 6.30'da Bozöyük

Karasu mevkiinde ...” (B:C.I,s.200)

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığının zamanında yaşanan olaylar, romanda bayram törenlerine de İsmet İnönü iktidarlığının yansıdığını göstermektedir. Yazar, montaj tekniğini kullanarak sosyal zaman hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamış ve dönemin iktidarının bayram törenlerine vurduğu damgayı göstermiştir:

“İnön'paşa, İnön'paşa/ Yol ver bize, İnö'n Paşa/ Rap...rap..rap/ Hain düşman saldırırsa/ Tutacağız onu taşa..” (B:C.I,s.294)

İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü'nün devleti savaşa sokmadığı bilinen tarihi bir gerçektir. Romanda bu da belirtilmiş, kahramanlar tarafından İsmet Paşa'nın aldığı tavır “ *Savaş bitti! İsmet, İngiliz baskısını atlattığını sanıyor ama, İngiliz asıl bundan sonra tepesine binecek. Hem de kötü binecek!Allah vere de, kaptanlığını kurtarmak için bizim Balkanlıların sırtında kurban kesmeye kalkışmasa!..*” (B:C.II, s.100) şeklinde yorumlanmıştır.

Romanın ikinci cildinde, Demokrat parti hazırlıklarının sosyal/tarihi zamanı oluşturduğu görülmektedir. İsmet Paşa zihniyetinden, baskısından, caydırıcılığından bunalan halkın tek çare olarak bu partiye sarıldığı ve Adnan Menderes'e ümit bağladığı kahramanların, “*Milletin dilinde Menderes diye birinin adı var. Bu memleketi düzeltse düzeltse, o düzeltir diyorlar ya, pek gençmiş. İsmet anasından emdiği sütü burnundan getirir adamın. Bak Atatürk'le küs öldüğü halde, ne yaptı, etti, adamın sandalyesine çıkıp oturdu. Siyaset ince iş baba, ince iş! Sen ne buyurdun, siyaset kazanır, silâh değil, doğru mu dedim? Hani n'oldu Fevzi Paşa'ya? Mareşaldı üstelik! Karabekir'in niye sesi çıkmıyor?*” (B:C.II,s.92) diye belirttikleri konuşmalarından anlaşılmakta ve İsmet İnönü'nün halkın gözündeki değeri, Fevzi Çakmak ve Kazım Karabekir'in çaresiz kalışları vurgulanmıştır.

Roman'da zamanın Karakeçili Aşiretinin devrin sosyo-siyasi koşullarının ağırlığı altında çaresizliğe düşmesi ekseninde ferdi bir boyut kazandığı; bu kahramanların zamanı buldukları koşullar çerçevesinde anlamlandırdıkları görülür. Yani dönemin sosyo-ekonomik ve sosyo-siyasi koşulları kahramanları umutsuzluğa, çatışmaya ve çaresizliğe sürüklemiş; tüm çabalarına rağmen bundan kurtulamamışlardır. Romanda Sarı Mustafa'nın Ertuğrul Gazi'nin türbesinin

kapatılması karşısında şaşkınlığa düştüğü ve üzüldüğü görülür. Yazar-anlatıcı bu durumu “ *Yıllar var ki Hidrellez gününün gelip çatmasına dayanamıyordu Sarı Mustafa. İnadına o gece gözleri kapanmazdı, uyuyamazdı. ...Hidrellez şafağı Ertuğrul Gazi türbesine kilit vurulduğu gün kararmıştı oysa. Sarı Mustafa'nın bunu akli almazdı bir türlü. Hadi tekke-dergâh, konak-yemgâh neydiyse ne ya, Ertuğrul'un türbesi kime ne etmişti.* ” (B:C.I,s.130) diye, Sarı Mustafa'nın bakış açısıyla açıklamıştır.

Roman, olay örgüsü-zaman ilişkisi bakımından akronik bir karakter taşır. Romanda kronolojik olarak düzenlenen olay örgüsünde yer yer “geriye dönüş” tekniği kullanılarak geçmişe gidildiği görülmekle beraber, az da olsa gelecekte yapılacakların da anlatıldığı görülmüştür. Atatürk'ün ölümü gerçek vatansever Sarı Mustafa'yı hüzne boğmuştur. Yazar-anlatıcı, geçmişe dönüp “ *Sarı Mustafa'nın babası, başını ellerinin arasına alıp düşünmemiştir böyle. Hele dedesi, onların babaları, hiç mi hiç bilmemiştir böyle can sıkıntısını. Dünyanın hiçbir hadisesi, onları böyle eli böğürlerinde yapmamıştır* ” (B:C.I,s.20) diyerek, Atatürk'ün hem aşiret için hem de Türk Milleti için önemini vurgulamış; ondan sonra geleceklerin yanlış politika uygulayacağını, Sarı Mustafa'nın can sıkıntısı çektiğini söyleyerek sezdirmiştir.

Romanın hasım güçlerinden Yaman Ağa'nın kızının en büyük korkusu Kara Kâmile evlenmektir. Çünkü babasının kendisini ona vereceğini duymuş ve üzülmeye başlamıştır. Öyle bir durum karşısında Gülendâ'mın neler yapmak istediği yazar-anlatıcı tarafından Gülendâ'mın bakış açısıyla “ *Eğer Yaman Ağa kendisini gerçekten Kara Kâmil'e vermeye kalkarsa, bir koşu Deli Ferhat'a gidecekti Gülendâ'm, ' Sana sığındım Ferhat Agam...' diyecekti, ' Sığınanı kapı önüne bırakmak töreli iş değildi. Kana bulan ara bulanma! Beni geri verme. Kendine kardeş tut; agam ol, babam ol!...'* ” (B:C.I,s.95) şeklinde verilmiştir.

Romanda anlatma zamanı içerisinde, Olay ve olgular belli bir zamana bağlanarak “ *Ezan vaktiydi. Karaca usulca kalktı; odadan çıktı.* ” (B:C.I,s.21) , “ *Yılbaşıydı. Sami Bey, sonbaharda ayrıldığı çiftliğine, geri kalan kış aylarını geçirmek üzere birkaç misafiriyle birlikte gelmişti.* ” , “ *Ahı, Aralık ayının son günü bütün hışımıyla Ircalı'ya yüklendi.* ” (B:C.I,s.54) ...vb. şeklinde örneklerle

belirtilmiştir. Bunlar, mekân ve fon değişikliğini göstermek, yaşananları bir gerçeğe bağlamak, vak'a anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Özellikle namaz vakitlerinin çok kullanılması bize aşiretin inanç dünyası hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

VII.2.4 Mekân

VII.2.4.1 Bakraz Vadisi

Roman, İlk Osmanlı vatani olan “Bakraz Vadisi”nde geçmektedir. Bu Yörük diyarı, dinamik, hayatını tabiatla beraber geçiren bir aşirete mekânlık etmiştir. Olaylar daha çok açık mekânlarda geçer. Yazar, tasvirlerle Yörük yaşamını, Yörük ruhunu, Yörük mücadelesini sunmuştur okurlarına. Amaçları doğayla iç içe mutlu bir şekilde yaşayan insanların huzurunu bozmak olan hasım gücün, Vadiyi Yörüklerin elinden alma çabasına girmesiyle romanda çatışma yarattığı görülür. Yörük insanının dar mekânlara hapsedilmeye çalışılmasıyla çaresizliğe düştüğü ve bir tükenişe gittiği vurgulanır.

Bakraz, Yörüklere has bir dille anlatılır. Benzetmeler ve tasvirler Ahı ve Ircalı dağlarının heybetini, başkaldırışını sunar bizlere. *“Ahı ve Ircalı dağlarının arasında beli kırılmış bir yılan gibi uzanan Bakraz Vâdisinden yaz-kış bir ince duman tüter; süt beyazı... Eğilip büküldüğünü gören göz çıkmamıştır, he diyen duyulmamıştır. Hem de öyledir! ...sebebi dersin onu kundaktaki bebek de bilir, adını unutmuş bunak da... Ahı Ircalı dediğin başı dumanlı iki kara dağdır; lâkin iki öfkeli dev gibi dişediştirler. Hem de yedim doymaz iki devdirler. Yarları birbirinden ceberut, canavarı birbirinden gani, uğrusu birbirinden yavuzdur. Yağmuru tufândır, rüzgârı kasırğa; hele ki biri inmeye, öteki kalkmaya görsün! Yâniya burnundan solur bu iki dev, el mi yaman bey mi yaman deyip soyunanda, ol meydanda benim diyen yiğit kol gezemez.”* (B:C.I,s.5) . Böylece yansıtma işlevi kullanılarak kahramanların ruh dünyaları da çağrıştırılmış olur. Bu insanların mekânları, sahiplerinden başkasının kol gezmesine izin vermeyecek kadar efe ve yiğit oldukları anlaşılır.

Vadinin ürkütücülüğü, insanları yanına yaklaştırmaz: *“ Bakraz vadisinin ağzı hep böyle karanlıktır. Dipsiz kuyu gibi durur öyle. Giren, bir daha çıkamayacam sanur. Hele söğüt kümelerini geçip de birdenbire karşısında o acaip çataalkaya'yi*

görünce, iyiden iyiye korkar adam. Ötesi ölüm yolu gibi gelir. Adım atmaya kendinde mecâl bulamaz. Yemen o kadar uzak mıdır, meçhul müdür bilmem. Gerçi vâdidekiler için de, bu Çatalkaya kapısı hemen hemen el kapısı gibidir. Ondan ötesinde sanki hayat yoktur, su yoktur, güneş yoktur. Kırk yılın başında, kurtların bölüp dağıttığı, korkudan çılgına döndüğü sürüler, kendini ovaya, Çolak Sami Bey'in arazisine atarsa, artları sıra birileri çıkar gelir. Hepsi O kadar! Oysa yeni taksimde Çatalkaya kapısına taraf Bozüyük kazasına bağlanmıştır Bakraz mezrâsı. Muhtarlığı da Pazarcıktır. Pazarcık ise, Sami Bey'in Çiftliğinin öte ucundadır. ...Gel gör ki, Pazarcık devlet kapısı olalı, şöyle göze geleninden bir Bakrazlıyı görememiştir. Var mı yok mu Bursa. Zaman zaman Bilecik...” (B:C.I,s.15) Çolak Sami gibi İnsanlar uzaktan bakarlar vadiye. Buradan sonrası için insanların yaşama yeri yoktur kendilerince. Kendilerine burayı yurt bilmiş insanlar, başka yere de gidemezler buradan çıkıp. El kapısı olarak görür buranın insanları bu yerleri. Yazar-anlatıcı vadinin çıkmazlığını, karanlığını. Benzetmelerle içinde bulunulan ortamı bu şekilde anlatarak okuyucularına sunmuştur.

Kışın gelmesiyle doğanın şiddeti, “ Karakış her gün kuvvet tazeleyip öyle sıvanıyordu. Bakraz vâdisine. Oysa kar, bereket demektir; bol ot, bol su demektir. Ama böylesi toprağı donduran, kökleri çatlatıp çürüten böylesi, Bakraz kocalarının bile gördüğü, duyduğu cinsten değildi. İnsanın kanı donacaktı nerdeyse. Hele aç mideler, fırtına uğultusuna karışan karın gurultusu, sancısı, dayanılır cinsten değildir. İlk oğlaklar düştü. Çoğu vakitsiz, henüz gözlerini açamadan dünyaya geliyordu; soluksuz... Bakraz'da mundar hayvanın derisine bile ilişilmez, mundar hayvanın eti bile köpeklere bile verilmez. Toprak kazılır, insan canındanmışçasına acılı yürekle gömülür, iç çekilirdi. Lâkin bu kışta kazılası toprak yoktu. Çaresiz dere kenarlarına, az biraz uzakça yerlere götürüp bırakıyorlardı oğlak ölülerini. ...” (B:C.I,s.82) şeklinde anlatılarak, insanların yaşam alanlarının daraldığı ve kıtlıkla boğuştuğu sezdirilmeye çalışılır. Doğa betimlemeleri, insan halleriyle verilerek, bu yöre insanının yaşam biçimi de okuyuculara aktarılmış olur.

Doğayla iç içe yaşayan Yörüklerin, doğayı bir ulu insan gibi gördüğü ve yeşili kutsal sayıp hiçbir ağacı kesmeye yanaşmadığı yazar-anlatıcının “ Ahı'nın Ircalı'nın gürgeni, piknarı, çamı, lâdini biter tükenir cinsten değildir. Allah... deyip, her biri

kamete durmuştur. Hem de her biri boy boydur, oymak oymak, cins cinstir. Çamken çamın bile türlü türlü vardır; karası, akı, sarısı, kızılı..Bakrazlı ağaca ilişmekten korkar. Güllü Baba'dan çekinir, Sarı Mustafa'dan çekinir, anadan babadan çekinir. Ata-dede demesinden çekinir dahası... "Ağaç altına şeytan Uğramaz!" (B:C.I,s.241) diyerek bahsetmesiyle yörük töresinin inançları verilerek anlatılır.

Yazar-anlatıcı, Bakraz'ın doğa anlatımına romanda çok geniş yer ayırmıştır. Bu onun bu mekânı çok iyi bildiğini gösterirken, sanatsal bir işleyle doğa'nın pitoresk bir tablo gibi sunulmasıyla okuyucuyu o yerlere götürme amacıyla olduğu görülür. Okurun doğa yaşamıyla iç içe olduğunu gösterdiği yörük yaşamının mekân sevdirmeye işlevinde kullanılarak verildiği görülmüştür. Doğa'yı ululaştırın ve onu yok etmekten çekinen insanların doğayla beraber kendi yaşamlarının da mücadelesini verdiği mekân vasıtasıyla romana taşınmıştır. Romanda çatışma yaratan bir unsura sebebiyet veren Bakraz Vadisi, Çolak Sami'nin kereste ticareti'nin kurbanı olmuş; ağaçların kesilmesiyle hem vadi hem de burdaki insanların kaçınılmaz bir tükenişe sürüklendiği görülmüştür.

VII.2.4.2 Çolak Sami'nin Evi

Romanda hasım güçler dar mekânlarda bize tanıtılır. Baş hasım güç Çolak Sami Bey'in evi, batı taklidinin sergilendiği bir mekân olarak karşımıza çıkar. Yılbaşı gecesi verilen partide yapılan hazırlıklar, anlatma ve gösterme metoduyla okuyucuya aktarılmış, özentili yaşam gözler önüne serilmiştir:

"Yılbaşıydı. Sami Bey, sonbaharda ayrıldığı çiftliğine, geri kalan kış aylarını geçirmek üzere birkaç misafiriyle birlikte gelmişti. Çiftlik geceye hazırlanıyordu. Mutfak, arı kovana gibiydi. Tepsiler sürülüyor, şerbetler dökülüyordu, şişeler buza gömülüyordu. Demir sobalara yağlı Kütahya kömürleri, şöminelere sağlam meşe kütükleri atılıyordu..." (B:C.I,s.54)

Sami Bey'in evi sayesinde, onun kişiliği ve yaşam biçimi okura sunulmuştur. Onun batı hayranı olduğu, zenginliğini gösteriş için kullandığı görülürken; Bakraz'da yaşayan insanlardan çok farklı bir hayatı benimsediği gözler önüne serilmiştir. Topal Ahmet'in onunla konuşmaya gittiği gün, Çolak Sami Bey'in evi bir yörük bakış açısıyla "hükümet kapılarında dolaşmış, devlet dairelerine girip

çıkmiş adamdı. Ama böylesi gömğök zenginliğı hiçbirinde görmüş değildi. Yerler silme halı kaplıydı. Duvarlara adam kulacı büyüklüğünde tablolar asılmıştı. Duvar diplerine pirinçten dökme süs eşyaları dizilmişti. Tavandan sarkan lambalar birkaç kolluydu...” (B:C.II,s.52) şeklinde anlatılmış ve evin zenginliğı çağrıştırdığı ve oldukça gösterişli olduğu vurgulanmıştır.

Sami Bey’in evi onun yaşam biçimini ve kişiliğini tanıtmakla birlikte, hasım gücün planlarının yapıldığı yer olarak karşımıza çıkmıştır. Çolak Sami Bey, Bursa’dan gelen misafirlerini burada ağırlarken aynı zamanda dostlarıyla ortaklık kurarak kereste işine başlamıştır. Yaman Ağa’nın sürekli bu eve gelmesi, onunla da ortak olduğunu ve yörükleri devirmek için planlar kurduğunu göstermiştir. Romanın ikinci cildinde, Çakır’ın Cem’le yaşadığı ilişki, bir Bakrazlı’nın buraya girmesini sağlamış bu da bize Çolak Sami Bey’in evinin değişmeye başladığını göstermiştir. Bunda dönemin siyasi politikasının da etkili olduğu görülür ki Demokrat Patinin gücünü anlayınca, eşinin Kuran okuyup evinde mukabele yapmasına izin vermiştir. Evin de Sami Bey’in menfaatleri ve tercihlerine göre bir işlev kazandığı anlaşılmaktadır.

VII.2.4.3 Cezaevi

Cezaevi, toplumsal adaletsizlik sonucu zulme uğrayan kahramanların çaresiz girdikleri bir zindan olmuştur. Topal Ahmet’in oğlu Boğaç’ın Kara Kâmil’in suçlamaları sonucu hapse düşmesi, Bakraz’da ve Aşiret halkında büyük üzüntü yaratmıştır. Yıllar sonra Boğaç’ın mahkemeden çıkarken Haydar öğretmen’e rastlaması onu iyice hüzne boğmuştur. O kadar iyilik yamalarına rağmen, kendilerine yabani bir hayvan gibi bakmaya devam eden bu adamın küçültücü tavırları karşısında ezilmiş ve boynu bükük hapis hâneye geri dönmüştür.

Romanın sonunda Deli Ferhat’ın ve Cem’in de tutuklandığı ve hapsedildiği görülür. Ama romanda cezaevi asıl işleviyle Güllü Baba’nın son durumunu anlatmak için verilmiştir. Dağları kendine mekân eylemiş, ulu eren tipi Güllü Baba’nın çaresizliğiyle boğuştuğu son mekânı olarak karşımıza çıkar cezaevi. Yazar-anlatıcı, hapis hâneyi ve bu adamı, “*Yükseklığı on metreyi aşan duvarın dibinde, el genişliğindeki toprağı bürüyen ayırık otlarının arasında üç kök menevşe filizlenmişti.*

Menekşeler cılızdı; ince ve narin yaprakları ölgündü. ...Adam menekşelerden birine uzandı. Elleri titriyordu. Ayrık otunu menevşenin gövdesinden ayıramıyordu bir türlü. Etrafına bakındı. On kulaç uzunluğunda, beş kulaç eninde, zemini betonla kaplı bir avlu. ..Tez adımlarla duvardan duvara gidip gelen sekiz,on adam; gözleri kısık, yüzleri şiş şiş, çeneleri kenetlenmiş...Sonra küçücük pencereleri bilek kalınlığındaki demirlerle kafeslenmiş binayı kavrayan duvarlar..iki ayrı köşesinde nöbetçi kuleleri...” (B:C.II,s.214) şeklinde anlatmış, doğayı kendine yâr eylemiş biri için dört duvar arasının çatışma doğurduğunu; bu çatışmayı ve çaresizliği yaptığı tasvirle okuyucularına belirtir.

Ayrık otlarının arasında çaresiz kalmış bir menevşe Güllü Baba’yı sembolize etmektedir bize. Bu yüzdendir ki Güllü Baba’nın menekşeyi yaralamadan, ayrık otundan ayırma çabasına girdiği ve bunu gören başgardıyanın onu tekmelediği ve menevşeleri ezdiği anlatılır. Güllü Baba’nın bitkiyi çiğneyerek çok uzaklara, Bakraz’a gittiği bunun da onu hüzne boğduğu “*Duvar dibindeki adam, kendinden geçmiş, öyle oturuyordu. Ayrık otunu titreyen elleriyle menekşenin gövdesinden ayıramayacağını anlayınca eğilmiş ve dişlerinin arasına alıp ısırılmıştı. Bitkinin genzine dolan kokusu, onu, çok uzaklara Bakraz Vadisi’ne alıp götürmüştü. Gözleri doldu. Bir damla gözyaşı. Yaralı yüzünden süzülüp menekşe yapraklarından biri üzerine düştü. Yaprakta kızıl bir leke oluştu.*” (B:C.II,s.215) diye anlatılarak, Bakraz’ın ve vadi insanının her yana dağılmaya mecbur bırakıldığı, karşılaştıkları haksız eziyetler sonucu kaybolmaya mahkûm edildikleri Güllü Baba’nın nezdinde verilmiştir.

Cezaevi, Bakrazlıların görmemesi gereken cezaların yaşanmak zorunda olduğu bir yer olmakla beraber, Kurtuluş Savaş’ında yabancıları hânelerine sokmayan insanların, kendi kurtardıkları devlet tarafından sonlarının getirildiği yer olmuştur.

VII.2.5 Şahıs Kadrosu

VII.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Sarı Mustafa

Romanın başkahramanıdır. Karakeçili aşiretinin son beyi Sarı Mustafa, Osmanlı'nın adalet, fazilet ve vatanseverlik değerlerini temsil eder. Birçok yanlış görüşün aksine onun beyliği ne zenginliğinden ne de zorbalığından gelir. Yazar-anlatıcı "*Yörüklerin töreli beyi, yiğit, atak, hatırnaz adam milletin babası!...Sarı Mustafa'yı bey yapan şey, geçmiş koca zamanların töresiydi. Sarı Mustafa'nın beyliği dildeydi, gönüldeydi. Ötesi, garibin biriydi Sarı Mustafa. Varlıkta Yaman Ağa'yı bırak, belki Topal Ahmet kadar bile yoktu. Devir eskisi gibi olsaydı, obalar bolluk dolup taşsaydı, herkes 'bey evi, çaydır direği' deyip gelene gidene verilsin diye azdan-çoktan ayırıp bir şeyler getirirdi. ..*" (B:C.I,s.123) diyerek, onun hakkında bize bilgi verir ve onun beyliğinin erdeminden geldiğini vurgular.

Ailesini, çocuklarını özellikle torununu çok seven biridir. Devrin zorbalığı karşısındaki aciziyeti onu perişan eder. Torunun öğretmeninin söylediği sözler ağına gittiği zaman, oturur ağlar. Çünkü o, ne vatanına ne de herhangi bir insana düşmanlık beslemiş nankör, zorba biridir.

Devrin değiştiğinin farkındadır. Zorbalıkla iş olmayacağını bilir. Her felakette, zorlukta Allah'a sığınarak başarılı olunacağına inanır. Torununun öğretmenine zorbalık etmesini beklediğini öğrenince Ertuğrul'a, "*Olmadı kurt gözlüm! Felâketten, kötülükten, hasetten Allah'a sığınmaktan iyi çâre yoktur. Olmadı kurt gözlüm! Ne zaman neyi okuyacağını bilemezsin, Allah'ımızdan ne isteyeceğini bilemezsin, ayağına dolaşan belâdan sıyrılamazsın..*" (B:C.I,s.34) diyerek, zorbalıkla hiçbir şey olmayacağını, sabrederek ve yaratıcıya sığınarak zorlukların üstesinden gelineceğini vurgular.

Atatürk'ün ölümünden sonra, onun gibi birini kaybetmelerinden dolayı ağlamış, ondan sonra geleceklerin kendilerini anlamayacağını hissetmiştir. Çolak Salih ve Yaman Ağa'nın onu sömürmeye kalkışmalarını üzüntüyle karşılamış, hep iyi düşünmeye çalışmasına rağmen onların yollarından dönmediğini görmüştür. Bu

olayların kendisini yıktığı ve onun ölümünü hazırladığı görülür. Keçilerinin toplanılacağını öğrendiği bir akşam derin düşüncelere dalar ve sabah namazında ölür. Onun ölümü Aşiretinin de beysiz kalmasına yol açmış, ondan sonra kimsenin aşireti toplamaya gücü yetememiştir.

Cem

Romanın ikinci cildinde karşımıza çıkan Cem, romanın bu cildindeki başkahramanıdır. Cem, “ *Sarı Mustafa'nın ikinci oğluydu. Ona olan sevgisini herkes bilirdi. Cem, Karaca'nın aksine ateş gibiydi. Akıllıydı. Büyüklerle oturur kalkardı her zaman. 'Bu oğlanda iş var' derdi Sarı Mustafa, 'Bu oğlan büyük adam olacak.'* ” (B:C.I,s.26)

Sarı Mustafa'nın ilk ciltte askerde olan oğlu olduğu söylenen Cem, kendisinden çok şey beklenen bir kişi olmuştur. Çünkü O, Yiğittir ve ne zaman nerde nasıl davranılacağını bilen biridir. Bu yüzden babasının önemli yerlere geleceğini umduğu biri olmuştur. Cem, babası ölünce obaya geri döner; fakat aşiretekilerin beklediğinin aksine haksızlıklara savaş açmaz, gidip Çolak Sami ve Yaman Ağa'yı vurmaz. Sadece ata binip gezer. Yakışıklılığıyla Çolak Sami'nin kızını kendine âşık etmiş ve onunla birlikte yaşamaya başlamıştır.

Yörükler, Cem'in tekrar gelmesini çok isterler; çünkü ezilen haklarının öcünü alacağını ummaktan vazgeçmemişlerdir. Fakat Cem bunu yapmaz. Bursa'da oturmaya başlar. Devrin değiştiğinin o da farkındadır. Yörüklerin onu ısrarla çağırması üzerine tekrar köye döner ve kolcu baskının da kendilerine haksızlık eden kolcuları tehdit eder, bu olayın şikâyet edilmesinden sonra, Deli Ferhatla beraber hapse atılır. Ferhat, her şeye rağmen, başta çaresiz olduğu için istemese de Yörükler için kendi hayatını tehlikeye atmış ve yiğitliğini göstermiştir.

VII.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Çolak Sami Bey

Romanın en büyük hasım gücü olan Sami Bey, roman boyunca hep kötülüğü temsil etmesiyle kart karakter özelliği göstermiş, hep menfaati üzerine hareket eden, bencilliğiyle ön plan çıkan biri olmuştur. Bakrazlıların hiç sevmediği

ve korktuğu biridir. Ona, “*Rumeli’den geldi geleli şu çıtak/ Dağları diken bürüdü yaylaları buturak..*” (B:C.I,s.162) demeleri de onlar için çok büyük tehlike oluşturduğunu gösterir.

İktidarın Bursa Müfettişidir. Ankara’nın önemli adamlarından olmuş bir amcası vardır. “*Çolak Sami Bey, Ankara saraylarında şerefine Mademe Butterfly operası oynatılmış adamın yeğenidir. Tek o istesin, akan sular geri gelir..*” (B:C.I,s.7) Bu yüzden farklı tutularak, tüm ayrıcalığını kullanmıştır.

Batı hayranı ve Batılılaşma yoluna ne varsa tüm çabasını sergileyen bir hasım güçtür. Yörüklerin dağına göz dikmiş, kereste ticaretini yapabilmek için onlara tüm zulmü yapmıştır. Sarı Mustafa’yı bir derebeyi olarak görmesi ve anlatması, onu tanımayanların Sarı Mustafa’yı hep kötü görmesine yol açmıştır.

Dağları Yörüklerin elinden almış, Ticaretini kurmuştur. Her şeyi başarmıştır ancak; dönemin siyasi yapısındaki değişiklik onun dengesini bozar. Bu kez de yeni partiye oynayarak ayakta kalma mücadelesi verir. Sami Bey, ahlâk dışı hareketleri ve menfaatçiliğiyle Karakeçili Aşireti’nin dağılmasına yol açan en önemli kişi olmuştur.

Yaman Ağa

Köyün önde gelen kişilerinden biridir. Romandaki hasım güçlerden biri olarak karşımıza çıkmış, roman boyunca kendini düşünen, çıkarıcı, sahtekâr vasıflarını taşıyarak kart karakter özelliği göstermiştir. Zengindir ama açın halinden anlamaz. Ailesi de dâhil olmak üzere herkesin emrinde pervane olmasını, dediklerini iki etmemesini ister. “*Yaman Ağa, acayip biriydi. Şunca çobanı, sağıcısı varken, hiçbirine güvenmez, her işin başında kendisi olmak isterdi. Eh öteye gitse beriye yetişemez. Tek can öyle ya... Onun için de oğlunu, gelinini, kızını ortalıkta deli kısırak gibi koştururdu. Yorgunluktu, hastalığı, gönül üzünlüğüydü dinlemezdi. ..*” (B:C.II,s.93) Etrafında tek güvendiği, beslemesi Kara Kâmil adlı çingenedir. Kâmil’i de pis işlerine bulaştırarak en önemli yardımcısı yapmıştır. Gülendam ve Muzaffer adlı iki Çocuğu’nda ayrı tutmadığı Kara Kâmil’i kızıyla evlendirmek ister; ama kızının Ferhat’a kaçması sonucu bu isteği gerçekleşmez. Oğlunun kaçırıldığı evli bir kız yüzünden öldürülmesiyle hayatı kayar ama yine de kötülük etmekten vazgeçmez.

O da Çolak Sami kadar, Yörüklerle düşmandır. Yörükleri yurdundan etmeye çalışır. Çolak Sami ile işbirliği yapar, Sami Bey' akıl vermeye başlar. Güllü Baba'nın şeyh olduğunu söyleyerek onu tutuklatır. Sami Bey'le ortak iş yapar, Sami Bey'e uyup hayvanlarını satması başta onun için çok kârlı gözükse de sonradan hayvansızlığın sıkıntısını çekince Sami Bey'e kızmaya başlar. Romanda hep kendini düşünen Yaman Ağa, yatığı kötülüklerle önplana çıkan bir karakter olmuştur.

Haydar Öğretmen

Romandaki hasım güçlerden biridir. Öğretmen tipini taşımasına rağmen aydınlığı tartışılacak bir kişidir. Kendisini hep yüksekte gören, başka insanların yaptığı her davranışta üste çıkmasını bilmiş bir insandır. Çakır'a yazdığı mektupta kendini şöyle tanıtır: *“Sizinle tanıştık. Fakat ben, öyle bir günde, bir akşamda tanınamayacak kadar dolu, dopdolu bir gencim. Sık sık karşılaştığınız öğretmenlerden herhangi biri gibi görmeyin beni, lütfen... Ben dört yaşında iken öğretmen olmaya karar vermiş ve bunu gerçekleştirmiş prensipler sahibi bir insanım. Neden doktor, avukat, bankacı... değil de öğretmen? Öğretmen, Çünkü hayatın temeli öğretmen'dir!”* (B:C.I,s.79)

Öğretmen oluşuyla gurur duymasına rağmen, romanda öğrencilerini ilerletecek bir gelişme gösterememiştir. Sözde aydınlardan biridir. Kendisini üste çıkarmak için yalan söylemekten çekinmez. Mektupta aslen öyle olmadığı halde Sarı Mustafa'yı ve Deli Ferhat'ı yanlış tanıtmış, âşık olduğu kızın gözüne girebilmek için kendini üstün çıkarmıştır.

Çakır'ın eşinden ayrıldığını öğrenince onun yanına gider fakat onun Cem'i tercih ettiğini görünce kıskançlık krizlerine girer. Yeni partiyle gelen hür ortam da hoşuna gitmez. Atatürk devriminin ortadan kalkacağını düşünür. Görüşüne zıt olan insanları şikâyet etmekten de vazgeçmez. Kendi doğrularının savunucusu olmuş, bunları savunurken başkalarını hiç düşünmeyen biri olarak roman boyunca hem kendi iç dünyasında hem de etrafındakilerle çatışma yaratmıştır. Onun diğer Hasım güçlerden farkı menfaati gereği saf değiştirmemesidir. Çolak Sami gibi yeni partiye oynamamış; hatta bu partinin devrimleri yıkma amacıyla olduğunu söyleyerek etrafı yaygaraya vermiştir.

VII.2.5.3 Alıcı Kahramanlar

Çakır

Romanda Çolak Sami'nin güzel, eğitilmiş kızı olarak karşımıza çıkan Çakır, Yörüklerin davalarında haklı olduğunu anlamış, diğerlerinin halkı ezme amacının olduğunu fark etmiştir. Bu yönüyle alıcı karakter olarak karşımıza çıkmıştır.

Avrupalı yaşam biçimini benimsemiş, kendine göre savruk bir yaşam biçimi kurmuştur. Yakınlardaki Yörüklerin yaşamını bilmez, o da kendisine âşık Haydar Öğretmenin anlattıkları kadar bilir ve tanır onları. Ona göre bu insanlar bir derebeyliği kurmuştur ve zorbalıkla yaşamaktadır. Ta ki babasının yol açıp, onların hayvanlarını toplatacağını duyup, Sarı Mustafa'ya haber vermeye gidinceye kadar da böyle düşünür. Yazar-anlatıcı onun durumunu “ *Çakır, Sarı Mustafa'yı görünce kötü şaşırıldı. Yıllardır babasını uyutmayan, titreten, delirten adam bu muydu? Şu Topal adam bile ondan daha dinç, daha sert görünüyordu. Gülen bir çift göz, ağarmış sakal, bükülmüş bel, hafif titreyen eller! Neresi canavara benziyordu bu adamın? Dağları yerinden oynatacak gücü nerdeydi hani?* ” (B:C.I,s.268) diye anlatmış ve Çakır'ın pişmanlığını ve bildiklerini sorgulayışını göstermiştir.

Onları tanıdıktan bu insanlara acımanın ötesinde, saygı duymanın gerektiğini düşünür. Çünkü onlar, çirkef bir dünyanın içinde saf, temiz, berrak kalabilmeyi başaramışlardır. Ona göre, “*Günahsızlık vâdisinde, kötülüğü, fenalığı, düşmanlığı bilmeden, tanımadan yaşayan bu insanların niçin ikiyüzlülüğün, simsarlığın, yılanlığın kol gezdiği, kanun olduğu, yaşamak olduğu bir dünyaya çıkmaya zorluyorlardı? Neydi maksat? Devlet kendisine güvenen, böylesi güvenen, böylesi seven, böylesi bağlı insanları nerede bulacaktı başka? Böyle insanların çokluğuyla yücelmez miydi devlet? Batsındı sanayi! Batsındı teknoloji, medeniyet, batılılaşmak!* ” (B:C.I,s.269)

Çakır'ın Yörüklerle bağlantısı bununla kalmaz. Evlendikten sonra çiftliğe geldiği bir gün, Sarı Mustafa'nın oğlu Cem'i görüp ona âşık olur. Daha sonra eşikle

anlaşamaz, sevgiyi Cem’de bulur ve onunla birlikte yaşamaya başlar.

VII.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar

Güllü Baba

Romanda Yörüklerle yardım eden, kahramanları yönlendiren bir tiptir. Bakraz coğrafyasını kendine yurt edinmiş, asırlardır var olduğuna inanılan bu adam Türk kültüründeki, şaman tipini temsil eder. “*O ki, Ahı’nın, Ircalı’nın beti-bereketidir; hem yüreği, hem de dilidir. Omzunda ala-kıl heybesi, elinde kavalıyla kâh Ahı’dadır, kâh Ircalı’da.*” dolaşarak, hep yörüklerin yardımına koşar.

Güllü Baba, “*tekmil canlının görür gözü, tutar elidir o cânıpte. Lâkin böyle dendi diye sanmayasın ki Güllü Baba, Zaloğlu Rüstem’dir, yahut Seyit Battal!...Oncağız, kefeni sırtında bir gariptir ağalar; o dağdan bu dağa seyirtir, yol onarır, pınar açar, ağaç diker. Avcıdan kaçan geyiğe sığınak, kanadı yaralı kuşa konaktır. Derde derman dediğin gönülcülüğünden taşan pınardır kim, iç içebilesiye!...Böyleyken, kimine göre veli, kimine göre delidir o...İllâvelâkin Güllü Baba, Bakraz vâdisindeki dinmez-tüter dumanın sebebidir. Duman dendiye bu, lafın gelişidir. Yoksa o, ak güvercin kanadınca aktır, bulutsuz ay ışığında pâktır...*”

(B:C.I,s.5) yani o, Bakraz’ı Bakraz yapan en önemli güçlerden biridir. Onun olmaması demek, Bakraz’da hayatın sönmemesi demektir. Rivayetlere göre Osmanlıyla gelmiştir bu topraklara. Tüm beylerin can yoldaşı olmuştur. Halkın parçası. Yörük onsuz yapamaz, onun varlığıyla yaşar. Kim “*Güllü Baba, Güllü Baba!...Gel bizimle, gel bizimle!...*” (B:C.I,s.20) diye seslendiği zaman en zor anında onu yanında bulacağını bilir.

Güllü Baba, sevilen birisidir. Fakat hasımları vardır onun da. Çolak Sami, Yaman Ağa onun menfaatlerinin önünü kestiğini düşünür ve onu irticacı diye şikâyet eder. Güllü Baba çaresiz, ellerinde kelepçe hapse düşer. Bu durum Bakrazlı’nın parçalanmasını kolaylaştırır. Romanın sonunda bir hapishâne köşesinde yaşam mücadelesi veren bir zavallı olarak karşımıza çıkar.

Deli Ferhat

Romanın yardımcı kahramanlarından biridir. Alp-eren tipini temsil eder. Roman kahramanlarından birinin “*Ferhataga dedikçe gözümün önüne Dede Korkut’un Deli Dumrul’u gelirdi hep.*” (B:C.I,s.27) diyerek, onu Deli Dumrul’a benzetişi onun yiğit, zulme ve haksızlığa gelmez bir kişiliğe sahip olmasından dolayı söylenmiştir. Herkesin korktuğu adamların karşısında bile dimdik hesap sorar. “*Deli Ferhat’ın işleri çocuklara masal gibi anlatılırdı. Delilik babasından mirâstı ona; tıpkı adı gibi. Asıl Deli Ferhat’ın işleri, yani şimdikinin babasının bir gözü kördü. Çocukluğundan beri kördü. Lâkin ona Kör Ferhat değil de, Deli Ferhat denmişti. Bu nâmı, alnının teriyle kazanmıştı Deli Ferhat..*” (B:C.I,s.34)

Karısı ölünce, onun derdi sadece Bakrazlılar olur. Ama Yaman Ağa’nın kızının ona sevdalandığını duyar, o da boş değildir. Onu ister fakat Yaman Ağa, kızını vermez. Bunun üzerine kızı kaçar. Törenin kararıyla köyden uzaklaştırılır. Çaresiz kalan Yörüklerin onu tekrar çağırmasıyla geri döner. Tütün kolcularının yaptığı bir baskında jandarma başçavuşuna eziyet edenlerin içinde o da olduğu için hapse atılır.

Topal Ahmet

Sarı Mustafa’nın en yakın arkadaşıdır. Romanda yardımcı karakter olarak karşımıza çıkar. Savaşta esir olmuş, İngiliz doktor kasıtlı olarak bacağını kestiği için sakat kalmıştır. Bu yüzden İngilizleri hiç sevmeyen Topal Ahmet, hep intikam ateşiyle yanmıştır. Bu durum “*Bacağının tekini kesen cerrah da İngiliz. Topal Ahmet, İngiliz’i hiç sevmez. ‘Kahbedir, kancıktır..’ der hep. Esirlikten tek bacağı ile dönüp geldiğinde, günlerce evinden dışarı çıkmamıştır. Çıkması ise para tedâriki içindir... Tek, Sarı Mustafa’ya dayanmıştı para diye. Tek Sarı Mustafa’ya dökmüştü içini.*” (B:C.I,s.91) diye anlatılarak, Topal Ahmet’in yaşadığı zor günler, Sarı Mustafa’yla dostluğu, vatani uğruna topal kalışı vurgulanmıştır.

Sarı Mustafa’nın yanında Çolak Sami ve Yaman Ağa’ya karşı mücadele vermiş, Sarı Mustafa’nın en büyük destekçisi olmuştur. Boğaç adlı evlatlığının, kara Kâmil yüzünden iftiraya uğrayarak hapse düşmesi onun en büyük yıkımlarından biri olmuştur. Her şeyden öte, Topal Ahmet “*candarmanın köyü sarıp asırların yörüğü*

elsiz, ayaksız bıraktığı, acının bıçak gibi Sarı Mustafa'nın yüreğine indiği günden beri insan içine çıkamayan, karısına, oğluna bile ağzını açıp tek söz etmeyen bu savaş vurgunu adam, Otluksırtı'nı bürüyen çalıların arasına oturmuş, Ahı'ya ve Ircalı'ya geçmiş ve gelecek zamanlara ağıt yakıyordu.” (B:C.II,s.24) Sarı Mustafa'nın ölümüyle hayata küsen, tüm derdini dağlara anlatmaya başlamış olan bu adam, insanların kendisine bunak demesine aldırmadan, hayatına devam etmeye çalışmıştır.

VII. 3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

VII. 3.1 Çatışma

Romanın asıl teması, Güç- iktidar karşısında verilen büyük mücadele'nin doğurduğu çatışmalardır. Osmanlı ruhuyla yaşayan aşiret, yeni kurulan devletten istediğini bulamaz. Savaşta ellerinden geleni yapmış olan bu insanlar hayat düzenlerinin değiştirilmeye çalışılması sonucu, iktidar sahipleriyle karşı karşıya gelirler.

Roman Yörüklük töresiyle yaşayan insanların hikâyesidir. Onlar için büyük devleti kuran büyük ruhu oluşturur Yörüklük. Erdem demektir, fazilet demektir, mücadele demektir. Yörüklüğün bitmesi ise kıyamet demektir, hayatlarını buna göre kurmuş insanların tükenmesi demektir. Baskıcı politika'nın menfaatperest insanların elinde bir güç olarak kullanılması, Yörüklüğün bitirilme çabalarıdır aynı zamanda. Yaşam biçimleri değişecek insanlar, yeni hayata adapte olamayarak bir sefâlete sürüklenecektir. Yeni kanunlarla onların elinden birçok değer alındığı görülür. Osmanlı'yı kuran Ertuğrul Gazi'nin türbesinin kapanmasıyla yeni düzenin onları yeni değerlerle çatıştırdığı görülür. Sarı Mustafa, bir Hıdrellez günü türbe'nin kilidini açınca, yanındakilerle kendisine soruşturma açılır. Kendi yaşamlarını kendi kanunlarınca yürüten bu insanlar için bu yeni düzene yapılmış bir başkaldırı olmuştur.

Çolak Sami ve Yaman Ağa'nın ellerinde güç bulundurarak, yeni düzenin imkânlarını bu insanlara karşı kullandığı görülmüştür. Yasa ve kurallar bahane edilerek, Karakeçili aşiretinin tüm maddi-manevi değerleri yok edilmeye çalışılır. Güllü Baba'nın yörüklerle en zor zamanlarda yardım etmesi, onun şeriatçı olduğu

gerekçesiyle hapse atılmasına yol açar. Ormanlarda yangın çıkartıldığını ve hayvanların ormanları tahrip ettiğini söyleyen Çolak Sami kanun gereğince, yol açmak bahanesiyle ağaçları kestirir. Bu oyunların, güç ardına saklanmaların hepsi kendilerine karşı direnen Sarı Mustafa aşiretini pes ettirmek içindir. Sarı Mustafa, devleti baba bilen adamdır. Yaşadığı olaylara anlam veremez. Ellerinden keçilerinin alınacağını öğrenince şaşırır, inanmaz, Zira onun devleti, bunu yapamaz, öyle düşünmüştür, öyle bellemiştir hep. O, *“yarın gelip mallarımızı, mal canın yongasıdır denir, bizim gibi keçimemesinden emen insanlar için canın kendisidir, alıp götürecek olsalar bile, ne yapabiliriz biz? Gelen eşkıya olsa, kalkıp önüne duralım, kırılıncaya kadar kıralım; lâkin gelen devlettir kızım! Ne edelim biz? Devlete âsi mi olalım? ..”* (B:C.I,s.269) demiş, kendilerine yapılan boyun eğme sürecinde nereye kadar çatışmaya gidileceğini vurgulamıştır.

Yörükler kendilerini hep güç kabul etmişlerdir. Devleti koruyan, zalimlerle mücadele eden de onlar olmuştur. Fakat zaman mücadelede devre uymak gerektiğini gösterir. Ellerinden her şey alınan yörükler, *“Dağları bize bağışlamazlar gibi hem de; Beylik, makinacıların elinde gayrı. Fabrikacılar bey, paşa... Yaman Ağa'daki beylik gayri. Gayri Yörük onlar. Sancak onlarda hem de. Toprağı tapulamaları bir başka onların. Bizim gibi koyun-keçi bacağıyla değil. Keçi izi kaç zaman durabilir a kardeş! Duvar diyor adamlar ki, her biri Bizans, her biri tekfur kalesi. Hatır devri, söz devri, gönül devri geçmiş a kardeş; devir tuğla, kereste, beton devri. Gayri masal oldu Yörüklük ...”* (B:C.I,s.181) diyerek, güç mücadelesinde her şeyin masal olduğunu kabullenirler. Böylece Yörüklük sadece dilde kalır, devir aynı devirdir. İktidarlar, Güçler değişse de dağılan birlik toparlanamaz, herkes şehre iner, zamanın gerektirdiği şekilde yaşamaya başlar.

VII. 3.2 Çaresizlik

Yeni kurulan Devletle beraber hayat düzeni değişen Yörükler'in çaresizliğini anlatan bu romanda, kahramanların çaresizlik içerisinde çok kaldığı görülmüştür. Sarı Mustafa'nın Bakrazda Bey kabul edilmesi, onun erdeminden ve saygınlığındandır. Hiç kimsenin onu küçük görüp, efelendiği görülmemiştir fakat Sarı Mustafa, torunu Ertuğrul'u döven hocasının yanına gidince beklemediği bir tepkiyle karşılaşmış ve okuldan saygısızca kovulmuştur. Bu onu çok üzmüş,

gururunun incinmesi, hak etmediği sözleri duyması onun ağlamasına sebep olmuştur. Kendini yeni devletin savunucusu olarak kabul eden bir öğretmenin, bir insana söz hakkı vermeden azarlaması o zamana kadar görülmüş bir şey değildir çünkü. Yazar-anlatıcı onun çaresizliğini, “*Ağlıyordu. Elini gözüne götürdü. Islaklık parmaklarına sıvanıp kaldı; lâkin parmakları gözyaşlarının ılıkliğinde bile donuyordu. Hızla etrafına göz gezdirdi. Bu ikinci defaydı ki, gözyaşlarının görülmesinden korkuyordu. Oysa vakitsiz ölümlere, vakitsiz ölümlerle sönen nice ocaklara yakılan ağıtları duyup hiçkırta hiçkırta ağladığında, gözyaşlarından utanmazdı hiç...*” (B:C.I,s.31) diye belirterek, bu adamın böyle bir sebepten dolayı kendinden utandığını vurgulamıştır.

Sarı Mustafa'nın bel bağladığı güvendiği torunu Ertuğrul'u ziyarete giden Ferhat, kendilerini obalarından sürüp atmalarını “*İşte böyle, beyimin torunu... Dünya kahbe oldu gayrı. Dünya kahbelerin oldu. Düşman giremedi dağlarımıza, Yaylamızın yolunu kesemedi düşman! Bin senelik yurdumuzda bizim. Sürüp attılar bizi!..*” (B:C.I,s.295) diyerek anlatmış ve nasıl çaresiz kaldıklarını isyan ederek vurgulamıştır. Fakat Ertuğrul değişen düzen karşısında baş kaldırmanın boş ve faydasız olduğunu bilir ve kendisine yanlış yoldasın diyen Ferhataga'ya karşı bir şey diyemezse de içinden “*Ormanların baş düşmanı keçidir, denildiği bir devirde, keçilerimizi geri verin, diyebilir miydi kimseye? Bak, Çolak Sami Bey de kırıp geçiriyor ormanları dese, o başka, bu başka demeyecekler miydi ona? Hem öyle değil miydi? Keçi beslenerek yaşanabilir miydi sonra bu devirde? Yokluk değil miydi yıllardır çektikleri? Sarı Mustafa'nın beyliği bir kuru lâftan öte neydi ki? Parası olan, malı olan herkes beydi bu devirde; öldüğünde Sarı Mustafa'nın kefen parası bile çıkışmadığını, okuması için gönderilen paranın kimlerden, nasıl geldiğini bilmiyor değildi elbette. Ama onu da biliyordu ki, bu insanlara verebileceği en küçük bir umut yoktu. Ne diye kuru beylik lâftıyla oyalasındı onları?*” (B:C.II,s.31) diyerek, çaresizliğini belirtir.

Romanın sonunda cezaevinde Güllü Baba'nın uğradığı haksızlıklar karşısında bedbin düştüğü ve orada da gardiyanlar tarafından eziyet gördüğü anlatılmış, onun çaresizlik içinde kalışı “*Adamın yüzü kan içinde kaldı. Ellerini bir kere daha menekşelere doğru uzattı. Başgardiyan, ayağının topuyla menekşeleri ezdi. Sonra adamın yüzüne baktı. Adam bir kere hiçkırtdı, yere yığılıverdi. Dudakları, ezilmiş*

menekşelere değdi; gözleri iri iri açılmış, kıpırtısız, ezilmiş menekşelere bakıyordu.” (B:C.II,s.215) şeklinde anlatılmıştır. Bütün bunlar Bakraz Vadisinde yaşayanların tüm mücadele girişimlerine rağmen, tükenilmişliğe itildiğini göstermiştir.

VII. 3.3 Menfaat

Romanda hasım güçlerin menfaatleri uğruna, masum insanların hayatlarıyla oynadığını görürüz. Çolak Sami Bey, Atatürkçü geçinen biridir fakat o ölünce onun ölümüne üzüleceğine yeni iktidarın kim olacağını düşünür. Onun yaşaması için, hayatının istediği gibi şekillenmesi için bu önemlidir. “ *İsmet dargın, Celâl yorgun... Mareşal köşesine iyice çekilir şimdi. Saray ismete daha yakın. İsmet’e oynamalı. Öfkenin önüne ancak İsmet gibisi durabilir. İsmet’e oynamalı..*” (B:C.I,s.15) diye düşündükten sonra İsmet Paşa’ya oynamanın kârlı olacağına karar vermiştir.

Tek parti döneminin kaymağını yiyen Sami Bey, yeni parti kurulacağını duyduğu zaman, yön değiştirmeye başlar. Demokratlaşmak için zor olmayacaktır. Daha önce eşine Kuran okuduğu için geri kafalı diyen bu adam, şimdi çıkarı gereği karısına karışmamaktadır. Çünkü bu durum onun işine gelecektir:

“Gülriyaz Kadın, zaten kendi halinde, etliye sütlüye karışmazın biriydi; Sami Bey için varla yok arasındaydı. Çiftlikte geçirdiği son kıştan sonra, her şeyden elini, eteğini tamamen çekmiş, namaza, niyaza bürünmüştü. ...Hoş bütün bunları eskiden de yapardı; ama kocasından çekindiği için, ahretliklerini çağırılmaz, evi böyle tekkeye çeviremezdi. ‘ Hınzır’ diye söylendi gülümseyerek, ‘ demokratlaşacağı mı nasıl da anlamış!.. ’.” (B:C.I,s.102)

Çolak Sami Bey’in en büyük işbirlikçisi olan Yaman Ağa’da bu nüfuzlu adamın sözünden çıkmıyordu. Yörükleri aç bırakarak emellerine ulaşacaklarını düşünmüşler; fakat Güllü Baba’nın “*kış önünde un getirip Sarı Mustafa’nın önüne yığması, her bir şeyi hazırlanmış, adı konulmuş, yolu çizilmiş Marmara Kerestecilik Lim. Tic’in pişmiş aşına soğuk su katmıştı. ..*” (B:C.I,s.248) .Bu durumda Güllü Baba’yı bir şekilde Bakraz’dan uzaklaştırmak gerekiyordu. Bunu da Yaman Ağa’nın fikriyle ona irticacı damgası vurup şikâyet ederek gerçekleştirdikleri görülür:

“Çolak Sami Bey yanına Yaman Ağa’yı alıp Paşa Vali’ye çıkınca, hem öyle

hem böyle konuşup ortalığa öyle bir velvele salmıştı ki, Yaman Ağa'nın akılcılığı karışmış, ne diyeceğini bilememişti. Güllü Baba'nın adı şeyh Güllü; Akçakmak kayalığındaki mağaracığı, Taş tekke diye söylenmeye başlayınca, hele hele kâğıt yazıp muska dürdüğü de denince, Çolak Sami'ye el açıp 'etme beyim..' demeye niyetlenmiş, lâkin berikinin konuşması bitip tükenmişti." (B:C.I,s.247)

Tüm eserlerde olduğu üzere burada da menfaati üzerine hareket eden insanların hasım güç olduğu görülmüştür. Bu insanlar attıkları her adımda arkalarına bir iktidarın da gücünü alarak hem devleti hem de ezmeye çalıştıkları insanları kullanmışlar ve Karakeçili aşiretinin her ferdinin çaresizliğe düşüp parçalanmasına yol açmışlardır.

VII. 3.4 Aşk

Romanda aşk, karşı grupta yer alan insanları bir araya getirerek çatışmalara yol açan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Romanda karşılıksız aşk yaşayanlar ve birbirine kavuşan âşıklar olmak üzere yaşanan aşkları iki grupta inceyebiliriz. Ferhat-Gülendam ve Cem- Çakır arasındaki aşklarda, Ferhat ve Cem istediğine kavuşurken; Çakır'a âşık Haydar Öğretmen ve Gülendam'a âşık Kara Kâmil, kötü karakterlerinden dolayı aşkı kaybeden kişiler olmuşlardır.

Romanda Bakraz'ın yiğitliğiyle ün salmış kişisi olarak karşımıza çıkan Ferhat, Gülendam için her şey olmuştur. Çünkü babasına karşı koyabilen tek insandır. Onu ilk gördüğü gün sevmiştir Gülendam. Ferhat ise başta ikinci planda tuttuğu bu aşka karşılık vermemezlik yapmamıştır.

Gülendam'ın Kara Kâmil'e verilme korkusu Ferhat'tan yardım istemesine yol açmıştır. Kız yıllarca aşkı için mücadele vermiş, tüm çabaları sonucu Ferhat'ın onu istemesini sağlamıştır. Fakat Gülendam hasım güç olan Yaman Ağa'nın kızıdır ve Yaman Ağa kızını Kara Kâmil' e verme düşüncesinde olduğu için Gülendam'ı Ferhat'a vermez ve onu evinden kovar. Kız perişandır. Ferhat olanları yiğitliğine yediremez ve kızı kaçıtır. Gülendam tüm arzusuna kavuşmuştur:

"Gülendam, birden ayaklarının yerden kesildiğini hissetti; sonra boz aygırın şahlandığını, sonra sesinin duvarlarda yankılandığını, sonra peş peşe

patlayan silah seslerini... ” (B:C.II,s.154)

Yaman Ağa, kızının kaçtığını duyunca Bakraz'a varır, kızını reddettiğini söyleyerek onların köyden uzaklaştırılmasını ister. Birbirine kavuşan âşıklar bu karar karşısında çaresiz bir şekilde köyü terk etmek zorunda kalırlar. Hasım güçlerin yine çatışmaya yol açtığı ve tüm engelleri ortaya koyduğu görülmüştür.

Romadaki en büyük hasım güç olan Çolak Sami'nin kızının bir gün boz aygırın üzerinde gördüğü genci merak etmesiyle Çakır'ın ona âşık olduğu anlaşılır. Çakır Yaman Ağa'ya boz aygırı sorarak bu gencin kimliğini öğrenmek istemiştir. “*Çakır, Yaman Ağa'dan öğreneceğini öğrenmişti; iki gün önce Bursa'dan çiftliğe gelirken Pazarcık düzlüğünde görmüştü bu boz aygırı. Attan çok süvarisi dikkatini çekmişti. Buralarda kolay kolay rastlanamayacak biriydi. Ahı dağının dar, dolambaçlı yollarında öyle bir at sürüşü vardı ki, görenin akli başından giderdi. At üzerinde duruşu bile bambaşkaydı; bedeni baştan ayağa çelik gibiydi, son derece çevik davranıyordu atın üzerinde..” (B:C.II,s.49)* At sürüşüyle, zarafetiyle Çakır'ın dikkatini çeken Cem, o günden sonra özlemine duyduğu insan olmuştu. Kız eşinden ayrıldıktan sonra Cem'le birlikte yaşamaya başlar. Böylece çok saygı duyduğu bir sevgiyi kazanmış olur.

Çakır'a âşık olan Haydar Öğretmenin ve babası Çolak Sami'nin uyarılarla bu aşkı bozmaya çalıştığı görülür. Fakat, yörükleri Sarı Mustafa sayesinde tanıyan Çakır'ın Cem'i de tanıdıktan sonra, onlara karşı saygısı artmış ve kimsenin onu inandığı hiçbir şeyden vazgeçiremeyeceği görülmüştür.

Romanda aşklarını tek başına yaşayan, kendi çaplarında gösterdikleri mücadelelere rağmen sevdiklerine kavuşamayan iki insan vardır. Bunlardan biri öğretmen Haydar'dır. Haydar hasım güç özelliği göstererek, romanda hep kendi yanlışlarını bile doğru göstererek insanları kendine çekmeye çalışan biri olmuştur. Bu yüzden sevilmemiş ve yaptıkları hoş karşılanmamıştır.

Haydar'ın Çolak Sami'nin evindeki yılbaşı gecesi başlayan aşkı, hep tek taraflı kalmıştır. Çakır'a yazdığı mektupta, “*Konuğunuz olduğum akşam, benimle az ilgilendiniz. Size dargın değilim. (Bunu hayretle görüyorum!) Oysa size kırılmalydım. Ama yapamıyorum!...Çünkü..Çünkü...Ne ise bunu söylememeliyim*

daha.” (B:C.I,s.79) diyerek, aşkını hissettirmeye çalışmıştır. Yazdığı nice mektupta Çakır’ı evliliğinden caydırma çabasına girer, fakat başarılı olmaz.

Çakır, tutarsız davranışlar sergileyen, insanlara küçük bakan bu hayalperest adamı kabul etmez ve ona bir mektup yazarak, *“Nazım’ın ipine tutunarak güneşe – gece- yaklaşabileceğini sanan bir hayalperestin karısı olamam...”* (B:C.II,s.139) diyerek onu reddeder. Ancak Haydar hiç pes etmez, Çakır’ın ayrıldığını duyunca yemeden, içmeden kesilir ve Bursa’ya gitmeyi düşünür. Bursa’ya gidince de umduğunu bulamaz, zira kız kendisinin hiç sevmediği Yörüklerden birini tercih etmiştir.

Hasım gücün karşılıksız kalan aşklarından biri de Yaman Ağa’nın çok sevdiği seyisi Kara Kâmil’in Gülendam’a duyduğu aşktır. Yazar-anlatıcı bu aşkı, *“...Kâmil, Gülendam’ı sevmişt, hem de çok sevmişt. Zamanla gözün girmeyi başardığı Yaman Ağa, kendiliğinden kızının sözlüsü ilan etmişti onu. O gün dünyalar Kara Kâmil’in olmuştu; gerçi Gülendam’ın kendisini istemediğini biliyordu, ama babasına karşı koyamayacağını, kimsenin Yaman Ağa’nın şerrinden Gülendam’a yaklaşamayacağını, kız istese bile onunla evlenmeye cesaret edemeyeceğini de biliyordu.”* (B:C.II,s.86) diye anlatmış, onun Yaman Ağa’nın gücüne güvenerek Gülendam’ı elde etme umudu taşıdığını vurgulamıştır.

Küçük yaşta sevdalandığı Gülendam’la evlilik hayalleri kuran Kara Kâmil, Deli Ferhat gibi birisinin onu elinden alacağını tahmin etmemiştir. Kıskançlığından Boğaç’ın ona sevdalı olduğunu sanıp, onunla kavgaya girişmiş ve bıçaklanınca Boğaç’ın tutuklanmasına neden olmuştur.

Gülendam’ın babasının onu Kara Kâmil’e vereceğini duyunca günlerinin gecelerinin zehir olduğu romanda sürekli dile getirilerek, Kara Kâmil’den nefret ettiği anlatılmıştır.

Kızın kaçmasıyla, tüm gerçeklerin farkına varan Kara Kâmil, çiftlikten de kovulunca aslında her şeyi kötü karakterinden kaybettiğinin farkına varamayan bir insan olarak zorbalıklarına devam etmiştir.

VIII. DÖNÜŞ

VIII. 1 Romanın Tanıtımı

Hasan Kayıhan'ın 2006 yılında yazdığı son çıkan romanı olan Dönüş, 405 sayfa olup 27 bölümden oluşmaktadır.

Yazar'ın Türk-Ermeni sorununu, uzun yaşaması ile bilinen bir kaplumbağanın gözünden onu şahit göstererek anlattığı roman, Sözde Ermeni soykırımına karşı sahasında yazılmış ilk kitap özelliği taşımaktadır.

İlk baskısı aynı yıl Elips Yayıncılık tarafından çıkan roman, Almanca olarak yayıma hazırlanmaktadır.

VIII. 2 Romanın Yapı Bakımından İncelenmesi

VIII. 2.1 Olay Örgüsü

Türk roman tarihinde sahasında bir ilk olması yönüyle ön plana çıkan roman Türk-Ermeni sorununa ışık tutmaktadır. Çok zincirli olay örgüsüyle 27 bölümle kurgulanan romanda yazar, bir kaplumbağın gözünden geçmişte yaşanan zulümleri anlatırken bir yandan da diğer roman kahramanlarının yaşadıklarıyla bunları gözler önüne sermiştir.

Yazar, uzun bir ömür süren kaplumbağa'yı başkahraman seçerek tezini sunmaya çalışır. Buna bağlı olarak roman, uzun yıllardır görmediği eski yaşadığı topraklara tekrar dönen Kaplumbağa'nın su arayışıyla başlatılır. Bu esnada sırtına çivi batar ve acı çekmeye başlar. Bu çivinin olay örgüsünde çok önemli bir işlevi olduğu roman sonunda anlaşılacaktır. Kaplumbağa'nın geçmişte yaşananları aktarabilmesi için, ona bazı şeylerin hatırlatıcı olması gerekmektedir. Bu yüzden Kaplumbağa'nın İstanbul'dan tatil için memleketine dönen Gülten'le karşılaşması sağlanır. Bu karşılaşma sonunda Kaplumbağa'nın hatırlamak istemediği bazı olayları hatırlaması sağlanır. Kaplumbağa bu topraklarda, daha çok gençken çok önemli olaylara şahit olmuştur. Savaş yılları onun insanları daha iyi tanımasına sebep olmuş, Ermenilerin çok sevdiği insanların evini yakıp onları öldürmesi ona hep acı vermiştir. Bu durum karşısında memnun olmayışını “ *Kederlenmek için mi döndün*

*sen bu ovaya?*³⁵ diyerek kendini azarlayarak belirtmiştir.

Gülten'in geçmişte gözünün önünde ölen bir genç kıızı çağrıştırması dikkat çekicidir. Romanda aslen Ermeni olan Boryan adını artık kullanmayan Kurban Ağa'nın kızı olan Gülten'in halasının torunu Hayik'le birlikte olması Ermenilerle yaşanan ve yaşanacak sorunların ortaya çıkmasını kolaylaştıracağı ilk bölümlerden sezilmektedir.

Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde Hayik'i ve onun arkadaşı Okan'ı (Ohannes) kurguya dâhil eder. Bunun amacı çatışmaların meydana gelerek tezin verilmek istenmesidir.

Kurban Ağa'nın Ermeni olan bu gençleri misafir edebilmesi için Gülten Hayik'i hocası Hüsamettin, Okan'ı da veteriner olarak tanıtır. Bu bize sahte kimlikleriyle bu şahısların tehlikeli işler yapacağını sezdirmektedir. Okan ve Hayik çiftliğe kısa sürede alışırlar. Hayik antikacı olduğu için sürekli eski eşyalar toplamakta Okan'da bazı insanlarla gizli görüşmeler yapmaktadır. Bu arada çevreyi gezerek Ermeni olaylarını sorgulamaya başlar. Okan, "*Kızilderilerin sürüldüğü Nevada kayalıklarından farkı yok buranın*" (D:s.82) diyerek, Hayik'i kışkırtmaya başlar.

Okan'ın amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bir plan kurması gerekmektedir. Bu plana "tortoise" adını verir. Bu sözcük kaplumbağa anlamına gelmekle beraber, Gülten'e Hayik'in taktığı addır. Yazar, olayların tanığı kaplumbağa ile bu gizli plan arasında bir bağ kurdurmak istemiştir. Kaplumbağa'nın çok uzun süre yaşaması, bu planın da geçmişteki arzulara dayandığını göstermektedir.

Okan, Bu planın gerçekleşmesi için Kurban Ağa'nın nüfuzundan yararlanır ve büyük kıızı Müşerref'in ırzına geçerek onunla nişanlanır. Amaçlarını hiçbir şekilde kendi haricinde kimseye belli etmez. Hayik ve Gülten Okan'ın belli bir amaç için Müşerrefi kullandığının farkındadırlar. Gülten, Her şeyin müsebbibi olarak Hayik'i görmekte ve ona kızmaktadır. Hayik verdiği bir kararla oradan ayrılır ve İstanbul'a döner.

³⁵ Hasan Kayıhan, *Dönüş*, Elips Kitap, Ank.2006, s.21

Olay örgüsünün amacına ulaşabilmesi için, kurguyu düğümleyen başka bir olay gerçekleşir. Yazar, Türklere zulüm yapmış Kesikkulak Arsak Paşa adlı rahibin planlarını da ortaya çıkarmak adına Amerika'dan gelen bir turist kafilesini romana dâhil etmiştir. Kaplumbağa tarafından geriye dönüşlerle anlatılan rahibin yaptığı zulümlerle, bu Amerikalılardan birinin onun varisi olması arasında okurun bağlantı kurması sağlanmıştır. Rahibin manastırını arayan Ermeni, onun hazinesine ulaşmak istemekte Okan da bundan şüphelendiği için pay almak istemektedir. Onların yanında harabeliklere giden Okan, Harapali adlı bu bölgeye yaklaşanları korkutan bir gücün kendilerini engellediğini hissedince korkar. Harapali'nin Arsak Paşa'nın zulmüne uğrayan Demirci Baba olduğu Kaplumbağa tarafından okura sunulması yine bölgede haksız yere eziyetler yapıldığının okura verilmek istenmesi amacını taşır.

Okan'ın Bankacının da ortak olduğu banka kredisi işine girerek, buradan aldığı faizle kömür ocağı işine başladığı görülür. Okan'ın Kör adlı bir şahıstan para istemesi, onun Ermeni ASALA örgütüyle bağlantılı olduğunu ortaya çıkarır.

Kör, yanında sol örgüte mensup olduğunu söylediği üç kişiyle kasabaya gelir. Bunlar Okan' a yardım için gönderilmiş kişilerdir. Sami adı verilen kişi kömür ocaklarıyla, Murtaza hukuk işleriyle, Hüseyin ise tamir işlerine bakmaya başlar. İşlerinde başarılı olan bu kişiler çok kısa sürede herkesin gözüne girerler. Halkla iyi bağ kurmaları için gönderildikleri bu şekilde ortaya çıkar. Kurban Ağa banka kredisi almak istemiştir. Fakat elindeki belgeyle, bankacının ona verdiği belge arasında farklılıkların çıkması, bazı kişilerin bu kredilerden para sızdığını göstermektedir. Bu da Murtaza'nın Okan hakkında bazı şüpheler duymasına yol açar ve düğümler yavaş yavaş çözülmeye başlar. Hüseyin ve Sami ile konuşmaya gitmesi romanda bazı gerçeklerin önceden okur tarafından çözümlenmesini sağlamıştır. Hüseyin eski bir polistir, yardım ettiği bir genç kız yüzünden tutuklanmış ve Kör sayesinde ordan çıkmıştır. Kör'ün yardımcılarından birinin Hüsamettin adlı antikacı olduğunu söylemesi, Hüseyin'in hayatını mahveden kızın Gülten olduğunu ortaya çıkarır.

Gülten İstanbul'a dönünce Hayik'in anneannesi olan aynı zamanda babasının kardeşi olan Ağavni'nin yanına gider. Amacı Hayik'i şikâyet etmektir. Ağavni Hayik'e kızar ve Ermenilerin nankör olduğunu söyler. Okur Ağavni sayesinde Türklerin Ermenileri sadık millet olarak gördüklerini ve onlara hiç eziyet

etmediklerini öğrenir.

Gülten'in Hayik'in gerçek yüzünü bu şekilde öğrenmesi, Hayik istedi diye birlikte olduğu, evine kaçak silah bıraktığı polis memuruna gidip her şeyi anlatmaya karar vermesine yol açar. Fakat gittiği zaman onun tutuklandığını öğrenir. Bu şekilde Hüseyin'le Gülten arasındaki düğüm kesin olarak çözülmüş olur.

Kör bir akşam Murtaza, Sami ve Hüseyin'i yanına çağırıp onları uyarır. Onlar Okan'ın yaptığı yanlış işlerden bahsetse de Kör Okan'ı savunur ve Hüseyin'e ertesi sabah gelecek bir grup insanı dedikleri yere götürmesini söyler. Ertesi gün Sami, Okan'la Topal Ahmet'in kayıp Amerikalıları öldürüp, hazineyi aldıklarını öğrenince Topal Ali tarafından öldürülür. Bunun telaşına kapılan Okan kaçma planı yapar.

Hüseyin Kör'ün dediği adamları bırakmaya gittiği zaman Körle karşılaşır ve Kör onu Okan'ın yanına gönderir. Jandarma Karakoluna gelince Sami'nin öldürüldüğünü öğrenen Hüseyin çıkmaza düşer.

Okan'ın oyunları yüzünden perişan olan Kurban Ağa'nın ailesi roman sonunda iki ölümle yasa bürünür. Müşerref'in Okan tarafından hamile olarak terk edilmesi onu intihara sevk eder. Hasta olan Kurban Ağa da kızının intiharıyla kendini sundurmadan atarak ölür. Selime Kadın'ın bir an geriye dönerek geçmişi anımsaması Kaplumbağa'nın hatırladığı Kesikkulak Arsak Paşa'nın öldürdüğü insanların onların aile fertleri olduğunu ortaya çıkartır.

Hüseyin evlerine gelen teğmenle beraber Okan'ın peşine düşer. Çiftlik yolundaki kalabalık onları çiftliğe gitmeye yönlendir. Hüseyin annesinin yanında ağıt yakan kızın Gülten olduğunu görünce intikam hissi depresir. Fakat onun da Okan'ın örgütünün kurbanı olduğunu anlayıp her şeyden vazgeçer ve tüm bildiklerini teğmene anlatır. Bu düğümlerin son çözülüşünün gerçekleşeceğini gösterir. Okan'ın tortoise planı, Kaplumbağa tarafından son bulacaktır. Geçmişle yüzleşmeye devam eden kaplumbağa hızla gelen bir arabanın onun yanından geçtikten sonra birdenbire uçuruma yuvarlandığını görür.

Kaplumbağanın sırtındaki çivi Okan'ın arabasının patlamasına sebep olmuş bu da Okan'ın sonunu hazırlamıştır. Bu da kaplumbağanın romanın başında sırtına

batan çivinin Okan'ı öldürme işlevi için kullanıldığını göstermiştir.

Philip Stevick'in, Norman Freidman'ın "*Romanda Yapı Şekilleri*" tasnifini verdiği makalesine göre bu romanı, "*cezalandıran yapı tipi*"³⁶ ne göre inceleyebiliriz. Romanda "Okan" karakteri iğrenç amaçlarından dolayı nerdeyse romanın tamamında etkin kişi olmuş, yaptığı planlarla emellerine ulaşmak için bir ailenin mahvolmasına yol açmıştır. Romanda kendisine yardım edenler tarafından takdir edilen bu karakter, roman sonunda ölümle cezalandırılmıştır.

VIII. 2.2 Bakış Açısı/Anlatıcı

Roman, hâkim bakış açısına sahip yazar-anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Hâkim bakış açısı sayesinde olayların geçtiği mekânlar dikkate sunulmuş, burada yaşayan şahıs kadrosunun birbirleriyle ilişkileri ve olay karşısındaki tutumları ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Romanda Kaplumbağa'nın geçmişte şahit olduğu olaylar; Okan'ın kasabaya geldikten sonra yaptığı gizli planlar; Kör'ün yardım için getirdiği Hüseyin ve arkadaşları sayesinde tüm gerçeklerin ortaya çıkması gibi unsurlar ve kahramanların iç dünyalarında olup bitenler, neler düşündükleri hâkim bakış açısı sayesinde açıkça ortaya konmuştur.

Okan'ın kendine bir iç konuşmaya girip planını tasarladığını ve bu planın adını tortoise koyduğunu yazar-anlatıcının "*Tosbağaya göre, merkezde bir ben olacaktı. Kendi zırhı içinde oturacak, ne düşündüğünü ne yaptığını ne yapacağını kimse bilmeyecekti. Bu konuda hiç kimseye, hiçbir zaman en küçük bir yorumda bulunmayacaktı. Tartışma kabul etmeyen, karar verme yetkisini Tanrı'yla bile bölüşmeyen bir tek ben...*" (D:s.143) diye aktardığı cümlelerden öğreniriz.

Hâkim bakış açılı anlatıcı şu ânı bildiği gibi geçmişi ve geleceği de bilendir. romanda yapılmış veya yapılacak diğer planlar da bize onun tarafından haber verilir. Yazar-anlatıcı bizde oluşan belirsizlikleri diyaloglarla giderdiği gibi, özetlemelerde de bunu gerçekleştirir. Müşerref'in Okan'ı eve çağırması bizi şüphelere düşürür, acaba? deriz içimizden. Müşerref namusuna sadık biridir ve bizde bu ana kadar

³⁶ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi üni. Yay., Ank.1988, s.149

“sadık kadın” imajı vermiştir. Hıdır’ı unutup Okan’ı mı özlemektedir yoksa Hıdır için ve kendi için bir öç almak peşinde midir? Okuyucu Okan’ın onun yanına gitmeyişiyle bunu öğrenemez; fakat yazar-anlatıcı araya girerek Müşerref’in amacının ne olduğunu, Okan geldiği takdirde başına nelerin gelebileceğini bize anlatır:

Okan, “*Bu davranışıyla belki bir ölümden kurtulduğunu elbette bilemezdi. O gün Müşerref, annesinin kınayan yakınmalarına aldırmaksızın elinden geldiği kadar baştan çıkarıcı giyinmiş, makyajına o güne kadar vermediği emeği vermiş, hazırlanmış ve Okan’ı beklemişti. Ona, kendisine zorla sahip olduğu odada, bir kere isteyerek kendini vermeye kalkışacak, en uygun anda, bıçağı kalbine saplayacaktı. Eli titremeyecek, kesinlikle öldüğüne kanaat getirmeden başucundan ayrılmayacaktı; buna Allah ve Hıdır için yemin etmişti. O ki Hıdır, onu öldürmeden bu dünyadan göçmüştü, onun beceremediğini kendisi becerecekti; ama Okan gelmemişti. Müşerref onun bir şeylerden şüphelendiğini sanıyor, şüphe uyandıracak ne gibi bir davranışta bulunduğu düşünüyor, bulamayınca da aklına Gülten’in haber vereceği geliyordu....” (D:s.233)*

Romanda anlatıcının kişiler arasında taraf tuttuğunu, lehte ve aleyhte tavır sergilediğini ve bu durumun da “anlatım” a yansıdığını görürüz. Hasım güçlerden biri olan Hayik, Selime Kadın’ın bakış açısıyla okura sunulur. Yazar-anlatıcı “*...Hayik’i gözü tutmamıştı. Konuşurken insanın içine girecekmiş gibi sokulmasından, arsız arsız gülmesinden, hele kim olursa olsun yanındaki ikide birde eline, koluna yapışmasından hoşlanmamıştı. Okan’ın Müşerref’e kaçak bakışlarından ziyade onun Gülten’in bronzlaşmış omuz başlarına uzanan gözlerinin arsızlığı dikkatini çekmişti..” (D:s.75)* diyerek, Hayik’in toplumun ahlâk değerlerine aykırı hoş olmayan davranışlar sergileyen biri olduğunu belirtir. Bu da roman için ideal bir tip olmadığını göstermektedir.

Yazar-anlatıcı, diyaloglar sayesinde vermek istediği düşünceleri kahramanlara söyler. Savaşta haksız yere tutuklanan Demirci Baba’nın sonra erenlere karıştığı düşünülerek Harapali olarak kasabalılarca bilindiğini görürüz. Onun roman için olumlu biri olduğu roman kahramanlarından biri tarafından “*...Çok makbul kişiydi bu Harapali... O zamanlar ona kimi Değirmenci, kimi de Demirci Ali*

derdi. Şimdi Harap değirmen dediğimiz yerde yaşardı. Değirmenin altında demirci dükkânı da vardı. Mevsimine göre un öğüterek ya da demir döverek geçinirdi. ..Gerçi o zamanlar da biraz garip bir adamdı. Az konuşurdu. Bazen elindeki işi bırakıverir, pervane gibi kendi etrafında dönmeye başlar, döner, dönerdi... Eline tokmağını alıp da demir dövemeye girişince durmadan men zi cân-ı cân... diye bağırdı. Ne demek isterdi bilmem... Bir kış sonu aniden ortadan kayboldu. Ne ölüsü bulunabildi, ne dirisi..” (D:s.184)

Olayları hâkim bakış açısı ile anlatan yazar-anlatıcının özellikle “geriye dönüş”le geçmişe gidilen bölümlerde geçmişte yaşanan olayları, bizzat olayları yaşayan kişiye anlattığı görülür. Böylece romanda, roman kişilerinin etrafında gelişen olaylar, bizzat olayları yaşayan kişilere anlatılarak okuyucuda “gerçeklik” hissi uyandırılmaya çalışılmıştır. Tanta Ağavni’nin bir Ermeni olarak, Türkleri savunduğu ve Ermenileri nankörlükle suçladığı görülür. Ermenilerin geçmişte kendilerini kışkırtan güçlere uyduğunu, “*Zaten Ermeni halkı ne çektiyse cami duvarına işemeye cesaret edemeyip onları kışkırtan köpek ruhluların yüzünden çekti. Kurtarıcı çarlarımız, din kardeşlerimiz İngilizler, Fransızlar...*” (D:s.278) diyerek vurgulamıştır.

Bütün bunlar göstermektedir ki yazar; birçok anlatım tekniğini iç içe kullanarak kurguyu aktarmıştır. Romanda inandırıcılığın artması, mesajın en iyi şekilde verilebilmesi için anlatma, gösterme, özetleme, eksilti, sahneleme, diyalog... vb tekniklerin kullanıldığı görülür.

VIII. 2.3 Zaman

Dönüş Roman’ında ferdî zamanla sosyal zaman iç içe verilir. Romanın kurmaca dünyasında sosyal zaman, çok geniş düzlemde “tarihî zaman”dan izler taşır. Çünkü kahramanların gerçekleştirdiği olaylar, sosyal zamanla birebir ilişkilidir.

2006 yılında “sözde Ermeni soykırımı iddialarının” yaygınlaştığı bir dönemde kaleme alınan roman, Kaplumbağın geçmişe dönüşleri sırasında eski yaşananları hatırlaması sonucu iki ayrı vaka zamanından oluşmaktadır. Romanda Sarıkamış faciasından ve Çanakkale Savaşından bahsedilmesi, kaplumbağa tarafından dönülen vaka zamanının I. Dünya Savaşı yılları olduğunu göstermektedir.

Bu dönemde Ermeniler'in Ruslarla iş birliği yaparak, Türklere zulüm yaptığı tarihi kaynaklardan bilinmektedir. Tehcir kanunuyla göç ettirilen Ermenilerin bir kısmının yolda soğuktan donarak ölmesi Türklerin onları katlettiği şeklinde Dünya kamuoyuna lansedilmiştir. Bu durum dış güçlerin Ermenileri kullanarak, Türkler üzerinde siyasi oyun oynamalarına zemin hazırlamıştır. Romanda I. Dünya savaşında yaşanan olaylar tarihi gerçeklerin ortaya konulabilmesi için Kaplumbağa gözcülüğünde okura sunulmaya çalışılmıştır. Olayların gerçekleştiği asıl vaka zamanı kesin bir reel zaman belirtilmemekle birlikte, Romanda Asala terör örgütünden söz edilmesi sosyal zamanın 1970'li yıllardan sonra yaşananları kapsadığı anlaşılmaktadır.

Kaplumbağa'nın geriye dönüşlerle I. Dünya savaşı yıllarındaki mezalimi anlatması, bizi o tarihi zamana götürür. Demirci Baba'nın değirmeninin kuşatılarak, Ermeniler tarafından haksız yere onun tutuklanması romanda şu şekilde anlatılır:

“ Dışarıdaki seslerden değirmeni kuşattıkları anlaşılıyordu. Her yeri didik didik aradılar. ..Genç adamlardan biri: 'Kusura bakma baba' dedi, 'Emir kuluyuz biz! Dışarıdaki gavur subayı her yeri arayın dedi, çaremiz yok..' Demirci başını salladı: ' Bilmez miyim? Vatanız kalmış bir kere, hangimizin çaresi var ki?' İki genç adam birbirinin yüzüne baktı. ' Baba' dedi biri, 'İngiliz gavuru hemen sorguya çeker seni. Mütareke kanunu hak tanımış herife. Güya sen, Ermeni mezalimine öncülük etmişsin buralarda. İnkâr et, ben yapmadım de...' Demirci, içini çekti: ' Mezalim mi? Ermeni'nin bize ettiği zulüm gibisini tarihler görmediydi oğul! Ne köyüm kaldı ortada, ne helalim ne de evlatlarım! Onlara kıyanlar neredeler acaba? ..” (D:s.58)

Demirci Baba'nın yapılan zulmü anlatması, olay örgüsünde meydana gelebilecek vaka boşluklarının oluşmasını engelleyerek, hasım gücün düşünceleriyle aradaki farkın görülmesini sağlamıştır.

Türklerin Ermenileri sürüp, zulme uğrattıklarını düşünen Hayik ve Okan; kasaba'da bu konu üzerinde çok fikir yürütmüşlerdir. Okan, Ermenilerin yeteri kadar işkence yapmayı sadece karı-kızın ırzına geçmekle yanlış bir strateji uyguladığını söylerken, Hayik *“Orası öyle ama, ne Ruslar ne de İngilizler söz verdikleri desteği*

zamanında verdiler. Eğer bütün Anadolu'yu 1915 yazına kadar işgal etselerdi. Ermeni birlikleri buraları temizlemeye fırsat bulabilirdi.” (D:s.84) diyerek, kendilerini maşa olarak kullanan devletlerin yeteri kadar yardımcı olmamasından dolayı Ermenilerin başarısızlığa uğradığını savunmuştur.

Tarihi zaman içerisinde, dış güçlerin Ermeniler vasıtasıyla emellerine ulaşmak için, onların kurduğu Terör örgütüne hiçbir yardımı esirgememişlerdir. Romanın en büyük hasım gücü olan Okan da bu örgüt adına çalışan ve bazı işlerinde Hayik'i de kullanmış biridir. İşlediği suçlardan dolayı kimliğinin açığa çıkması onun Türkiye’de barınamayacak bir hale sokmuştur. Okan’ın korkusu milliyetçi teşkilatlar olmuş, Okan “*Avrupa bizi belki resmi anlamda himaye edebilir, ama bu adamlara karşı koyamaz. Bunlar nasyonalist militanlar, tam bir fedai kafasıyla çalışıyorlar. ASALA’yı bitirir bitirmez, Talat Paşa’nın kan davası peşine düşerler.” (D:s.134)* diyerek, bu korkusunu belirtmiş ve tarihi zamana ışık tutarak Asala terör örgütünün varlığını göstermiştir.

Romanda Hüseyin vasıtasıyla bu örgüte kimlerin nasıl yataklık yaptığı, gelir kaynaklarının nasıl oluştuğu öğrenilir. Hüseyin, “*Ankara’yı Türkiye’nin başkenti bilirsiniz öyle mi? Laf! Türkiye’nin asıl başkenti, İstanbul’dadır, Kapalı Çarşı’dır yani. Hazine Bakanlığı gibi yerdir orası, hem de hariciye. Ben bir yıldır iki adamın peşini sürüyorum. Onları öldüreceğim! Erinde gecinde... Biri istifa etmiş görevinden, ticarete atılmış. Türkiye’nin neresinde olursa olsun, yolu bir gün mutlaka Kapalı Çarşı’ya düşer tüccar adamın. O yüzden Kapalı Çarşı’yı ablukaya aldım. Esnafın çoğu beni hâlâ polis bilir, oranın girdisini çıktısını bilirim ben. Bizim Kör beni çağırıp buraya gitmek üzere hazırlanmamı söylediği gün, onun evinden çıkarken içeriye biri girdi. Hemen tanıdım onu. Kapalı Çarşı etrafında antikacı dükkânı vardı. Ertesi günü oğlanı göz hapsine aldım ve de soruşturunca anladım ki, oğlan Ermeni. Önceleri sağda solda çiraklık yaparken birden zengin olmuş. Nerden geldi bu para? Piyangodan mı? Dükkânına girip baktım. Yok, yok herifte...” (D:s.269)* diyerek, Türkiye’deki kaçakçılığın arka yüzünü, terör örgütüyle bağlantısını ortaya koymuştur.

Romanda ferdi zamanın Sosyal zamanın etkisiyle, belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde karşımıza çıktığını görürüz. Okan’ın oyunları zaman içerisinde diğer

bireyleri de olumsuz bir şekilde etkilemiş, Hayik'i oraya çağırmasından dolayı kendini suçlu hisseden Gülten'in bu olaylar sonucunda çatışmaya düştüğü görülmektedir:

“Ne var ki Gülten bir huzur bulamıyor, kendi kendisini yiyip bitiriyordu; suç kendisininindi, her şey onun başının altından çıkmıştı. Gerçi o, Hayik'in onu da peşine takıp getireceğini hiç ama hiç düşünmemişti, ama sonuçta bu adamın aile içine girmesine sebep kendisiydi.” (D:s.167)

Kaplumbağa'nın Ermenilerin yaptıkları zulümleri görmesi, ona zamanla tecrübeler kazandırmıştır. Yazar-anlatıcı *“Bu olay kaplumbağaya insanların bir oyuncağı olan ateşten korkması, onu gördüğü her şeyden süratle uzaklaşması gerektiğini öğretmiş, ömrü boyunca da böyle davranmıştı. ..” (D:s.122)* diyerek, Kaplumbağa'nın o zamandan sonra bir iç değişimle yeni bir oluşa girdiğini belirtmiş olur.

Ferdî zamanın, bireyi belli bir iç değişim, yeni bir oluş içerisinde gösteren zaman olduğu gerçeğinden hareketle, Roman'da olayları üç önemli zaman diliminde toplayabiliriz: Kaplumbağa'nın tekrar döndüğü Karacapınar'da Gülten'le karşılaşması sonucu geçmişte yaşananları hatırlamasından sonraki zaman; Gülten'in Hayik'i çağırması üzerine, Hayik'le Okan'ın Karacapınar'a gelmesinden sonraki zaman; Kör'ün Okan'a yardım etmesi için üç tane adamının kasaba'ya gelmesinden sonraki zaman.

Kaplumbağa'nın Gülten'le karşılaşması, ona şahit olduğu Ermeni zulmünü hatırlatmış; bu da geçmişte yaşananların ve bunların sonuçlarının kahramanlarda yansılarının okuyucuya verilmesini kolaylaştırmıştır. Gülten'in Hayik'i çağırması Okan'ın hazırladığı planı uygulamaya geçirerek insanların hayatını mahvetmesine yol açmıştır. Hüseyin, Sami ve Murtaza'nın gelmesinden sonra düğümlerin çözülmesi kolaylaşmış; Okan'ın planları ortaya çıkmıştır.

Roman, “olay örgüsü-zaman ilişkisi” bakımından kronolojik bir nitelik taşımakla beraber, geriye dönüş tekniği kullanılarak savaş yıllarına dönüldüğü böylece dikkatlerin tarihi gerçekliğe çekildiği görülmektedir. Bu da romanın genelinde Kaplumbağa'nın anlattıklarıyla dikkate sunulmuştur. Böylece farklı zaman

boyutlarında kalan çekirdek vakayı açıklayıcı unsurlar hâl'e taşınmıştır. Gökbörü tepesinde yapılan kazılar sonucu yanında muskalar bulunan bir sürü kemiğe rastlayan Komutan, bunların Türklere ait olduğunu anlamıştır. Yanındaki bir asker'in geçmişte tank olduğu bir olayı “ *Komutanım, bizim köyün yakınında da bulundu böyle bir yer. Ruslar gelince bizim Ermeniler, memleketimizden bizleri temizlemek için insanlarımızı böyle topluca öldürüp üst üste çukurlara doldurmuşlar...Çoğu çocuk dört yüz kişinin kemiklerini çıkardık...kafalarının kemiklerini baltalarla yarmışlar..*” (D:s.104) şeklinde hâl'e taşınması, zulme uğrayanlara ait bu tür çukurların çok fazla olduğunu göstermektedir.

Romanda Olay ve olguların belli bir zamana bağlanarak “ *Tan yeri ağarırken uyandılar..*”, (D:s.82) “ *Bir ikindi sonrası yine bahçeye sürülmüştü.*”, (D:s.198), “ *Cenaze namazından sonra, kemiklerin üstünü yeniden örttüler.*” (D:s.105), şeklinde soyut zaman dilimleriyle anlatıldığı görülmektedir. Bunlar, yaşanılanları bir gerçeğe bağlamak, vaka anının anlatıcı ya da kahramanlar için önemini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

VIII. 2.4 Mekân

Dönüş Romanı'nda mekânlar çok geniş bir alana yayılarak; romanın hareket noktası olan tez, yazarın niyeti, olay örgüsünün içeriği, kahramanların iç dünyaları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgisi çerçevesinde canlı ve işlevsel bir unsur olarak dikkati çeker. Karacapınar'da geçen olaylarda yazar, kahramanların birbiriyle olan ilişkilerini daha çok açık-geniş mekânlar kullanarak okura sunmaya çalışırken, kahramanların iç dünyalarını verirken daha çok dar-kapalı mekânları kullanmıştır.

VIII. 2.4.1 Karacapınar(Kasaba)

Kasaba, geçmişte Ermeni ve Türklerin bir arada yaşadığı savaş yıllarında çok üzücü olaylara tanıklık etmiş bir yer olarak karşımıza çıkar. Gülten'in ve Kaplumbağa'nın dönüşüyle yeni entrikalara şahit olmuştur.

Kasaba'nın hem göstermeye dayalı hem de anlatmaya dayalı teknikler kullanılarak okuyuculara tanıtıldığı görülür. Mimesis'e bağlı yapılan bir tasvirle Kasabanın gün batımı hali betimlenmekte, anlatma tekniği kullanılarak kasaba ve

kasabada yaşayanlar Kurban Ağa tarafından tanıtılmaktadır. Bu esnada okuyucunun hem Kurban Ağa hakkında hem de kasaba halkı hakkında bilgiler edinmesi sağlanmıştır.

“ İlerideki dağların arasında aniden beliren nehir, ovanın girişinde geniş bir kavis çizerek kasabanın yerleştiği beriki dağ silsilesinin uzandığı iki küçük tepenin arasına sokuluyor, bir kere daha kıvrılıp tepelerden birinin eteğini yalayarak ileriden gözden kayboluyordu. Kurban Ağa ırmağın ikinci kez kıvrıldığı yerde, akşam güneşinin eğik ışığı altında altın sarısında parlayan köprüyü gösterdi:

-Yavuz Sultan'ın hatırası dedi. Çaldıran'dan dönerken yaptırmış. Hâlâ sapasağlam!....sonra ırmağın öbür yakasında uzanan ovanın sonundaki evleri göstererek:

-Ovaköy, dedi..

-Şu Hükümet Konağı. Kaymakamımız biraz tembelcedir ama iyi adamdır yine de. Oradaki dispanserimiz, iki hemşire var. Doktor kısmı pek eğlenmiyor, çekip gidiyor. O dükkânın üstü Ziraat Bankası. Zaten tek banka da o.Şuradaki lise. Eskiden orta kısım vardı sadece. Gülten başladığı sene açtırdık. Şu cami çok evvelerden yapılmış, medresesi de var. ...soldaki bina eskiden kiliseymiş.” (D:s.72-73)

Bu tanıtımla Kasaba'da önemli tarihi eserlerin olduğu, Kurban Ağa'nın kasaba'da önemli bir nüfûza sahip olduğu, İlçe memurlarının yeteri kadar çalışmadığı, burada eskiden Hristiyan ve Müslümanların bir arada yaşadığı öğrenilmiş olur.

Hayik'le Okan'ın koşu sırasında tepeliklerden etkilenmesi ve akıllarına Ermenilerin sürgün edilmesinin gelmesi, mekânın çağrıştırmacı bir etkisi olduğunu gösterir. Tabi bu çağrışım onların tarihe bakış açısıyla ilgilidir.

Kışın gelmesiyle kasaba'nın aldığı durum, mevsimin insan hayatına ve maden ocağına yansması yazar-anlatıcı tarafından “ Kış, erken bastırmıştı. Daha kasım ayı gireli birkaç gün olmuştu ki, ova ağarıverdi. Madenekiler işlerini bırakıp evlerine çekildiler. Bir hafta boyunca durmadan yağan kar, yolu beli doldurdu. Çoğu evin saçaklarına kadar yükseldi. Elektrik hatları kopmuştu. İnsanlar evlerini geceleri

gaz lambaları ya da çıralarla aydınlatıyorlardı. Kasabanın dış dünyayla ilişkisi tamamen kesilmişti. Bu diyar böyledir; İnsan dışarıdan şöyle bir bakınca, bu şartlarda hayatın bittiğini, canlıların yılanlar gibi kış uykusuna çekildiğini, nefes alıp vermeyi unuttuklarını sanır. Hani haksız da sayılmazlar. Öyle ya, iki üç metreyi bulan karın altında el, ayak nasıl oynasın, çalı çırpı ile nasıl ısınılsın, hastaya otacı, dertliye derman nereden bulunsun? Her şeyden ötesi ne yiyip içsin bunca insan, bunca hayvan, kedi, köpek? Eğer karlar erir de ortalık yeniden sese, ele ayağa dönerse, bu demektir ki bunca canlı belli ki kış uykusundaydı da Hızır ile İlyas bu diyarda karşılaşp birbirlerine selam verdiler!...” (D:s.289) şeklinde anlatılır.

Buradan mekânın yansıtma işlevi kullanılarak halkın mevsimin zor şartları karşısında psikolojilerinin bozulduğunu, bir mutsuzluk hâli içine girdiklerini görürüz. Yazar, meddahvâri üslûbuyla mekânın sanatsal işlevini kullanmış, okuruna o yerleri iyi bildiğini sezdirerek, o şartları yaşatmak istemiştir.

VIII. 2.4.2 Çiftlik

Kurban Ağa'nın ve ailesinin oturduğu bu yer, geçmişte Ermeni zulmüne şahit olmuştur. Eşi Selime Kadın Türkmen kızıdır. Kurban Ağa müslüman olmuş ve onunla evlendikten sonra bu çiftlikte sadece Türk kültürü hâkim olmuştur. Çiftlik birçok misafirin ağırlandığı, her kesimden insana kapılarına açan bir yerdir. Jandarma Komutanının çiftliğe gelince, herkesin onu ağırlamak için ayaklanması; Komutanı müteessir etmiş. Kurban Ağa “*Aman böyle demeyin... Hanemiz Tanrı misafirlerine gece gündüz açıktır, elhamdülillah! Buyurun buyurun...*” (D:s.236) demiş, “*Mihmana sofrı çıkmayan evde kılınan namaz kabul olmaz*” (D:s.239) diyerek hemen sofrı hazırlatarak misafirperverliğini göstermiştir. Bu durum, onun Türk-Müslüman dinamiklerine bağlılığının fazla olduğunu da göstergesi olmuştur.

Çiftlik, Okan gelmeden önce herkesin mutlu bir şekilde yaşadığı bir yerken, Okan'ın Müşerrefle nişanlanması ve başlarına bela açmasından sonra, bela yuvasına dönmüştür. Yağmurlu bir gece, karnındaki bebeğiyle ölen Müşerrefin ölümüyle kâbus günler en şiddetli hâlini almaya başlamış, yazar bu durumun şiddetini dışarıda yağın yağmurun şiddetiyle betimleyerek anlatmak istemiştir.

“*Dağların sırtında bir şimşek çaktı, ışığı hafifçe parlayıp kaybıldı; çiftlikte*

bir horoz öttü, dağ yamaçlarında birkaç el silah sesi yankılandı, köpekler uludu. gökyüzünü bulutlar kaplamıştı. Dolunay görünmüyordu, şafak çökmüştü..” (D:s.364)

Yağmurun şiddetini hissettirdiği gecenin sabahında, Çiftlik tamamen mutsuzluğa hapsolür. Müşerrefin ölümünü duyan Kurban Ağa, geçmiş zulümleri çağrıştıran topraklara bakarken sundurmadan aşağıya kendini atar ve ölür. Tüm bunlar, savaş yıllarındaki acılara şahit olan Çiftliğin yeniden Ermeni oyununa kurban gittiğini göstermiştir.

VIII. 2.4.3 Okan'ın Evi

Bu mekân düğümlerin çözülmesini sağlayan olayların yaşandığı bir yer olarak karşımıza çıkmakla beraber, Okan'ın okuyucuya daha iyi tanıtılması için de önemli bir işleve sahip olmuştur. Çiftlikten ayrıldıktan sonra kendine bir ev tutan Okan tek başına yaşamaktadır. Hüseyin, Okan'ın oyunlarını öğrenebilmek, onun hakkında araştırma yapmak için onun evine gider. Okan'ın bankacının evine gitmesi onun için iyi bir fırsat olur. Evin her köşesini karıştırır, bir ipucu yakalamak için en gizli yerlere bile bakar. Yazar-anlatıcı bu zamanı “*Günlük gazetelerden kesilmiş kupürler, ineklerden süt sağma makinelerine dair yabancı dilden broşürleri, biri Erzincan'da diğeri Van'da alınmış iki sinema bileti, porno fotoğraflar, tanınmış gerillacuların hayat öykülerine dair kitaplar, bir kara yolları haritası, dürbün, faturalar, daha bir sürü ıvır zıvıra rastladı; Yeniden gazete kupürlerine el atmıştı. İki yıl önce öldürülen sol görüşlü bir işçi sendikası lideriyle ilgili kesintilerin bir tomar teşkil edecek kadar çokluğuna dikkatini çekti.” (D:s.292)* şeklinde aktarır. Buradan Okan'ın sol görüşte olduğunu, işçi sendikalarıyla iş yaptığını çıkarırız. Ayrıca, sol görüşlü bir işçi sendikası liderinin ölümü hakkında araştırma yapması onun bu ölüm olayı ile bağlantılı olabileceğini göstermektedir.

Aynı gece, Hıdır'ın da oraya Okan'ı öldürmek için gelmesi büyük bir tesadüf olur. Fakat Hüseyin, onun Hıdır olduğunu öğrenince, Okan'a kimliğini açıklamaz. Okan, gidince Hıdır'a kahvaltı hazırlar. Okan'ın mutfağı da Okan'ın kişiliği hakkında bilgi verir.

“Okan'ın mutfak olarak kullandığı odadaki masanın üzerinde bayatlamış iki ekmek, bir parça peynir, bir kangal çiğ sucuk buldu. Gömme dolaplardan birini

açınca şaşırdı.Kavanozları tek tek açıp baktı..kavanozlar, o mevsimde bulunmayacak türlü gıda maddeleriyle doluydu...peynirin yağlı,az yağlı kaşarı; pastırmanın türlü; balın peteklisi,süzmesi,çamı,çiçeği; havyarın siyahı,renksizi,baharatlısı; balık konservenin resimlisi,resimsizi;reçelin...” (D:s.299)

Mutfaktaki yiyeceklerin çeşitliliği Okan'ın kendine düşkün biri olduğunu gösterirken, Komünizmin eşitliğini savunan bir sol örgüt mensubu olmasıyla bu durum arasında bir zıtlık olduğu betimlenerek anlatılmış olur.

Bu mekân, Kurban Ağa'nın felç olmasına neden olan olaylara şahit olmasıyla tekrar Okan'ın tehlikeli ve kötü kişiliğini vurgulamak için romanda karşımıza çıkar. Epey zaman geçmesine rağmen, kızını ve hâlini sormayan Okan'la görüşmeye gelen Kurban Ağa ona “*Gül gibi kızımı yüzüstü koymak ne demek? Hee?*” (D:s.310) diyerek, hesap sorar. Okan'ın sinirle yakasına yapışması Okan'ı çileden çıkarır. Okan “*Defol git be!*” (D:s.311) diyerek, Kurban Ağa'yı itekleyerek evinden kovar. Kurban Ağa'nın ömründe ilk ve son kez geldiği bu evden kovulması onun felç olmasına neden olur. Okan'ın bu durum karşısında adama bir defa bakmaksızın evinin kapısını kapayıp yine her şeyden kendi yöntemleriyle sıyrılması, onun insani vasıflardan yoksun, çok kötü bir tip olduğunu göstermiştir.

VIII.2.5 Şahıs Kadrosu

VIII.2.5.1 Asıl Kahraman veya Birinci Dereceden Kahramanlar

Kaplumbağa

Romanın başkahramanı olan Kaplumbağa, romanın tezinin daha iyi verilmesi amacıyla yazar tarafından özellikle seçilmiştir. Yazar, çok uzun yaşadığı ve hareketleri çok ağır olup etrafındaki olayları iyi gözlemlene gücü olduğu için bu hayvanı kahraman olarak seçtiğini söylemiştir. Ayrıca kahramanın insan olmayıp, herhangi bir millete ait olmaması onun olaylara tarafsız bakmasını sağlamış; tarih bu şekilde tüm gerçekliğiyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Romanda Ermeni zulmünün yaşandığı bir coğrafya'ya geri dönen kaplumbağa, Gültenle karşılaşır. Gülten'in “*Tortoise... Aman ne şirin şey!*” diyerek onu “Ermenice” kaplumbağa anlamına gelen *Tortoise* ile çağırdığı görülür.

Kaplumbağa'nın bu isme bu topraklarda aşına olmamasını yazar-anlatıcı "*Kaplumbağa, sesteki yumuşaklığı sezdi ama ne söylediğini anlayamadı. Buranın insanı tosbağa diye çağırırdı kendisini, bazen kaplumbağa ya da sadece bağa diyenler de çıkardı...*" (D:s.17) diye ifade eder.

Yıllardır görmediği topraklara yeniden dönen kaplumbağa, "...*Şunca yol almıştı da, tepedeyken seyrettiği söğüt ağacını bir kere daha görememişti. Ama başka çaresi yoktu, suyu bulmalıydı; geri geri gitti, engelin etrafında dolanarak yine aynı doğrultuda yürümeye başladı..*" çok uzun yollardan gelmiş, romanın başında su arayan bir seyyah gibiydi. Sırtına çivi batınca, ileride önemli bir olaya sebebiyet verecek bu durum karşısında ölüm korkusuna kapılır ve çatışmaya düşer:

"*Her şeyin bittiği, hayatın sıfırlandığı, ölüm ile doğum arasında hiçbir uzaklığın kalmadığı noktadaydı. Başını filozofça salladı: 'Yeterince yaşamadın mı hem? Öleceksen, yüreklice ölmeyi düşünsene!'* Düşündü; bunu düşündüğü an hafiflediğini, hatta doğumun öbür yüzünü görmek için sabırsızlandığını hissetti.." (D:s.7)

Yaşadığı coğrafya onun için çok acı dolu olaylara şahit olduğu ve hayattan çok şey öğrendiği bir yerdir. Onun hayatı bu dönüşle beraber, kendisiyle aynı kaderi paylaşan Gülten'le karşılaşmasıyla yeni bir şekil almaya başlar. "*O zamanlar, derenin öte yakasındaki yamaçta yaşıyordu. Daha çok gençti. Dağın öte yakasındaki ovada, akıl almaz bir olaya tanık olmuş, orayı terk edip bu taraflara gelmişti. Orada, sık sık indiği erik ağaçlarının az aşağısında yan yana iki ev vardı... Evlerden birinde genç bir kız yaşırdı. O da erikleri çok severdi. Erik ağaçlarının altında sık sık karşılaşırlardı. O kızın sesi de bu kızinki gibi yumuşak ve sevecendi... Ama bir gün... Bir gün atların beline oturmuş bir sürü adam çıkagelmişti. Kaplumbağa birden bire başını iki yana sallamaya başladı; sanki hatırlamak istemediği bir şeyleri beyninden söküp atmak istiyordu. Belli ki başaramayacaktı...*"

Gülten'in onu çok geçmiş yıllara götürmesi, kendisinin unutmaya çalışmasına rağmen hatırına gelen, şahitlik ettiği bu olaylar karşısında "*Madem ki bu topraklara geri dönmüştü, yüreğini yakan bütün geçmiş anılara da, bundan sonra başına geleceklere de katlanacaktı!..*" (D:s.19) diyerek boyun eğmesine yol açar.

Roman boyunca bazı insanlardan korkması gerektiğini, bazılarını ise sevip koruması gerektiğini öğrenmiş olduğunu anladığımız kaplumbağa, geçmişi tüm gerçekliğiyle hâl'e taşıyarak yapılan zulümlere şahitlik etmiştir. Zulümleri yapan kişilere hep lanet etmiş, bu insanların cezalandırılması gerektiğini düşünmüştür. Roman'ın kurgusu da bu doğrultuda hazırlanmıştır. Kaplumbağa "*Arkasından gelen gürültüyü o an işitti. Başını çevirip bakmaya fırsat bulamadı. Jip hızla yaklaştı. Şoförü önündeki su birikintisini görünce aniden frene bastı, ancak kaplumbağanın sırtındaki çivinin gömüldüğü lastiği gürültüyle patladı ve uçuruma savruldu..*" (D:s.404) Bu savruluşla, Kaplumbağanın sırtındaki çivinin Okan'ı cezalandıran bir fonksiyonda kullanılarak, onun ölümüne sebep olduğu görülmüştür.

VIII.2.5.2 Hasım-Karşıt Güç Durumundaki Kahramanlar

Okan

Romanın en büyük hasım gücüdür. Romana dâhil olmasıyla romandaki diğer kahramanların hayatlarını alt üst ederek, amaçlarına ulaşmalarını engellemiştir. Asıl adı, "*Okan değil, Ohannes... Ermeni!*" (D:s.268) dir. Yazar-anlatıcı "*Neredeyse iki metreye yaklaşan boyu, geniş omuzları, güçlü adaleleri, tıraşlı suratıyla bir insan azmanını andırıyordu.*" (D:s.69) diye onu tasvir ederek, fiziki görünüşünün heybetli ve korkunç olduğunu okuyucuya belirtir.

Okan'ın belli bir milleti ve dini yoktur. Büyük annesi bir Türk'le evlenmiş, kızının adını Fadime koymuştur. Onun sır gibi sakladığı bu gerçek Hayik'in anneannesi "*Ağavni'ye göre işte bu Flora ya da Fadime'nin Rum kocasına karnında götürdüğü oğludur.*" (D:s.92) Kendisini "*Ben farklıyım! Kanım melez, soysuzum! Tanrı tanımam, korkusuzum! Bakışlarım keskin, her gören ürperiyor!*" (D:s.141) diye tanıtmayı, kendince ona büyük farklılık katmış ve davranışlarına yansımıştır. "*...Onun bu bir türlü huzura kavuşamayan savruk yaşayışının, birbirinden farklı üç ayrı kan taşıyor olmasından kaynaklandığı*" (D:s.92) roman kahramanlarından Hayik tarafından vurgulanmıştır.

Hayatının her döneminde kendi menfaatleri için çalışmış, annesinin metresliğini yaptığı Kör adı verilen sol örgüt üyesi adamın baş elemanı olmuştur. Girdiği işlerde Hayik ve Gülten'i de kullanmış, sadece kendi hayatını değil

başkalarının hayatını da mahvetmiştir. Bir gün girdiği bir olaydan dolayı yakalanma tehlikesiyle karşılaşınca Karacapınar'a gelmiş, burada düzenlediği planları uygulamaya koymuştur. Yanındaki Hayik bile “ *...Okan ne zaman, nerede, ne yapacağı bilinmeyen bir psikopattı; üstelik kendisinin bütün sırlarını biliyordu, istediği an her şeyi mahvedebilirdi. Yine de onun uzağında olmakta yarar vardı.*” (D:s.160) diye düşünerek İstanbul'a geri dönmüştür.

Planlarını Tortoise diye adlandıran Okan, amacına ulaşmak için Müşerref'in ırzına geçer. Bu şekilde Kurban Ağa'nın nüfuzundan kolayca yararlanabilecek ve işlerini halledebilecektir. Kömür Ocağı işine başlar, yanına Kurban Ağa'nın adamı Topal Ali'yi ve Bankacıyı alıp kasabada işlerini düzene sokar. Amerikalıları da Topal Ali'yle birlikte hazineyi ele geçirerek öldürür. Her şey yoluna girmeye başlayınca Kurban Ağa'yı takmamaya başlaması, Kurban Ağa'nın ve Müşerref'in hayatının ölümle sonuçlanmasına yol açar. Kör'ün onun yanına yardım için gönderdiği adamların onun kirli işlerini çıkarmaya başlaması, onun sonunu getirir. Kaçarken kaplumbağa'nın sırtındaki çivinin arabasına denk gelmesi yüzünden uçuruma yuvarlanır ve ölür.

Hayik

Romandaki hasım güçlerden biridir. Kurban Ağa'nın ablası Tanta Ağavni'nin torunudur. Kırk yaşını geçmiş, kendine has minyon bir tipe sahiptir. Gülten'le ilişki içerisinde. Gülten'in hayran olduğu sevgilisi “ *...anlayışlı, dost, çelebi Hayik; entel kesilmiş saçları, ince altın çerçeveli gözlüğü, parmaklarındaki yüzükleri, ensiz dudaklarındaki sürekli tebessümü, narin gövdesi, düşük omuzları, minik Çinli ayakları, bakımlı, bembeyaz, minik fare dişleri, bir kızınki kadar uzun kirpikleri, küçük kara gözleriyle sevgili Hayik..*” tir. (D:s.41)

İstanbul'da Kapalıçarşı'da antika işiyle uğraşan Hayik, “ *Birkaç yabancı dil biliyor bir kere... İstanbul'da büyük bir antika deposu var. Yurt dışına mal satıyor, açık attırmalara katılıyor. Amerika'dan bile ekstra gelenler oluyor yanına.*” (D:s.31) denilerek romanda kaçakçılık yaparak zenginliğine zenginlik katmış biri olarak karşımıza çıkar. Bu işler sırasında Okan'ın yardımlarından dolayı Gülten'i Okan'ın işlerinde kullanır. Okan'ı pek sevmese de karıştığı bu işler yüzünden onunla iyi

geçinmek zorunda olduğunu bilir ve ona karşı gelemmez. Okan'ın örgüt adına yaptığı işlerden dolayı kimliğinin ortaya çıkması üzerine onu Karcapınar'a götürmek zorunda kalır. Kasabalıya kendini Hüsamettin Okan'ı da Veteriner olarak tanıtır. Okan'ın orda bazı planlar yaptığını hissetmesi onda pişmanlık oluştursa da ordan kaçarak bu duygudan kurtulur. İstanbul'a dönünce eski işlerine devam eden Hayik, Gülten'le tüm bağlarını koparmıştır. Gülten'in bir gün onu şikayet etmek için anneannesine gelmesi, onu hayal kırıklığına uğratar. Agavni, Hayik'e yaptıklarından dolayı kızmıştır. Kendi yaşamının Okan'a bağlı olduğunu söyleyememesi, Ağavni'nin sözlerine kulak asmamasına neden olur. Bencil olduğu için, Gülten'e yaptıklarından da pişman olmaz. Bu umursamaz tavrı Gülten'in aklının başına gelip, uyanmasına vesile olur.

Kesikkulak Arsak Paşa

Romanın hasım güçlerinden olan Kesikkulak Arsak Paşa I. Dünya Savaşı sıralarında Ermeni zulmünün önderi olmuş, yanındaki çetelerle halka yapmadığını bırakmamıştır. İnsanların kulağını kestiği için, ona Kesikkulak adı takılmıştır. Romanda *“tepedeki manastırın başrahibiydi. Savaş başlayıp da düşman bize Çanakkale'den ve Irakayn'den ve Mısır'dan ve Kafkasya'dan saldırınca ve eli silah tutanlarımız cephelere koşup da köylerimiz, evlerimiz erkeksiz kalınca, senin melek yüzlü kulun İsa peygamberin postunda oturan işte bu papaz, etrafına topladığı binlerce fedaisiyle Moskof ordusunun önünü açmak için elinden geleni ardına koymadı, ayağının bastığı tek yerde bir tek can bırakmadı...”* (D:s.345) denilerek, onun yaptığı zulümler okura aktarılmıştır.

Bir grup Amerikalının onun tepedeki manastırını araştırmak için Kasaba'ya gelmesiyle Kesikkulak Arsak Paşa, romanın vaka zamanında tekrar ortaya çıkar. Amerikalı adam, *“söyledikleri gibi bir zamanlar bu manastırı yöneten ve ilk Dünya savaşı sırasında canını kurtarmak için Amerika'ya kaçan başrahibin Oğlu”* (D:s.191)dur. Bu durum bize Arsak Paşa'nın savaşta canını kurtarmak için Amerika'ya kaçıp, burada bıraktığı hazinelerini bulmak için oğlunu buralara gönderdiğini göstermiştir.

VIII.2.5.3 Yazarın Sözüne Emanet Ettiği Kahramanlar

Zarûhi

Okan'ın anneannesi olan Zarûhi, bir Türk'e aşık olup onunla evlenmiştir. Kocasını öldürülünce tekrar baba evine dönmüş, burada sürekli Türkleri savunduğu için, tartışmalara girmiştir. Türklerin zâlim olduğunu söyleyenlere karşı, "*Peki sizin öldürdükleriniz ne olacak?* " demiş, Türklerin nasıl bir millet olduğunu "*Eğer Türkler sizi yok etmek isteselerdi, bunu en güçlü devirlerinde, Yavuz Selim, Süleyman zamanında yaparlardı. O zaman kim karşı koyabilirdi onlara? Hamit padişahı bile öldürmeye kalktığınızı inkâr edecek değilsiniz herhâlde..*" (D:s.90) diyerek savunmuştur.

Bu sözleriyle yazarın vermek istediği mesajı okura sunan kişilerden biri olmuştur. Yazar'ın bir Ermeni'ye gerçekleri söyletmesi, iddiaların asılsız olduğunu daha iyi kanıtlanabilmesi içindir.

Agavni

Sözün emanet edildiği şahıslardan biri olan Ağavni, "*ilk Dünya savaşı kopmadan önce İstanbul'a gelin gitmişti; ancak kocasıyla geçinememiş, ondan ayrılarak Bağlarbaşı'nda başka bir eve taşınmıştı. O arada kantoculuğa merak sararak ders almaya başlamış, bir süre sonra kendisini sahnede bulmuştu. ..*" (D:s.86)

Ermeni Boryan'ın yani Kurban Ağa'nın ablası olarak romanda yerini alır. Olay örgüsüne geçmişte yaşanan bazı gerçekleri açıklamak, Yazarın söylemek istediklerini okura anlatmak için dâhil edilmiştir. Küçük yaşta öksüz kalan torunu Hayik'i yetiştirmiş ona Ermenilerle Türkler arasında geçenleri gerçek haliyle anlatmasına rağmen, torununu değiştirememiştir. Torununun yaptığı pis işlerden habersizdir. İki yıl önce yanına gelen Gülten'i "*sanki sihirli bir değnekle dokunan ve onu gören her erkeğin içini çektiği zarif bir genç kız hâline getiren kişi Tanta Ağavni.*" (D:s.37) dir. Gülten, babasından gizli halasıyla görüşmüş ve İstanbul'da tüm sıkıntılarını onunla paylaşmıştır. Gülten, İstanbul'a dönünce Okan'ın kasabaya gelmesiyle her şeyi mahvetmesinin sorumlusu olarak gördüğü Hayik'i Ağavni'ye

şikâyet eder. Okan'ın çevirdiği dolapları öğrenen Ağavni, Ermenilerin soykırımı uğradığını düşünen torununa, “*O günleri biz yaşadık bunlar değil... Osmanlı'nın bizimkilere verdiği imkânı Çarlar Ruslara, krallar, papalar, papazlar Hristiyanlara vermedi. Adamlar bizimkilere öyle güvenmişlerdi ki, millet-i sadıka diyorlardı bize; ama biz, bindiğimiz dalı kestik, ekmek uzatan eli ısırık, bize güvenip açıkta bıraktıkları sırtlarından bıçakladık adamları. Şu İstanbul bizden sorulurdu eskiden, padişah sarayı da, Bâb-ı Ali de, Büyük Pazar da... Taşrada da böyleydi. Babam, yani dedeniz Arşın Usta, Karacapınar'ın belediye başkanıydı. Karacapınar'da on Ermeni hanesi vardıysa, yüz de Müslüman hanesi vardı. Ayrımız da yoktu birbirimizden, gayrımız da. Ne zamanki Türk tökezledi, ensesine biniverdi bizimkiler, Tarih okumamış cahil insanlar değilsiniz, eğer Türkler Ermenileri istemeselerdi Kanuni Padişah devrinde, Murat devrinde eniklerini bile koymazdılar. O devirde kim ağzını açabilirdi onlara? İşte, besle kargayı, oysun gözünü diye buna denir...” (D:s.279) diyerek kızmış, Osmanlıyı ve Türkleri savunmuştur. Burada söyledikleriyle, yazarın okura vermek istediği tarihi gerçeklerden bahsetmiştir.*

VIII.2.5.4 Yardımcı Kahramanlar

Kurban Ağa

Romanda çatışmanın oluşabilmesi ve düğümlerin çözülebilmesi adına hem Kötü tip'i temsil eden kişilere hem de olumlu özellikleriyle dikkati çeken şahıslara yardım eden Kurban Ağa önemli yardımcı karakterlerden biri olmuştur.

Kurban Ağa, “*köşeli çene kemiğine yakın ince ve sımsıkı kapalı dudakları, geniş burun delikleri, zeytin çekirdeği kadar siyah ve küçük gözleri, alınına yukarı çıkan kalın ve gür kaşlarıyla henüz bitirilmemiş bir sfenks aşını andıran yüzü, nadiren durgun, ama hemen her zaman asık olurdu.*” O, “*Anadolu'da binlerce örneği bulunan toprağa aşık, dünyayla barışık, mala, mülke biraz fazlaca düşkün bir toprak adamıydı. Belki öbürlerinden farklı tarafı, acılı yakın tarihin kendisinde daha derin izler bırakması yüzünden sert ve ketum görünüşüne rağmen zaman zaman bir sünger gibi yumuşayabilmesiydi..*” (D:s.135). Bu özellikleriyle alışagelen ağa tipi'ne benzediği düşünülse de kasaba halkıyla iç içe olması, çiftliğinde insan ayrımı yapmadan misafir ağırlaması; romanda onun yardımsever ve misafir kimliğiyle de ön

plana çıkan sevilen bir kişi olduğunu göstermiştir.

Aslen Ermeni olmasına rağmen, Müslüman olduktan sonra Boryan ismini değiştirmiştir. Savaşta Ermeni zulümlerine karşı Türkleri desteklediği için ailesinden bazı fertlerle çatışmaya girmiştir. Kız kardeşi Ağavni ile konuşmadığı ve kızlarını Ermeni ve Hristiyan olduğu için onların yanına yaklaştırmak istemediği anlaşılmıştır. Eşi Selime'nin Türkmen olması da, onun Türk kültürüne bağlılığını güçlendirmiştir.

Kızları ve ailesiyle huzurlu bir yaşam süren Kurban Ağa'nın hayatı, kızını İstanbul'a okutmak için göndermesinden sonra değişir. Kızı kasaba'dan ayrılınca, halasına gider ve bu Gülten'in Hayik'le birlikte olmasına yol açar. Hayik'in pis işlerine bulaşması, Gülten'i de suçlarından dolayı susmaya mahkûm eder. Hayik'in ve Okan'ın gelişiyile başlayan felaketlere dur diyemeyişinin sebebi de bu yüzdendir. Kurban Ağa, her şeyden habersiz evinin kapılarını açtığı bu insanlara yardımını esirgemez. Büyük kızı Müşerrefi Okan'la nişanlar. Fakat Okan'ın onu takmamaya başlayıp, yanına gidince iteklemesi Kurban Ağa'nın felç geçirmesine neden olur. Kızının da intiharı karşısında kendini Sundurma'dan atarak ölür. Farkına varmadığı oyunlara yardım ederek kendi sonunu hazırlamış olan Kurban Ağa, tarihindeki gerçekleri örtmediği için romanda olumlu bir karakter olmuştur.

Hüseyin, Sami, Okan

Yardımcı kahramanlar karşımıza çıkan bu kişiler, olayın gidişatını oraya gelişleriyle etkileyerek, Okan'ın düzenbazlıklarının ortaya çıkmasına yardım etmişlerdir.

Hüseyin, Gülten yüzünden polislik mesleğini ve erkekliğini kaybetmiş bir kişidir. *“Ben devrimden falan anlamam birader... ne siyaset bilirim, ne felsefe! Bu işlere karışmamın sebebi polistir. Ben kendim de polisim!”* (D:s.261) diyerek bunu ifade eder. Gülten'e bu yüzden nefret duymuş ta ki Gülten'i çiftlikte görünce onun da bu oyunun kurbanı olduğunu anlayıp onu içinde affetmiştir.

Murtaza, devrimci olduğu için Hukuku Fakültesi'nden atılmış biridir. Oraya gelince kendisine açılan bir hukuk bürosuyla halka yardımcı olmaya çalışmış; halkın

güvenini kazanmıştır. Düzenbaz olmadığı için Okan'ın kredi işinde para yediğini anlayınca arkadaşlarıyla beraber, Okan'ın çevirdiği dalavereleri çözmeye çalışmıştır. Hüseyin onu “...*Daha o zaman, birilerinin aklına girip kavgaya çektikleri binlerce saf memleket çocuğundan biri olduğunu hissetmiş... Onları iyi tanırđı; onlar kapıldıkları ters rüzgârlar tarafından delikanlı gönülleri kendi mayalarına hiç de uymayan başka emeller, ülkülerle doldurulmuş birer tertemiz ana kuzularıydı. Gönülleri, beyinlerinin esiriydi; içlerinde olanı kendilerinden bile gizleyecek, bastırarak kadar fedakârdılar, delikanlıydılar... Kendilerini, kendilerine bile kilitleyen çelik kafeslerden kurtuldukları an, derviş gönüllü birer Anadolu çocuğuydular. Seninle gülen, seninle ağlayan gerçek birer dosttular!*” (D:s.262) şeklinde tanıtarak onun güvenilir biri olduğunu vurgulamak istemiştir.

Sami, kömür ocakları için gönderilmiş bir kişidir. “*İşçileri gaz patlaması hakkında uyarırken sık sık kullandığı grizu kelimesinden dolayı adı ‘Gırzı’ya*” (D:s.248) çıkmış ve bu adla anılır olmuştur. Tek zaafi kadınlardır ve her akşam karı-kız peşindedir. Okan ve Topal Ali'nin Amerikalıları öldürdüğünü duyunca, Topal Ali tarafından öldürülmüştür.

Hüseyin, Murtaza'nın Sami'nin öldüğünü söylemesi üzerine komutanla, Okan'ı aramaya gitmiş ve her şeyi komutan'a anlatarak tüm düğümlerin çözülmesini sağlamıştır.

Kör

Kör, “*Bakımsız sakalı, tütün rengini almış bıyığı, yüzünün derisini yırtarcasına zorlayan elmacık kemikleri, dört parmak enindeki omuzlarının zor taşıdığı kocaman başı, yüzünün genişliği kadar yer kaplayan kulakları*” (D:s.35) şeklinde ürkütücü görüntüsü tasvir edilen hasım gücün en büyük yardımcısı olmuş kişidir.

Asala adı verilen Ermeni menfaatlerine hizmet eden sol terör örgütü ile bağlantısı olduğu anlaşılan bir Kürt'tür. Baş adamı olan Okan'ın annesiyle birlikte yaşamaktadır. Okan'ın başının tehlikeye girmesiyle Hayik'i yanına çağırıp “...*Hem oğlum hem can yoldaşım tehlikede! Yapayalnız n'aparım ben? Nasıl dayanırım? Okan teşhis edildi! Fransa'daki kız arkadaşı iki haftadır kayıp, evinin altını üstüne*

getirmişler..” (D:s.133) diyerek ondan yardım istemiş, Okan’ın Karcapınar’a kaçmasını sağlamıştır.

Kimlerle ne bağlantısı olduğu, insanların hayatına nasıl etki ettiği kimse tarafından bilinmez. Oyunları kendi kurar, oyuncularını seçer ve oynatır. Okan, *“Kör’ün yaman bir adam olduğunu bilirdi; onun bildiğini ise, adamlarından hiçbiri bilemezdi; hatta onu da bilirdi ki, bu adamların şu an kendileri hakkında anlatmakta oldukları her şey, onlara Kör’ün biçtiği birer hayat hikâyesinden ibaretti..” (D:s.243)*

Kör’ün kasabaya kendisi için getirdiği adamlara biçtiği kimlikleri yalan olmasına rağmen kabullenmesi de bu yüzdendir. Ona bağlı olanlar onun dediklerinden çıkmamalıdır. Yoksa başlarına bir şey geleceğini, canlarından olacaklarını bilirler. Hüseyin ve arkadaşları Okan’ın çevirdiği oyunları bilmelerine rağmen, Kör’den korktukları için ortaya çıkarmakta tereddüde düşmüşlerdir. Kör’ün işler bozulmaya başlayınca kaçma planı kurması ve bir grup insanla sınır dışına çıkmaya kalkıştığı görülür Fakat romanın sonunda sınırda yakalanarak cezalandırılmıştır.

VIII.2.5.5 Alıcı Kahramanlar

Gülten

Kurban Ağa’nın iki yıl önce Ziraat Fakültesini kazanıp İstanbul’a giden küçük kızıdır. Kasabadan ayrılışını bir kurtuluş olarak görmüş, İki yıl önce *“İstanbul’a gitmesine şiddetle karşı çıkan annesinin, o günlerde de sık sık ayılıp bayıldığını unutmamıştı.”* ve *“Kurtuldum... İyi ki ayrılmışım buralardan! Dünyadan, hayatın güzelliklerinden habersiz, bir ot gibi yaşamak ...” (D:s.35)* olarak algıladığı yeni yaşamıyla hayallerine kavuşmuştur. *“ İki yıl önce babasının eline sımsıkı yapışmış bir köylü kızı gibi İstanbul’a indiği o ilk günü hatırladıkça yüzü kızarırdı hep; bacağına tiril tiril ütülenmiş siyah bir pantolon, sırtında anasının elle ördüğü gri bir kazak... Hele o kazak! Annesinin gri yünden ördüğü o kazak hele! Onun içinde kendisini kaplumbağaya benzetmişler ve ona ‘Tortoise’ adını takmışlardı.” (D:s.36)* İstanbul’u sadece bu ilk günüyle utançla anan Gülten, orda babasının kız kardeşi Tanta Ağavni ile ailesinin izin vermemesine rağmen tanışmış,

Ağavni sayesinde tepeden tırnağa değişmiş, “son iki yıl içinde serpilmiş, alımlı, dallı budaklı bir kız olmuştu. Tanrı'nın sanki gönye ve pergelle çizip yarattığı özel bir güzellik numunesiydi. Belli ki, kendisi de bunun farkındaydı; yoksa başka hangi özelliği onu böyle şımartabilir, kendisi olmaktan alıkoyup hiçbir şeyi böylesine umursamaz bir hâle getirebilirdi?” (D:s.31)

Gittikçe değişen Gülten, Ağavni'nin torunu Hayik ile gönül ilişkisine girmiştir. Kendisinden epey büyük olan Hayik, “...Gülten'in hiç de güçlü bir kişiliği olmadığını biliyordu, zayıf taraflarını iyi tanıyordu..” Bu yüzden onu siyasi örgüt işlerinde kullanmış, onun “son bir yıl içinde Okan'ın malzemelerini hiçbir şey sormadan oradan oraya taşıyan, birlikte seyahat etmesini istediği kim olduklarını sormayı dahi aklına getirmeyen, sadece bunu benim için yapmalısın, dediği için o polis memuruyla cinsel ilişki bile kuran, bunları yaparken ne akıl ne de ahlak kurallarını aklına getiren saf bir kız...” (D:s.280) olduğunu bilmesi, onu kolayca kandırmasına yol açmış ve onunla beraber ailesinin de tehlikeli bir oyuna girmesine yol açmıştır.

Tatil için memleketine dönen Gülten çok değişmiştir. Büyük şehrin yozlaşmışlığıyla eski yaşantısından uzak kalmıştır. Kaplumbağa onunla karşılaşınca

“ saçlarını örtmeyi ve örtmeyi unutmuş bu kıza bakakaldı; kızın uzun, siyah saçlarının döküldüğü omuzları çıplaktı, kolları da, bacakları da çıplaktı. Bu ovanın değil kadınları, erkekleri bile böyle yarı üryan dolaşmazdı ortalıklarda. Belli ki ovanın insanı değildi ya da sıcağın bunalmış, çareyi soyunup dökülmekte bulmuştu. ..” (D:s.17) diye düşünmüş, Gülten'in artık bu yörenin insanı olma özelliğini yitirdiğini de göstermiştir.

Çiftliğe geldiğinin ertesi günü, at binmeye gittiğinde orada Hıdır'ı görür ve ona âşık olur. Ablası Müşerref'in de onu sevdiğini öğrenince, ablası için Hıdır'dan vazgeçmek zorunda kalır. Bu aşk acısı, ona Hayik'i hatırlatır ve Gülten Hayik'i Karacapınar'a çağırır. Ailesini felakete götürecek olaylara bu şekilde sebebiyet vermiş olur. Müşerref'in Okan'la nişanlanışının arkasında yatan gerçeği hiçbir zaman öğrenemez, tek bildiği Okan'ın ve Hayik'in ailesi üzerinde uygulamak istediği planlarının olmasıdır. İstanbul' a dönünce Ağavni Hala'ya gidip Hayik'i

şikâyet etmiş, hayatını mahvettiği polis memuru Hüseyin'den özür dilemek istemiştir.

Gülten, ağır bir sınavdan sonra tüm gerçeklerin farkına vardığı için romanda “alıcı” kahraman olmuştur. Yaşadığı olaylar sonucu, daha önce göremediği gerçekleri görmüş; girdiği pis işlerin farkına varmıştır. Ailesinin parçalanmasına sebebiyet vermesinin verdiği vicdan azabının bunda büyük payı vardır. Romanın sonunda ablasını ve babasını kaybeder.

VIII.3 Romanın Tema Bakımından İncelenmesi

VIII.3. 1 Çatışma

Romanda çatışma siyasi-etnik ve bireysel olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ermeni ve Türkler arasında yaşanmış olan olaylar, siyasi ve etnik çatışmayı meydana getirmiştir. Yazar, Ermeniler'e Türkler tarafından zulüm yapıldığı düşüncelerine tepki olarak yazdığı romanında, geçmişte Rusların ve İngilizlerin oyununa gelen Ermenilerin zulüm yaptıklarını ispatlamaya çalışmıştır.

Romanın ana tezi olarak karşımıza çıkan bu Ermeni meselesi, roman boyunca Kaplumbağa'nın geçmişe dönüşleriyle tüm gerçekliğiyle önümüze getirilmiş, Ermeni kahramanlar tarafından Türklerin değil de Ermenilerin eziyet yaptıkları ifade edilmiştir. Kaplumbağa, tarafsız bir gözle Demirci'nin Arsak Paşa'nın adamları tarafından alınıp götürülmesine kızmış, o kadar insan kulağı kesmesine rağmen dilediği kötülükleri yapan Kesikkulak Arsak Paşa'ya bir şey olmamasına “*Mazlumun bileklerine kelepçe takıyorlar, zalimin eline tüfek veriyorlar. Neresi komik bunun? Sarıkamış'tan aç, susuz, bitkin bir hâlde dönen zavallı askerleri sığındıkları bostan damında bir sürü çakalıyla basan, tek tek kulaklarını kesip ipe dizen, canlı canlı paralayıp gözlerini oyan, ayaklarından bostan damının tavanına asıp ateşe veren bu zalim, şimdi masum oldu öyle mi?*” (D:s.59) diyerek, şaşkınlığını dile getirmiştir.

O dönemde Ermenilerin eziyetine uğrayan insanlar, “*Keşke Urus askerinin eline düşseydik. Ya bir mermi sıkar öldürürdü ya da kolumuzu bağlar götürürdü. Ellerine geçirdikleri kardeşlerimize ettikleri aklıma geldikçe çıldırasım geliyor..*”

(D:s.115) diyerek, Ermenilerin böyle bir şey yapmasına anlam veremediklerini, asırlarca aynı topraklarda birlikte yaşadıkları insanların sırtlarından vurmalarının onlara çok ağır geldiğini belirtirler.

Ermeni mezalimi romanın hasım güçleri Okan ve Hayik'in bakış açısından farklı verilmiştir. Onlara göre Türkler, Ermenileri sürüp atmıştır. Okan "*Herifler soyunu sopunu dağdan bayırdan indirip bal gibi sürmüşler işte! Üstelik bu işi, elleri ayakları bağılyken yapmışlar..*" (D:s.83) diyerek, Ermenilerin haksızlığa uğradığını vurgulamak istemiştir. Buna rağmen Okan ve Hayik; Ermenilerin yaşlı, genç herkese saldırarak, onları öldürüp topluca gömdüklerini de bilmektedir. Okan, tüm bunların bilinmemesinin bir şans olduğunu düşünür ve "*Eh yalan da sayılmaz. Sen dua et ki sarıklıların doldurulduğu çukurların krokisi çizilmemiş! Şu tepenin eteğinde böyle bir yer olmadığı ne malum?*" (D:s.85) diyerek, bir tarihi gerçeği belirtmiş olur.

Romanda sosyal zamanın içinde insanların bir iç çatışmaya, çaresizliğe düştüğü görülür. Okan'ın kasaba'ya gelişiyle ortalığı oyunlarıyla karıştırması, diğer kahramanları çaresizliğe düşürmüştür. Ailesinin yok oluşunu izlemenin ızdırabını yaşayan Gülten Okan'ı peşine takıp getiren Hayik'ten nefret etmiş, onun ailesini bozmak için bir sürü plan hazırladığını düşünmüştür:

"*Bunu daha önce neden akıl edememişti sanki? Hayik, alaca köpeğin yaptığını anlamıştı Okan'ı kıskırtıp ailesinin başına bela etmiş, sonra defolup gitmişti işte!..*" (D:s.169)

Hayata hep temiz bakmayı öğrenen, namus değerleriyle yaşayan Müşerref, Okan'ın kendine sahip olmasından dolayı her şeye boyun eğmiştir. Hıdır'ın ölümüne bile tepki verememiş, Gülten'in yalvarmalarına aldırılmaz bir tavır sergilemiştir. Çaresizliğiyle kendini çevreye kapamış, Hıdır'a duyduğu aşkı yaşayamamanın ve onu kaybetmenin acısıyla hayatını mahveden Okan'a hep nefretle bakmış ve içindeki bu intikam ateşi, onu Okan'ı öldürmeye sevk etmiştir. Ağavni, kasabada yaşananları duyunca, Hayik'in tüm sorunlara sebebiyet veren ana kişi olduğunu düşünür. Torununa "*O bir Müslüman, beyinsiz adam! Orada o topuk kertmesinin ne olduğunu bilen tek kişi sendin, neden uyarmadın onları? Müslüman bir kız değil onun gibi bir*

Allahsızla, bir Hristiyan'la bile evlenemez, bilmiyor musun bunu?" (D:s.276) diyerek, Gülten ve ailesini uyarmadığı için onları huzursuzluğa sürüklediğini söylemiştir.

Kör'ün Okan'a yardımcı olması için gönderdiği Hüseyin, Murtaza ve Sami Okan'ın pis işler çevirdiğini öğrenince kendi içlerinde hesaplaşmaya giderler. Murtaza bilinmezliklerin verdiği huzursuzlukla kendini de sorgulamaya başlar:

"Murtaza deli olacaktı. Herkes gerçeğin peşindeydi; ama neydi gerçek? ..Asıl önemlisi kendi gerçeği neydi? Aslında onun aradığı buydu... Kendi gerçeği! Günlerdir Okan'ı değil, için için kendini, kendi gerçeğini sorguladığının farkındaydı. .." (D:s.258)

Kör sayesinde ayakta olduklarının farkında olan bu kahramanlar, tüm gerçekleri öğrenmelerine rağmen bir şey yapamamanın çaresizliğine düşmüşler, Hüseyin, *"Bu adamlar bizi siyaset ayağıyla oylayıp ne işlere koştular, bir düşünsene! İşin içinde, bizim kavrayamadığımız başka numaralar var, bu belli,ama boğazıma kadar pisliğe batmışım bir kere...Kör'ün izni olmadan bu pisliğin içinden çıkamam.." (D:s.271)* diyerek, Kör'ün onların gözü, kulağı ve dili olduğunun farkında olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum da onların bir şekilde içlerindeki çatışmayla mücadele etmeleri gerektiğini anlamalarını kolaylaştırmıştır.

VIII.3. 2 Menfaat

Hasan Kayıhan'ın birçok romanında olduğu gibi menfaat'i uğruna hareket eden insanların yol açtığı felaketler Dönüş romanında da tema olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gülten, arzularına kurban olmuş bir karakter olarak karşımıza çıkar. Hayik'e kavuşmak adına onu farklı bir kimlikle tanıtarak ailesine yalan söylemesi menfaatini düşündüğünü göstermiştir. Zamanla bunun çok fazla felakete sebep olduğunu anlamasına rağmen tüm gerçekleri ailesine açıklayamaz. Yazar-anlatıcı *"Böyle bir durumda babasının güvenini kaybedecek, İstanbul' a dönebilmesi artık imkânsız hâle gelecekti. Bunu yapamazdı. Böyle bir şeye dayanamazdı, kendi elleriyle zindanının kapısını kilitleyemezdi." (D:s.167)* diyerek, onun tüm zararlara rağmen kendisini

düşünmeye devam ettiğini vurgular.

Roman, Okan'ın çıkar ilişkileriyle örülüdür. Hayatında her şeyi menfaatine göre yaşayan Okan, Amerikalıların harabeliklere boşuna gelmediğini anlamış, hazinenin kokusunu alarak, oradaki evli kadınla bilgi toplamak için ilişkiye bile girmiştir. Menfaati gereği tehlikeli insanlarla ortaklık kurmuş, bir siyasi örgütün amaçlarına ulaşması için tüm katkılarını sağlamıştır. Kör'le bağlantısı da örgütün iyi işleyebilmesi içindir. Hüseyin, Murtaza ve Sami, Okan ve Kör arasındaki ilişkinin bir çıkara bağlı olduğunu düşünmüştür. Hüseyin "*Bizim Kör, Okan'la hangi amaçtan ötürü iş birliği yapıyor? Mademki bu iş farklı milliyetlerin çıkar çatışmasından ortaya çıkıyor, biri Kürt, biri Ermeni... Bu iki adamın ortak çıkarları ne olabilir ki?*" deyince, Sami "*Düşmanımın düşmanı, dostumdur mantığı!*" (D:s.270) nın ikisinin bir arada olmasını sağlayan etmen olduğunu vurgulamıştır. Bu da Kör ile Okan'ın Türkleri ortak düşman ilan edip, Türkler üzerinde oyun oynadıklarını göstermiştir.

Hayik de bu pis ilişki ağının içerisinde mahkûm yaşayan kişilerden biridir. Ağavni, torununun Okan gibi biriyle arkadaşlık kurmasına anlam veremez. Hayik'le ilgili bilmediği çok şey vardır. Yazar-anlatıcı Hayik'in bakış açısıyla "*Kapalı çarşı'nın hemen dibindeki o büyüklükteki bir dükkânı nasıl ve kimlerin parasıyla aldığını biliyor muydu Ağavni? Bilmiyordu işte! Ama Okan biliyordu, hatta o, Hayik'in kim olduğunu bilmeyenleri de biliyordu; istediği an izini gösterebilirdi onlara, bu ise öbür dünyayı boylaması demektir. Bunlardan haberi var mıydı Ağavni'nin? Yani Okan'a isteyerek, severek katlandığını mı zannediyordu?..*" (D:s.277) diyerek, Hayik'in Okan'a menfaati gereği, yaşamının mahvolmaması için katlandığını belirtmiştir.

VIII.3. 3 Kadın

Romanda kadınlar, iki farklı kimlikle karşımıza çıkarlar: Ahlâki değerlerini korumaya çalışanlar ve değişen dünya şartları karşısında yozlaşmaktan kurtulamayanlar. Gülten ve Bankacının karısı modernleşmek adına değerlerini yitirmiş kadınlar olarak karşımıza çıkarken; Selime Kadın ve Müşerref ahlâki değerlerini korumaya çalışan kadınlar olmuşlardır.

Kurban Ağa'nın büyük kızı Müşerref romanda "*Pek şişman olmamakla beraber, boyunun kısalığı yüzünden tombulca görünen öteki kız...*" (D:s.22) olarak geçer.

Gülten'in aksine olaylara karşı daha hassas, kültürüne ve dinine çok bağlı biridir. "*Sadece okumayı değil yazmayı da öğrendim, Mevlit'i eski yazıdan okuyorum, hatıra defterimi bile eski yazıyla tutuyorum artık. Hem hatim de indirdim!*" (D:s.29) derken kendi inancına verdiği önemi ve yaptığı işlerin onun için büyüklüğünü dile getirir.

Birbirinin tam zıttı olan iki kız kardeş, yaşam biçimi ve görüşleriyle farklılık arz etmiştir. Müşerref kültürüne bağlı, dini eğitimini iyi almış bir genç kızken; Gülten İstanbul'da hayatına farklı bir düşünce yapısı vermiş, toplumun hoş görmediği davranışları sergilemekten kaçınmamış bir kızdır.

Gülten, insanları düşman olarak görmez; onun için onların beyinleri ve yaptığı işler önemlidir. Hayik'le ilişkisini ablasına söylediği zaman ablasının düşmanca tepkisi karşısında şaşırarak "*Benim için insanların hangi dinden oldukları önemli değil, önemli olan insan olmaları!*" (D:s.33) dır, diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

Müşerref ise ailesinin Ermenilerden çektiği ıstırapları görmüş biri olarak, can düşmanı olarak gördüğü, kendilerine işkence eden kişilerce arkadaşlık kurmanın ona zarar getireceğini söyler. Bunda haklı olduğu daha sonra yaşananlarla doğrulanır.

Romanda Gülten'le Müşerref arasında geçen diyaloglardan ikisinin ahlâki yapısı çıkartılmaktadır. Gülten'in yeni yaşam biçimine ayak uyup, genç kızlığına ait bazı değerleri yitirdiğini; "*Bir saniyelik iş! Hatta insan acı bile hissetmiyor, daha başka bir his yani...*" (D:s.28) diyerek, çok normal bir şekilde söylemesi, Müşerref'i şaşırtır. Müşerref kardeşi adına kaygılanır, onun için böyle şeyler günâhtır ve insana mutluluk vermez. Bir kız yalnızca bir erkekler mutlu olabilir, hele böyle bir şey yaşadıysa sadece onunla evlenmelidir:

"eğer söylediklerin doğru ise, bu bir hata. Eğer o adamla değil de bir başkasıyla evlenirsen, asla mutlu olamazsın. Ayrıca bu yaptığın şey çok günâh..."

Bunu biliyorsun değil mi?"

Oysa tek düze bir yaşamı olan, sıradan bir kızın cümleleri gibi gelir Gülten'e bu sözler. Onun günahla, sevapla işi yoktur. O erkekte nasıl beyne baktığı gibi, yaşadığı durumlarda da mantığına göre hareket eder. Kendisini mutlu eden bir şey günah olmaz: *"Niye günah olsun ki? Beden benim değil mi?" (D:s.29)*

Kendi düşünce yapılarına göre, kendi değerlerini yaşamlarına yansıttığı görülen kadın kahramanlar, romanda hep bedel ödeyen taraf olmuşlardır. Selime Kadın, büyük kızını istediği gibi yetiştirirken; küçük kızının İstanbul'a gitmesini engelleyememiştir. Gülten'in İstanbul'a gitmesi değerlerinden kopmasına yol açmıştır. Gülten romanda yanlış hareketleriyle sadece kendini değil, ailesini de mahvetmiştir. Bunun bedelini en çok ödeyen kişi de ablası Müşerref olmuştur. Okan yüzünden hem aşkından hem de canından olmuştur.

Romanda yozlaşmayı temsil eden diğer kadın karakter ise Bankacının karısıdır. Kocasından yaşça epey küçük olduğu anlatılan kadın, hafifmeşrep hareketleriyle önplana çıkar. Okan ve Hayik'in gözdesi olmuştur. Hayik'e ud dersi alma bahanesiyle yaklaşmak ister. Kocasına tepki verince *"Ya ne yapayım? İzmir gibi bir yerden sürüldüğün bu Allah'ın belası yerde aklımı mı kaçırmamı istiyorsun? Kendin kulübe kapanıyorsun, bu kadın ne eder, nasıl vakit geçirir diye düşündüğün bile yok! Hem benim yaşıma ne olmuş? Daha kırkına bile girmedim ben, tamam mı?" (D:s.140)* diyerek, yalnız kalışını bahane etmiştir. Eserde, eğlence meclislerinin önde gelen kadınlarından biridir. Tüm erkeklerin beğenisini kazanmak onu mutlu etmektedir. Eğlenceleri dışında vakit geçirebileceği bir şeyin olmaması onu yalnızlığa itmiş, o da ud dersi alarak hem Hayik'e yakınlaşmak hem de vakit geçirmek istemiştir.

Romanda genel olarak kadınların çatışmalarla dolu, yalnızlık korkusu taşıyan bir özelliğe sahip olduğunu; devrin sosyal-siyasi yapısından etkilenerek iç dünyalarına kapanma ihtiyacı hissettiklerini söyleyebiliriz. Ahlâki değerlere bağlılık dereceleri de onların kimliklerinde ve olay örgüsünün şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.

VIII.3. 4 Aşk

Romanda aşk, bir amaç olarak değil; araç olarak kullanılmıştır. Romanın ana gayesi aşk olmadığı için aşk sadece olayları şekillendirmede bir araç olmaktan öteye gidememiştir. Aşk'ın kahramanları birleştiren değil, ayıran bir özellik taşıdığını söyleyebiliriz. Kahramanlar aşklarını yaşayamaz ve sevdiklerine kavuşamaz. Aşk hep kişinin içinde yalnızdır. Hıdır ile Müşerref birbirini çok severler. Hıdır'ın "*Bütün ümidi, Kuzgun'daydı; Kuzgun, Müşerref'i ona getirecek gelin atıydı, başlık parasıydı, dünürçüsüydü..*" (D:s.177) at birinci olursa Kurban Ağa, Müşerrefi fakirliğine bakmaz Hıdır'a verirdi. Fakat yaşanan olumsuz olaylar aşklarını içine gömmelerini, orda yaşamalarını emretmiştir. Müşerref'in içinde yaşattığı aşk, Okan'a nefret duymasını ve onu öldürmek istemesine neden olur, başaramasa da bunu ister. Hıdır, psikolojisi bozulunca kendilerine muska yapıldığını düşünür, intikam duygusuyla Müşerref'i Okan'a istemeye giden İzzettin Ağa'yı öldürür, Okan'ı da öldürmek ister ama bunu başaramaz.

Gülten de Hıdır'a görür görmez âşık olmuştu. "*O gece rüyasında Hıdır'la uğraştı. Hıdır ovanın yüzünde tek başına dikiliyor oluyordu hep. Kendisi kan ter içinde ona doğru koşuyordu. Varıp sarılıyordu...*" (D:s.44) Oysa içinde filizlenen bu aşk, Müşerref'in sevgisini öğrenince yalnızlığa çekilir. Kardeşi için onu unutmaya karar verir: "*Birden ayağa kalktı; kararını vermişti. Ablası için bağrına taş basacaktı. Başka çaresi yoktu. Onu unutmak zorundaydı!...*" (D:s.47)

Gülten, Okan'la nişanlanan Müşerref'i hep durdurmak ister; ama başarılı olamaz. En çaresiz anlarında onun gelmesini bekler "*...Hıdır'ı bekliyordu. İstiyordu ki Hıdır gelsin, tunç yanığı kollarıyla kendisini kavrassın, göğsüne bastırıp eve götürsün..*" (D:s.217)

Gülten, Hayik'i sevdiğini sanmıştır. Oysa Hayik için o, sadece bir maceradan öte bir şey olmamış, aşka bile dönüşmemiştir. Gülten, Çiftliğe gelen genç teğmenin de dikkatini çekmiştir. "*Teğmen, kızın iri yeşil gözlerine bir baktı, bir daha bakmadı. Dağ başı bilinir bir yerdeki bu şıklık, bu zerafet yüreğini oynattı. Kahve fincanını alırken titreyen elinden utandı...*" (D:s.237)

Teğmenin bir bahaneyle kızı uğurlamaya gelmesi de Gülten'e duyduğu

aşktandır. Fakat Sadece teğmenin içinde yaşanan bir yalnızlıkla kaldığı için bu aşk da diğer aşklar gibi yalnızlığa mahkûm edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ

I. Tahkiye/Anlatma

Romanlarda “*anlatıcının bir takım olayları ve bu olaylar çevresindeki insanları, belli bir mekân ve zaman çerçevesinde dinleyici/okuyucuya*”³⁷ naklederek verdiği görülür. Dönüş Romanında Gökbörü tepesinde Komutan’ın kazılan çukurda gördüğü kemik yığınları “*Komutan, askerin elindeki üçgen biçimindeki şeyi alıp inceledi. Muska kâğıdı, galiba ıslanınca erimesin diye bal mumuyla hazırlanmış bir beze sarılmıştı... Komutan, askerin elinden aldığı muskanın bez katlarını dikkatle açmaya başladı. İçinden çıkan kat kat bükülmüş kâğıdı, elinde evirip çevirdikten sonra askerlerden birine seslendi.*” (D:s.102) şeklinde okuyucuya aktarılmıştır. Bu sayede orda çıkarılan muskaların Türklere ait olduğu vurgulanarak, yazar-anlatıcı Ermenilerin değil de Türklerin zulüm gördüğü anlatılmak istenmiştir.

Yazar, Beyler Aman’da Ertuğrul Gazi türbesine savaşta Yunan askerlerinin kurşun sıktığı gün Bakraz Vadisinde yaşananları o güne dönerek, “*O gün, yani Yunan’ın Söğüt’e varıp Ertuğrul Gazi türbesi’ne kurşun sıktığı gün, Akçakmak derbendi güm güm gümlemiş. Akça duman daha da göğe göğe ağmış. Yukarıda taa yukarıda top top olmuş ilk defa... Yunan yaya yapıldak kaçmaya başlamış. Güllü Baba’nın dediği olmuş yani..*” (B:C.I,s.17) diyerek okuyucularına anlatmıştır. Bu sayede Yunanlıların nasıl kaçtıkları, türbenin kutsal oluşu, Güllü Baba’nın önceden bunu vurgulamış olması da belirtilmiştir.

II. Gösterme/ Sahneleme

Romanlarda okuyucunun anlatıcı vasıtasıyla değil de bizzat olaylara tanık olabilmesi için “*olayın, hareketin, tavrın, durumun dil vasıtasıyla gösterilmesi;*

³⁷ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş-2-*, Akçağ Yay., Ank.2004, s.93

okuyucunun gözü önünde tecessüm ettirilmesi”³⁸bu tekniğin kullanıldığı görülür. Daha çok kahramanların kendi aralarındaki diyaloglarda kullandıkları sözcüklerin belli hareket ve tavırları anlatması söz konusu olmuştur.

Dönüş Romanında, Kurban Ağa'nın kızını sormayan Okan'ın yanına hesap sormaya gittiği görülür. Aralarındaki konuşmalarda bir rest çekiş görülmektedir. Kurban Ağa'nın “*Gül gibi kızımı yüzüstü koymak ne demek? Hee?*” (D:s.310) diye Okan'ın üstüne yürüdüğü Okan'ın da “*Defol git be!*” (D:s.311) diyerek onu kovduğu olaylar sahnelenerek gösterilmiştir.

Gurbet Ölümleri adlı eserde, Sefa'nın kendisinden borcunu isteyen Necip'in üstüne yürüyerek, üste çıkma çabası onun cümleleriyle “*Benim Osmanlı dedem hani az mı bakmış senin dedelerine?! Parasız ekmek vermiş ulan! Kendin söylemedin mi bunu? Memleketindeki köprüleri, yolları benim Osmanlı dedem yapmamış mı? Verdiniz mi onların karşılığını? Kovdunuz ulan, dedemi kovdunuz oralardan. Defol git şimdi! Seni de ben kovuyorum.*” (G:s.147) şeklinde verilmiş, böylece aralarındaki tartışma, Sefa'nın onu kovması sahnelenerek göz önünde canlandırılmıştır.

III. Tasvir

Romanlarda mekân, şahıs, zaman ve olayların somutlaştırılarak “*kelimelerle resmedilmesi; âdeta görünür hâle getirilmesi; okuyucunun gözünün önünde tecessüm ettirilmesi.*”³⁹sağlanmıştır. Yoklar Romanında yazar-anlatıcı, Aydınlar Semtindeki insanları okura tanıtmak için onların fiziki ve ruhi özelliklerini vermiştir. Bu semtin önde gelenlerinden Ormancıların şefi “*Her yerde olduğu gibi Aydınlar semtinde de sivrilmiş kişiler vardır. Ormancıların şefi mesela. Kısa boylu, pörsük yanakları her zaman kıpkırmızı ve yine her zaman saçları pırıl pırıl taralı, elinden piposunu eksik etmeyen bu adam ilçede, Çayviran'da oturur aslında.*” (Y:s.9) şeklinde betimlenerek tarif edilmiştir.

Gurbet Ölümleri'nde anlatıcı Sefa'nın bakış açısıyla romanda kimliğini korumaya çalışmasıyla ön plana çıkan Ayşe'yi okura “*Kızı daha dikkatli süzdü.*

³⁸ a.g.e, s.98

³⁹ a.g.e, s.100

Esmerce yüzünde ne bir boya ne de ona benzer bir şey vardı. Kaşları olduğu gibi öyle. Hele o uzun saçları... iki kalın örgü, uçları ince bir kurdele ile bağlanmış.” (G:s.49) diye tasvir ederek, onun diğer kızlardan farklı oluşunu vurgulamıştır.

IV. Dış Diyalog

Romanlarda anlatıcının devre dışı kalıp “iki veya daha fazla insanın karşılıklı ve sesli bir biçimde konuşmaları.”⁴⁰ nı sağlayarak, onların olay ve durumlar karşısında aldığı tavrı kendi bakış açılarıyla vermeye çalıştığı görülür. Dönüş adlı yapıtta komutanın bulduğu muskalarda ne yazdığını öğrenmek için, yanındaki Hafız lakaplı askerle dış diyaloga girdiği görülür:

“-Hafız!

-Sen gerçekten mi hafızsın, yoksa lakabın mı öyle?

-Hafızım komutanım!

-Bak bakalım nedir bu?” (D:s.102)

Beyler Aman adlı eserde de, Bakrazlı'nın umut bağladığı, Sarı Mustafa'nın kendisinden çok şey beklediği oğlu Cem'in nasıl olduğu sorulmuş; bu diyalog sayesinde Cem'in askerde olduğu öğrenilmiştir:

“-Cem'den haber var mı bey? ...Nasılmış?

-Buyur?

-Cem'i dedim bey. Bir haber.

-İyidir... Asker adam nice olsun. Harp yok, gazâ yok..iyidir herhal..”

(B:C.I,s.26)

V. Dış Monolog

Yazarın bazen bir durumu aydınlatmak ya da söylemek istediklerini bir başkasına söyletmek amacıyla “Bir kişinin karşısındaki insana veya insanlara

⁴⁰ a.g.e, s.103

konuşma fırsatı vermeden tek taraflı ve uzun konuşması."⁴¹na imkân verdiği görülür. Eserlerde bu genelde yazarın sözünü temsil ettiği kişilerin konuşmalarında görülmektedir. Yoklar adlı romanda Türk Gençliği'nin yapması gerekenler, Süleyman'ın hazırladığı metni okuyan çocuk tarafından " *Türk Gençliği, devralacağı görevlerini daha iyi bir durumda teslim etmenin sancısını çekmelidir. Ordusuna silah çeken parazitler sürüsünün Türk Gençliği ile hiçbir yakınlığı yoktur. Türk ordusu parayla tutulmuş fedailer yığını değildir...*" (Y:s.57) diye anlatılmıştır.

Gurbet Ölümleri adlı eserde yazarın geçmişi anlatması için söz imkânı verdiği İhtiyar Alman Profesör, Osmanlılarla nasıl karşılaştığını, babasının işiyle alakalı olmayan bir görevde bulunmak adına Türkiye'ye gönderildiğini " *Babam İkinci Dragon Süvari Alayı'nda subaydı. İlk Dünya harbinden evvel Türkiye'ye gönderildi. Osmanlı ordusunun topçu sınıfını islah edecekti. Süvari subayı ve topçuluk... Birbirinden ne kadar farklı iki şey! Bunu şimdiye kadar hiç düşünmemiştim. Ta ki Bu Hunlu kız Almanya'nın Osmanlı'ya samimi olmadığını söyledi, o zaman düşündüm bunu ilk. Her neyse... O zamanlar Türk dendi mi hâlâ titrermiş Avrupa. Eh, pek haksız da sayılmazdı bunda!*" (G:s.135) diye anlatarak okura bazı gerçeklerin ulaşmasını sağlamıştır.

VI. İç Diyalog/Konuşma

Romanlarda " *Bir kişinin kendi kendine veya sanki karşısında biri varmış gibi sessiz bir biçimde içinden konuşması*"⁴²verilerek, o kişilerin karşılaştıkları olay ve durumlar karşısında verdikleri tepkiler, o anki ruh dünyalarını yansıtacak şekilde verilmiştir.

Gurbet Ölümleri'nin başkahramanı Sefa, Sevim karşısında çekingen kaldığından memnun olmamış kendi kendine " *Gayret oğlum, at şu çekingenliği üzerinden! Senin cesaretin medeni değil mi? Cinibramın sürek avında değilsin ya. Atıl!*" (G:s.35) diyerek moral vermeye çalışmış, kendini Sevim'le iletişim kurmaya zorlamıştır.

Beyler Aman adlı eserde menfaatıyla ön plana çıkan Çolak Sami'nin

⁴¹ a.g.e, s.105

⁴² a.g.e, s.105

Atatürk'ün ölümü üzerine harekete geçemeyişine üzüldüğü, iktidar yarışında pay almak için uğraşması gerektiğini “ *Bunu akıl edemedik işte. Şu günden ortalıkta görünmek lâzımdı. Çok geç kaldık. Harp çoktan kızıymıştır şimdi.*” (B:C.I,s.35) diyerek belirttiği görülür.

VII. İç Monolog

Romanlarda “*Kahramanın sanki karşısında biri varmış gibi kendi kendisine ve sessiz bir biçimde uzun ve tek taraflı olarak*”⁴³ konuşturulduğu, bu durumun genelde onların yalnız kalışlarında gerçekleştiği görülür. Böylece onların o anki psikolojisi, olay ve durumlar karşısında aldığı tavır da esere yansımış olmaktadır.

Yoklar romanında Müge'nin Süleyman'a ilgisine kendi kendine hayret ettiği ve bunu yalnız kalınca “*Sersem! Ne seviyorsun ne de beğeniyorsun. Etin kaşınıyor kızım, etin. Okşanmak, öpülmek istiyorsun. Başka hiçbir şey değil.*” (Y:s.22) diye belirterek, duygularının ne amaç taşıdığını okura sunduğu görülür. Bu da onun kişiliği ve yaşam biçimi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

Gurbet Ölümünde Sefa'nın karşılaştığı durumlar karşısında isyan ettiği fakat bunu bile sessizce yapmak zorunda kalışının onu çatışmaya sürüklediği “*Anam! Ak saçının kınasına kurban olduğum anam! Beni doğurup toprak beşiklerde beledin, sağolasın! Sağolasın da adımı neden Sefa koydun? Cefa dururken aklına nerden düştü bu?*” (G:s.6) diye yaptığı konuşmadan anlaşılmaktadır.

VIII. Tahlil/İç Çözümleme

Romanlarda “*Olay örgüsünde yer alan kahramanların iç dünyalarının(duyguları, psikolojileri, ruh dünyaları) anlatıcı tarafından bütün derinliği ve çıplaklığı ile irdelenip gün yüzüne çıkarılması*”⁴⁴ söz konusudur. Yazar-anlatıcı, kahramanların meydana gelen gelişmeler karşısında iç dünyalarında neler olduğunu bizzat kendisi anlatarak okuruna sunmuştur.

Beyler Aman'da Haydar Öğretmen'in kendisine saygısızca hareket etmesi sonucu gururu incinen Sarı Mustafa ağlamış, mezarlığa giderek dua etmiştir. Bu

⁴³ a.g.e, s.106

⁴⁴ a.g.e, s.106

durum onun rahatlamasını sağlamıştır. Yazar-anlatıcı bunu “ *Şimdi içi huzurla dolmuştu. Her şeyi Allah’a hâvale etmenin rahatlığıyla sükûna ermişti. Hatta lekesiz, temiz bir genişlik hissediyordu içinde. Ramazan orucunu hatasız tutan, her bir gününü namaz ve niyaz ile süsleyen müslümanın bayram namazından sonra sahip olduğu huzur gibi, hoşnutluk gibi bir şeydi...* ”(B:C.I,s.32) diye benzetmelerle anlatarak okura sunmuştur.

Dönüş adlı eserde, Okan’ın kendisini öldüreceklerini düşünerek korktuğu, çok fazla içtiği ve olaylar karşısında sorguya geçtiği yine anlatıcı tarafından “*üzerinde alkolün etkisi azaldıkça Okan’ın korkusu büyüyordu; bir sürü ihtimal arasında bocalayıp duruyor, her hâliyle buraların adamı olduğu belli birinin kendisini neden öldürebileceğini anlamıyordu.*” (D:s.294) şeklinde onun zihnindeki bocalamalar verilerek anlatılmıştır.

IX. Şuur Akımı

Romanlarda anlatıcının araya girmeyerek “*Kahramanın iç dünyasını, psikolojik durumunu tüm çıplaklığı ile aracısız bir biçimde okuyucuya aktarmak.*”⁴⁵ amacı güttüğü görülmektedir. Yoklar romanında Süleyman’ın Müge’nin onu aldatması karşısında psikolojisinin bozulup isyan etmesi “*Müge nasıl yaptın bunu bana nasıl? ...Anacığım benim. Nasıl da sevinmiştin! Ahi Müge. Layık mıydım ben buna?*” (Y:s.187) diyen, Süleyman’ın kendi ağzından verilmiştir.

Gurbet Ölümünde Sefa’nın sakat kalması sonucu sınır dışı edilmemek için kaçtığı anlatılmış, yakalandığı zaman yaşadığı korku, yaptıklarından dolayı duyduğu pişmanlık ve sakat kalışının aciziyeti “*Ama beni gördüler işte. Anama yollayacaklar beni. Kesik kolumla hem de. Karıma yollayacaklar. Kesik kolumla. İnsanlar acıyacak bana! Karım acıyacak. Görmemeliler beni; açlığımı, çolaklığımı, günahlarımı...*”(G:s.202) diye, onun ağzından okura belirtilmiştir.

X. Açıklama/ Yorumlama

Yaşanan gelişmeler karşısında yazarın “*çeşitli meseleler, olaylar, durumlar, insanlar hakkındaki düşünce ve kanaatlerini, ya doğrudan doğruya ya da anlatıcı*

⁴⁵ a.g.e, s.108

veya kahramanlar vasıtasıyla okuyucuya.”⁴⁶ İfade ettiği görülür.

Beyler Aman adlı romanda Haydar Öğretmenin yılbaşı gecesi küskün bir şekilde oturması, yazar-anlatıcıya anlattırılarak açıklanmış, bu davranışın neden böyle sonuçlandığı da yorumlanarak aktarılmıştır:

“Bir Haydar öğretmen vardı suratını asıp oturan, O da Çakır’a bozuluyordu. Bir ara yanında herkesten daha fazla kalan ve candan davranan kızı, kaş ile göz arasında öpmek istemiş; ama Çakır, kollarının arasından yılan gibi sıyrılıp kaçmış ve ötede bir başkasının kucığına oturuvermişti. Olacak şey miydi bu? Şuradakilerin en genci, en yakışıklısı kendisiydi, Haydar Öğretmendi. Çakır ona münasipti.” (B:C.I,s.70)

Sultan adlı eserde, Gurmi ile beraber ayine giden Sultan’ın ayinde yaşananları yorumlaması, onun bakış açısıyla anlatıcı tarafından *“Bu keşif çok önemliydi onun için. Düşündüğü gibi olmalıydı. Karşıda oturan ihtiyar, Buda’yı temsil ediyordu mutlaka. Onun aracılığıyla, onu düşünerek Buda’ya uzanıyor olmalıydı düşüncelerinde. Oradan da gizliliklerinin içindeki Tanrıya varıyor olmalıydılar. .” (S:s.186)* diye anlatılarak açıklanmıştır.

XI. Montaj

Romanlarda yazarın *“başkasına ait (anonim veya ferdi) bir sözü (ibare, mısra, beyit, cümle, paragraf), -çeşitli sebeplerle- olduğu gibi eserinde.”⁴⁷* kullanarak, olay örgüsü içerisinde verilmek istenen amaç doğrultusunda belli bir zihniyeti, edebi zevki, ruh durumunu... vb. vermeye çalıştığı görülür.

Gurbet Ölümünde Sefa’nın sıla özlemi çektiği ve bundan dolayı türküler söyleyerek kendini avuttuğu gözlenir. Sefa’nın türkü söylemesi, onun Anadolu’dan kopan bir genç olduğunu gösterirken, onu sanat zevki de belirtilmiş olur.

“Yârim İstanbul’u mesken mi tuttun, aman

Gördün güzelleri beni unuttun, aman...”(G:s.5)

⁴⁶ a.g.e, s.110

⁴⁷ a.g.e, s.112

Dönüş romanında kullanılan montajlar, dönemin sosyal, kültürel ve siyasi atmosferinin de yansıması olmuştur. Hayik, Gülten'e tanıştığı ilk zamanlarda “*Ararat'ın mor gülü/ Yüreğimin bülbülü/ Açacaksan aç artık/ Neden kapın sürgülü?*” (D:s.170) diye bir şiir okumuştur. Bu şiire göre Ağrı dağının Ararat olarak kullanılması Ermeniler'in hala orda gözü olduğunu gösterirken, dönemin siyasi-sosyal yapısı da bu şekilde verilmeye çalışılmıştır.

SONUÇ

Günümüz yazarlarından biri olan Hasan Kayıhan, Türk edebiyatı açısından yapmış olduğu yeni açılımlar noktasında önemli bir yer teşkil eder. Yazarla hayatı ve romanları üzerine 08.07.2009 tarihinde yapmış olduğum söyleşi neticesinde yazarlığındaki en önemli etken Türk Dünyasının yaşamış olduğu sıkıntıları, sıla özlemine, insanlarımızın uğradığı haksızlıkları gündeme getirerek okuruna sunmasıdır.

Yazarın incelediğimiz tüm romanları çerçevesinde onun roman hayatını üç döneme ayırabiliriz: 1980 öncesi yazdığı romanlar, 1980 sonrası Almanya’da yazdığı romanlar ve diğerleri.

1980 öncesi yazdığı romanları Türkiye ve Türk Dünyası’nda yaşanan olayları anlatmaktadır. İdeolojik çatışmalar sonucu siyasi ve sosyal hayatta meydana gelen gelişmelerin Türk toplumunda yarattığı etki romanlarda eleştirel bir yaklaşımla anlatılmıştır. Bu dönemde yazılan romanlar; Yoklar, Zincir, Uyanmak ve Acı Su’dur. Yoklar, Ülkücü bir dünya görüşüne sahip Süleyman Öğretmenin, karşıt görüşlü kişilerle toplumu bir çıkmazdan kurtarmak adına yaptığı mücadeleleri anlatır. Burada savundukları yanlış ideolojiyle toplumun kabul etmediği ahlâk dışı hareketlerde bulunan, halkıyla ve değerleriyle kopuk yaşayan aydın kesiminin eleştirisi de yapılmıştır. Yapılan söyleşiler sonucu bu romanın yazarın kendi hayatından izler taşıdığı ve Süleyman’ın kendisi olduğu belirtilmiştir. Uyanmak adlı eserde Türkiye’nin doğu bölgesinde hala süren Kürt sorunu işlenmiştir. Türk kültürüyle yetişen bir halkın, yabancı güçlerin menfaatleri doğrultusunda nasıl etnik bir çatışmaya sürüklendiği, bunun ülkenin parçalanmasına yol açacağı vurgulanarak anlatılmıştır. Zincir ve Acı Su romanları, Türk Dünyası’nın komünizmin eşitlik söylemleri altında, zulme uğratılmasını anlatır. Özellikle Zincir, Türkiye’de yaşanılmış olayları içermekle beraber, buraya Rus mezaliminden dolayı göçmek zorunda kalmış Kırımli bir gencin, Tüm Türklerin bağımsızlığı için çırpınışlarını dile getirmiştir.

1980 sonrası Almanya’da yazılan Gurbet Ölümleri ve Sultan adlı romanlarda, Türkiye’den çalışmak için Almanya’ya gelmiş gurbetçilerin yabancı bir kültür

karşısında yaşadığı çatışmalar, kimlik koruma mücadeleleri ve ikinci bir vatandaş gibi muamele görmelerinden dolayı çektiği sıkıntılar anlatılmıştır. Yazar, yabancı bir ülkede sönemeye mahkûm bırakılan hayatların kurtarılması için insanların değerlerini korumaları gerektiğini vurgulamış ve vatanın kıymetinin sadece yabancı bir diyarda öğrenileceğini belirtmiştir.

1980'den sonra yazılan ve yazarın büyüdüğü coğrafyayı anlattığı Beyler Aman romanı kendi hayatından da izler taşımaktadır. Hayatını anlattığı “Yolculuk” adlı yazısından Ertuğrul adlı karakterin o olduğu görülmektedir. Bu romanda Osmanlı’yı kuran yörük ruhunun, yeni kurulan devlet sonrasında yaşam biçimlerinden vazgeçtirilmesi, dar alanlara hapsedilmesi anlatılmaktadır. Devrin iktidarının baskıcı uygulamaları sonucu, bu uygulamaları kendilerine menfaatleri gereği kullanan bazı hasım güçlerin Karakeçili aşiretini yaşadığı topraklardan sürmeye çalıştığı, ellerinden hayvanlarını alarak onların geçim kaynaklarını kuruttuğu eleştirel bir dille anlatılmıştır. Yörük ruhunun yok edilmeye çalışması sonucu Bakraz’da yaşayan insanların öfke ve çaresizlik içerisinde sahipsiz kalışları düşündürücü ve üzücü olaylarla verilmiştir.

Yazarın 2006 yılında Sözde Ermeni Soykırım iddialarını çürütmek için yazdığı Dönüş romanında, Türkiye üzerinde bazı yabancı örgütlerin gerçekleştirmek istediği planlar ortaya çıkarılırken, Milli mücadele yıllarında Türklerin yaşadığı zulmün bir kaplumbağaya hatırlatılmasıyla geçmişteki gerçekler ortaya konmuştur.

Yazarın tüm romanlarında hâkim bakış açısına sahip yazar-anlatıcıyı kullandığını gördük. Yazar, tezini en iyi şekilde verebilmek adına böyle bir yolu seçmiştir. Bakış açısının olay, mekân, zaman, şahıslar ekseninde okura yansıtıldığı görülür. Yazar, romanda belli bir tez verme amacıyla olduğu için kahramanlarını birbirinin zıt görüşünde olan insanlardan oluşturmuştur. Böylece çatışma yaratarak amacına ulaşmak ister. Roman karakterleri arasında yer yer taraf tutarak bakış açısını ortaya koymuş, meddahvâri bir üslupla araya girerek, kahramanları uyarmaya çalışmıştır. Onun benimsediği kahramanlar mert, namuslu, Türk-İslâm dinamiklerini yaşam biçimi hâline getirmiş insanlardır. Eleştirdikleri ise bencil, sömüren, zalim, yozlaşmış ve ahlâk dışı kimlikleriyle hem kendilerini hem de etrafındaki insanları huzursuzluğa sevk eden insanlardır. Romanda belirtilen hedef doğrultusunda

kahramanların doğru yolu epey zor bir imtihandan sonra buldukları ve bu aşamada yaşadıkları acılarla boğuştukları görülmüştür.

Yazarın mekân tercihleri olay örgüsünün ve tezin amacına uygun bir şekilde seçilmiştir. Yazar, mekân'ın birçok işlevini kullanarak anlatma ve gösterme teknikleriyle okuru romana taşımıştır. Özellikle yaptığı tasvirlerle mekânı çok iyi bildiği izlenimini vererek, okuyucunun önceden bazı olayları sezmesini ve bu mekânlarda yaşayan insanların yaşam biçimlerinin, ruh dünyasının okur tarafından çözülmesini sağlamıştır.

Zaman sosyal/tarihi zaman üzerine kurulmuş olmakla birlikte; ferdi zaman'ın da sosyal zamandan etkilenecek şekilde şekillendiği, şahısların dünyasında bir iç değişmeye, yeni bir oluşuma yol açtığı görülmüştür. Anlatma zamanı içerisinde yer yer reel zaman kullanılarak, tarih verilmiş böylece yazar, eserine gerçeklik katmıştır.

Yazarın kurguyu aktarırken birden fazla anlatım tekniğine yer verdiği, bununla romanı tek düzelikten kurtardığı görülmüştür. Burdaki amaç, roman unsurlarının okura daha iyi sunulmak istenmesi ve kahramanların dünyasına daha kolay inilmesinin gerekliliği olmuştur. Yazar, bu şekilde farklı bakış açılara sahip şahıslara hem kendi düşüncelerini söyleme fırsatı vermiş hem de onların yaşadığı çelişkileri vurgulayarak, onların kendi tezinin çözülmesini sağlamıştır.

Hasan Kayıhan, Türk Edebiyatı'nda özüyle, töresiyle, sözüyle bir düşünen insanlardan biridir. Küresel bir dünyaya hapsedilmeye çalışılan bir çağda, kendi menfaatleri uğruna romancılığını yanlış düşüncelere hapsetmemiş; kendi Milletini kendi diliyle gurur duyarak, hiç çekinmeden romanlarında anlatmıştır. Sonuç olarak Hasan Kayıhan bizi biz yapan değerleri anlattığı eserleriyle Edebiyat sahasında önemli yazarlarımızdan biridir.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif**, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yay., Ank., 2005
- , -----, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ yay., Ank., 1998
- ALANGU, Tahir**, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, İstanbul Matbaası, İst., 1965
- ANDI, Fatih**, *Roman ve Hayat*, Kitabevi yay., İst., 1999
- AYTÜR, Ünal**, *Henry James ve Roman Sanatı*, DTCF., Ank., 1977
- BACHELARD, Gaston**, *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), Kesit yay., İst., 1996
- BAKIRCIOĞLU, N. Ziya**, *Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı*, Ötüken yay., İst., 1996
- BALCI, Yunus**, *Türk Romanında Aydın Problemi*, KBY, Ank., 2002
- BARTHES, Roland**, *Gösterge Bilimsel Serüven*, (Çev. Mehmet-Sema Fırat), YKY, İst., 1997
- , -----, *Roman ve Gerçek Etkisi*, (Çev. Mehmet Sert) Donkisot yay., İst., 2002
- BELGE, Murat**, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, YKY, İst., 2000
- BOUERNEUR, Roland- QUELLET, Real**, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, (Çev. Hüseyin Gümüş), KBY., Ank., 1989
- CALVİNO, İtalo**, *Amerika Dersleri –Gelecek Bin Yıl için Altı Öneri-* (Çev. Kemal Atakay), Can yay., İst., 2000
- ÇELİK, Hüseyin**, *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Sosyal Tenkit*, KBY, Ank., 2000
- ÇETİN, Nurullah**, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ank., 2004
- ÇETİŞLİ, İsmail**, *Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ yay.,

Ank.,2004

DEMİR, Yavuz ,*İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi (1871-1890)*, Akçağ yay., Ank.,1995

ECO, Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, (Çev. Kemal Atakay) Can yay., İst.,1996

EMİL, Birol, *Resat Nuri Güntekin'in Romanlarında Sahıslar Dünyası*, İst.Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yay., İst.,1984

ERCİLASUN, Bilge ,*Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, Akçağ yay., Ank.,1997

FORSTER, E.M, *Roman Sanatı*, (Çev. Ünal Aytür),Adam yay., İst.,2001

GİRARD, Rene, *Romansal Yalan ve Romansal Hakikat*,(Çev.Arzu Etensel İldem), Metis yay., İst., 2001

GÖÇKÜN Önder, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Sahıslar Kadrosu*, ,KTB yay.,Ank., 1993

GÜNDÜZ, Osman, *Mesrutiyet Romanında Yapı ve Tema*, MEB. yay.,İst., 1997

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Edebiyat Tahlilleri*, TEVY ,İst., 2004

HECE DERGİSİ, *Türk Romanı Özel Sayısı*, Mayıs-Haziran- Temmuz, S.65-66-67, Ank.2002

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, *Edebiyat Teorisi*, Akademi Kitabevi, İzmir, 2001

KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyat Tarihi*, C.V, TEVY, İst. 2006

KAPLAN, Mehmet ,*Hikaye Tahlilleri*, Dergah yay., İst.,2000

KAYIHAN, Hasan, *Yoklar*, Elips Kitap, Ank., 2006

-----,-----, *Zincir*, Töre-Devlet yay., Ank.,1977

-----,-----, *Uyanmak*, Töre-Devlet yay., Ank.,1977

-----,-----, *Acı Su*, Töre-Devlet yay., Ank., 1978

-----,-----, *Gurbet Ölümleri*, Elips Kitap, Ank., 2006

-----,-----, *Sultan*, Elips Kitap, Ank., 2006

-----,-----, *Beyler Aman I-II*, TEVY., İst., 1998

-----,-----, *Dönüş*, Elips Kitap, Ank., 2006

KIRAN Ayşe, KIRAN Zeynep, *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin yay., Ank. 2000

KORKMAZ, Ramazan (editör), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839- 2000* ,
Grafiker yay., Ank., 2004

KUDRET, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman*, İnkılap Kitabevi, İst., 1999

KUNDERA, Milan, *roman sanatı*, (Çev. İsmail Yerguz) Afa yay., İst., 1989

LEKESİZ, Ömer , *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs yay., İst., 1998

LUKACS, Georg, *Roman Kuramı*, (Çev. Sedan Ümran), Say yay., İst., 1985

MİYASOĞLU, Mustafa, *Roman Düşüncesi Ve Türk Romanı*, Ötüken Neşriyat, İst.,
1998

MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, İletişim yay., İst., 2000

-----,-----, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İst., İletişim yay., 2001

NACİ, Fethi, *Türkiye 'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İst., 1990

-----,-----, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Adam yay., İst., 2000

NARLI, Mehmet, *Roman Ne Anlatır?*, Akçağ yay., Ank., 2007

-----,-----, *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir inceleme*, KTByay.,
Ank., 2002

NOBAKOV, Vlademir, *Edebiyat Dersleri*, (Çev. Fatih Özgüven, Nihal Akbulut),
Ada yay., İst., 1988

OKAY, Orhan, *Sanat Ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh yay., İst., 1998

ÖNAL, Mehmet, *En Uzun Asrın Hikâyesi*, Akçağ yay., Ank.,1999

ÖNERTOY, Olcay, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, İş Bankası Kültür yay., Ank.,1984

PARLA, Jale, *Don Kişottan Bu Güne Roman*, İletişim yay., İst., 2000

REİCH, Wilhelm, *Kişilik Çözümlemesi*, (Çev. Bertan Onaran), Payel yay., İst., 1997

WELLEK, Renee and WARREN, Austin, *Edebiyat Biliminin Temelleri* (Çev.Ahmet Edip Uysal), KTB yay., Ank.,1983.

RIFAT, Mehmet, *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları*, Om Yayınevi; İst.,2000

STANZEL, Frank, *Roman Biçimleri*, (Çev. Fatih Tepebaşılı), Çizgi yay., Konya,1997

STEVİCK, Philip, *roman teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üniversitesi basın-yayın yüksek okulu matbaası, Ank.,1988

TEKİN, Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İst.,2003

TODOROV, Tzvetan, *poetikaya giriş*, (Çev.Kaya Şahin), Metis yay., İst., 2001

YALÇIN, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı(1946-2000)*, Akçağ yay., Ank.,2003

YAVUZ, Hilmi, *Roman Kuramı ve Türk Romanı*, Bilgi yay., Ank.,1987.

YILMAZ, Durali, *Roman Kavramı Ve Türk Romanının Doğuşu*, Akçağ, yay., Ank., 1997

Hasan Kayıhan Web Sayfası, <http://www.hasan-kayihan.com/>, 26.08.2009

EKLER

I. HAYATI VE ROMANLARI ÜZERİNE SÖYLEŞİLER

I.1.Hasan Kayıhan'la Hayatı Ve Romanları Üzerine 08.07.2009 tarihinde yapılan Söyleşi

E.S: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

H.K: 1949 yılında Bilecik'in Bakraz köyünde doğdum. İlkokulu köyümde, ortaöğretimi Eskişehir'de tamamladım, yüksek öğretim yıllarımı ilkin Balıkesir'de, ardından Ankara'da sürdürdüm. Kısa bir süre öğretmenlik yaptım. Sonra hâlâ devam eden yurtdışı göçüne katıldım.

E.S: Aileniz hakkında bilgi verir misiniz?

H.K: Kayı boyundan gelenler Ertuğrul Gazi'nin kendi oymaklarından olduğunu bilir ve bunun kıvancını yaşarlar. Ta Ortaasya'dan kalkıp Ahlat'a, oradan Fırat'a, Selçuklu-Moğol didişmesine, Söğüt'te uçbeyliği dönemine dair olaylar çocuklara bir masal gibi anlatılır. Bu, televizyonlardan bütün ülkeye estirilen Loots, Yüzüklerin Efendisi, Harry Porter kasırgalarına rağmen bugün de böyledir.

Dünyaya açık, ama herşeyi ezberine alıp kopya eden değil, dışarıya kendi toprağından bakmayı, yorumlamayı bilen bir babam ve son nefesine kadar tam bir Anadolu Bacısı olarak yaşamış bir anam vardı ki onlardan aldığım kültüre ne okulların ne de diğer kaynakların pozitif anlamda bir şeyler ilave edebildiğini söylemem çok zor.

E.S: Ne tür eserler yazıyorsunuz?

H.K: Elbette fiğer türleri de denediğim oluyor ama ağırlıklı olarak roman. Şiiri severim, nasıl olması gerektiğine dair kendim has düşüncelerim de vardır, fakat bunları uygulayabilme becerimin olmadığını da söylemeliyim.

E.S: En zevk aldığınız tür hangisi?

H.K: Roman.

E.S: Yazma konusunda düşüncelerinizi öğrenebilir miyim? Yazma serüveniniz nasıl başladı? Yazmaya başlamanızda ailenizin ve çevrenizin etkisi ne oldu?

H.K: Bilecik, tarih soluyan, tarihle içiçe yaşayan güçlü bir kültür coğrafyasıdır. Daha kundakta bir bebekken annenizin sırtında Şeyh Edebalı mekânına sefere çıkmışsanız, serin selviler altındaki sessizliğin muhteşem haykırışı sizi bir şekilde etkileyecektir, ama hemen ardından kendinizi semaya kanat açmış yalçın kayalıkların kanatları arasında bulacak ve elbette ruhunuz sürekli olarak kulaklarınıza çalınan Kara Osman, Akçakoca, Konuralp gazilerin kılınç parıltılarında Viyana'ya öte bulut bulut kabarıp gidecektir. Ovanın ortasında yükselen bir tepenin başındaki mezarda yatan insanın ayakucunda duaya avuç açmanız istenirse, ister istemez aklınız ermeğe başladığında Dursun Fakih'in kim olduğunu merak edeceksiniz. Her harman sonu alay alay yollara düzülüp Söğüt ovasını mahşer yerine çeviren Kayılılar arasında bir çocuksanız, günün birinde başucunda bunca hengâmenin kopuşuna sebep olan Ertuğrul Gazi'nin "dedeniz" olduğuna inandırılmışsanız, ister istemez dün ve bugün, biz ve onlar, kendi dünyamız, kendi rüyamız, kendi yolumuz düşüncelerine dalacaksınız. Kendi bahçenizde açan bunca çiçekten bir parça renk, bir nebze amber, çok çok sevgi ve elbette heyecan ve hatta öfke kişiliğiniz ve dünya görüşünüz şekillenirken etkili birer öge olarak yer edecektir. Bunca yükü yer küre bile kaldıramaz ki, sizin yüreğiniz taşıyın; ama işte bütün mesele, yüreğinizden kabarıp taşan bu duygu, heyecan ve bilgi ırmaklarını kâh delire, kâh uslana denizlere doğru alıp götürecek bir içgüdünün sizde uyanmasıdır. İnsanın tabiatında varolan „tecelli“ olgusunun sizin „ayine-i sabite“nizde hangi alanda yansıyacağıdır. Bu yansıyış biraz da birikmiş „kendinizi“ dışa vurmak değil midir? Önemli olan bu dışa vuruşun size uygun zemine oturabilmesidir; resimse renklerle, fırçalarla iyi anlaşabilmeli, yazıysa dil ve kalem ırmağına dönüşebilmeli, dağ yamaçlarında eriyen karlardan, kaynayan pınarlardan, damarlarınızdan, kahkahalarınızdan, deli öfkelerşnizden, kısaca yerden ve gökten kopu gelen duygu derelerini ırmağa dönüşüp güzelce akıtabilmelidir.

E.S: Romanlarınızın kaynağı hangi dinamikler oluşturuyor?

H.K: İnsan. Sevmek kadar nefret etmeyi, güldürmek kadar ağlatmayı, öldürmek kadar söndürmeyi, yaşatmak kadar öldürmeyi en iyi becerebilen tek mahlûk insan. İman ile isyan arasında kıvranıp duran insan.

E.S: Öyküyle roman yazmak arasında fark var mı? Zorluluk mevcut mu?

H.K: Öykü zor zanaat. En azından benim için. Nasılkı şiir, nazmın balından süzölmüş bal özü ise, öykü de roman düzyazımından süzölmüş bal özüdür. Ama edebiyatımızda önünde şapka çıkarabileceğimiz kaç tane öykü vardır, düşünmek gerekir. Ayrıca öykü okuyucusu olabilmek de başlıbaşına bir iş bana göre. Dilinin zenginliklerinden yoksun bir insan, öykü okuyamaz, alması gereken tadı alamaz. Eğer öykü yazarı bunun bilincinde ve buna rağmen öykü yazmaya uğraşıyorsa, demir dağları nasıl eritir bilemem. Tıpkı şiirin cümbüş tınlarına yapışmış söz kırıntıları karşısında yatağa düşüşü gibi, öykücölüğümüz de o yolun yolcusu gibi geliyor bana.

E.S: Romanlarınızın merkezinde kadınlar ya da erkekler var, bazen ideal tipler bazen hata yapan..vb Roman kahramanlarının cinsiyetini işlediğiniz konulara göre mi seçersiniz?

H.K: Bir şeyi anlatırken o şeyin dününe bugününe, sağına soluna bakmak gerekir; herhangi bir eşya ya da canlı feneriniz olur. Eğer her varlığın bir özü, bir ruhu olduğuna inanıyorsanız ve o ruhla rabıta kurabiliyorsanız onu dinlemenizin ve söyletmenizin hiçbir mahsuru yok. Bazen yıkılıp geçmiş bir evin taşlarından biri size o kadar çok şey fısıldar ki... İşte mesele, bu fısıltıları sizin nasıl algıladığınıza bağlıdır. İnsanları algılayışınız da böyledir; ağaçların, suların, bulutların eğilip büküldüğü gibi insanlar da zaman zaman şu ya da bu şekilde davranırlar; bunu ve şunu, siz doğru, ben yanlış olarak nitelendirebilirim. Pişmanlık denen bir şey varsa, o davranışta bir yanlışlık da var demektir. İdeal tip, öğütlenebilecek, o toplumun mutluluğunu sağlayabilecek yolun yolcusu olarak düşünülebilir. Burada o kişinin cinsiyeti Türk kültüründe genel kabule uygun kimse ondan seçilebilir; ama bazen erkekten erkek bir kadın tipi ya da ana sevgisini sözümlü ona bir takım analardan daha fazla gösterebilen karşı cinsten birini tercih edebilirsiniz. Beyler Aman romanında

Topal Ahmet'in kadere küsüp (kadınlar gibi ağıtlanarak) odasına kapanışına (erkekler gibi) karşı çıkıp tepki gösteren karısı için genel sosyolojik kabuller çerçevesinde cinsiyet faktörünü açıklamak pek de kolay değildir, ama orada Anadolu Bacılığının kültür vârisliği verilmek istenmiştir. Bu açıdan bakıldığında konuya göre cinsiyet yaklaşımı tercihi yorumunuz doğrudur.

E.S: Romanlarınız aracılığıyla bir bildiri mi sunmaya çalışıyorsunuz?

H.K: Özellikle ilk yazdığım 3 romanda bu var. Gerçi ben yazar hiçbir şeye karışmamalı anlayışına sahip değilim. Ne çevrildiği yöndeki şekilleri ve sesleri kaydeden kamerayım ne de kaydedilenleri yansıtan makina. Tamam, Attar Fahrettin'in söylediği gibi evde ev sahibinden başka kimse yok, ama çatısı nasıl, penceresi nasıl, neresinde gölge var, bacasına kuşlar yuva yapmış mı?.. Bunları gören göz, bunları size anlatırken hangisine ve neye göre öncelik verecek? Göre dendiğinde sizleşmiş olur, siz de, sizliği anlatırsınız, size göre anlatırsınız. İşte sizin bu bildiriminiz, sizin bildirinizdir.

E.S: Attar Fahrettin ve evi?

H.K: İlk mutasavvıflardan. Ona varlık anlayışını sormuşlar. Suyu dondurun demiş, buz olsun. O buzdan bir testi yapın, içine de su doldurun. Testiye yani suyun evine sorun, evde kim var? Su var. Ev sahibi kim? Buz! Aslı ne? Su! Benim bildirim de bu işte, yani su, yani insana insanı anlatmak.

E.S: Romanlarınızdaki zaman, hâl merkezli yani şimdiki zamandan geriye dönüşlerle genişliyor. Bunu kişinin hâldeki davranışlarının nedenini geçmişinde yaşadıklarına bağlı kılmak için mi yaptınız?

H.K: Dünü olmayanın bugünü de olmaz, yarınına bakmak için dününü bilmeden olmaz. Çevre, eğitim, değişim tamam, ancak her şeyin bir temeli, bir dünü vardır. Sabah olması için, güneşin dün akşam batması gerekir. Bu neden böyle'lerin cevabını vermek gerekiyorsa, o şeyin dününe dönmek gerekli olabilir. Ben bu geri dönüşleri sanırım severek yapıyorum, geriye yaslanmak ve yarınlara uzanmak hoşuma gidiyor aslu hu, nesli Hu!

E.S: Yani her şeyin aslı geçmişinde yatıyor diyorsunuz. Geriye dönüşlerle tüm roman unsurlarının çözülmesi kolay oluyor mu? Bunun için birikim de önemli sanırım.

H.K: Az önce bu geriye dönüşleri seviyorum dedim, çünkü çok şükür heybem dolu. Bi dağ köyünde doğup meşe ağaçlarının arasında yürük yürük yaşamışsanız, yakın ve uzak tarih size masal masal anlatılmışsa, sonra güneşin ardı sıra kopup giden dedelerinizin ayak izlerine basa basa o diyarları dolaşmışsanız, onların ruh rüzgârlarını solumuşsanız, heybeniz dolu demektir.

Tabii bir de okumak... Ortaokul son sınıftayken Türkçe öğretmenim bana Jules Verne'nin bir kitabının özetini çıkarma ödevi vermişti. Kaptan Grand'ın Çocukları. Çok hoşuma gitmiş, ardından onun bütün kitaplarını okumuştum. Arzin Merkezine Seyahat, Aya Seyahat, Seksen Günde Devri Âlem, Doktor OX, Mişel Strogof, Deniz Altında Yirmi Bin Fersah, adaları, şatoları ne yazmışsa. Hangi akla hizmet için ise oturup bi bilim kurgu öyküsü de kendim döşenmiş ve cahil cesareti bu olsa gerek, öyküyü yattığı yer nur olsun Türkçe öğretmenime vermiştim. Okumuş ve sınıfta, herkesin gözü önünde beni paylamıştı: -Bunu nerden iktibas ettin? İktibas kelimesini ilk o gün işitmiştim, anlamını bilmediğim için olsa gerek aptal aptal sırtıtmıştım, meğer kopya demekmiş. Ama birkaç hafta sonra öğretmenim gene sınıfın önünde benden özür dilemişti. Araştırmış, bakmış ve kopya etmediğimi anlamıştı. İşin en güzel tarafı da beni çevremde gördüklerimi, yaşadıklarımı yazmağa özendirilmiş, bunlardan beğendiklerini mahalli gazetelere yollamıştı.

Gene romancılığım tuttu sanırım, işin özeti, vak'a örgüsünde, okun takılı olduğu yayın kirişine de bakmak gerekli olabilir, sonra havada ıslıklanışına ve ulaştığı yere de. Yok, eğer niyetiniz kozmik bir roman yazmaksa, ne güneşe ihtiyaç duyarsınız ne de mum ışığına. Artık orası sizin becerinize kalmış bir şeydir. Yazdığınız şeyin adını da, belki Yarasalar koyabilirsiniz.

E.S: Romanlarınızda anlatıcı olarak daha çok Yazar anlatıcısı kullanıyorsunuz. Bunun sebebini söyleyebilir misiniz?

H.K: Şimdiye kadar “ben merkezli” yazmayı denemedim. Tepede bir göz olup herşeyi görebilmem mümkün değil diye düşündüm, nesnelere gözle bakmayı ve anlatmayı yeğledim. Bir diğer sebep de tiplereyle ilgili. Ben eski Yunan tanrıları gibi ölümsüz kahramanlar kullanmayı sevmiyorum. Benim kahramanlarım, kavağa tırmanabilen balıklar değil, insanlar. Kendi çaplarında dünyaları var; kendilerine göre bir yaşayışları, kavrayışları var, eğri ya da büğrü ve ölümlü. Başta da demiştim ya, dağlardan kopup gelen suları denizlere ulaştıracak ırmak olabilmek... Ben her su damlasının içindeyim.

E.S: Romanlarınızda belli bir tarafta olduğunuz görülüyor. Gaye için roman yazma görüşünü benimsediğiniz için mi böyle bir duruş sergiliyorsunuz?

H.K: Bir sanat dalı olarak edebiyat ve ona bağlı roman, şırlıtyla akan bir çeşme monotonluğunun dışına çıkarak ele aldığı konunun gerçeğini okuyucu ile tartışabilmelidir. Yazar, hayal adamlığın dışına çıkarak zaman zaman taraf olmaktan korkmamalıdır; okuyucu tarafından haksız bulunmaktan çekinmemelidir. Yazar, ele aldığı konuyu sergilemekle vazifelidir; çözümler getirmek onun işi değildir. Her okuyucu, kendi mantığı ölçüsünde neticeye gitme hürriyetine sahip olabilmelidir.

E.S: En çok hangi romanınızı beğeniyorsunuz? Ve neden?

H.K: Kişi kendini beğenirse çatlar, ölmüş, ya da Yörüklerin diliyle söyleyeyim, süzmelerimdeki yoğurtlardan hiç biri kara değildir. Elbette ilk göz ağrım Yoklar’dır. Çünkü ilk gözağrımdır.

E.S: Son romanınız “Dönüş” önemli bir konuyu işledi, beklenen ilgiyi gördü mü sizce?

H.K: İşin ilginç yanı, bunu bana çok sık soruyorlar. Tabii okuyanlar. Birkaç gün önce Renkler Dünyası dergisinden söyleşi yapmak için gelen arkadaş da aynı şeyi, sizden biraz daha açık seçik biçimde sordu. Dönüş adlı romanınızda,“ dedi, „ Ermeni meselesini tema olarak kullanmışsınız, bu mesele sürekli olarak gündemde

tutulmakta, ancak edebiyat alanında bu konuyu Ermeni yanlısı olmaksızın işleyen sizin dışınızda bir Türk yazarı çıkmadı. Özellikle Türk aydınlarının, yazarlarının bu konuya eğilip bu konuda eserler vermemelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?“

Ona dedim ki, adınızdan çok söz edilmesini, eli kolu uzun birilerinin eserlerinizi dünya yayıncılarının önüne koymasını, 99 dile çevrilmesini, Nobel'e aday gösterilmesini isteyorsanız, katırlarınıza fincan yüklemesiniz. Ben Dönüş'e fincan yükledim. Onu bu milletin çocukları okuyor ve beğeniyor. Neticede Dönüş, gerçekleri edebi bir dille anlatan adam gibi bir roman. Okuyanların tamamı bu düşüncede. Ne var ki Dönüş, benim kara bahtlı milletimin acılarını anlatıyor, sömürge aydınları için o kitap yer demir, gök bakırdır. Galiba Youtube'da bir Ermeni okur daha yayınlandığı günlerde kitabın falına bakıp neticeyi söyleyivermişti: „Sen bu konuyu böyle ele alırsan, kendin yazar kendin okursun.“ Korkarım ki adam haklı çıktı. Eminim ki Dönüş, olayların kahramanlarının milliyetlerini ters çevirse, Kültür Bakanlığı'mız bu işi o şekilde yapan kişilere verdiği desteği derhal ona da verirdi. Böyleyken ben bu gerçeğin farkında olan yazarlarımıza nasıl diyebilirim ki, hadi siz de benim yaptığımı yapın?“

Bu soruyu soran arkadaşımız, kitabın birkaç baskı yapığını düşünüyormuş, yok ya daha bin tane bile satamamıştır, dediğimde çok şaşırıldı. Artık beklediğim ilgiyi görüp görmediğini varın, siz çıkarın!

E.S: Dönüş romanında neden kaplumbağayı kullanmayı seçtiniz?

H.K: Şu an kaplumbağalar konusunda hemen hemen yarı bir zoolog kadar uzman sayılırım. Bir sürü kitap okudum. Filmler seyrettim. Çocukluğumda bizim Bakraz dağlarında birlikte yaşadığımız kaplumbağaları hafızama çağırdım. Çelebidir kaplumbağalar. Çıkarları için insanlara yaltaklanmazlar. Zeybek oynarcasına vak'urduz adım atışları. Düşüne taşına. Sindire sindire. Bir de Allah bütün canlılara uzun ömürler versin, yüz sene, yüzelli sene yaşarlar.

Dönüş'ün Kaplumbağası, insanların barbarlığına öfkelenip terkettiği topraklara 70 yıl sonra geri dönen bir kaplumbağa değildir sadece, aynı zamanda o bir vak'anüvist'tir. İftiracılar –erkeksele- gelsinler de Dönüş'ün Kaplumbağası ile

yüzleşsinler!

E.S: Roman yazmak için ne gibi araştırmalar yapıyorsunuz?

H.K: Konumu belirledikten sonra ilk işim bilgi toplamak olur. Mesela şu an temel çüzigisini belirlediğim romanım, 1700 yıllarına dair. O döneme ait bütün tarihi olayları, başta Naimâ olmak üzere kaynak kitaplarda okudum. İki hafta İstanbul'da dolaşım âvera âvera. Sahaflardan minyatürler, illizasyonlar topladım. Sur diplerinde sabahladım. En salaş meyhanelere girip çıktım. Falcı kadınlara, yıldıznamecilere avuç dolusu paralar verdim. Bu hazırlık aşaması biraz daha sürerse astrolog olup çıkabilirim gibime geliyor. Şaka bir yana, konunun içinde birileriyle özdeşleşmek çok önemli. Bunu becerdiğim an, romanın ilk cemesinin düştüğünü, yazma mevsiminin geldiğini hissederim.

E.S: Romanlarda daha çok kadın tiplerinde ikilem görülüyor, bunun bir sebebi var mı?

H.K: İkilemler hayatın ta kendisidir. Hangi babayığit erkek, ikilemler yaşamaz ki hayatta? Ne var ki, özellikle doğulu toplumlarda erkeklik karizmasını çizdirmemek için maske kullanır erkek milleti. Kadınlar bu konuda daha rahat ya da daha samimidirler. Duygularını saklamazlar. Eh, ben romanlarımda gördüklerimin ve duyduklarımın yalancılığını yapıyorum. Yani doğru olanın...

E.S: Romanlarda aşk ikinci, üçüncü planlarda kalıyor, bunda sizin hayat felsefenizin etkisi var mı?

H.K: Şimdi bakın, benim âşık olabilecek zamanım olmadı; kimindi o söz, "aşka vakit yok?" Gençliğim ülkemim en bunalımlı dönemine rastladı. Büyüklerimden "ne olursa olsun bana ne," vurdumduymazlığını alamadım. Toplumcu bir anlayışla yetiştirildim. Dünyanın şurasında burasında insanlarımızın perişan halini görüp dururken aşka meşke dalmak içimden gelmedi, "komşusu açken tok yatan bizden değildir," diyen bir Peygamberimizden utandım. Durulduğum zamanlarda sevmeyi

sevilmeyi istediğim elbette olmuştur, ama olmadı işte. Yattığı yer nur olsun, Galip Erdem ağabey bir yazımı okuduktan sonra bana “ sen kadınları tanımıyorsun,” demişti. Benim tanıdığım kadınlar, anam, Hasibe nenem, Ayşa teyzem... Her biri birer Anadolu Bacısı olan onlar var romanlarımda gayet başarılı işlenmiş olarak... Tabii okuyucu bende Mevla diyecek yerde Leyla dedittiğim kara gözlü bir ceylan bulamadı şimdiye kadar. Ancak şu sıralar üzerinde çalıştığım romanda öyle bir kadın var ama, onu anlatırken ne ölçüde başarılı olabileceğim, bilemiyorum henüz.

E.S: Romanlarınıza baktığınız zaman hangisi sizin hayatınıza daha yakın?

H.K: Yakın dostlarım, Yoklar'da sen varsın derler, bir de Beyler Aman'da. Zincir ve Gurbet Ölümleri'nde yaşadığım mekânlar var. Ancak her yazar, bilim kurgu bile yazsa orada bir yerlerdedir. Her yazdığım şeyde şu ya da bu yoğunlukta oralarda bir yerlerde kendi hayatımdan kesitler var elbette.

E.S: Romanlarınızda kendinize özgü bir dil kullanıyorsunuz, çok doğal ve farklı, Türk diline has kelimeler kullanışınızın belli bir amacı var mı?

H.K: Dil benim için çok önemli. Yazdıklarımla Türkçenin gelişmesine katkı sağlayabilmek en başta gelen arzumdur. Dilimize hiç de zorunlu olmadığı halde, gayet basit ve o nesneyi bütünüyle kavrayacak biçimde karşılığı bulunduğu halde yabancı dillerden yerli yersiz kelimelerin söyleyiş tarzımıza uydurulup uydurulup kullanılması çok canımı sıkıyor. Bazıları çağdaş yenilikleri kavrayacak kelime dağarcığımız olmadığını, yeni buluşları orijinal adlarıyla kullanmamızın bir zorunluluk olduğunu söyleyerek kıvırtıyorlar. Bu doğru değil, hiç de mecbur değiliz buna.

Çok iyi derecede İngilizce ve Almanca bilen, hele son 30 yıldır sürekli olarak Almanca konuşmak zorunda olan biriyim. Ne eski ne de yeni buluşlar elin Almanını buna zorlayamamış. Ne telgraf, ne telefon, ne televizyon... “Uzak” kelimesi yok muydu bizim dilimizde o zamanlar? Vardı, hem de bir sürü eş anlamlısıyla! Alman, kendi dilindeki uzak kelimesiyle her ne zikkım ise o cismin eylem köküne bir -cı, -ci yapı eki ekleyip yanyana getirmiş, telefon yerine uzakkonuşucu, telgraf terine uzak

yazıcı, televizyon yerine uzak görücü demiş çıkmış. E bunlar kulağı tırmalıyor! Bilgisayar tırmalamadı mı zamanında? Ya şimdi? “Buzdolabı” olarak isimlendirdiğiniz o şey, mucidinin dilinde bir kere buzdolabı değil, soğutucu! Bizimkiler buzdolabı deyince çalışmadı mı o aygıt, soğutmadı mı?

Kullandığım dil aslında hiç farklı değil, kim uydurduysa o İstanbul Türkçesi denilen cendereye girmeden, nenelerimin dilini, anamın dilini, ana dilimi olanca tabiiiliğiyle rahat rahat kullanıyorum. Onlar, çok şükür Oxford mezunu değiller! Türkçeleri Bilecik’in, Söğüt’ün Türkçesi. . Bol bol yetiyor kendimi anlatmaya, hem kendimi, hem bu, hem de öbür dünyayı.

Yazarken dil açısından tek amacım, kullandığım her kelimenin ruhuyla göz göze gelmek, ona verdiğim yer ve yüklediğim anlam için onayını almak...

E.S: Son çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

H.K: Az önce söylemiştim. Yeni çalışmam için heybemi doldurmakla meşgulüm. Sanırım bostan başına konmaya az kaldı!

E.S: Yeni romanınızda farklı bir şeyler deneyecek misiniz?

H.K: Aslında her romanımda bir öncekine göre farklılıklar vardır. İnsan kendi iç dünyasının bile birçok yönünü keşfetmekle meşgul. Her nefes alışımız bir öncekinin aynısı değil. Yıldızcı, çocukluğumun zengin “ötekiler” dünyasına kapı aralayacağım bir roman olacak. Ötekiler dediğim, aslında bizimle beraber yaşayanlar ama farkında olamadıklarımız. Yapılandırırken tarihin bir yerlerine oturtacağım, aslında sizi, bizi anlatacağım ama kendimize masal diye yutturacağım yalın gerçeğimizi. Görelim Mevlâ neyler!

E.S: Bu güzel söyleşi için ve ayrıca bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

I.2.Osman Çakır'la Hasan Kayıhan Ve Romanları Üzerine 18.08.2009 tarihinde yapılan Hasan Söyleşi

E.S: Hasan Beyle dostluğunuz ne zamanlara dayanıyor?

O.ÇKR: Hasan Kayıhan 'la 1974 yılında tanıştım. Kendisi benim ilçemin (*Ankara-Çamlıdere*) bir nahiyesinde (*Peçenek'te*) ortaokulda öğretmenlik yapmıştı. O zamanlar çıkarmış olduğu bir broşür de elime ulaşmıştı. Kendisi milliyetçi-ülkücü fikirlere sahip çalışkan ve gayretli bir öğretmendi. Ben ise o yıllarda haftalık yayınlanan Devlet gazetesinin idare müdürlüğünü yapıyor, Aylık Bozkurt dergisinin çıkarılmasında ve Töre-Devlet yayınlarının neşrinde bulunuyordum.

Daha sonra Ankara'da müşterek dostlarımız vasıtasıyla yukarıda saydığım neşriyatların idare yeri ve matbaası olan Yeni Işık Matbaasında tanıştık. Kendisi o zaman Orta Doğu amme idaresinde yüksek lisans öğrencisiydi. Bu tanışmadan sonra 4 yıl aynı evde beraber kaldık. Dostluk ve arkadaşlığımız halen devam etmektedir.

E.S: Onun nasıl roman yazmaya başladığı hakkında bilgi verir misiniz?

O.ÇKR: Hasan'ı tanıdığımda şiirler yazan ve yazdığı şiirleri de bize (arkadaşlarına) sık sık okuyan birisiydi. Küçük hikâyeler veya masallar da yazdığı olurdu. Ama şiirlerini okumayı çok severdi. Bir gün baktım bizden saklı deftere bir şeyler yazıyor. ve hiç bahsetmiyor. Kendisinin olmadığı bir zamanda evde yazdıklarını sakladığı yerde buldum ve çaktırmadan okudum. Bu hadise günlerce devam etti.

Bir gün, benim yazdıklarını okuduğumun farkına vardı ve bana bozuldu. Kimseye bahsetmemem için yemin verdirdi. O yıl Ötüken yayınevi "Peyami Safa roman yarışması" diye bir yarışma açmıştı. Hasan yazdığı bu romanla bu yarışmaya katılacağını söyledi. O saatten sonra her gün yazdıklarını bana okuyor ve konu üzerinde müzakereler yapıyorduk. Çok güçlü bir kalemi vardı. Romanı çok kısa bir zaman içinde tamamladı ve yayınevine gönderdi. Yarışmada roman dereceye girdi ve YOKLAR adı ile basıldı. O günlerde Yoklar romanı çok büyük sükse yaptı. Kitap basmak şimdiki gibi kolay değildi. Şimdi bin adet basıyorsun 1., 2., 3. baskı diye baskı yapıyorsun. O günlerde ise bir kitabın baskısını en az beş bin adet yapman

gerekirdi. Yoklar Ötüken yayınevi ve Töre-Devlet yayınevi tarafından 4 veya 5 baskı yaptı. Yani bu en az 20–25,000 nüsha baskı demektir

E.S: Sizce Hasan Bey'in roman yazmasındaki en önemli amaç nedir?

O.ÇKR: Roman yazmak bir sanat işidir. Sanatçı olmayan bunu yapamaz. İnsan şiir yazar, şair olur, hikâye yazar, makale yazar, yazar okur ama; romancı olmak bambaşka bir şeydir. Tamamen Allah vergisi bir şey. İşte bu Allah vergisi duygu ve kabiliyetlerin dürtüldüğü zamanlar vardır. Yoklar romanın kabul görmesi, basılması ve herkes tarafından takdir edilmesi Kayıhan'ın uyuyan tarafını uyandırdı. Yoksa insanların roman yazmasında amacı olmaz. Fakat yazdıkları ancak amacına hizmet edebilir.

Hasan Kayıhan milliyetçi ülkücü bir kimliğe sahipti. Yazdıklarında ise düşüncelerinin yansıması vardır. “Yoklar” ise bir nevi onun hayatından bir kesitin kâğıda yansımasıydı. Bu belki ilk romanını yazarken onu fazla zorlamadı. Neticede bu insanda bir kabiliyet varsa ve başkarakter de kendisi ise daha rahat hareket eder. Nitekim bütün romancıların ilk romanlarında kendilerinin hayatından kesitler mutlaka vardır. O bir karakterin içinde saklıdır.

Daha sonraki yazılan romanlarında “Uyanmak”, “Zincir”, “Acı su” bunlarda Türk milliyetçiliği fikrine hizmet gayesi güdülmüş olabilir. Yani Türk devletinin birliği ve bölünmezliği fikri, yıkıcı fikirlerin arkasındaki asıl aktörlerin gayri Türklerden meydana gelmesi gibi. Veya O günkü tabir ile “Esir Türkler” in bağımsız devlet olmaları, onların “Dilde, fikirde, işte birlik” meydana getirmeleri düşüncesi gibi şeyler onun amacı olabilir.

E.S: "Uyanmak", "Zincir" gibi romanları yıllar sonra olacak olaylara işaret etmiştir. Bunda Hasan Bey'in sadece önsezilerinin etkili olduğunu söyleyebilir miyiz?

O.ÇKR: Romancı olmak, sanatkâr olmak Allah vergisi bir şey demiştim. Elbette toplumdaki bulunan diğer insanlardan daha farklı düşünecekler ve sezebilecekler. Sanatçı sezebildiğini, duyabildiğini, görülmeyeni görebildiği ölçüde sanatçıdır. Hasan Kayıhan'da bunlar vardı. Bunlarla birlikte sahip olduğu dünya görüşünün de

tutarlılığını eklediğiniz vakit O'nu daha güçlü yapmıştır.

E.S: Her biri Türk dünyası adına önemli yapıtlar olan bu romanlar beklenen ilgiyi yeterince bulamamıştır. Bunun sebebi belli bir tarafta olduğu yanılığısı mıdır yoksa dünya düzeninin rağbet piyasasının etkileri mi buna sebep olmuştur?

O.ÇKR: Hasan Kayıhan'ın ilk dört romanını yazdığı dönemleri düşündüğünüz zaman (1974–1980 yılları) yoğun bir soğuk harp döneminin yaşandığını görürsünüz. Türk dünyası üzerinde “Sovyetlerin emperyalist hâkimiyeti” olduğu gibi Türkiye üzerinde de aynı tahakkümü kurmak için her türlü propaganda yapılıyordu. Her kesimde olduğu gibi yazar ve sanatçı kesiminde de “bizden” veya “öteki” düşüncesi fazlasıyla hâkimdi. Hatta bu işin silahşorluğunu kalemi veya fırçasıyla aydın dediğimiz o günkü “solcu” denilen sanatçılar yapıyordu.

Bu sebeple milliyetçi fikirlere sahip sanatçıların varlığından bahsetmemek ve onları yok saymak düşüncesi vardı. Kendi düşüncelerinden en kitibiyoz bir yazarın kitabı göklere çıkartılırken 25,000 nüsha basmış bir kitaptan tek kelime bahsedilmemesi ve adeta saklanması gibi bir zihniyet vardı. Eh halen de öyledir ya...

E.S: Roman türü düşünüldüğü zaman, eserler daha çok hangi kategoriye konulabilir? (konu-tema,yapı..vs.)

O.ÇKR: Bu sorunuza cevap verebilecek teknik kapasiteye sahip değilim. Bunlar ancak roman üzerinde çalışan insanların verebilecekleri cevaplardır. Ama şunu belirtmek isterim ki ele aldığı konu Türk insanı, coğrafyası Türk Dünyası, topluluk ise Türk milleti olmuştur. Aşk da sevgisi de nefreti de bunlar üzerine kurulmuş. Hep bunların iyi olmasını esas almıştır.

E.S: Hasan Kayıhan'ın günümüz yazarlarına kıyasla "HASAN KAYIHAN" şudur?, diyebileceğimiz özellikleri nelerdir?

O.ÇKR: Hasan Kayıhan'ın en belirgin özelliği Türk yazarı olmasıdır. Zira dili Türkçe'dir. Gerek Türkiye'de gerekse Almanya'da yazdığı romanlarının dili Türkçe'dir ve Türkçe yazmıştır.

Mesela, Cengiz Aytmatov ismi üzerinde tartışma yapılıyor: “Türk yazarı

mıdır? değil midir?” diye. Zira Aytmatov eserlerini Rusça yazmıştır. Bir diğer özelliği de ülkücü kimliğini gizlemeden eserlerine direk yansıtmasıdır. Bu belki Hasan'ın hanesine eksi olarak yazılmıştır. Ama O Türk'e göre, Türk Tarafından bir tavır sergilemiştir.

E.S: Sizce onun en başarılı yapıtı hangisidir? Hasan Bey, "YOK"lar romanının kendisi için hep ayrı bir yeri olduğunu söylüyor, siz de aynı fikirde misiniz?

O.ÇKR: Hasan Kayıhan'ın roman yazarlığı devrelerini 3'e ayırmak gerekir.

1-1980 öncesi yazdıkları

2-1980 sonrası Almanya'da yazdıkları

3- Diğerleri.

Birinci kategoride olanların en iyisi YOKLAR romanıdır. İkinci kategoride olanların en iyisi ise “Köln’de bir kız” romanıdır. Bu roman daha sonra Almanya’da Sultan adı altında sinema filmi yapıldı ve kitabın diğer baskıları da “Sultan” adı altında yayımlandı. Üçüncü kategoridekiler içinde ise “Beyler Aman” romanıdır.

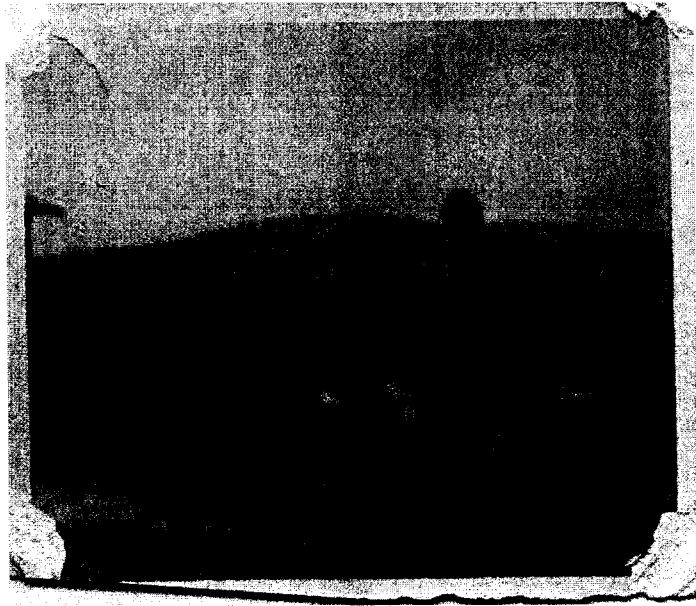
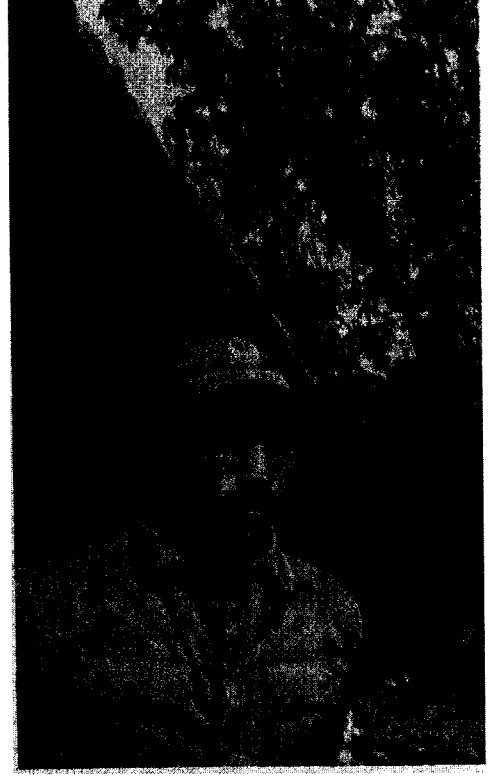
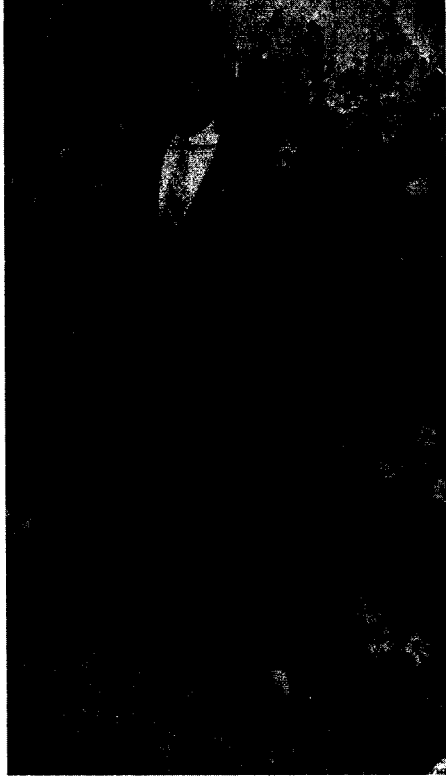
Bana göre en güçlü romanı “*Beyler Aman*”dır. Beyler Aman da Hasan Kayıhan yerli, milli ve bir Türk Romancısı kimliği ile edebiyat dünyamızda yerini almıştır. Cumhuriyetimizin kuruluş günleri roman olarak çok az işlenmiştir. Devletin asli unsuru ve millete adını veren Türklerin itilmişliği ve kakılmışlığı hiç ele alınmamıştır. Hasan bu romanında bu konuyu ele almıştır.

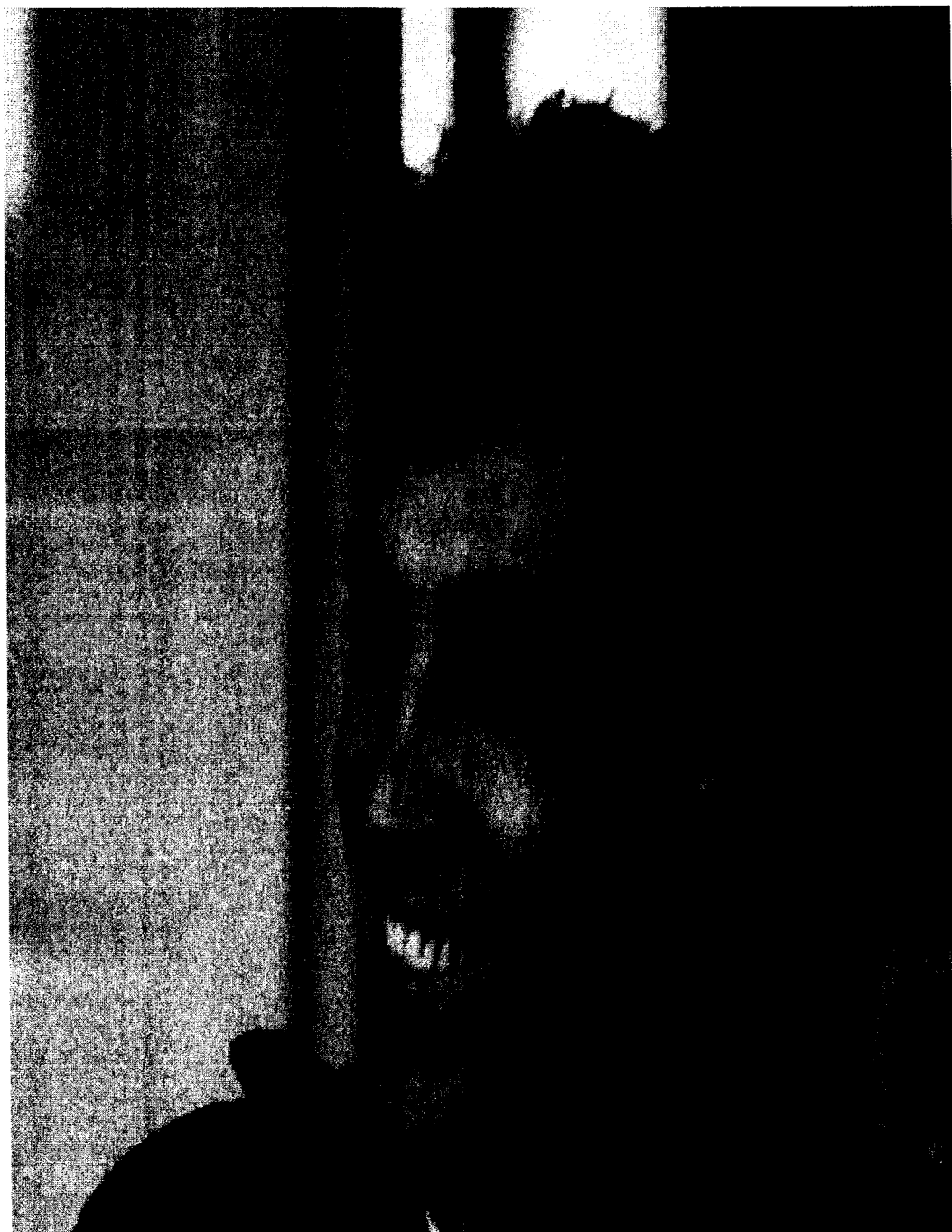
Kendisinin şanssızlığı Türkiye’deki yayın sahasından uzaklığı ve Almanya’da yaşamasıdır. Otuz beş yıllık yayın hayatı içinde yayıncılarla direk temasının olduğu tek dönem Töre-devlet yayınevi dönemidir.

E.S: Hasan Kayıhan hakkında verdiğiniz bilgiler ve ayrıca bana zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

II. RESİMLER

II.1 HASAN KAYIHAN'LA İLGİLİ RESİMLER

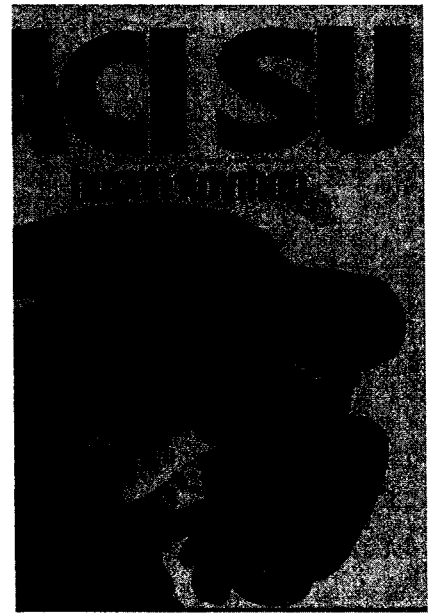
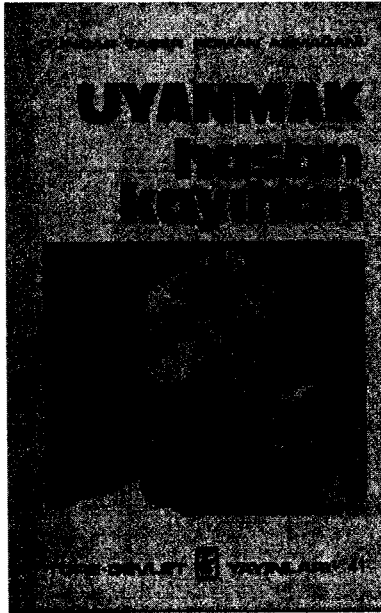
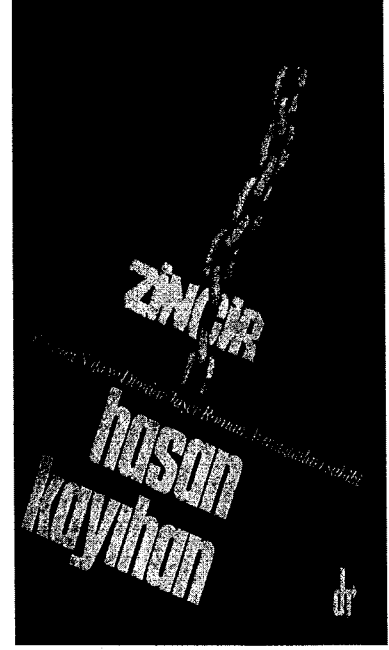
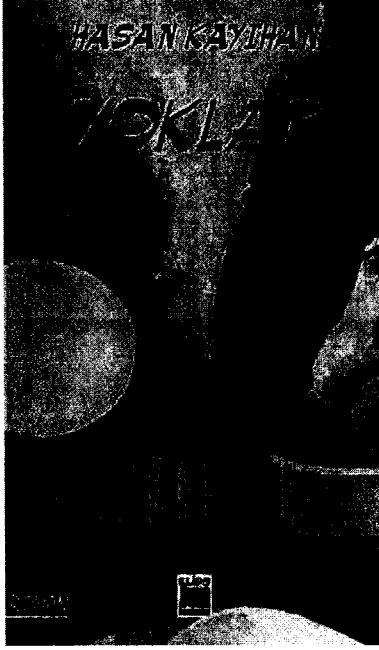

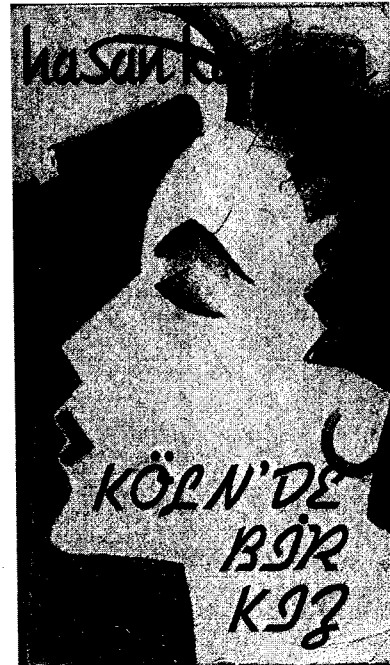
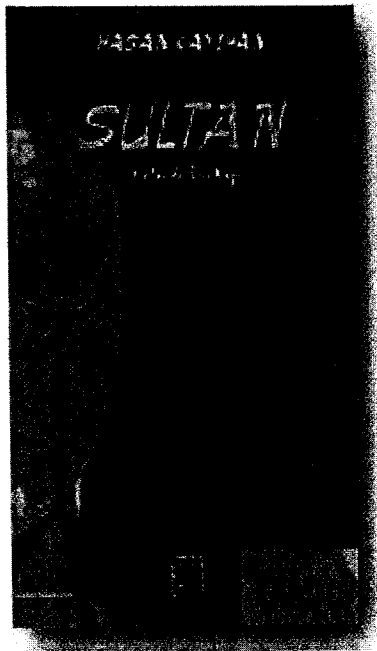
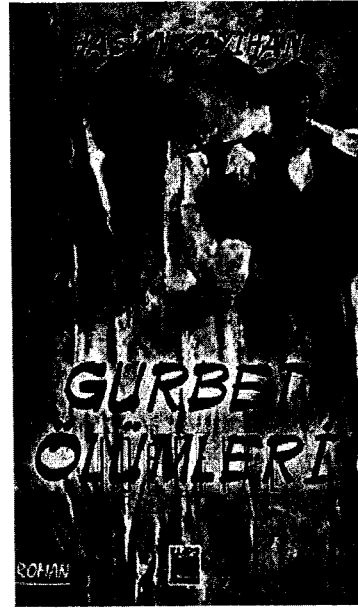
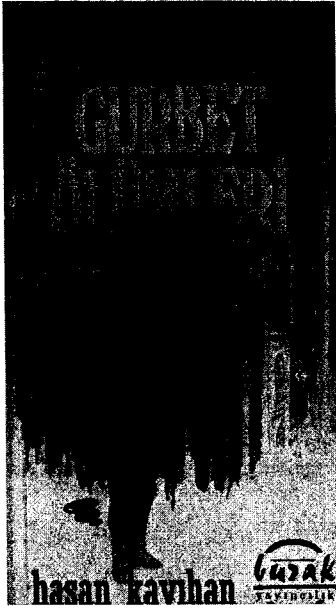

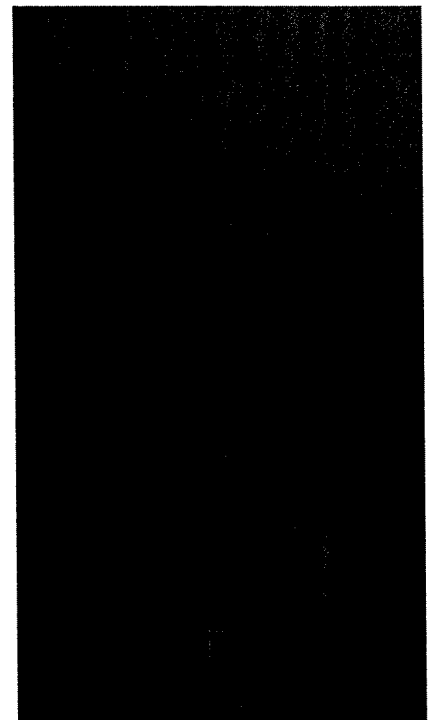
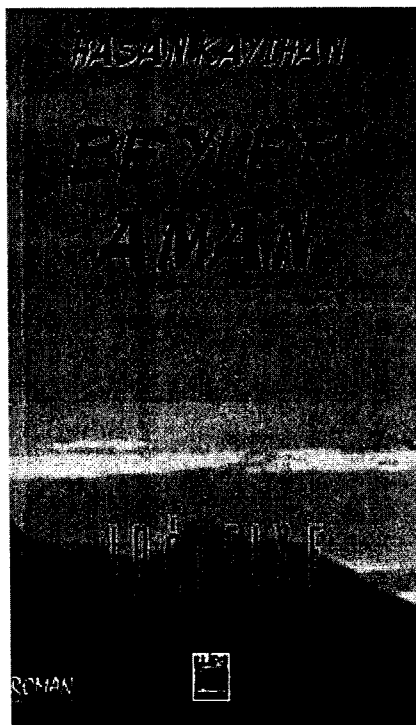
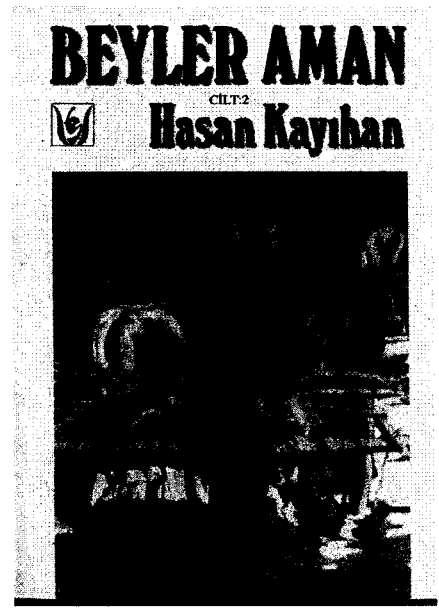
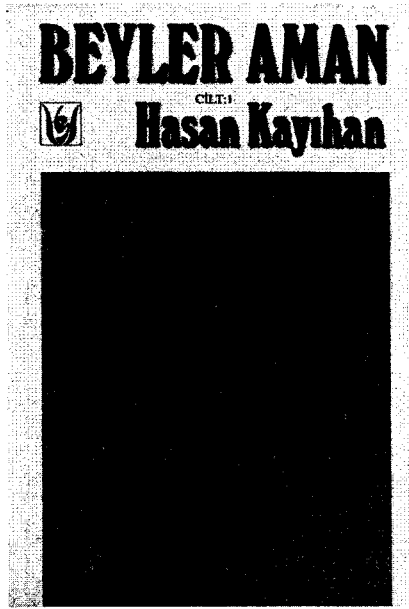

II.2 HASAN KAYIHAN'IN ROMAN KİTAPLARININ KAPAK RESİMLERİ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Emine SAZAK

Doğum Yeri: FETHİYE

Doğum Yılı: 1982

Medeni Hali: BEKÂR

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1997–2000 : FETHİYE LİSESİ

Lisans 2000–2004 : BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

Yabancı Dil : İNGİLİZCE

MESLEKİ BİLGİLER

2006–2008 : T.C M.E. B ÖZEL FETHİYE DERSHANESİ

2008- : T.C M.E. B SAKARYA KOCAALİ ABİDİN SERHOŞ Ç.P.L